

UNIVERZITA KARLOVA  
**FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ**  
obor sociální a kulturní ekologie



**Bc. Eva Müllerová**

**PŘETURISTOVÁNO!**

Overtourismus ve velkoplošných zvláště  
chráněných územích České republiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Vedoucí práce: PhDr. Ivan Rynda**

Praha, červen 2022



### **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně Fakulty humanitních studií UK a může být využita i jako studijní text.

V Praze, dne

.....

Bc. Eva Müllerová



## **Poděkování**

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Ivanu Ryndovi za cenné věcné připomínky i za to, že si na mě udělal čas pokaždé, když bylo potřeba.

Dále děkuji všem svým milým respondentům za vřelé přijetí i za ochotu odpovídat na mé dotazy. Speciální poděkování patří p. Hosnedlovi a p. Mertlíkovi, kteří mě nad rámec rozhovoru vzali také do terénu.

Děkuji také Verče a Jirkovi za poskytnutí některých kontaktů, dále pak rodině a přátelům za podporu při psaní. Poděkování patří také Umpovi za to, že mi dělal nadšený doprovod během celého terénního výzkumu v Krkonoších.

## Abstrakt

Diplomová práce se zabývá fenoménem overtourismu a srovnává situaci ve třech vybraných velkoplošných zvláště chráněných územích: v Krkonošském národním parku, v CHKO Český ráj a v CHKO Třeboňsko.

Na základě rozhovorů se zástupci správ vybraných chráněných území i se stranou návštěvníků se snaží popsat a strukturovat hlavní **střety aktivního způsobu života v přírodě a její ochrany** a zároveň pojmenovat **dopady narůstající návštěvnosti** na zranitelnou přírodu chráněných oblastí. Zvláštní pozornost je věnována srovnání stavu za pandemické situace s dobou před ní.

Empirický výzkum kombinuje několik metod: polostrukturované rozhovory s oběma stranami střetu, zúčastněné pozorování v terénu a analýzu dostupných materiálů (zákonů na úseku ochrany přírody a dokumentů jako jsou plány péče či návštěvní řády).

Hlavními přínosy má být popis současného stavu a jeho srovnání ve třech odlišných oblastech a dále sestavení typologie návštěvníků chráněných území, která by mohla mít praktické využití při práci s návštěvnickou veřejností. Práce rovněž přichází s několika konkrétními návrhy opatření, která by mohla konfliktní stav zlepšit.

### **Klíčová slova:**

Overturismus, turistika, chráněná území, národní parky, chráněné krajinné oblasti, destinační management

## **Abstract**

The Master thesis' central theme is the phenomenon of Overtourism. It compares its status in three large-size specially protected areas: The Krkonoše Mountains National Park, Bohemian Paradise Protected Landscape Area and Třeboň Basin Protected Landscape Area.

Based on interviews with representatives of the protected areas administrations and with tourists, the thesis aims to describe and analyze **central conflicts of a nature-based active lifestyle and nature protection**, as well as to identify **the impacts of increasing tourism** on the fragile ecosystems of the protected areas. Increased attention is given to the differences between pre-pandemic and pandemic situation.

The empirical research combines several methods: semi-structured interviews with both sides of the conflict, participant observation in the field and the analysis of materials such as relevant legislation and regulations of tourism.

This thesis hopes to contribute to the state of knowledge by its thorough description of the issue in the three analyzed areas; and by creating a typology of tourists coming to the protected areas which could be applied in future tourism management. Based on its conclusions, the thesis also drafts measures for future tourism management of given areas designed to mitigate the conflict situation.

### **Key words:**

Overtourism, tourism, protected areas, national parks, protected landscape areas, destination management

## Obsah práce

Abstrakt.....	6
Abstract.....	7
Úvod .....	12
Zkratky .....	15
1. Teoretická část .....	16
1.1. Vymezení pojmů .....	16
1.1.1. Cestování, cestovní ruch, turistika .....	16
1.1.2. Overtourismus .....	18
1.1.3. Destinační management a monitoring návštěvnosti .....	21
1.1.4. Zájem, typy zájmů, střety zájmů .....	26
1.2 Ochrana přírody a krajiny .....	27
1.2.1 Historie .....	27
1.2.2 Ochrana přírody na území ČR.....	30
1.3 Příroda a(ž) krajina .....	39
1.4 Popis zkoumaných oblastí .....	42
1.4.1 Krkonoše .....	44
1.4.1.1 Geomorfologie .....	44
1.4.1.2 Vývoj krajiny pod vlivem člověka .....	46
1.4.1.3 Příroda a krajina - současný stav .....	47
1.4.1.4 Vývoj turismu .....	49
1.4.1.5 Monitoring návštěvnosti, současný stav .....	52
1.4.1.6 Ochranné statuty .....	54
1.4.2 Český ráj .....	56
1.4.2.1 Geomorfologie .....	56
1.4.2.2 Vývoj krajiny pod vlivem člověka .....	57
1.4.2.3 Příroda a krajina – současný stav .....	58
1.4.2.4 Vývoj turismu .....	60
1.4.2.5 Monitoring návštěvnosti, současný stav .....	61
1.4.2.6 Ochranné statuty .....	62



1.4.3	Třeboňsko.....	64
1.4.3.1	Geomorfologie.....	64
1.4.3.2	Vývoj krajiny pod vlivem člověka.....	65
1.4.3.3	Příroda a krajina – současný stav.....	67
1.4.3.4	Vývoj turismu.....	68
1.4.3.5	Monitoring návštěvnosti, současný stav.....	69
1.4.3.6	Ochranné statuty.....	70
2.	Metodologie.....	72
2.1	Kvalitativní výzkum.....	72
2.2	Metody sběru dat.....	73
2.3	Metody zpracování a analýzy dat.....	74
2.4	Etika výzkumu.....	75
3	Empirická část.....	77
3.1	Průběh výzkumu.....	77
3.1.1	Design výzkumu.....	77
3.1.2	Sběr dat.....	78
3.1.3	Zpracování nasbíraných dat.....	81
3.2	Krkonošský národní park.....	81
3.2.1	Statistiky návštěvnosti.....	82
3.2.2	Dopady početních trendů na přírodu.....	84
3.2.3	Existuje řešení?.....	84
3.2.4	Rušivé projevy návštěvnosti.....	86
3.2.5	Zkušenost z pandemie.....	87
3.2.6	Projevy návštěvnosti a jejich dopady.....	87
3.2.7	Opatření.....	91
3.2.7.1	Právní opatření.....	91
3.2.7.2	Tvrdá opatření.....	92
3.2.7.3	Měkká opatření.....	93
3.2.8	Bariéry.....	94
3.2.9	Návrh konkrétního opatření.....	94
3.3	CHKO Český ráj.....	96

3.3.1	Statistiky návštěvnosti.....	96
3.3.2	Vliv pandemie covidu-19 .....	97
3.3.3	Skupiny návštěvníků .....	98
3.3.4	Projevy návštěvnosti a jejich dopady.....	99
3.3.5	Opatření.....	104
3.3.5.1	Právní opatření .....	104
3.3.5.2	Tvrdá opatření .....	105
3.3.5.3	Měkká opatření.....	105
3.3.6	Bariéry.....	107
3.3.7	Návrhy řešení .....	108
3.4	CHKO Třeboňsko .....	109
3.4.1	Statistiky návštěvnosti.....	109
3.4.2	Vliv pandemie covidu-19 .....	110
3.4.3	Skupiny návštěvníků a jejich zájmy .....	111
3.4.4	Projevy návštěvnosti a jejich dopady.....	112
3.4.5	Opatření.....	115
3.4.5.1	Právní opatření .....	115
3.4.5.2	Tvrdá opatření .....	115
3.4.5.3	Měkká opatření .....	116
3.4.6	Bariéry.....	117
3.4.7	Doporučení.....	118
3.5	Komparace všech oblastí.....	119
3.5.1	Statistiky návštěvnosti, vliv covidu-19.....	119
3.5.2	Projevy overtourismu a jejich dopady.....	119
3.5.3	Opatření.....	121
3.5.4	Bariéry.....	122
3.6	Typologie návštěvníků chráněných území .....	122
3.6.1	Přátelé přírody .....	123
3.6.2	Sportovní nadšenci.....	124
3.6.3	Konzumenti atrakcí.....	126
4	Diskuse .....	128

5	Závěr.....	131
	Epilog.....	135
	Zdroje.....	136
	Seznam obrázků .....	142
	Seznam tabulek.....	143
	Přílohy .....	144
	Příloha 1: Ilustrační obrázky .....	144
	Příloha 2: Informovaný souhlas pro rozhovor.....	156
	Příloha 3: Údaje o vedených rozhovorech.....	157
	Příloha 4: Struktura rozhovoru s ochranáři.....	159
	Příloha 5: Struktura rozhovoru se zástupci skupin návštěvníků .....	160
	Příloha 6: Přepis rozhovoru s Radkem Drahným .....	161
	Příloha 7: Rozhovor s Danem Wolfem .....	176
	Příloha 8: Projekt diplomové práce.....	191

## Úvod

S nárůstem životní úrovně, jak lze předvídat z Maslowovy pyramidy potřeb, se preference stále více lidí přesouvají od pořízování zboží ke službám a zážitkům. Cestování, které v minulosti bylo pouze pro elity, se stalo běžně dostupnou záležitostí pro širokou veřejnost a nyní zažívá prudký rozvoj. Je to z mnoha ohledů dobře; cestovatelům rozšiřuje obzory a chudším lokalitám přináší zisk, čímž opět přispívá k růstu životní úrovně. V posledních letech však návštěvnost celé řady míst narůstá tak rychle, že přináší celou řadu negativních efektů, které dopadají jak na tamní obyvatele, tak na místa samotná. Pro tento fenomén se uchytil nový, anglický termín overtourismus, který je skloňován stále častěji, převážně ve spojení se světovými metropolemi, ale také s řadou přírodních oblastí. Protipandemická opatření, zaváděná mezi lety 2020 – 2021 v souvislosti s pandemií covidu-19, navíc přispěla k tomu, že stále více lidí začalo dávat zavděk návštěvám přírody, a to nejen volné krajiny, ale především národních parků a chráněných krajinných oblastí.

Oblasti, které dnes tvoří soustavu velkoplošných zvláště chráněných území, dříve trpěly převážně dopady hospodářské činnosti. Doba, kdy ve velkém umíraly lesy v důsledku průmyslových emisí, naštěstí již pominula, vystřídala ji však doba dnešní, v níž krajinu chráněných území pozměňuje člověk - návštěvník. Negativní dopady návštěvnosti na zranitelnou přírodu chráněných území vycházejí nejen ze samotných narůstajících počtů, ale zejména z nesouladu zájmů návštěvníků a zájmů ochrany přírody a krajiny. Overtourismus a z něj plynoucí úskalí představují výzvu nejen pro samotná chráněná území, ale především pro jejich správy, které jsou nucené hledat způsoby, jak přírodu v těchto územích zachovat a současně umožnit jejich přiměřené využívání.

V souvislosti s dopady overtourismu na přírodní oblasti vyvstává otázka, zda se ve všech takto zasažených územích dá hovořit o stejných či podobných dopadech či zda se tyto u jednotlivých území výrazně liší. Aby bylo dosaženo jednoty rozmanitosti, byla dle principu diverzity pro výzkum vybrána 3 odlišná velkoplošná zvláště chráněná území, a sice Krkonošský národní park, CHKO Český ráj a CHKO Třeboňsko. Výzkum je ohraničen nejen prostorově, ale také časově. Zaměřuji se

pouze na letní sezónu, a to několika posledních let, přičemž je věnována zvláštní pozornost srovnání stavu před pandemií covidu-19 a době jejího průběhu.

V práci si kladu následující cíle: zmapovat hlavní projevy nadměrné návštěvnosti, jejich **dopady** na zranitelnou přírodu chráněných území a **opatření**, která jednotlivé správy a další subjekty využívají ve snaze o jejich zmírnění, identifikovat a popsat **bariéry**, které brání správám v lepší regulaci a sestavit **typologii návštěvníků**, která by reflektovala **zájmy jednotlivých skupin** a mohla být využita správami CHKO či NP při zavádění opatření ve snaze o účinnější ochranu. Na základě výše zmíněného se pokusím pro jednotlivé oblasti **navrhnout potřebné kroky či konkrétní opatření**, která by mohla střetový stav zlepšit.

Za účelem zjištění výše zmíněného byly pro práci využity následující metody sběru dat: studium materiálů (návštěvní řády, zákony na úseku ochrany přírody a krajiny či tiskové zprávy jednotlivých správ na toto téma), polostrukturované rozhovory se zástupci správ chráněných území a dalšími ochranáři, ale také polostrukturované rozhovory s několika zástupci skupin návštěvníků a následné zúčastněné pozorování v terénu doplněné o náhodné nestrukturované rozhovory s návštěvníky.

Práce je logicky členěna na část teoretickou, metodologii a část empirickou. Pro hlubší vhled do problematiky je teoretická část zahájena vymezením pojmů cestování, cestovní ruch a turistika, overtourismus, destinační management a monitoring návštěvnosti. Další kapitola se věnuje přiblížením jednoho z hlavních témat, tedy ochraně přírody a krajiny se zvláštním důrazem na problematiku velkoplošných zvláště chráněných území, čemuž následuje kapitola Příroda a(ž) krajina, v níž se zamýšlím nad rozdíly a spojitostmi mezi pojmy příroda a krajina. Poslední a nejdelší kapitola teoretické části podrobně popisuje jednotlivé zkoumané oblasti, a sice dle geomorfologie, vývoje území pod vlivem člověka, současného stavu přírody, rozvoje turismu a způsobů/statutů ochrany přírody.

V kapitole metodologie nejprve stručně přibližuji specifika kvalitativního výzkumu a následně objasňuji jednotlivé v práci využitě metody sběru dat, ale také jejich následného zpracování.

Empirickou část zahajuji popisem vlastního průběhu výzkumu a následně, již výhradně na základě dat nasbíraných během výzkumu, přibližuji současný stav v

jednotlivých vybraných územích. Nejprve zmiňuji hlavní početní trendy posledních let, k čemuž využívám statistik návštěvníků, které jsem dostala od jednotlivých správ k dispozici. Poté již obracím pozornost na takové projevy návštěvnosti, které mají negativní dopad na zranitelnou přírodu chráněných oblastí. Dále se věnuji opatřením, které jsou využívány nejen k usměrnění návštěvníků, ale také k jejich výchově a v závěru se vždy pokouším pojmenovat hlavní bariéry, které brání správám v lepší regulaci a přijít s konkrétním návrhem či návrhy, jak by se mohl dát střetový stav v budoucnu řešit.

Nedílnou součástí empirické části je následné srovnání všech tří zkoumaných oblastí, v němž mimo jiné zodpovídám otázku, zda jsou projevy a dopady nadměrné návštěvnosti ve všech VZCHÚ podobné či nikoliv. Následující kapitola již přichází se slibovanou typologií návštěvníků chráněných oblastí. Následuje diskuse, v níž polemizuji nad průběhem i závěry svého výzkumu a závěr práce, v němž shrnuji hlavní poznatky a odpovídám na výzkumné otázky.

## **Zkratky**

AOPK – Agentura ochrany přírody a krajiny

BR – Biosférická rezervace

EVL – Evropsky významná lokalita

CHKO – Chráněná krajinná oblast

KČT – Klub českých turistů

KRNAP – Krkonošský národní park

KCEV – Krkonošské centrum ekologické výchovy

MZCHÚ – Maloplošné zvláště chráněné území

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

NP – Národní park

NPP – Národní přírodní památka

NPR – Národní přírodní rezervace

PO – Ptačí oblast

PP – Přírodní památka

PR – Přírodní rezervace

ROH – Revoluční odborové hnutí

ÚSES – Územní systém ekologické stability

VZCHÚ – Velkoplošné zvláště chráněné území

# 1. Teoretická část

Teoretická část práce usazuje téma do širších souvislostí a vytváří základ pro část empirickou. Jsou zde vymezeny základní pojmy a představen historický vývoj ochrany přírody a krajiny až do současnosti. Druhá část je věnována podrobnějšímu představení jednotlivých zkoumaných území, a to dle geomorfologického vývoje a vývoje pod vlivem člověka, současného stavu přírody, rozvoje turismu a statutů ochrany přírody.

## 1.1. Vymezení pojmů

Na úplný začátek práce je nutné definovat a přiblížit základní pojmy, na nichž budu v průběhu celé práce stavět. Nejprve objasním rozdíly mezi velmi úzce provázanými a mnohdy různě zaměňovanými termíny *cestování*, *cestovní ruch* a *turistika*, poté představím novější pojem *overtourismus* včetně souvislostí s jeho vznikem a využíváním, dále přiblížím termín destinační management a s ním úzce související monitoring návštěvnosti.

### 1.1.1. Cestování, cestovní ruch, turistika

Na vrcholu pomyslné pyramidy pojmosloví stojí **cestování**, které podle definice UNWTO představuje *činnost osob cestujících do míst a pobývajících v místech mimo své obvyklé prostředí po dobu kratší než jeden ucelený rok*. [ČSÚ: Cestovní ruch] U zrodu cestování stály nejrůznější podněty. První, pravěké cesty byly výpravy či migrace vedoucí převážně za potravou. Později přišly cesty obchodní, k nimž se postupně přidávaly také poutě a cesty s náboženskými motivy. V 18. století se začaly objevovat výpravy vědecké, později cesty objevitelské, za dobrodružstvím a až úplně naposledy začali lidé podnikat cesty pro zábavu a odpočinek, které zastřešuje pojem turistika (viz dále). [Lejsek, 2020]

Cestováním vzniká **cestovní ruch**<sup>1</sup>, což je pojem používaný v několika významech, avšak nejčastěji pro odvětví národního hospodářství. Představuje souhrn pobytů v cílových oblastech a souhrn služeb, které se s pobytem pojí. Když se hovoří o

---

<sup>1</sup> Nebo také synonymní výraz **turismus**.



cestovním ruchu či turismu, bývá to tedy výhradně v souvislosti s jeho ekonomickými efekty na destinaci. Pásková [2009: 18] v této souvislosti tvrdí, že za účastníka cestovního ruchu je považován jen ten, jehož aktivita má na navštívenou destinaci ekonomický efekt, tedy nikoliv např. účastník expedice do odlehlé horské oblasti, který si veškeré zásoby přivezl z domova a žádných ubytovacích služeb cestou nevyužívá.

Jelikož se však tato práce věnuje převážně dopadům turismu na přírodní prostředí a nikoliv na ekonomiku oblasti, bude zde vnímán ve významu souhrnu pobytů v cílových oblastech včetně těch, které nepřinášejí finanční prostředky. Oproti pojmu cestování, které bývá vnímáno spíše z pohledu cestujícího jedince, zahrnuje cestovní ruch všechny aktéry a aktivity, které se s cestováním pojí, tedy jako celek.

Úvodní definici cestování českého statistického úřadu si dovolím po vzoru Páskové [2009: 17] pro potřeby práce více specifikovat. Podle ní pojem nezahrnuje zdaleka všechny cesty, ale pouze takové, které jsou vykonávány *za účelem aktivního či pasivního odpočinku, poznávání přírody a kultury navštívených destinací či s cílem setkávání se s dalšími lidmi, tedy nikoliv za účelem výdělečné činnosti*. Specifikum „turistické mobility“ navíc spočívá převážně v cyklickém charakteru (turisté se do destinací vrací opakovaně) a také v tom, že její motivace vycházejí z potřeb vyššího řádu v rámci Maslowovy pyramidy potřeb, označovaných jako zbytné, nadstavbové.

Jednou z forem cestování je **turistika**. Na tomto místě si dovolím zalistovat výrazně starší literaturou a použít definici, kterou již v roce 1914 publikoval Jiří Guth-Jarkovský v knize Turistika - Turistický katechismus:

*„Cestovati pro zábavu, která náleží najmě v rozkoši z pobytu v přírodě vůbec a pak ve vyhledávání méně známých a krajinářsky i jinak vynikajících končin, neméně také pro osvěžení tělesné i duševní – toť turistika.“* [Jarkovský, 1914: 18]

Záměrně zmiňuji tuto, jelikož spojuje následující tři aspekty, které považuji pro práci za stěžejní: 1) cestování, 2) pobyt v přírodě a 3) účel – zábava a odpočinek.

Guth-Jarkovský [1914: 22-25] turisty dále dělí na 4 kategorie, na turisty pěší (původní a nejvlastnější, výhradní součástí je pěší chůze), turisty novodobé (využívající různé dopravní prostředky, vč. cyklistů, nejde-li o cyklistiku závodní), turisty kombinované (ti neopovrhnu dopravním prostředkem, ale pouze jej využijí

na cestu do krajiny, odkud pak putují pěšky) a na turisty horské (kteří zlézají vysoké kopce, hory, skály – z touhy po širokém rozhledu). Do mé práce patří naprosto všichni.

Pro úplnost zařadím ještě následující rozdělení. Za **návštěvníky** jsou považovány všechny osoby přijíždějící do sledované oblasti. Podle délky pobytu se však dále dělí na: **výletníky** – jednodenní návštěvníky a **turisty** – vícedenní návštěvníky (ti alespoň jednou přenocují mimo své obvyklé prostředí). [ČSÚ: Cestovní ruch]

### 1.1.2. Overtourismus

Na rozdíl od výše zmíněných termínů je pojem overtourismus velmi mladý. Podle některých zdrojů byl poprvé použit v srpnu roku 2012 na Twitteru jako #overtourism [Goodwin, 2017: 1], dle jiných pramenů s termínem přišel Skift (zpravodajský web cestovního průmyslu), a sice v červnu roku 2016. [Innerhofer, Erschbamer, Pechlaner, 2019: 4] Ať tak či onak, slovo se ve společenském diskurzu ujalo tak rychle, že bylo v roce 2018 jedním ze slovníků vyhlášeno slovem roku. [Innerhofer, Erschbamer, Pechlaner, 2019: 14] Je tedy jednoznačně patrné, že problém, na nějž odkazuje, je velmi aktuální a týká se stále více míst po celém světě.

Význam slova je ze samotného názvu poměrně zjevný. Předpona „over“ se překládá jako „přes“, či „nad“, což jasně vyjadřuje, že je něčeho tolik, až je to nežádoucí. Volně se tedy dá přeložit jako *nadměrný turismus*. Jiný český ekvivalent neexistuje, používají se dvě počestěné varianty (overtourismus<sup>2</sup> nebo overturismus). Termín přeturistování, který se nabízí, by se s největší pravděpodobností neujal, a tak jsem si jej alespoň dovolila v názvu práce využít jako *Přeturistováno!*, v podobě jistého povzdechu nad situací.

Od začátku existence slova se objevilo několik definic. Jedna z nich, na níž se shodla skupina univerzit, zní: „*Dopad cestovního ruchu na destinaci či její části, který negativním způsobem ovlivňuje vnímanou kvalitu života místních obyvatel a/nebo kvalitu zážitku turistů*“. [Innerhofer, Erschbamer, Pechlaner, 2019: 4]. Podobně pojem definuje také Harold Goodwin [2017:1], a sice jako: „*destinace, v nichž mají*

---

<sup>2</sup> Tato podoba se ve veřejném diskurzu vyskytuje nejčastěji, a tak ji v celé práci používám i já, byť působí v českém textu neorganicky.

*hostitelé nebo hosté, místní obyvatelé nebo návštěvníci pocit, že je zde příliš mnoho návštěvníků a že kvalita života v oblasti nebo kvalita zážitků se nepříjemně zhoršila.“*

Jelikož se pojem overtourismus nejvíce používá v souvislosti s urbánními turistickými oblastmi<sup>3</sup> (či kulturními památkami UNESCO), většina definic reflektuje pouze negativní dopady na místní obyvatele a návštěvníky, což však není ani zdaleka vše. Fenomén ve stejné míře postihuje také rurální oblasti, v nichž může (někdy i nevratně) poškodit tamní přírodu. To potvrzuje i četnost výskytu pojmu ve sdělovacích prostředcích ve spojitosti s českou přírodou.<sup>4</sup> Proto bych za nejvhodnější definici označila tuto obecnou: *Jev, kdy určitá zajímavá místa navštěvuje nadměrné množství turistů, což s sebou přináší nežádoucí efekty.* [Lexico, vlastní překlad]

Z pojmu se záhy stal koncept, který umožnil jak návštěvníkům, tak obyvatelům vytižených oblastí vyjádřit své znepokojení s přeplněností celé řady měst a míst. Řada měst se prohlásila za „postižená overtourismem“ a na některých místech dokonce proběhly demonstrace místních obyvatel. [Goodwin, 2017: 1]

Nutno zdůraznit, že ačkoliv pojem existuje teprve několik málo let, samotný problém, na nějž odkazuje, je tu s námi již velmi dlouho, a potýká se s ním celá řada míst po celém světě. První zmínky o negativním postoji k rostoucímu turismu sahají až do středověku, do dob poutních cest, kdy si obyvatelé měst a vesnic, jimiž poutníci procházeli, stěžovali na nedobré chování mnohých z nich. [Innerhofer:15] Stendhal, který již ve svých dílech (přelom 18. a 19. stol.) používal slovo turista pro označení osoby cestující za potěšením, si údajně také stěžoval na neomezený nárůst této aktivity. [tamtéž] Koncem 20. století pak již vzniká celá řada děl na téma dopadů nadměrného turismu, a to nejen na metropole, památky kulturního dědictví, ale i domorodé komunity a na přírodu národních parků.<sup>5</sup> [Goodwin, 2017: 2]

---

<sup>3</sup> Nejčastěji je spojován s Benátkami, Barcelonou či Amsterdamem.

<sup>4</sup> Všechna tři chráněná území, kterým se v práci věnuji, se v médiích v souvislosti s pojmem overtourismus alespoň jednou objevila.

<sup>5</sup> Např. *Coping with Tourists: European Reactions To Mass Tourism* (Jeremy Boissevain, 1996), *Managing tourism in cities* (Tyler, D., Guerrier, Y., Robertson, M., 1998), *Managing tourism growth: issues and applications* (Bosselman, F., Peterson, C., & McCarthy, C. 1999).

Ani v české přírodě nejsou davy ničím novým. Už František Horečka (1931) ve sborníku *Kniha o památném Radhošti* popisuje zástupy tisíců poutníků směřujících na slavný beskydský vrchol u příležitosti svátků a slavností [Lenart, 2021]. Jako systémový problém začala overturismus česká společnost vnímat až kolem roku 2000, kdy už byly dopady na určitých lokalitách opakovaně skutečně těžko přehlédnutelné (například silnice kolem Adršpašských skal se stávaly o exponovaných víkendech neprůchozí).

Velká studie Institutu cestovního ruchu z Lucernské univerzity nesoucí název *Turistické destinace pod tlakem*, v níž vědci srovnávali 11 turistických destinací po světě a analyzovali hnací síly rozvoje cestovního ruchu a inovativní řešení overtourismu, přišla s obecným závěrem, že: každá země má tzv. turistické hotspoty, na které v době vrcholící sezóny přijíždí velké množství návštěvníků. Někdy davy fungují jako signál atraktivity místa či turistické atrakce a přitahují další návštěvníky. Nicméně, v případě, že únosná kapacita prostředí byla překonána, příliš velké množství návštěvníků může dané destinaci způsobit vážné problémy. Tento fenomén v posledních letech narostl a bývá někdy nazýván overtourismem. [Goodwin, 2017: 4]

Kde je problém, tam jsou také snahy o jeho řešení či alespoň zmírnění. V případě overtourismu jednoznačně neexistuje jedno univerzální řešení, které by bylo aplikovatelné na jakoukoliv destinaci. Na některých místech dává větší smysl snažit se počty turistů omezit, a to různými způsoby, jinde se vyplácí turismus zpoplatnit.<sup>6</sup> V každém případě je nutné se problematikou systematicky zabývat, což je mimo jiné předmětem pojmu destinační management (viz další kapitola).

Jako reakce na overturismus rovněž vznikl **koncept zodpovědného turismu** (v některých zdrojích použit pojem udržitelný cestovní ruch). Ten představuje takovou podobu turismu, která přináší pokud možno co největší výhody všem zainteresovaným stranám, aniž by působila nesnesitelné ekologické či sociální škody.

---

<sup>6</sup> Např. Van der Borg přichází s řešením masového turismu v italských Benátkách – přináší návrhy na zavedení předprodeje vstupenek, alternativních tras a další strategie.

### 1.1.3. Destinační management a monitoring návštěvnosti

Abych mohla představit termín destinační management, je nutné v první řadě vymezit **pojem destinace**. Holešinská [2012: 117] ji definuje jako: „*Přirozené geograficky ohraničené ucelené území, jež je turisty vnímáno jako celek a které je charakteristické svými přírodními a/nebo kulturními hodnotami a současně disponuje nezbytnou infrastrukturou cestovního ruchu.*“

V cestovním ruchu (vnímaném ve smyslu odvětví národního hospodářství) představuje destinace **produkt** (sestavující z dílčích produktů a služeb). Poptávku po produktu vytvářejí návštěvníci destinace, zatímco další aktéři cestovního ruchu (viz dále) spoluutvářejí nabídku. Ve snaze uspokojit poptávku probíhá, podobně jako na jakémkoliv jiném trhu, mezi poskytovateli konkurenční boj, který mnohdy vede k roztržiténosti nabídky služeb, což není efektivní ani vzhledem k optimalizaci výrobních nákladů, natož pak ke stimulaci poptávky. Zde tedy vyvstává potřeba kooperace aktérů s cílem koordinace nabízených služeb tak, aby byla výhodná pro všechny zainteresované strany.

A to je právě **podstatou destinačního managementu**. „*Destinační management, neboli řízení destinace, je specifická forma řízení, která spočívá v procesu založeném na kooperaci (spolupráci) mezi jednotlivými zainteresovanými aktéry cestovního ruchu a na koordinaci v oblasti plánování, organizování a rozhodování v destinaci, přičemž klíčovým faktorem úspěšné realizace destinačního řízení je vzájemná komunikace (princip 3K).*“ [Holešinská, 2012: 47]

Škála **aktérů** je velmi široká, jedná se o všechny, kteří mají v turistické destinaci nějaký zájem. Holešinská je dělí na **4 skupiny**: veřejný sektor, soukromý sektor, dobrovolný sektor a místní obyvatelstvo. Veřejný sektor je zastoupen příslušnými ministerstvy, krajskými či městskými úřady, správami CHKO či NP, které poskytují služby místním obyvatelům a usilují o naplnění veřejného zájmu. Do soukromého sektoru spadají podnikatelské subjekty nabízející celou škálu služeb cestovního ruchu, tedy např. hoteliéři, provozovatelé pohostinství, cestovní kanceláře či dopravci. Dobrovolný sektor zastupují organizace typu zájmových sdružení jako např. asociace informačních turistických center, jejichž funkcí je hájení zájmů svých členů. Funkce místního obyvatelstva bývá přehlížena, avšak hraje v destinaci velkou roli – právě oni přicházejí do bezprostředního kontaktu s návštěvníky a tato

vzájemná interakce může mít pozitivní i negativní dopady. Proto je žádoucí, aby měli rovněž podíl na rozhodování. [Tamtéž]

Už v 90. letech, kdy v západních zemích (Německo a Rakousko) začínalo docházet k uvádění destinačního managementu do praxe, byla zmiňována nejen nutnost zapojení široké škály aktérů - veřejného i soukromého sektoru a jejich kooperace, ale také potřeba **jedné instituce coby zastřešujícího subjektu**. S pojmem „organizace cestovního ruchu“ u nás přišla poprvé Királ'ová, která v roce 1998 pro CzechTourism vypracovala dokument „Vytváření organizací cestovního ruchu v turistických regionech“, v němž usiluje o zakládání institucí, které by v regionech zajišťovaly efektivní rozvoj cestovního ruchu. Termínů se během následujících let objevila celá řada (např. organizace turismu, organizace destinačního managementu, destinační agentura či destinační společnost), nicméně cíl těchto organizací zůstává stejný – zodpovědnost za řízení a/nebo marketing destinace. Podle velikosti území, za které organizace zodpovídají, se dělí do kategorií: a) národní organizace, b) regionální a c) místní. [Tamtéž]

Funkce destinačních společností Holešinská dělí do 4 kategorií: plánovací funkce, marketingová, funkce nabídky, a zastupování zájmů. Z těch vychází konkrétní úkoly, které plní každá destinační společnost, ovšem s ohledem na svou územní působnost. V rámci **plánovací funkce** je úkolem, ve spolupráci s partnery, stanovovat turistické cíle v destinaci (zodpovědět otázku: jaký druh cestovního ruchu vlastně chceme?) [Innerhofer, Erschbamer, Pechlaner, 2019: 10], průběžně analyzovat konkurenční situaci a stanovovat a následně plnit strategie destinace. **Funkce nabídky** vychází ze skutečnosti, že součástí nabídky jsou také veřejné statky, které nejsou zpoplatněné (a tedy nejsou pro soukromé aktéry nijak finančně atraktivní), avšak současně jsou pro fungování destinace nezbytné. Je proto nutné, aby destinační společnost zajišťovala veřejné produkty a služby (turistické cesty, informační cedule..), vytvářela nové (přes soukromé subjekty či skrze vlastní podniky) a kontrolovala jejich kvalitu. Cílem **marketingové funkce** je propojení veškerých služeb jednotlivých poskytovatelů v destinaci do jedné společné konkurenceschopné nabídky, a to skrze vytvoření jednotné marketingové strategie, péči o image destinace, reklamu, PR a zajištění celkové informovanosti potenciálních hostů. **Funkce zastupování zájmů** vychází ze skutečnosti, že cestovní ruch vytváří vedlejší

efekty, a to jak pozitivní (např. vznik nových pracovních míst), tak negativní (např. znečištění životního prostředí, ztráta lokální kultury). Veřejnost a politika má tedy tendence cestovní ruch ovlivňovat, a destinační společnost zde zastupuje zájmy poskytovatelů nabídky cestovního ruchu i samotných turistů, neboť má lepší předpoklady k jejich vyslyšení než samotní jednotlivci. Destinační společnost usiluje o zvýšení vnímavosti obyvatelstva pro cestovní ruch a o koordinaci zájmů jednotlivých aktérů.

Destinační management má oproti podnikovému či jinému typu managementu jistá **specifika**. Jelikož destinační společnost zodpovídá nejen za chod sebe samé, ale současně i za chod celé destinace, dá se mluvit o *dvojitě funkci*. Tato dvojitost se projevuje rovněž v otázce cílů, které se mohou opět u společnosti a u destinace lišit. Na rozdíl od cílů podnikatelských subjektů (kde dominuje zisk a jeho navyšování) v případě destinace nejsou cíle zcela jasné a mohou být i špatně měřitelné, a tak je nutné předem definovat indikátory úspěchu (např. počty návštěvníků), což samotné skýtá jistá úskalí. Jelikož destinační společnost zastřešuje různé aktéry, je také konfrontována s celou řadou mnohdy protichůdných zájmů, mezi nimiž musí dojít ke konsenzu (kompromisu). Pro efektivitu destinačního řízení je navíc nutné, aby byla destinační společnost veřejností přijímána a akceptována coby klíčový subjekt v pozici koordinátora a plánovače cestovního ruchu (= legitimní).

Nezbytným předpokladem efektivního destinačního managementu je dostatek kvalitních informací o návštěvnících.<sup>7</sup> Tou základní je jejich počet včetně vývoje v čase, mnohdy je však zapotřebí rovněž znalost i dalších charakteristik – věk, chování, názory... Za tímto účelem bývá realizován tzv. **monitoring návštěvnosti**. Ten využívá celou řadu metod, které sledují různé cíle a liší se spolehlivostí, přesností, náklady, ale i možnostmi analýzy nasbíraných dat. Z tohoto důvodu bývá někdy zapotřebí metody různě kombinovat, což jednotlivé Správy, v rámci svých finančních možností, většinou dělají.

**Postup monitorovací akce** je následující. Nejprve musí zadavatel (destinační společnost nebo také např. správa NP/CHKO, radnice města...) jasně definovat účel, resp. předmět monitoringu. Většinou jde o jeden z následujících důvodů: monitoring

---

<sup>7</sup> Tato data jsou zároveň nutná pro hodnocení vlivu návštěvnosti na území a pro následné stanovení únosné kapacity prostředí.

přítomnosti návštěvníků v lokalitách, v nichž je předmětem zájmu a) vyhodnocení vlivu návštěvnosti na chráněné druhy, ekosystémy, přírodní objekty a nebo b) samotní návštěvníci. V druhém případě může být předmětem monitoringu přítomnost návštěvníků (např. s cílem určit intenzitu návštěvnosti vedoucí k negativním zážitkům z pobytu v přírodě) na lokalitách, a) kde dochází ke koncentraci kvůli jejich atraktivitě (např. vyhlídka), b) kde došlo ke změně nabídky návštěvnické infrastruktury a cílem je zjištění její vytíženosti, nebo c) zjišťování zkušeností a zážitků z pobytu či zjišťování faktorů změn návštěvnosti a její předpověď do budoucna. Zadavatel současně musí určit rozsah a typ území (celá chráněná oblast nebo jen její část – např. tokaniště tetřívka) a rovněž období sběru dat (jednotlivé dny, celá sezóna, rok či několik let po sobě). V rámci specifikace zadavatel upřesní, jaké typy dat potřebuje a jakých metod či kombinací má být použito. Dodavatel následně provede sběr dat, která předá zadavateli, a následuje jejich vyhodnocení.

Na základě určení předmětu, rozsahu a dalších specifikací se stanovuje metoda (či kombinace metod) sběru dat. Těch je celá řada, přičemž AOPK je ve své metodice [Kohlová, Melichar, Kaprová, 2017] dělí do následujících skupin:

### 1) Metody sčítání návštěv a návštěvníků

- a. **Personální pozorování návštěvníků** (metoda přímého kvantitativního monitoringu) – pověřená osoba sedí u cesty a zapisuje si potřebné údaje o lidech, kteří prošli okolo (nejenom počty, ale také velikost skupiny, směr chůze, přibližný věk, pohlaví – zkratka viditelné charakteristiky). Předpokladem je vhodný výběr termínů i monitorovacích profilů + školený a motivovaný personál.
- b. **Automatický foto či video monitoring** (metoda automatického kvantitativního monitoringu) – data se sbírají buď kontinuálně nebo na základě aktivace fotopasti. Po aktivaci čidla přístroj pořídí fotografie nebo videozáznam. Nevýhodou je pracná a finančně nákladná interpretace informací, výhodou však jejich přesnost.
- c. **Mechanické a automatické sčítače** – (metoda automatického kvantitativního monitoringu) je nejčastěji využívanou metodou. Pro zjištění její přesnosti bývá nutné ji po uvedení do praxe kalibrovat



pomocí jiných metod, ale poté už nebývá náročná na údržbu. Sčítače se dělí na mechanické a elektronické – s různým typem senzorů: optické (když je vysílač a přijímač oddělený – kombinace infračerveného paprsku a optické čočky, na obou stranách cesty či řeky), pyroelektrické (nejčastěji používané), dále radiové, seismické, indukční. Odečet se provádí buď mechanicky nebo přenosem dat pomocí infračerveného záření, některé jsou vybaveny pokročilejší technologií, která umožňuje odečet také prostřednictvím GSM (zobrazení on-line).

## 2) Metody monitoringu toků návštěvníků

- a. **Komplexní sčítání na všech vstupních bodech do území** – prováděno buď s využitím vyčerpávající soustavy automatických sčítačů či pomocí jednorázového personálního sčítání.
- b. **Výběrové šetření prostorové distribuce** – dotazník se ptá na přesnou trasu návštěvníků + další místa, která během svého pobytu navštívili.
- c. **Sledování toků s použitím GPS technologií** – prováděn pomocí GPS nebo aplikace v telefonu, nutná je však součinnost návštěvníků.
- d. **S využitím signalizačních dat mobilních operátorů** – nákladná, ale velmi účinná metoda. Data jsou přesná, určují i zdroj návštěvnosti, délku pobytu aj.

## 3) Zjišťování návštěvnického profilu

- a. **Osobní rozhovory v zájmovém území** - zásadním předpokladem je vhodný výběr vzorku. Hrozí zde riziko výběrové chyby v důsledku odmítání účasti na výzkumu části oslovených respondentů.
- b. **Dotazníkové šetření samosběrem** – základním předpokladem je vhodný výběr profilů, na které jsou dotazníky rozesílány a dále dobrá propagace výzkumu.
- c. **Rekrutace v zájmovém území se samosběrem nebo poštovním dotazováním** – návštěvníci jsou osloveni přímo ve zkoumané lokalitě a buď dostanou dotazník rovnou na místě, nebo se od nich vyžádá kontakt a dotazník se jim zašle dodatečně k vyplnění.

- d. **Dotazníkové šetření mimo zájmové území** – data o pobytu v zájmovém území se získávají z obecné populace – zahrnují tedy charakteristiky návštěvníků i nenávštěvníků (což je dobré mimo jiné také k pochopení, proč někteří území nenavštěvují).

#### 4) Nepřímé metody

- a. **Sledování záznamů sbíraných za jiným účelem** – např. data z vrcholových knížek, ze statistik ubytovatelů, vydaná povolení vjezdu, z parkovacích automatů... Nejedná se o příliš validní metodu, ale může vhodně doplnit metody další.
- b. **Sledování projevů návštěvnosti** – opotřebení terénu, odpadky, stav přírodních objektů...

#### 1.1.4. Zájem, typy zájmů, střety zájmů

Jedním z cílů práce je definovat střety zájmů návštěvníků a ochrany přírody a krajiny. Proto považuji za vhodné, alespoň v krátkosti pojem *zájem* představit a současně přiblížit jeho jednotlivé typy.

Zájem je druh motivace a rozlišujeme jeho 4 základní typy: zájmy soukromé, skupinové, obecní a veřejné.

Základním a nejpřirozenějším typem zájmu je **zájem soukromý**. Dle slov doktora Ryndy se jedná o jediný skutečný zájem, neboť každý z nás je zaujatý.

**Zájem obecní** představuje zájem obyvatel nějakého prostorově ohraničeného území, kterým může být obec, ale i stát či kultura, zkrátka místo, do něhož jsme se narodili. Rodiště si nevolíme, jsme přirozeně jeho součástí, byť mnohdy nedobrovolně.

Dalším typem zájmu je **zájem skupinový**. Na rozdíl od rodiště si skupinu volíme dobrovolně, a tak se dá předpokládat, že skupinový zájem alespoň do nějaké míry koresponduje se soukromými zájmy jejích členů.

**Veřejný zájem** bývá definován různě. Některými autory je ztotožňován se sumou zájmů individuálních, což však vzhledem k rozmanitosti soukromých zájmů není možné prakticky aplikovat. Podle doktora Ryndy lze veřejný zájem definovat pouze

procesuálně, jako výsledek debaty ve veřejném prostoru. Uznané veřejné zájmy mohou být formulovány v právních normách. [Rynda, 2020]

Zkoumaná VZCHÚ v mé práci představují prostor, v němž se střetávají všechny typy zájmů. Nás však zajímají výhradně zájmy soukromé a skupinové (na straně návštěvníků) a zájem veřejný (zájem ochrany přírody a krajiny).

## **1.2 Ochrana přírody a krajiny**

### **1.2.1 Historie**

Člověk je součástí přírody odjakživa. Příroda nám poskytuje životní prostor i obživu, čímž nám vlastně umožňuje existenci. Ve snaze uspokojit své potřeby člověk přírodu od nepaměti využívá a přeměňuje, mnohdy ničí. Dopadů naší činnosti je celá škála a dají se rozdělit různými způsoby, např. dle prostoru působení (lokální – regionální - globální) či času, resp. trvání (od krátkodobých, s nimiž si příroda brzy sama poradí, přes dlouhodobé až po takové, které mají charakter nevratných změn). Trvalé dopady se naplno projevují až v době průmyslové revoluce, kdy navíc začínají exponenciálně narůstat. [Rynda:2020] Teprve v této době také se objevují první pohnutky k ochraně přírody.

Některé prvky ochrany by se daly najít již v daleké historii, avšak ty se nedají považovat za vědomé snahy o ochranu přírody, spíše vycházely z nedostatečného poznání či se pojily s náboženskými tradicemi. Za skutečné počátky ochrany přírody lze považovat až takové snahy, které mají konkrétně formulovaný plán, přiznávají veřejně prospěšný charakter a zakládají se na určitém stupni poznání přírodních zákonitostí. [Léblková, 2012] Takovéto snahy z pohledu celého dlouhého vývoje naší civilizace skutečně nesahají nijak výrazně daleko do historie. Dlouho byla příroda považována za snadno obnovitelný zdroj, který má sloužit našim potřebám.

I přesto, že se první snahy o systematickou ochranu přírody objevují až poměrně nedávno, zmíním pro zajímavost i některá konkrétní opatření z průběhu historie. Všechna se týkají převážně ochrany lesů a převládají v nich důvody osobní. Potřebu ochrany lesů zmiňuje již Kniha rožmberská, nejstarší česky psaná právní kniha z první poloviny 14. století. Propracovanější systém feudální správy lesů včetně

navrhovaných trestů při jeho porušení se pak objevuje v návrhu zemského zákoníku Maiestas Carolina připraveného na pokyn Karla IV v letech 1350-51, který nakonec nebyl schválen. [Tamtéž]

Z novověku nemohu nezmínit německého ekonoma a zakladatele lesnické vědy Hanse Karla von Karlowitze, narozeného roku 1645. Právě on je považován za otce konceptu trvalé udržitelnosti, neboť ve svém pojednání o lesnictví <sup>8</sup> jako první přišel s pojmem a teorií trvale udržitelného lesnického výnosu. Na našem území se začalo cílevědomě hospodařit s lesy až za císařovny Marie Terezie, která roku 1754 vydala první Lesní řády (patenty). Ty mimo jiné ustavovaly povinnosti o zachování lesů (vč. zalesňování a zákazu pastvy) a zajištění trvalého výnosu z nich. [Lidovky, 2008]

Zásadní změnu v našem vnímání přírody, která se logicky významně promítla také ve snahách o její ochranu, přinesl až romantismus. <sup>9</sup> Rozsáhlé lesy, hory a skály, které dnes přitahují tisíce návštěvníků, budily až do 18. stol. nezájem, ba dokonce odpor a představovaly příklady šeredna a ohavnosti. Estetik umění Johann Joachim Winckelmann se údajně při pohledu na alpskou scenérii pozvracel hnusem. [Bartoš, 2019] Lidé se dříve na přírodu dívali jako na zdroj statků nutných pro své přežití, popřípadě ji vnímali jako předmět vědeckého poznání. Teprve romantismus tento postoj zcela obrátil a přiměl lidi vnímat přírodu také jako něco krásného. Tento dvojitý pohled hezky shrnuje Guth-Jarkovský: *„(Příroda) má dvojí tvář, jednu vážnou, zákonnou, pravidelnou, vábící učence a druhou, výraznější: usměvavou, líbeznou, která se obrací k umělcům a umění i k těm, kdo přírodu chápou a milují. Je tedy předmětem jak vědy, tak estetického prožitku zároveň.“* [Guth-Jarkovský, 1914: 76]

Z celé řady romantiků je vhodné zmínit především přírodovědce, ale také umělce a náruživého cestovatele Alexandra von Humboldta. Ten podobně jako Goethe zastával názor, že přírodě nemůžeme porozumět, pokud se na ni díváme pouze očima vědce a snažíme se ji exaktně vysvětlit či změřit, ale pouze tehdy, pokud ji vnímáme jako živoucí celek, který má svého ducha. Jak údajně sám pravil: *„Co promlouvá k naší duši, to je mimo dosah našeho měření.“* Krása a poezie v jeho

---

<sup>8</sup> Jeho kniha nese název: Sylvicultura oeconomica, oder haußwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur wilden Baum-Zucht.

<sup>9</sup> První, kdo literárně vyjádřil cit pro přírodu divoce romantickou a vznešenou byl J. J. Rousseau v románu Nouvelle Heloise z roku 1761. [Guth-Jarkovský, 1914: 79]

vědeckém díle skutečně hraje velmi významnou roli, sám si prý přál, aby četba jeho knih působila čtenáři aspoň částečně takovou rozkoš, jako když „*vnímavá mysl bezprostředně hledí na přírodu*“. Jeho dílo proto dodnes slouží jako připomínka, že vnímat přírodu pouze vědecky nebo naopak pouze esteticky by bylo velkým ochuzením. [Stejskal, 2018]

Svémi myšlenkami Humboldt ovlivnil nespočet dalších vědců. Patří mezi ně např. Ernst Haeckel, který je považován za zakladatele ekologie coby vědního oboru, nebo také americký filosof Henry David Thoreau, kterého prý Humboldt inspiroval k napsání dnes již klasického díla *Walden aneb Život v lesích*. Tato kniha, popisující rok Thoreauova života ve vlastnoručně postavené chatrči v hlubokých lesích na kraji jezera Walden, je dnes spojována s počátky hnutí za ochranu přírody. [Tamtéž]

Za průkopníka ochrany přírody je však právem považován právě Alexander von Humboldt. Mimo výše zmíněné také jako první použil slovní spojení „přírodní památka“, čímž opět poukázal na skutečnost, že i příroda může být hodnotná. A byl to také Humboldt, který se roku 1816 obrátil na evropskou šlechtu s urgentním varováním, že evropské přírodní bohatství je vlivem průmyslové revoluce vážně ohroženo. [Rynda, 2020]

Je možné, že to byla právě tato výzva, která v roce 1838 podnítila hraběte Buquoye k vyhlášení Žofínského pralesa a pralesa Hojná voda na svém panství v Novohradských horách přírodními rezervacemi. Zásadní změnou oproti dřívějším snahám o ochranu byl účel – tím byl primárně romantický obdiv přírodní krásy. Právě vznik těchto dvou rezervací, které patří k jedněm z nejstarších v Evropě, je mnohými považován za základ dlouhodobé tradice územní ochrany. Hrabě Buquoy tímto krokem současně nevědomky odstartoval pomyslnou éru dobrovolných ochránců přírody. Na přelomu 19. a 20. století se přidávají další vlivní jedinci a šlechtické rody. Na panství Schwarzenbergů vzniká Boubínský prales, Lichtenštejnové na Moravě zakládají rezervace Šerák a Keprník a hrabě Harrach zřizuje v Labském dole první krkonošskou rezervaci s prastarým lesem. [Lébllová, 2012]

Významným celosvětovým milníkem v územní ochraně přírody, který by rovněž neměl být opomenut, bylo roku 1872 vyhlášení prvního národního parku, jímž byl americký Yellowstone. [Rynda, 2020]

### 1.2.2 Ochrana přírody na území ČR

Úplně první zákon týkající se ochrany životního prostředí na našem území byl – **Zákon č. 40/1956 Sb. o státní ochraně přírody** a jeho výkon tehdy spadal pod Ministerstvo školství a kultury. Jednalo se nicméně čistě o formalitu, zákon spíše perzekvoval prosté občany než velké podniky, jelikož jakékoliv omezení průmyslu a hospodářského rozvoje nebylo v té době žádoucí. Dokonce se v souvislosti se zákonem mluvilo o boji s přírodou a celý byl nastaven tak, aby byla chráněna pro její další využití člověkem, rozhodně ne pro zachování její vnitřní hodnoty. [Stejskal, 2020]

Ministerstvo životního prostředí (coby ústřední orgán státní správy a orgán vrchního dozoru ve věcech životního prostředí) bylo zřízeno až za nového režimu, a sice 19. prosince 1989 (s platností k 1. lednu 1990). Jeho 1. ministrem se stal Prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc. [MŽP]

Jedním z hlavních úkolů čerstvě založeného ministerstva bylo, v nově se rodící legislativě, sestavit nový zákon o ochraně přírody a krajiny. Jeho návrh, který v průběhu roku 1991 zpracovala pracovní skupina úseku náměstka pro legislativu a ekopolitiku, byl pak předložen České národní radě a projednáván ve výborech. 1. 6. 1992 byl pak naprostou většinou 105 ze 111 přítomných poslanců přijat **Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny**. Dá se možná hovořit o malém zázraku, že se za polistopadové transformace ekonomiky i administrativy něco takového vůbec podařilo. [Mlčoch, 2012]

#### **Přínosy „stočtrnáctky“**

U nového zákona se konečně dá mluvit o snaze o skutečnou ochranu přírody. Hlavní jeho přínosy shrnují následující body:

- nově byla definována a zavedena obecná ochrana přírody, která do té doby neexistovala;
- orgány ochrany přírody byly vybaveny rozhodovacími pravomocemi;

- vznikla nová linie speciálních orgánů státní správy ochrany přírody – Správa NP a CHKO i úseku ochrany přírody v České inspekci ŽP. Tato dříve pouze metodická a odborná pracoviště (podřazená pod Krajská střediska památkové péče a ochrany přírody spadající pod Ministerstvo kultury) byla nyní přenesena i do oblasti exekutivy.<sup>10</sup> [Roth, 2007: 31]

### **Její novely v průběhu let**

Zákon si v průběhu své existence prošel celou řadou různě významných změn. Tou nejzásadnější byla tzv. Euronovela (Zákon č. 218/2004 Sb.), jejíž přijetí zapříčinil vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004. Tím, že jsme se stali součástí EU, došlo k nutnosti zavést evropské právo i v oblasti ochrany přírody do našeho právního řádu. To se dotklo zejména oblasti systematiky zvláštní územní ochrany, kdy byla velká část našich VZCHÚ začleněna rovněž do soustavy chráněných území evropského významu NATURA2000 (viz níže). Změny se dotkly také obecné ochrany přírody – např. v oblasti ochrany volně žijících ptáků. Euronovela též ovlivnila například regulaci mezinárodního obchodu se zvláště chráněnými živočichy a rostlinami, kterou povýšila na výrazně přísnější úroveň. [Mlčoch, 2012]

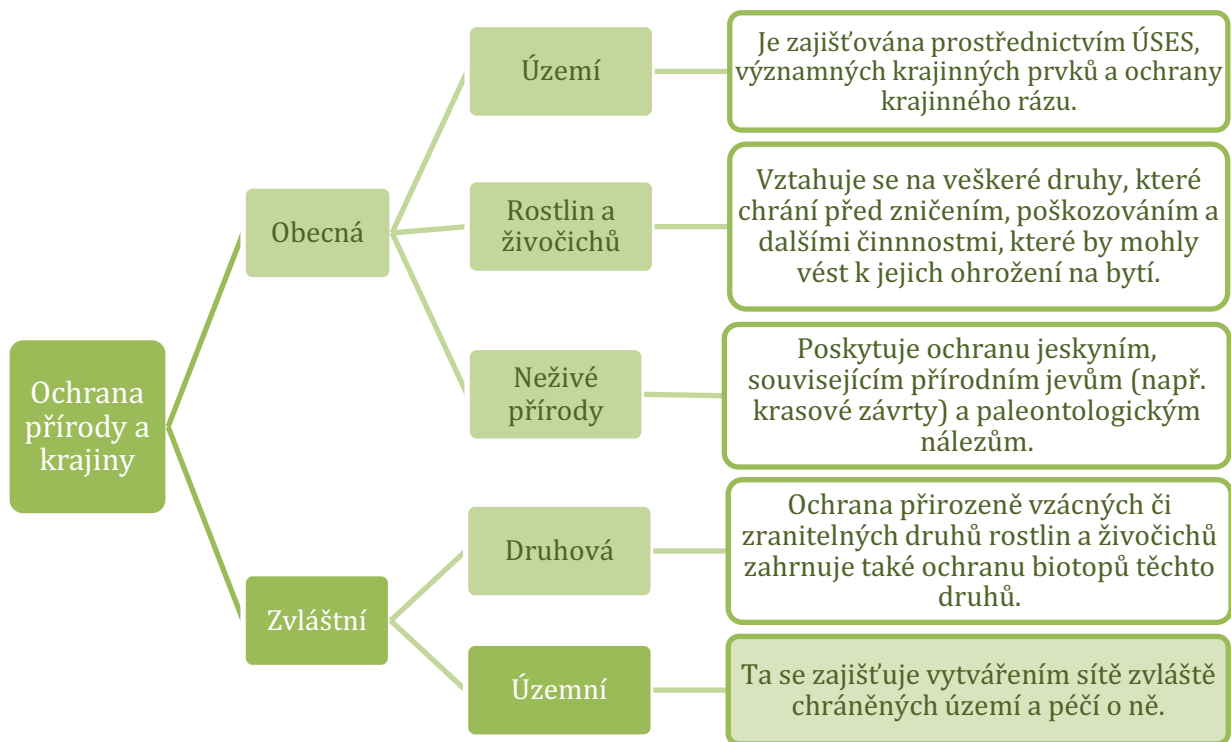
### **Současné znění**

Ochrana přírody a krajiny je definována jako: „dále vymezená péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny.“ [§ 2]

Systém dělení ochrany přírody a krajiny v České republice stručně shrnuje následující schéma:

---

<sup>10</sup> ČR je dodnes jediným státem EU, kde jsou Správy VZCHÚ správními orgány. Všude jinde správu VZCHÚ vykonávají orgány ŽP či jiných resortů stejně jako u nás ochranu volné krajiny. [Roth, 2007: 32]

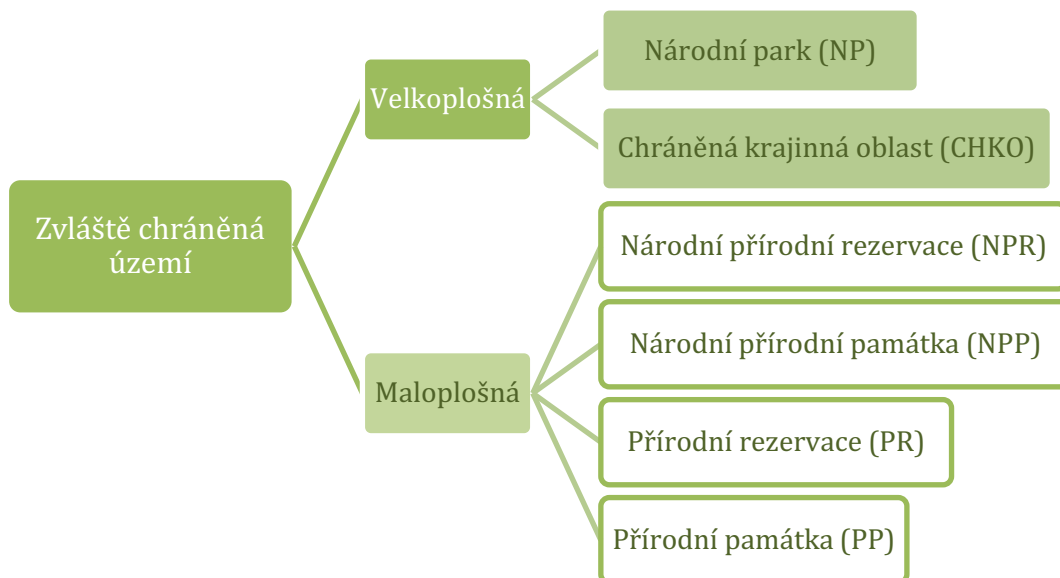


Obrázek 1 - Dělení ochrany přírody a krajiny. [Zdroj: AOPK, vlastní zpracování]

Pro moji práci je stěžejní zvláštní územní ochrana, vyznačená zeleně. Zvláště chráněná území jsou v zákoně vymezena následovně:

Jedná se o „Území přírodovědecky či esteticky velmi významná nebo jedinečná lze vyhlásit za zvláště chráněná; přitom se stanoví podmínky jejich ochrany.“ [§14]

Jejich rozdělení do 6 kategorií opět nejlépe vystihne následující schéma:



Obrázek 2 - Dělení zvláště chráněných území. [Zdroj: AOPK, vlastní zpracování]



Jelikož se práce zabývá zejména velkoplošnými zvláště chráněnými územími, ponechám tímto ta maloplošná stranou. V následujících řádcích představím národní parky i chráněné krajinné oblasti, jejich poslání a nutné předpoklady fungování. Jelikož jsou si v mnohém podobné, představím oba statuty společně v jedné kapitole, ale současně budu upozorňovat na základní odlišnosti, které na závěr shrnu v tabulce. K pochopení rozdílů mezi NP i CHKO snad napomůže také závěrečná kapitola teoretické části, která se věnuje pojmům příroda a krajina.

Zákon 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny vymezuje Národní parky a chráněné krajinné oblasti následovně.

*(1) „Za **národní parky** lze vyhlásit rozsáhlá území s typickým reliéfem a geologickou stavbou a **převažujícím výskytem přirozených nebo člověkem málo pozměněných ekosystémů**, jedinečná a významná v národním či mezinárodním měřítku z hlediska ekologického, vědeckého, vzdělávacího nebo osvětového.“ [§15]*

*(2) „Veškeré využití národních parků musí být podřízeno zachování jejich ekologicky stabilních přirozených ekosystémů odpovídajících danému stanovišti a dosažení jejich přirozené biologické rozmanitosti a musí být v souladu s cíli ochrany sledovanými jejich vyhlášením.“ [§15]*

*(3) „Dlouhodobým cílem ochrany národních parků je zachování nebo postupná obnova přirozených ekosystémů včetně zajištění nerušeného průběhu přírodních dějů v jejich přirozené dynamice na převažující ploše území národních parků a zachování nebo postupné zlepšování stavu ekosystémů, jejichž existence je podmíněna činností člověka, významných z hlediska biologické rozmanitosti, na zbývajícím území národních parků.“ [§15]*

*(4) „Posláním národních parků je naplňovat dlouhodobé cíle ochrany národních parků a také umožnit využití území národních parků k trvale udržitelnému rozvoji, ke vzdělávání, výchově, výzkumu a k přírodě šetrnému turistickému využití, a to způsoby, které nejsou v rozporu s dlouhodobými cíli ochrany národního parku.“ [§15]*

*(1) „Za **chráněné krajinné oblasti** lze vyhlásit rozsáhlá území s **harmonicky utvářenou krajinou**, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení.“ [§25]*

(2) „Hospodářské využívání těchto území se provádí podle zón odstupňované ochrany tak, aby se udržoval a zlepšoval jejich přírodní stav a byly zachovány a vytvářeny optimální ekologické funkce těchto území. Rekreační využití je přípustné, pokud nepoškozuje přírodní hodnoty chráněných krajinných oblastí.“ [§25]

Hlavní rozdíl mezi národními parky a chráněnými krajinnými oblastmi je tedy následující: zatímco národní parky jsou určovány výhradně přírodovědnými hodnotami a vysokým potenciálem autoregulačních procesů, chráněné krajinné oblasti usilují o ochranu dochovaného harmonického typu krajiny včetně udržitelného způsobu jejího využívání. [Miko, 2010: 9]

**Metodické řízení** správ národních parků je svěřeno odboru péče o národní parky Ministerstva životního prostředí. Činnost správ chráněných krajinných oblastí koordinuje Agentura ochrany přírody a krajiny. [AOPK]

Na území ČR bylo doposud vyhlášeno 26 CHKO a 4 NP, které pokrývají téměř 15 % z celkové rozlohy státu. ČR tímto zaujímá velmi významné postavení v první desítce evropských států. [Tamtéž]

### **Předpoklady fungování VZCHÚ**

Jan Štursa [2010] hovoří o základních 4 předpokladech k tomu, aby správy VZCHÚ mohly co nejefektivněji přispívat k zajištění ochrany přírodních hodnot a harmonického využívání krajiny. Jsou to:

- 1) zákon 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny;
- 2) příslušné pravomoci orgánů státní správy;
- 3) systém zonace území podle stupně jeho zachovalosti a
- 4) plány péče o CHKO a zásady péče o NP.

Body podrobněji rozvedu níže.

- 1) Zákon 114/1992 Sb. mimo definování obou typů VZCHÚ a ukotvení jejich činnosti a poslání také vymezuje pravidla chování na těchto územích. Děje se tak:
  - a. vydáním **rozhodnutí**: dle § 66 je orgán ochrany přírody oprávněn stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu obecně nebo zvláště chráněných částí přírody, popřípadě takovou činnost zakázat;

- b. vydáním **opatření obecné povahy**<sup>11</sup>. Typickým příkladem takového opatření je omezení vstupu z důvodu ochrany přírody podle § 64. Tento paragraf jasně říká, že pokud hrozí poškozování území v národních parcích či v prvních zónách CHKO, zejména nadměrnou návštěvností, může orgán ochrany přírody omezit nebo zakázat přístup veřejnosti do těchto území nebo jejich částí – zákazy či omezení však musí být v terénu řádně vyznačeny.
- 2) Tento bod využiji k tomu, abych představila, co doposud nezaznělo a je pro moji práci stěžejní, a sice **Stráž přírody**. Jedná se o fyzické osoby nad 21 let, ustanovené krajskými úřady, Agenturou a správami národních parků z řad zaměstnanců orgánů ochrany přírody nebo dobrovolných spolupracovníků, jejichž posláním je kontrola dodržování předpisů o ochraně přírody a krajiny ve VZCHÚ. Pravomoci stráže vymezuje § 81 a patří mezi ně zadržení osob, které byly přistiženy při porušování předpisů na ochranu přírody, zjišťování jejich totožnosti, projednávání přestupků i ukládání pokut.
- 3) Čtvrt století platné členění (od 1991 do 2017), které území národních parků dělilo na I. – III. zónu, zohledňovalo především přírodovědnou hodnotu daného území a jeho zranitelnost, ale i historické aspekty spojené s mírou přeměny území člověkem. **Nově platná zonace**, přijatá v souvislosti s novelou zákona o ochraně přírody a krajiny a platná od 1. 6. 2017, zásadním způsobem tuto filosofii členění pozměnila. Nově člení území do 4 zón: přírodní, přírodě blízké, soustředěné péče a kulturní krajiny. V tomto pojetí není zohledněn pouze stav či hodnota území, ale rovněž cíl ochrany přírody a z něho vycházející management. V zóně přírodní převažují přirozené ekosystémy a platí zde bezzásahový režim s cílem umožnit přírodním procesům nerušený průběh. V zóně přírodě blízké převažují pouze částečně pozměněné ekosystémy a cílem je dosažení stavu odpovídajícího přírodním ekosystémům. Zóna soustředěné péče se vyhláší na plochách, kde převažují člověkem významně pozměněné ekosystémy, s cílem postupného zlepšování stavu ekosystémů významných z hlediska biodiverzity, nicméně

---

<sup>11</sup> Opatření obecné povahy je správní akt, který má konkrétní předmět (vztahuje se ke konkrétním situacím, např. vstup na přesně vymezené území) ale obecné adresáty (např. každý, kdo do území vstupuje). Do českého právního řádu byl vnesen správním řádem č. 500/2004 Sb. a je vydáván tam, kde to zákon stanoví. [Havelková, 2019]

jejich existence je podmíněna trvalou činností člověka. Zóna kulturní krajiny je vymezena na plochách zastavěných a zastavitelných, jež jsou určeny k trvalému, ale udržitelnému využívání člověkem.

Současně vznikl zcela nový statut tzv. **klidových území**, která stanovuje MŽP opatřením obecné povahy. §17 praví, že *„klidová území národního parku jsou území s omezeným pohybem osob z důvodu umožnění nerušeného vývoje ekosystémů nebo jejich složek, které jsou citlivé na nadměrný pohyb osob a zranitelné vlivem rušivých vlivů s ním spojených.“*

**Ochranné pásmo** není součástí území národního parku, ale tvoří přechod mezi chráněným územím a volnou, intenzivně využívanou okolní krajinou. Jeho hlavním posláním je tlumení negativních vlivů a lidských aktivit, které by mohly narušit stabilitu NP.

U CHKO v souvislosti s novelou zákona z roku 2017 k žádné změně nedošlo. Vymezují se zpravidla 4, nejméně však 3 zóny odstupňované ochrany přírody, přičemž I. zóna má nejpřísnější režim ochrany. Podrobnější režim zón ochrany přírody chráněných krajinných oblastí upravuje právní předpis, kterým se chráněná krajinná oblast vyhláší. [§27]

- 4) **Plán péče u CHKO a Zásady péče u NP** jsou odborné a koncepční dokumenty ochrany přírody, které na základě popisu dosavadního vývoje a současného stavu navrhnou konkrétní cíle v ochraně přírody a konkrétní kroky, jimiž by mělo být cílů dosaženo. Dlouhodobé cíle se odvíjejí od předmětů ochrany konkrétního chráněného území, které jsou rovněž uvedeny v Plánu i Zásadách péče.

## **Porovnání CHKO a NP**

Pro přehlednost ve zkratce shrnuji zmíněné rozdíly mezi jednotlivými VZCHÚ v následující tabulce:

Tabulka 1 - Srovnání NP a CHKO. [Vlastní zpracování]

	NP	CHKO
<b>Předmět ochrany</b>	Nejcennější území se zachovalými přírodními fenomény	Harmonická krajina a způsob jejího využívání
<b>Právo hospodaření na pozemku</b>	Správa NP	Vlastníci pozemků
<b>Zonace</b>	Zóna přírodní Zóna přírodě blízká Zóna soustředěné péče Zóna kulturní krajiny Volitelně: ochranné pásmo	I. zóna II. zóna III. zóna Volitelně: IV. zóna Volitelně: Ochranné pásmo
<b>Koncepční dokument ochrany přírody</b>	Zásady péče	Plán péče
<b>Metodické řízení</b>	Odbor péče o národní parky Ministerstva životního prostředí	Agentura ochrany přírody a krajiny

Národní parky i chráněné krajinné oblasti hrají významnou roli i v celoevropském kontextu. Mají své zastoupení ve Federaci národních a přírodních parků EUROPARC Federation – nevládní ochránářské organizaci, kde se podílejí na řadě odborných aktivit. [Štursa, 2010: 11]

## Mezinárodní formy územní ochrany

V souvislosti s naším vstupem do EU bylo zapotřebí vyhlásit na našem území chráněná území evropského významu soustavy **Natura 2000**, kterou spoluvytvářejí všechny členské státy. Soustava sestává ze dvou typů chráněných území: **Evropsky významných lokalit** a **Ptačích oblastí** a jejich cílem je udržení biologické rozmanitosti. Na území ČR je celkem 1112 EVL, což představuje cca 10 % území ČR. Ptačích oblastí je 41 a jsou vymezeny na necelých 9 % našeho území. Celkem tvoří soustava Natura 2000 zhruba 14 % území ČR, jelikož se oba typy území na několika místech vzájemně překrývají.



Obrázek 3 - Logo Natura 2000. [AOPK:Natura2000]

V závěru kapitoly představím celosvětový institut ochrany, který se týká dvou oblastí v mé diplomové práci, a sice **Program MAB a Biosférické rezervace UNESCO**. Jedná se o program ekologické spolupráce v planetárním měřítku, který Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) vyhlásila roku 1970. Program nese jméno Man and Biosphere (Člověk a biosféra) a jeho akronym MAB (která bývá součástí log biosférických rezervací) se stal symbolem integrovaného přístupu v ochraně přírody. Spadá pod něj celkem 14 projektů zabývajících se různými biomy a interakcemi člověka s životním prostředím, nicméně nejznámějším projektem je MAB č. 8 zaměřený na využívání přírodních oblastí a ochranu genetických zdrojů v nich obsažených. Takto vznikl projekt vytvoření Světové Sítě Biosférických Rezervací UNESCO.



Obrázek 4 - Logo MaB. [Wiki:MaB]

Smysl a poslání Světové sítě BR je následující. Měla by reprezentovat všechny základní biomy Země a zároveň postihovat různorodost jejich civilizačního zatížení. Každá BR musí obsahovat: reprezentativní ukázky hlavního biomu, ukázky výjimečných ekosystémů či druhů (živočichů či rostlin), příklady správného udržitelného využívání přírodních zdrojů místními obyvateli a zároveň ukázky degradované přírody, která vyžaduje nápravu. Biosférické rezervace současně musí plnit 3 základní funkce, a sice usilovat o ochranu přírodní i kulturní rozmanitosti, podporovat TUR, a dále také envivýchovu a vzdělávání, výzkum, a monitoring. [Štursa, 2011: 30]

Na území ČR je biosférických rezervací 6, a jedná se o následující oblasti: Křivoklátsko, Třeboňsko, Dolní Morava, Šumava, Krkonoše a Bílé Karpaty. Každá BR má v různé podobě kancelář s koordinátory, kteří se snaží naplňovat funkce BR. Až na BR Dolní Morava jsou všechny oblasti současně VZCHÚ, a jejich koordináčními jednotkami jsou příslušné správy NP a CHKO. [Biosférické rezervace v ČR]

### 1.3 Příroda a(ž) krajina

#### Příroda

Když se řekne příroda, většině z nás se nejspíš vybaví alespoň něco z následujícího výčtu: stromy, skály, lesy, tráva, květnaté louky, zurčící potůček, zpěv ptáků, čerstvý vzduch či modrá obloha. Představa každého z nás bude nicméně jedinečná a málokdo dokáže tyto asociace shrnout do jedné, byť rozvitě věty. Příroda zkrátka patří do skupiny abstraktních pojmů, které mohou označovat skoro cokoliv.

Jakmile se však člověk začne pít po její definici, zjišťuje, že to není ani zdaleka tak snadný úkol, jak si zpočátku myslel. Ekologické a environmentální výkladové slovníky [Máchalův i Branišův] pojem nejspíš záměrně vynechávají a definují až jeho příbuzné pojmy jako je přírodní zdroj, kapitál, památka, park aj.

Jean Jack Rousseau přírodu považoval za *primární dobro*, od něhož se lidská společnost v novodobých dějinách čím dál více odklání. Příbuzné slovo *přirozenost* nevychází ze stejného kořene slova náhodou, v angličtině se dokonce pro oba významy používá jedno a totéž slovo *nature*. Od něj odvozené *natural* znamená nejen *přírodní*, ale také „přirozené“, což nás přivádí k myšlence, že se jedná o něco, co nestihl pozměnit člověk svou činností. Příroda by se proto dala přirovnat k pojmu divočina, jelikož ta skutečná je zcela nepoznamenaná kulturou.

V tomto významu by však pojem v našem prostředí ztrácel smysl, jelikož opravdovou divočinu téměř nemáme. Proto bych se čistě pro potřeby praktického využití přikláběla k fluidní definici, kterou pravděpodobně většina z nás podvědomě schvaluje, a sice: Místo či hmotný svět, kde převažují přirozené prvky.

#### Krajina

Když se řekne krajina, představy lidí se opět velmi různí. Vznikla dokonce řada sociologických výzkumů mapujících, co se lidem při slově krajina vybaví a zajímavé

je, že 89 % respondentů si slovo krajina spojilo s přírodou. Tři čtvrtiny z nich hovořily o krajině svého dětství a jedna čtvrtina spíše mínila kraje vzdálenější, případně exotičtější. Zbývající skupinu 11 % odpovědí tvořili vesměs výtvarníci a profesionální znalci umění, pro něž pojem krajina znamená spíše obraz visící na stěně – tedy abstrakci, avšak i zde se jedná převážně o motiv přírodní. [Bartoš, 2020]

Na rozdíl od těžko uchopitelného pojmu příroda však pro pojem krajina existuje celá řada definic. Zákon 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny ji definuje následovně:

*„Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.“* [§14]

Výkladový slovník Branišův [1999: 21] kromě výše zmíněné definice využívá také tuto:

*„Za krajinu lze považovat jednotný a vývojově stejnorodý územní celek - část zemského povrchu o rozloze několika km<sup>2</sup> až stovek i tisíc km<sup>2</sup>, který se liší od svého okolí, který má určité klima/mikroklima, geomorfologické charakteristiky, vodstvo, půdu, faunu, flóru i určité charakteristické, člověkem vnesené prvky.“* Dále doplňuje, že *„krajina může být lidskou činností víceméně nezasážená (Křivoklátsko, Šumava) nebo výrazně determinovaná (Severočeská pánev, střední Čechy).“*

Jak vyplývá z předchozích odstavců, v krajině je, na rozdíl od přírody, skryto všechno: příroda, společnost i kultura. Krajina má sice základ v přírodě, ale na rozdíl od ní nikdy neexistuje bez člověka – člověk v ní hraje roli pozorovatele a současně ji spoluutváří. [Rynda, 2020:208]

I zde je na místě citovat Guth-Jarkovského [1914: 76], který o krajině hovoří následovně: *„v uměleckém slova smyslu jde o složitý celek rozmanitých druhů krásna na rozličných stupních dokonalosti, do něhož loudí se i živly lhostejné, ba nehezké. Co o sobě považováno jakožto ošklivé, může působiti v celku jinak a může tam míti svoje oprávnění, tak jako hmotnější působení zvuků, vánků, rozličných zápachů (...) I sám člověk zasahá do toho celku a mění krajinu dílem své ruky: zakládá pole, sady, parky, staví domy, továrny, cesty, dráhy, zámky, vesnice, města... To vše může dodati krajině docela jiného rázu.“*

Krajina propojuje přírodu se společností, a proto i způsob, jak přírodu chránit, je tak neoddělitelně propojen s krajinou. Na tomto místě je proto více než vhodné zmínit



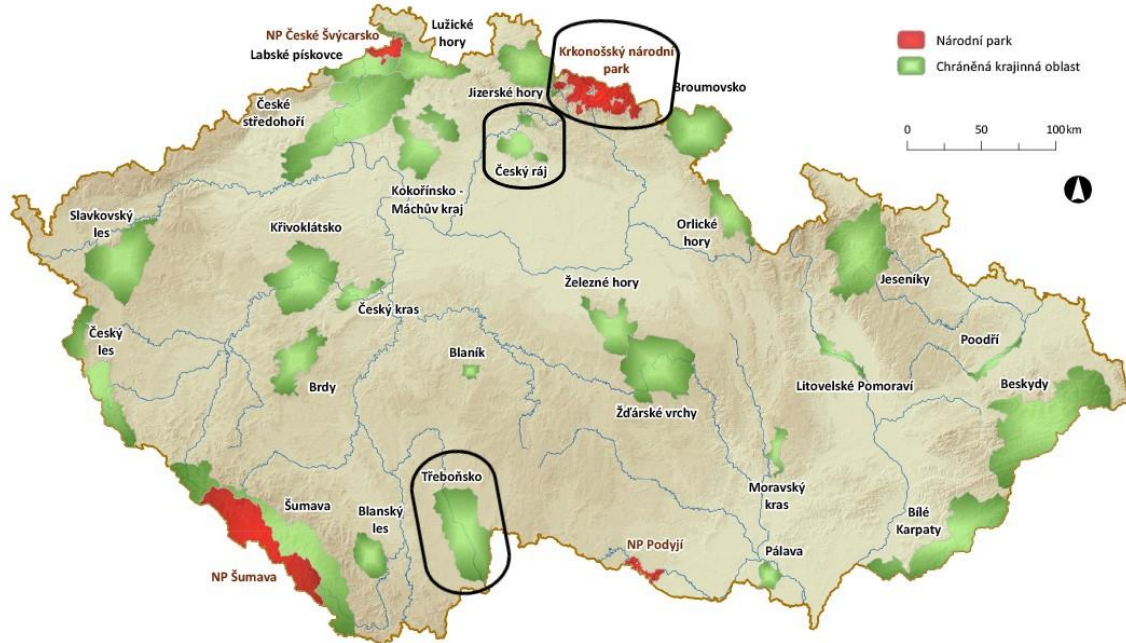
příběh dvou mužů, kteří sice nebyli prvními, kteří si uvědomili potřebu přírodu chránit, ale dali podobu jejím dvěma základním podobám, které se jim podařilo uvést nejen do právního řádu, ale také do praxe. Řeč je o přírodovědci jménem John Muir a lesníkovi Giffordu Pinchotovi. [Rynda, 2020:208]

Zmiňované profese možná napoví, jaký cíl který z ochránců sledoval. Jindy bohatá čeština je bohužel v tomto případě nedostačující, a tak pro odlišení dvou základních paradigmat nezbyvá než použít anglické termíny. *Preservation* neboli ochrana divočiny, coby nedotknutelné přírody, za účelem uchování její vnitřní hodnoty je přístup, který zastával John Muir. *Conservation* je oproti tomu čistě pragmatická ochrana krajiny coby zdroje statků a služeb za účelem jejího udržitelného využívání člověkem. Oba přístupy se dodnes funkčně doplňují, což dokládá mimo jiné i existence dvou blízkých a současně mírně odlišných typů velkoplošných zvláště chráněných území (NP i CHKO) ukotvených v našem právním řádu společně se snahami o ochranu životního prostředí a dosažení trvale udržitelného rozvoje.

Tato lehce filosofická kapitola rozhodně neusiluje o to, stát se vyčerpávajícím výčtem přístupů k pochopení pojmů příroda a krajina. Jejím primárním cílem bylo dát najevo, že jsem si vědoma širší rozpětí přírody (bez člověka) až po krajinu (člověkem výrazně pozměněnou), jelikož se nejedná o dva oddělené pojmy, nýbrž o protipóly, mezi nimiž se rozkládá celá škála více či méně přírodních krajin. Při přijetí tohoto narativu je poté snazší pochopit i myšlenku, že také přístupů k ochraně přírody a krajiny je celá škála, kterou ohraničují dva póly v podobě konceptů *conservation* a *preservation*. Rozhodně se nesnažím označovat ani považovat jeden či druhý za lepší, protože oba mají své opodstatnění a v bohaté krajinné mozaice (a péči o ní) se vzájemně doplňují. Věřím proto, že na základě této úvahy dochází k lepšímu pochopení rozdílu mezi CHKO a NP (že ochrana přírody není totéž co ochrana krajiny), jejich posláním i mezi přístupy jednotlivých ochranářů, a potažmo i návštěvníků.

## 1.4 Popis zkoumaných oblastí

Práce je koncipována jako empirický výzkum srovnávající tři velkoplošná zvláště chráněná území – Krkonošský národní park, CHKO Český ráj a CHKO Třeboňsko.



Obrázek 5 - Mapa všech VZCHŮ v ČR s vyznačenými oblastmi zájmu. [dTest, vlastní zpracování]

Hlavním objektivním kritériem pro výběr jednotlivých území byla *diverzita*, a to nejen v přírodních, ale i v socioekonomických parametrech. Konkrétní faktory, které jsem brala při výběru v potaz, stručně charakterizují body v následující tabulce:

Tabulka 2 - Srovnání zkoumaných oblastí. [Vlastní zpracování]

	KRNAP	CHKO Český ráj	CHKO Třeboňsko
<b>Typ krajiny podle nadmořské výšky</b>	Hornatá	Pahorkatá	Rovinná
<b>Převládající typ rekreace</b>	Pěší turistika	Pěší turistika	Cykloturistika

<b>Hlavní předmět ochrany</b>	Horské a podhorské geobiocenózy	Pískovcový fenomén	Harmonická rybníční krajina
<b>Typ VZCHÚ</b>	NP	CHKO	CHKO
<b>Míra přeměny a využívání krajiny člověkem</b>	Malá	Střední	Velká
<b>Rok vzniku VZCHÚ</b>	1963	1955	1979
<b>Další ochranný statut</b>	Biosférická rezervace	Globální geopark	Biosférická rezervace
<b>Dojezdová vzdálenost od Prahy</b>	2 hodiny	1 hodina	2 hodiny
<b>Spojitosť oblasti</b>	Spojité, fragmentovaná	Tvořena třemi celky	Spojité
<b>Rozloha VZCHÚ</b>	362 km <sup>2</sup>	181 km <sup>2</sup>	700 km <sup>2</sup>
<b>Subjektivně vnímaná míra zasaženosti overtourismem</b>	Vysoká	Vysoká	Střední

K výběru právě těchto tří oblastí přispělo i několik následujících **subjektivních důvodů**. Můj vedoucí práce PhDr. Ivan Rynda je členem vědecké rady Správy KRNP i Geoparku Český ráj, a má tedy nejen vhled do problematiky, ale také cenné kontakty na respondenty. Obě zmíněné oblasti jsem již před výzkumem poměrně dobře znala, k čemuž přispěly i dvě pětidenní terénní praxe s našim oborem. Osobní zkušenost mám rovněž s účastí na dvou hromadných sportovních akcích, a sice na

vícedenních letních závodech v orientačním běhu zvaných Pěkné prázdniny v Českém ráji a také na podzimním Třeboňském půlmaratonu. V neposlední řadě se jedná o oblasti s přijatelnou dojezdovou vzdáleností z místa mého bydliště, což mi umožnilo se tam v průběhu výzkumu několikrát vydat, byť několikrát jen na otočku.

V následující části všechny vybrané oblasti podrobněji představím.

### **1.4.1 Krkonoše**

Unikátní přírodní bohatství, kulturní dědictví, krajinné krásy i propracovaná turistická infrastruktura – to vše dělá z Krkonoš vyhledávanou turistickou destinaci. V této kapitole představím její geomorfologický vývoj i ten, který následoval až pod taktovkou člověka. V části „Příroda – současný stav“ popíšu ty největší klenoty, které se na území Krkonoš nacházejí a současně představují předměty ochrany Krkonošského národního parku. Následuje historický vývoj turistiky na území Krkonoš, v němž krátce zmíním i turistiku zimní. Následující část je věnována vývoji monitoringu návštěvnosti a současné podobě Krkonoš, coby turistické destinace. Poslední část vyjmenovává veškeré statuty územní ochrany.

#### **1.4.1.1 Geomorfologie**

Dnešní podobě Krkonoš předcházela několik set milionů let dlouhý vývoj, plný velkých geologických událostí, který stále je a pravděpodobně ještě dlouho bude předmětem vědeckého výzkumu<sup>12</sup>.

Nejstarší horniny, které nyní tvoří základy pohoří, vznikaly kombinací dvou hlavních geologických dějů – sedimentací v prastarém oceánu Iapetus a magmatickou činností. Obojí se odehrávalo někdy v rozmezí 1 miliardy až 500 mil. před dneškem. Za Vavřinského vrásnění (datovaného mezi 346-286 mil. let před současností), kdy se do procesu zapojila také žula, vznikl krkonošsko-jizerský pluton (magmatické těleso o délce asi 70 a šířce 20 km). Další vývoj pak již pokračoval mimo vodní prostředí. Následovala léta působení dalších geologických dějů – zejména chemického rozpadu a zvětrávání. Dnešní výšku pohoří má na svědomí Saxonská

---

<sup>12</sup> Na přednášce RNDr. Davida Krauseho (geomorfologa Správy KRNP) o současně probíhající inventarizaci geomorfologických jevů (v lednu 2022 v KCEV Krtek) vyšlo najevo, že nejnovější poznatky o stáří i o poloze krkonošských ledovců vyvracejí některé dosavadní znalosti. D. Krause přednášku zakončil slovy, že toho o krkonošském goreliéfu vlastně víme teprve velmi málo.

tektonika v důsledku alpinského vrásnění. Povrch byl tehdy zdvižen, což zapříčinilo říční eroze. [Vaněk, 2017: 6-7]

Významný vliv na současnou podobu masivu měl až přelom třetihor a čtvrtohor a tehdejší příchod dob ledových. Z nich se na vzhledu Krkonoš nejvíce podílely až poslední dvě – riss a würm. Během silného ochlazení celé severní polokoule se ze Skandinávie až do blízkosti severního úpatí Krkonoš rozprostíral ledovec. V jeho okolí panoval takový chlad, že se na svazích Krkonoš začaly tvořit lokální ledovce, jejichž výskyt ve zdejší krajině zanechal dodnes patrné stopy. Ledovce na mnoha místech navršily hromady kamení – tzv. *ledovcové morény*, závěry některých ledovců v údolích vytvořily hráze podobající se kotlům – *ledovcové kary* a v nižších polohách získala údolí typický *oblý tvar písmene U*. Rovněž na podobě nejvyšší hory Sněžky je podepsána činnost hned tří ledovců, jejichž činností vznikl její typický tvar trojbokého jehlanu. [Vaněk, 2017: 10]

Střídavé působení mrazu a vody mělo významný dopad na podobu půd. Docházelo k rozrušování podloží, k soliflukci, což je pomalé stékání rozbředlé zeminy po zmrzlém podloží, které vedlo k oddělení jemnozrnných složek půd od kamenité složky, čímž vznikly polygonální nebo také *mrazem tříděné půdy*. [Tamtéž]

Kombinace vody a mrazu v dobách ledových se zasadila také o vznik kamenných moří, tzv. *periglaciálních sutí*, které pokrývají svahy obou hlavních krkonošských hřbetů. Dešťová voda, která zatékala do štěrbin skal, opakovaně mrzla, čímž se její objem zvětšoval a nabýval takové síly, které ani pevná skála nedokázala odolat. Povrch žuly nebo svorů se postupně rozpadal na kameny různých tvarů a velikostí, a vytvářel tak kamenná moře. [Štursa, 2014: 17]

Na několika místech na hřebenech hor nalezneme tzv. *tory* – žulové skály oblých tvarů, různě rozpukané a vzájemně izolované. Tyto skalní hrady vznikaly ve dvou odlišných geologických etapách - ve vlhkém klimatu druhohor a následně v mrazivém klimatu čtvrtohor, kdy zůstaly na vršcích kopců poté, co voda a větrná eroze odnesla méně odolné horniny z okolí níže do údolí. Mezi ty nejznámější patří Dívčí kameny, Harrachovy kameny, Polední kámen, Violík či Tvarožník. [Štursa, 2014: 13]

Začátkem holocénu přišlo oteplení, ledovce couvaly, což umožnilo chladnomilným organismům postupovat výše do hor, zatímco nižší polohy zabrala lesní společenstva.

#### 1.4.1.2 Vývoj krajiny pod vlivem člověka

Významným činitelem při utváření současné podoby Krkonoš byl (a stále je) nepochybně také člověk. Příchod prvních kolonistů se datuje do 12. století a hlavními předměty jejich zájmu bylo hledání nerostného bohatství, hornictví, těžba horských lesů. To vše vedlo k výrazné devastaci oblasti, která brzy přiměla těžaře dřeva přesunout se do Orlických hor. [Lindrová, 2018] Naši předci, kteří v Krkonoších zůstali, svou činností spoluutvářeli jedinečný kolorit krkonošské krajiny – mozaiku lesů a bezlesých lučních enkláv s mozaikou květnatých luk s půvabnou architekturou horských roubenek. Na jejich umístění a slohu, jež byl dokonale uzpůsoben tvrdým horským podmínkám, nezbývá než obdivovat, jak dobrými znalci zdejší přírody museli původní obyvatelé být. K životu v horách neodmyslitelně patřil chov dobytka a sklízení sena, k čemuž se později přidala celá řada dalších činností, jako např. výroba domácích produktů, másla, sýrů, řemeslných výrobků (figurky, fajfky), dřevorubectví, pastevectví, zpracovávání lnu, tkaní plátna. [Štursa, 2014] Významným impulsem pro rozvoj budního hospodářství hrál nepochybně také rozmach turistiky, čemuž se věnuji v části *Vývoj turismu v Krkonoších*.

Podobu krkonošské přírody navždy poznamenalo také budování československého pohraničního opevnění od roku 1936, kdy došlo k vykácení velké plochy lesů a tehdy vybudovaná síť řopíků je na hřebenech dodnes. [Lindrová:28] V důsledku podpisu Mnichovské dohody se téměř celé území Krkonoš stalo součástí Třetí říše, což mělo za důsledek vyhoštění českých majitelů bud, jejichž nemovitosti padly do rukou Němců. Samotná válka krkonošskou přírodu nijak významně nepoznamenala, výrazným zvratem a velkou ranou pro Krkonoše byl až poválečný odsun německého obyvatelstva. Tím, že odešli lidé, kteří v horách vedli svá hospodářství po několik staletí, došlo k narušení tradice předávání zkušeností s péčí o louky a hospodářství, což se začalo na stavu pozemků brzy projevovat – z luk zmizel dobytek, louky pustly. K tomu všemu se ještě přidal nežádoucí vliv průmyslových imisí, které měly za následek odumírání lesů. [Lindrová, 2018]

### 1.4.1.3 Příroda a krajina - současný stav

Krkonoše jsou nejvyšším pohořím České republiky i Sudet a panuje zde nejdrsnější klima ze všech evropských středohor. To je výsledkem kombinace nadmořské výšky přesahující alpskou hranici lesa a silného větru vanoucího od severního moře, který s sebou přináší také vlhkost. Příroda na hřebenech Krkonoš díky této kombinaci natolik připomíná tundru na dalekém severu (v Norsku, v Irsku a na Urale), že si Krkonoše právem vysloužily přívlastek *Ostrov Arktidy uprostřed Evropy*. [Skalka, 2021] Plochu přibližně 700 km<sup>2</sup> pokrývá pestrá mozaika horského prostředí. Její nejcennější dílky představují předměty ochrany Krkonošského národního parku sepsané v Plánu péče o KRNAP a jeho ochranné pásmo pro období 2010 – 2020<sup>13</sup>, a tak považuji za nejvhodnější pro popis unikátních hodnot Krkonoš vycházet právě z tohoto dokumentu. S pomocí seznamu předmětů ochrany tedy blíže představím to nejcennější, co Krkonoše nabízejí.

**Horské a podhorské geobiocenózy** s výskytem **endemitů, glaciálních reliktních a chráněných druhů**. Geobiocenóza je soubor živé přírody se svým prostředím nebo také existenční celek organismů s jejich prostředím v krajině [Rynda, 2020]. Endemit je organismus, který vznikl a přirozeně se vyskytuje pouze v určitém omezeném území, což se v Krkonoších týká 27 rostlin (např. zvonek český, jehož obrázek zdobí logo KRNAP) a 2 živočišných druhů<sup>14</sup> (motýl huňatec žlutopásný a šnek vřetenovka krkonošská). Glaciální reliktní je označení pro pozůstatek rozšíření v dobách ledových, což se týká např. ostružiníku moruška. Seznam chráněných druhů rostlin i živočichů vychází z vyhlášky Ministerstva životního prostředí 395/1992 Sb. – jejich ochrana se tedy týká celého území ČR. Z obsáhlého výčtu chráněných rostlin zmíním hořec tolitovitý (druhá květina ve znaku KRNAP), prvosenku nejmenší – jeden z nejohroženějších druhů rostoucí na horských svazích, či rosnatku okrouhlostou. Co je zajímavé, mezi chráněnými druhy chybí většina krkonošských endemitů, zvonek český je světlou výjimkou. Mezi chráněné druhy živočichů je v Krkonoších zařazeno 87 obratlovců a něco málo přes 40 bezobratlých. Mezi kriticky ohrožené druhy patří např. slavík modráček tundrový, sokol stěhovavý či strnad luční. [Trachtulcová, 2021] Ze silně ohrožených ptáků získává největší

<sup>13</sup> Od novely zákona se tento koncepční dokument u národních parků nově nazývá Zásady péče.

<sup>14</sup> Některé zdroje uvádějí tři, ale jelikož se jedná se o poddruh, tak pro zjednodušení zmiňuji dva.

pozornost tetřívky obecné, jehož populace se zejména vlivem turismu neustále zmenšuje.

**Arkto-alpínská tundra s řadou glaciálních (kary, morény) a periglaciálních jevů (kamenná moře apod.).** Tundra je suchozemský biot (typ krajiny pokrývající velké oblasti Země), pro nějž je typické především chladné klima, které vytváří nepříznivé podmínky pro růst stromů, a tak je tundra trvale bezlesá. Tundra, která se nachází v polárních oblastech (pro které je typické několikaměsíční trvání polární noci – zimy a polárního dne - léta), se nazývá polární nebo arktická. Její obdobou je příroda na hřebenech vysokých pohoří obou polokoulí, které se říká tundra alpínská. Tam, kde se oba typy tunder prolínají, hovoříme o arkto-alpínské tundře, ke které patří i ta na hřebenech Krkonoš. Jelikož je ve svém širokém okolí jediná, říká se jí Tundra v srdci Evropy. [Kociánová, Štursa, Vaněk, 2015]

**Subarktická a lesní rašeliniště a luční mokřady.** Rašeliniště jsou ploché sníženiny na hřebenech, kde se hromadí dešťová voda a umožňuje tak existenci rašeliníků a jejich odumřelým tělům vytvářejícím rašelinu, která po dlouhá staletí dokonale konzervuje m.j. pylová zrna různých rostlin, a poskytuje tak odborníkům jedinečná svědectví. [Štursa, 2014] Různé typy rašelinišť (slatiniště, vrchoviště) a podobných mokřadů se nacházejí v různých stanovištích na celém území KRNAP a jeho OP. Jejich hodnota spočívá také v tom, že se (až na výjimky) dají považovat za poslední kousky opravdové divočiny - území, které nebylo nikdy obhospodařováno člověkem. [Skalka, 2021]

**Horské smrčiny a horní hranice lesa.** I smrková tajga, která působí dojmem chudého světa, překypuje bohatstvím organismů (ptáků – např. křivek, i rostlin např. lišejníků). Horní hranice lesa, která probíhá v nadmořské výšce mezi 1200 – 1350 metry, představuje důležitý předěl mezi stupněm montánním a spodním alpínským a mimo jiné poskytuje vhodné podmínky pro chráněného tetřívka obecného. [Stezka v korunách stromů Krkonoše]

**Listnaté, smíšené a jehličnaté lesní porosty.** Lesní ekosystémy pokrývají 80 % celkové rozlohy Krkonoš a s výjimkou posledního alpínského stupně zasahují do všech vegetačních výškových stupňů. V průběhu historie čelily řadě necitlivých zásahů člověka i znečištěnému ovzduší, což se nicméně v posledních letech pomalu zlepšuje.



**Květnaté horské a podhorské louky.** Pro Krkonoše charakteristické květnaté louky, které vznikaly během budního hospodářství (17. - 19. stol.), významně přispívají k biologické rozmanitosti krkonošské přírody a ekologické stabilitě. Na rozdíl od ostatních ekosystémů však vyžadují péči, proto jsou někdy nazývány tzv. paradoxním ekosystémem. [Skalka, 2021]

A v neposlední řadě sem patří **horský krajinný ráz Krkonoš.**

#### 1.4.1.4 Vývoj turismu

Za „předzačátky“ krkonošské turistiky by se dal označit konec 16. století, kdy do hor přijížděli vědci a učenci za účelem bádání a také sběrači léčivých rostlin. Za počátky turistiky pak lze považovat 17. století, kdy se do Krkonoš vydávali první turisté. Ti navštěvovali zejména 2 místa, a sice lázně ve Slezských Teplicích a vrchol Sněžky. Na něm byla v roce 1681 postavena a posléze i vysvěcena kaple sv. Vavřince, čímž se tato krkonošská dominanta stala důležitým poutním místem a lákala celou řadu věřících (5x do roka se na ní konaly náboženské poutě). Samuelova bouda postavená na jejím vrcholu sloužila pro přespání za účelem sledování východu slunce a dá se rovněž považovat za první budní hospodářství v Krkonoších. K výletním cílům se brzy přidal Pramen Labe, který byl roku 1684 vysvěcen. Rozvoj turistiky umocnila existence dvou solných stezek - Slezská (již z 9. stol.) od Jilemnice přes Vrchlabí, kolem Luční až do Slezska, a druhá Česká stezka – od Vysokého nad Jizerou přes Rokytnici, Kotel, kolem pramene Labe do Slezska. [Lindrová, 2018]

Turistika jako taková, tedy jako náplň volného času, přišla do Krkonoš až spolu s romantismem na přelomu 18. a 19. stol. Tehdy se Krkonoše staly nejnavštěvovanějším pohořím střední Evropy a turistika, vedle hospodaření, začala hrát významnou roli v příjmech tamních boudařů. Jelikož dosavadní ubytovací kapacity pomalu přestávaly stačit, probíhaly všudypřítomné snahy přestavět a přizpůsobit starší boudy nejen náporu turistů, ale i potřebám těch movitějších (Petrova, Rennerova, Luční). Zároveň docházelo k výstavbě nových chat zbudovaných pouze pro tento účel (Bouda U Sněžných jam, Labská bouda, Obří bouda). [Tamtéž]

K rozmachu turismu přispěly také vznikající turistické organizace roku 1880 – Riesengebirgsverein na S straně a na J straně vrchlabská sekce Horského spolku pro Čechy (1884 osamostatněna, přejmenována na Rakouský krkonošský spolek). Tento

spolek hrál v rozvoji turismu velkou roli: pomáhal boudařům získávat nutná oprávnění, spravoval ceníky služeb, zasazoval se o zlepšení spojení mezi Prahou a Krkonošemi, vyjednával slevy na jízdě pro členy spolku... Oba spolky rovněž studovaly Krkonoše po všech stránkách, vydávaly průvodce a reklamní brožury, turistické mapy a tematický časopis (Der Wanderer im Riesengebirge), který vycházel bezmála 50 let. V roce 1889 vzniká druhý mimopražský odbor Klubu českých turistů v Jilemnici s předsedou Janem Bucharem. Jeho cílem bylo nalákat Pražany a udělat z turistiky výrazný ekonomický přínos oblasti. Program zahrnoval budování Bucharovy cesty, projednávání zkvalitnění vlakových spojů, rozvoj ubytovacích zařízení i výroby suvenýrů a činností, které přinášely finance nejen pro chaty, ale i pro průvodce a nosiče. Program obsahoval také národnostní otázku – snahu o posílení českých národních pozic a podporu češtiny v tehdy převážně německém prostředí (kolonisté byli hlavně z německy mluvících zemí, po přestavbě usedlostí na boudy přiliv německých turistů ze Slezska..). K Bucharově programu přispěl také Jan Harrach, zakládající člen jilemnického odboru KČT, který mimo jiné roku 1879 otevřel první turistickou stezku od Labské boudy k sněžným jamám a pomohl postavit např. rozhlednu na Žalém. V dalších letech následovalo budování nových tras, v roce 1905 byla dokončena stavba stezky přecházející severní svah Sněžky, což představovalo poměrně drastický zásah do krajiny. [Tamtéž]

Za první světové války došlo k útlumu rozvoje turistiky i činnosti spolků, mezi válkami bylo obtížné získat finance na podporu cestovního ruchu. Rakouský krkonošský spolek během války díky podpoře mecenášů fungoval, po roce 1919 se přejmenoval na Deutscher Riesengebirgsverein a stala se z něj nacionalistická a fašistická organizace usilující o zachování německého rázu pohoří. Na druhé straně stojící Klub československých turistů se naopak snažil o posílení a podpoření přívalu českých obyvatel do hor.

Po roce 1924 se již situace zlepšovala, mimo jiné také díky rozvoji automobilové i autobusové dopravy, a turistika již představovala pro majitele bud hlavní zdroj obživy. Roku 1928 byla vybudována první lanovka z Jánských lázní na Černou horu, současně docházelo k rozšiřování sítě značených cest vedoucích na hřebeny – čtyřbarevné značky na bílém podkladě + dvojjazyčné cedule na rozcestích s místem cíle, vzdálenostmi a jménem klubu. [Tamtéž]

Během války se do hor jezdili rekreovat důstojníci z fronty, příslušníci letectva a váleční rekonvalescenti, některé boudy sloužily jako školící střediska pro německé vojáky. V horách bylo bezpečno, ale turistika jako taková v době válečné i poválečné dřímala. [Lindrová, 2018] Její rozmach nastal až během 60. – 70. let. V té době probíhal centralizovaný rozvoj turistických středisek, při němž se počítalo až se 100 000 návštěvníky denně a kapacitou hromadných ubytovacích zařízení až 60 000 lůžek. [Erlebach, 2022: 4] Horské boudy, chalupy i rekreační střediska patřila tehdy národním podnikům a jejich zaměstnanci či členové ROH měli možnost jich levně využívat, a to jak individuálně, tak v rámci hromadných rekreací, jejichž součástí byl bohatý kulturní či sportovní program. Tomuto fenoménu, typickému pro socialistické Československo, však po převratu roku 1989 rychle odzvonilo. V rámci polistopadové transformace se změnila nejen národnostní struktura návštěvníků, ale také typický způsob rekreace – nad hromadnou turistikou převládla ta individuální. Většina podnikových chat byla během privatizace v letech 1990-93 rozprodána do soukromého vlastnictví a v rámci rozvoje a posílení cestovního ruchu jako hospodářského odvětví probíhala výstavba a přestavba objektů HUZ reflektující požadavky nové doby. [Tamtéž]

**Zimní turistika** se této práci tolik netýká, avšak jelikož v celoroční návštěvnosti hraje významnou roli, považuji za důležité její historický vývoj pro úplnost zmínit alespoň ve zkratce. Rozvoj zažívá později než ta letní, zejména kvůli špatné dostupnosti vrcholů a obecně nebezpečnostem, která hory v zimě skýtají (vlivem nepřízně počasí). [Lindrová, 2018] Jak píše Guth-Jarkovský [1914: 39]: *„Jako člověk později přišel na chuť krajinám romantickým, tak teprve teď začíná oceňovati přírodu zimní. Hory zimní, jejich ledy a sněhy přestávají býti nehostinnými a nepřátelskými všemu životu a vší radosti, a krásy přírody zimní nalézají obliby, ne-li větší, aspoň stejné, jako příroda letní.“*

Hojně využívaným dopravním prostředkem 16. stol. byly saně Rohačky. Provozováním zážitkových jízd na Rohačkách pro bohaté turisty, s nímž jako první přišel Stefan Hübner (majitel dnešní Hübnerovy boudy na Pomezních boudách), si mnozí boudaři přišli na pěkný přivýdělek. Lehčím a snáze ovladatelným dopravním prostředkem byly sánky. Na obou vozítkách se jezdívalo v předem vytyčených

drahách, přičemž ta nejstarší, 8 km dlouhá, vedla z Pomezních bud až do Kowar. [Lindrová, 2018]

Na přelomu 19. a 20. stol saně vystřídaly lyže. První lyže, původem z Norska, se v Krkonoších poprvé objevily v roce 1880. Zájem o tyto „ski“ nicméně rychle rostl, a tak je roku 1891 jako první začal vyrábět Franz Baudisch z Mladých Buků, později se přidali další. Lyžování jako sport se rychle rozvíjel, roku 1898 byl založen Spolek německých lyžařů ve Vrchlabí, který mimo sportovní činnosti také podporoval lyžování mezi chudou mládeží (daroval lyže do škol). V roce 1901 se uskutečnil první závod z Vrchlabí na Žalý. Průkopníkem lyžování a horské turistiky byl také již jednou zmiňovaný krkonošský učitel Jan Buchar, který se m.j. podílel na vzniku Českého krkonošského spolku Ski. [Tamtéž] Tragická smrt Hanče a Vrbaty při závodě na 50 km 24. března 1913 mimo jiné podnítila větší snahy o bezpečnost zimní turistiky. [Louda, Chlud, 2021] K tyčovému značení na některých hřebenevkách se proto roku 1923 přidaly tzv. němé (Muttichovy) značky (červené cedule se symboly představující nejvýznamnější místa hor, které díky své velikosti a barvě usnadňují orientaci i za sněhové vánice). Dalším důležitým milníkem v rozvoji zimní turistiky byl vznik Krkonošské záchranné služby roku 1935. [Lindrová, 2018]

#### **1.4.1.5 Monitoring návštěvnosti, současný stav**

Systematický monitoring návštěvnosti, umožňující podrobněji sledovat podobu a vývoj turismu, započal v Krkonoších na přelomu 70. a 80. let. Na příjezdových trasách vybraných středisek byly prováděny první kvalitativní průzkumy návštěvnosti, zkoumající sociální a demografické struktury respondentů, jejich potřeby, způsoby dopravy a frekvence návštěv. [Erlebach, 2022: 12]

Od poloviny 90. let až cca do roku 2010 kontinuálně probíhal ruční monitoring návštěvnosti vrcholových partií kombinující kvalitativní a kvantitativní údaje, mezi něž patří počet průchozích, denní struktura, demografická struktura, způsob dopravy, typ a délka ubytování, vnímání životního prostředí či motivace k návštěvě Krkonoš. Tento způsob monitoringu byl však obtížně srovnatelný a o výběru zjišťovaných informací by se dalo diskutovat. [Erlebach, 2022: 13]

V současné době Správa KRNAP využívá několika způsobů monitoringu:

Od roku 2012 jsou v provozu **automatické stacionární sčítače** od firmy Eco-Counter, jimiž Správa KRNAP monitoruje průchody či průjezdy na klíčových místech. Celkem 27 sčítačů je rozmístěno tak, aby pokryly většinu hlavních turistických tras ve vrcholových partiích hor (které jsou nejen turisticky nejatraktivnější, ale také nejzranitelnější) a také vybrané příjezdové cesty do národního parku pro automobilovou dopravu. [Drahný, 2021]

Stejného roku začala Správa využívat dat z veřejné databáze ČSÚ, a sice od hromadných ubytovacích zařízení, která zahrnují počet zařízení a jejich kategorie, lůžkovou kapacitu, počet návštěvníků i přenocování. Data umožňují sledování vývoje v čase, avšak na základě GSM dat se ukázalo, že jsou neúplná. [Drahný, 2021]

Dalším zdrojem dat o návštěvách a návštěvnících, který KRNAP využívá od roku 2017, jsou **Big Data** od mobilních operátorů. Jedná se o nejpresnější a nejkomplexnější data, která mimo jiné umožňují identifikovat výletníky, turisty i místní obyvatele, a mají proto vysoký potenciál v případě detailních časoprostorových informací. Pro vysokou vypovídající schopnost je jejich využití široké, mimo jiné také slouží k validaci a verifikaci dat ze sčítačů a ze statistik.

Relativně malá plocha Krkonoš (631 km<sup>2</sup>) je protkána hustou sítí značených turistických (bezmála 800 km) i cyklistických (bezmála 400 km) tras. [Drahný, 2021] Nabízí celou řadu přírodních i uměle vytvořených atrakcí – nejvyšší vrchol České republiky Sněžka, pramen Labe, v roce 2015 vybudovaná Stezka v korunách stromů, lanovky na hřebeny, pivovary aj. Vše je doplněno potřebnou turistickou infrastrukturou, která odpovídá poptávce dnešních náročných návštěvníků. To vše z Krkonoš dělá velmi vyhledávanou turistickou destinaci. Na základě statistik z posledních let i subjektivního hodnocení zaměstnanců Správy KRNAP vychází jasně najevo, že Krkonoše spadají mezi oblasti zasažené Overtourismem. Při přepočtu počtu návštěvníků na plochu území je Krkonošský národní park jedním z 5 nejnavštěvovanějších národních parků na světě a tlak na tak malé území neklesá, ba naopak stoupá.

### 1.4.1.6 Ochranné statuty

#### Krkonošský národní park

Unikátní přírodní i kulturní hodnoty Krkonoš popsané výše vedly k celé řadě snah o jejich větší ochranu. Prvním úspěchem v tomto směru bylo na polské straně Krkonoš vyhlášení **Karkonoszkeho Parku Narodoweho** v roce 1959. Tento počín o 4 roky později následovala i česká strana, a tak byl dne 17. 5. 1963 vládním nařízením č. 41/1963 Sb. zřízen **Krkonošský národní park**.<sup>15</sup>

Správou území byla pověřena Správa Krkonošského národního parku se sídlem ve Vrchlabí, která plní funkce odborné organizace pro ochranu přírody, zabezpečení strážní, kontrolní a informační služby, provádění sanačních a údržbářských prací a

výchovnou činnost pro území NP a jeho ochranného pásma.

[Správa NP]



Obrázek 6 - Logo KRNAP.  
[Správa KRNAP, 2021]

Zákon 114/1992 Sb. vymezuje i další právní instituty, které zajišťují ochranu Národního parku. Patří mezi ně např. určení ochranného režimu jednotlivých zón (§18) či vymezení klidových území (§17). K projednávání a posuzování všech důležitých dokumentů byla zřízena Rada národního parku (§22), která zajišťuje participaci veřejnosti na řízení národního parku. [Tamtéž]

Současně je třeba zmínit ještě tři **maloplošná zvláště chráněná území**. Všechna spadají do kategorie přírodních památek a jsou to: PP Slunečná stráň, PP Anenské údolí a PP Sklenářovické údolí.

Národní park však není ani zdaleka jedinou zde aplikovanou formou územní ochrany. Od roku 1992 jsou Krkonoše (jako jeden celek společně s polskou stranou) zařazeny také do **světové sítě biosférických rezervací UNESCO** v rámci programu Člověk a biosféra (Man and the Biosphere). V roce jejího vyhlášení se jednalo o první přeshraniční biosférickou rezervaci na světě. [Štursa, 2011]

Po vstupu České republiky do EU v roce 2004 se Krkonoše staly součástí také soustavy chráněných území **Natura 2000**. Celé území národního parku bylo vyhlášeno Evropsky významnou lokalitou (EVL Krkonoše) a jeho převážná část také Ptačí oblastí (PO Krkonoše). Předměty ochrany EVL Krkonoše se staly

<sup>15</sup> Od 1. 6. 2017 je vymezen zákonem č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny.

nejvýznamnější stanoviště (např. tradičně obhospodařované louky), nejvýznamnější rostliny (např. zvonek český) a živočichové (např. vranka obecná). U ptačí oblasti jsou to vybrané ptačí druhy, mj. také tetřívka obecná. [Ptačí oblast]

Mezi nejcennější části krkonošské přírody se jednoznačně řadí rašeliniště, konkrétně Úpské rašeliniště na východě pohoří, rozkládající se po obou stranách státní hranice a dále Pančavské rašeliniště a Labská louka v západních Krkonoších. Tato území byla roku 2009 právem zařazena mezi celosvětově významné mokřady v rámci **Ramsarské konvence**, tehdy coby 11. přeshraniční území. [Ramsarská konvence]

## 1.4.2 Český ráj

Český ráj, všeobecně známý zejména pro svá pískovcová skalní města, představuje již velmi tradiční turistickou destinaci. Kombinace přírodních dominant a kulturních prvků jako jsou hrady a zámky, k níž přispívá také její umístění v rámci republiky, z ní činí jednu z nejnavštěvovanějších oblastí. V této kapitole představím Český ráj, a sice opět v rámci 5 následujících podkapitol: geomorfologický vývoj, vývoj krajiny pod vlivem člověka, příroda a krajina – současný stav, vývoj turismu a statuty ochrany.

### 1.4.2.1 Geomorfologie

Český ráj patří mezi území, která se pyšní bohatou geologickou minulostí. Tu dokládá přítomnost nejrůznějších typů hornin, které pocházejí z různých geologických období.

Nejstaršími horninami, z konce prekambria – před 550 mil. lety – jsou muskovitické metagranity a metadiority, vzniklé vulkanickou činností. Ve starších prvohorách pak probíhala metamorfóza, z níž se zachovaly chlorit-sericitické fylity (tzv. železnobrodské břidlice), které ve svém nitru uchovávají zavrásněné čočky starších dolomitů. [Geopark]

V druhohorách, v období křídý, došlo k cenomanské transgresi, neboli významnému globálnímu zvýšení hladiny oceánu a zaplavení rozsáhlého území včetně území Česka. Další vývoj se tedy odehrával pod vodou, kde docházelo k sedimentaci křemenných pískovců, vápnitých pískovců a písčitých vápenců a v další fázi opět křemenných pískovců. Sedimentace byla provázena několika fázemi bazického vulkanismu, což dokládají erozí vypreparované sopouchy a ložní žíly. [Tamtéž]

Současný reliéf se vyvinul převážně v pleistocénu. Řeka Jizera odkryla měkké podložní horniny, čímž otevřela dveře erozním činitelům. Zvětráváním a odnosem kvádrových pískovců poté vznikla charakteristická skalní města. [PP Český ráj]

Za zmínku ještě stojí jedna z nejvýznamnějších geologických struktur českého masivu, tzv. lužický zlom. Tato asi 110 km dlouhá tektonická linie se táhne ze severozápadu, od Drážďan, na jihovýchod, a její jihovýchodní cíp prochází právě Českým rájem. Samotný zlom je saxonského věku, ale ve starších třetihorách došlo podél této poruchy k nasunutí severní kry lužického masivu na jižněji ležící křídové



pískovce. Lužický zlom tedy tvoří pomyslnou hranici mezi dvěma světy. Nápadně totiž odděluje horniny krystalinika od významně mladších. Žulové horniny na severu tvoří jen mírně zvlněný reliéf a kontrastují s hluboko rozbrázděným pískovcovým reliéfem na jihu. [Adamovič, 2020]

#### **1.4.2.2 Vývoj krajiny pod vlivem člověka**

Krajina současného Českého ráje je osidlována, a tedy i pozměňována člověkem již od pradávna, minimálně 7000 let. Přispěly k tomu vhodné podmínky v podobě mírného klimatu a zejména přítomnosti skalních měst. Díky geomorfologické bohatosti a členitosti krajiny tak naštěstí ani nikdy nedošlo k významné velkoplošné devastaci území.

Archeologické nálezy kamenných nástrojů dokládají existenci nejstarších osídlení již z paleolitu. Tehdejší lovci v krajině nacházeli obživu i úkryt. První stabilní osídlení sahá do neolitu a pojí se se začátky zemědělství. Tamní zemědělské kultury doplňovaly svůj jídelníček lovem, a jeskyně či převisy lovcům poskytovaly dočasná útočiště. Za eneolitu již bylo zemědělství hlavním zdrojem obživu a právě v této době začalo budování opevněných výšinných sídlišť. Od té doby byla přítomnost člověka v krajině víceméně stálá a docházelo k jejímu využívání a kultivaci. [AOPK, CHKO Český ráj]

V mladší době bronzové již vévodila výšinná skalní hradiště. V době železné pak území okupovaly keltské kmeny, které zvládaly skalnatý terén mistrně zapracovat do systému opevnění. Přibližně v 6. století našeho letopočtu na území přicházejí Slované, kteří v krajině stavěli prosté osady a budovali žárová pohřebiště. Ze 7. století, kdy byla oblast součástí Sámovy říše, pocházejí pozůstatky opevněných hradišť. Jejich útočištná funkce poté byla využívána až do 13. století.

S narůstajícím osídlováním je provázáno rovněž budování sítě komunikací. Hlavní cesty vedly od Turnova na Semilsko a na Jičínsko. S dalším rozvojem cest souvisí také vznik tvrzí a hradů, jako je Valdštejn, Valečov, Hrubá skála, Rotštejn, či vnitrozemní Kost a Trosky, v průběhu 13. a 14. století. Ve stejné době docházelo k zakládání prvních měst a vesnic.

Za dob renesance panovala všeobecná hospodářská prosperita, nepotřebné tvrže a hrady zanikaly, zakládaly se první rybníky. Po třicetileté válce byly tvrže

přestavovány na zámky, a ty se stávaly novými šlechtickými sídly území. K dotvoření typického rázu krajiny přispělo baroko se svou typickou lidovou architekturou. Vedle venkovských usedlostí docházelo také ke stavbě vodních mlýnů a pivovarů. O tehdejších architektech se dá i dnes tvrdit, že byli mistry, tehdy ještě neexistující disciplíny, krajinné architektury.

Na přelomu 18. a 19. století podnikatelé skupovali stará šlechtická sídla, přestavovali opuštěné budovy na hospodářství. Tehdy nastupující romantismus přispěl nejen ke zvyšování zájmu o divokou přírodu, ale také proměnil vnímání minulosti, potažmo památek. Vzrostl zájem o hradní zříceniny, což se projevilo také ve snahách rodu Aehrenthálů zpřístupnit hrady Trosky a Valdštejn. Tou dobou začal hrát významnou roli v utváření krajiny také turismus.

### 1.4.2.3 Příroda a krajina – současný stav

Krajina Českého ráje, známá pro svou malebnost, je tvořena mozaikou květnatých luk, vodních ploch a hustých lesů, v níž se střídají hluboké rokly lemované pískovcovými skalami a náhorní plošiny poskytující výhledy na panoramata nedalekých kopců. Tomu všemu dominuje zřícenina hradu Trosky usazená na čedičové vyvěřelině, která představuje symbol oblasti a zdobí logo CHKO Český ráj. K popisu unikátních hodnot Českého ráje i zde využijí Plán péče o CHKO Český ráj.

Jelikož se jedná o chráněnou *krajinnou* oblast, je zde v první řadě chráněn typický **krajinný ráz**, který je spoluutvářen přírodními a člověkem vytvořenými prvky krajiny.

**Unikátní geomorfologie se skalními městy, potažmo celý pískovcový fenomén**, který je výsledkem interakce celé řady geologických, biologických a antropogenních jevů a procesů. Pískovcová skalní města i menší prvky pískovcového reliéfu představují jeden z hlavních předmětů ochrany CHKO a jejich rozmanitost řadí území Českého ráje mezi světově nejhodnotnější pískovcové oblasti mírného pásu. [Plán péče:14] Skály a skalní dutiny jsou hodnotné hned z několika důvodů. Z pohledu neživé přírody přinášejí cenná svědectví o procesech geologické a historické minulosti. Z pohledu té živé se na ně díky specifickému mikroklimatu váže celá řada rostlinných a živočišných druhů. Skalní dutiny představují úkryt pro výry,

krkavce, dravce, ale také netopýry, např. ohroženého vrápence malého. [AOPK, Pískovcový fenomén]

**Přirozená lesní společenstva**, v případě Českého ráje jde převážně o bučiny a doubravy, které se zachovaly v Žehrovské oboře, na Kozákově, Hruboskalsku nebo v evropsky významné lokalitě Průlom Jizery u Rakous. V těchto přírodě blízkých a věkově nejstarších porostech je oproti lesníky preferovaným smrkovým a borovým monokulturám bohatší bylinné patro. Příkladem můžou být vápnomilné bučiny (nyní chráněny PP Na Vápenci), v nichž se vyskytuje populace kriticky ohrožené kapradiny hrálovité. Tyto přírodě blízké ekosystémy mnohdy představují útočiště řadě chráněných živočichů, například bučinami pokryté svahy Jizery jsou hnízdištěm několika párů čápa černého. [Mocek, 2015]

Z cenných nelesních ekosystémů nutno zmínit **vodní toky s přírodě blízkým charakterem**. Je to řeka Jizera a potoky Žehrovka a Libuňka, které tvoří její levostranné přítoky. Dosud neregulovaná řeka Jizera patří k nejčistším vodním tokům v Čechách, a vytváří tak vhodné životní podmínky celé řadě vodních živočichů, jako je vranka obecná či mihule potoční. Krátký přirozený meandrující úsek Libuňky a jeho břehové porosty chrání stejnojmenná přírodní památka. [PP Český ráj]

Oblast Českého ráje je bohatá i na další vodní ekosystémy, jako **jsou rašeliniště, slatiniště či pramenné vývěry**. Významným krajinným fenoménem jsou **rybníky**, kterých je v oblasti registrováno 45. Za nejznámější se dá považovat Věžický rybník (v PR Podtrosecká údolí), kde skalní stěny spadají přímo do vodní hladiny. Litorální porosty představují cenná hnízdiště celé řady druhů ptactva vázaného na vodní prostředí, ale také vytváří vhodné prostředí pro vzácné rostlinné druhy, jako je např. d'áblík bahenní. [Tamtéž]

Krajinnou mozaiku dotvářejí **druhově bohaté louky**. Ty přispívají k biodiverzitě a mnohdy na sebe vážou vzácné druhy některých chráněných živočichů, např. modráška bahenního, který se vyskytuje převážně v EVL Podtrosecká údolí. [Tamtéž]

#### 1.4.2.4 Vývoj turismu

Počátky rozvoje turismu v oblasti současného Českého ráje se datují již do konce první poloviny 19. století a jsou, vedle rozvoje osobní dopravy, spojeny zejména se dvěma událostmi. Tou chronologicky první bylo založení lázní Sedmihorek, tou druhou pak 11. 6. 1888 vznik Klubu českých turistů - dodnes největší tuzemské turistické organizace. Jeho prvním předsedou byl známý cestovatel Vojta Náprstek, který však hrál zejména roli známé osobnosti v čele klubu, ale samotné práci se příliš nevěnoval a předsednické místo opustil již po půl roce. [KČT]

Z odborů KČT v nadcházejících letech vznikla ještě celá řada sdružení a spolků s velkým místním významem. Výčet jejich činností byl velmi obsáhlý a zahrnoval mimo jiné následující: snahu zbudovat „předměty turisticky vynikající a pro rozvoj turistiky důležité“ jako jsou rozhledny, pozemky s útulnami, chaty, hostince, dále obstarával správu jeskyň, značení turistických cest, tvorbu brožurek a letáků, vydávání map a další publikační činnost<sup>16</sup>, pořádal nedělní výlety se slevou na jízdném, zřizoval a provozoval turistické noclehárny, a to zdarma či za levný peníz... Jednotlivé spolky se mimo jiné nepřímou podílely na povznášení citu pro přírodu u mládeže i na její fyzické zdatnosti. [Guth-Jarkovský, 1914: 133]

Jelikož vznik Klubu českých turistů podpořil rozvoj turistiky na celém území České republiky podobně, dovolím si v této kapitole věnovat větší pozornost historii lázní Sedmihorek. Byli to totiž právě lázeňští hosté, kteří nadšeni nevšední krásou okolní krajiny, ji začali v 70. letech nazývat Českým rájem. Lázně Sedmihorky založil MUDr. Antonín Šlechta, městský lékař z Turnova. Nepřímou zásluhu na jejich vzniku má i známý lidový léčitel Vincenc Priessnitz. Právě z jeho objevů, prokazujících léčebné účinky studené vody, totiž vycházely léčebné metody lázní Sedmihorek. [Havrda, 2021]

Lázně původně nesly německý název Bad Wartenberg. K jejich přejmenování na Sedmihorky došlo na přelomu 40. – 50. let 19. stol., kdy si společnost procházela zvýšeným národně uvědomovacím procesem a rodná čeština nabývala na významu. Název přejala od stejnojmenného pramene, využívaného při léčbě, jehož zásobárnou vody bylo údajně 7 vršků. [Tamtéž]

---

<sup>16</sup> KČT od roku 1888 každý měsíc vydával časopis turista.

V prvním roce existence prošlo lázněmi 7 hostů, o rok později již 58. Jelikož se jejich dobré jméno rychle šířilo dále, brzy se roční návštěvnost pohybovala kolem 500 osob. Hosté byli převážně německy mluvící či z dalších cizích zemí, nicméně postupem času narůstal poměr českých hostů, mezi nimiž se objevovala i velká jména, jako např. Jan Neruda či Eliška Krásnohorská. [Tamtéž]

Po Šlechtově smrti se v lázních vystřídali různí majitelé i provozovatelé, měnily se i léčebné procedury, začala se používat i rašelina z nedalekého rašeliniště, čímž lázně ztratily svůj původní charakter vodoléčebných lázní. Poslední z lékařů však musel po vyhlášení mobilizace v roce 1914 narukovat v rakouské armádě, což znamenalo konec lázeňské léčby. Bývalých lázeňských objektů se však i nadále využívalo k ubytování rekreantů. Po roce 1945 bylo několik původních budov zbouráno a bývalé lázně propadly ve prospěch státu. Areál byl převeden do Ústřední rady odborů, která zde zřídila zotavovnu ROH k výběrové rekreaci pracujících. [Tamtéž]

V roce 1990, po zániku ROH, byla zotavovna převedena do vlastnictví obchodní společnosti GEN a jeho rekreačních služeb využívala i rekreační společnost odborových svazů OREA. Bývalé úrovně však lázně již nikdy nedosáhly, v současné době místo chátrá. [Tamtéž]

#### **1.4.2.5 Monitoring návštěvnosti, současný stav**

Historie systematického monitoringu návštěvnosti Českého ráje není nijak dlouhá. Kvantitativní monitoring návštěvnosti vybraných turistických cílů, mezi nimiž jsou např. hrady Valdštejn a Trosky či Muzeum Českého ráje, probíhá od roku 2008. Jedná se o nepřímou metodu sběru dat, neboť jsou získávána od provozovatelů jednotlivých atrakcí a vycházejí z počtu prodaných vstupenek. Monitorované lokality se průběžně měnily a přibývaly, data tedy nejsou kompletní.

V roce 2010 se uskutečnilo dotazníkové šetření za účelem zjištění profilu návštěvníků Českého ráje. To probíhalo na 17 místech (zejména v informačních centrech) a zúčastnilo se jej celkem 450 respondentů. Výzkum zjišťoval skladbu návštěvníků, způsob trávení jejich volného času, jejich spokojenost s nabídkou regionu atd. [Mertlík, 2021]

Posledních několik let vždy první červencový víkend (resp. o státních svátcích 5. a 6. 7.) na několika vybraných místech Českého ráje probíhá ruční sčítání návštěvníků.

Jde o metodu přímého kvantitativního monitoringu, při níž probíhá personální pozorování návštěvníků na 11 turisticky vytižených místech, oba dny vždy od 9 do 18 hodin. Výsledkem jsou počty návštěvníků v jednotlivých půlhodinách včetně informace o počtu cyklistů a psů. [Kořínková, 2021]

Co se týče automatického monitoringu probíhajícího celoročně, v současné době je na vybraných průchodech umístěno 11 automatických sčítačů.

Jeden z nejvýznamnějších zdrojů informací o návštěvnosti tvoří dodnes data z jednotlivých turistických atrakcí, a to nejen hradů a zámků, ale také koupališť i akcí, zkrátka všeho, kde se prodávají vstupenky. Do kategorie nepřímých dat spadají také hojně využívaná data o návštěvnosti webu Sdružení Český ráj a jeho sociálních sítí.

Z dostupných dat jasně vyplývá, že rekreace v Českém ráji má převážně sezónní charakter, přičemž v letním období bývá návštěvnost až o řád vyšší. V CHKO je vyznačena rozsáhlá turistická síť turistických (cca 270 km) i cyklistických tras, vedených přes turisticky atraktivní cíle a současně respektující požadavky ochrany přírody. Problémy ve vztahu k ochraně přírody působí zejména vysoká návštěvnost v několika konkrétních lokalitách. [PP Český ráj]

#### 1.4.2.6 Ochranné statuty

Po vzniku přírodních rezervací skalních měst v meziválečném období podal Dr. Jiří Šolc – tehdejší konzervátor ochrany přírody – v roce 1947 návrh na zřízení chráněné krajinné oblasti dle klasifikace IUCN. Návrh získal podporu, a tak byla 1. 3. 1955 na části území Českého ráje v okolí Trosek (o rozloze 92 km<sup>2</sup>) zřízena úplně první a nejstarší chráněná krajinná oblast Československa. Zajímavostí je, že k vyhlášení CHKO Český ráj Ministerstvem kultury ČSR došlo ještě před vznikem prvního zákona o ochraně přírody (ten byl schválen až o rok později). V roce 2002 poté došlo k rozšíření CHKO ještě o oblast Maloskalska a Prachovských skal, a její současná rozloha činí 181 km<sup>2</sup>. [Mocek, 2015]

Na území CHKO je současně vyhlášeno **24 maloplošných zvláště chráněných území**, jejichž rozloha představuje něco málo přes 10 % plochy CHKO. Jedná se o 2 NPP, 11 PR a 11 PP. Území chráněná v MZCHÚ podchycují významné typy stanovišť a důležité lokality výskytu chráněných rostlinných a živočišných druhů. Zahrnují

území chránící lesní ekosystémy, luční společenstva i geologické útvary, i když ne všechna významná skalní města, která byla důvodem k vyhlášení CHKO. [PP Český ráj]

V souvislosti se vstupem ČR do EU bylo na území Českého ráje vyhlášeno celkem **8 Evropsky významných lokalit**, které společně utvářejí soustavu chráněných území NATURA 2000. Některé lokality jsou součástí MZCHÚ, a péče o ně je tedy zajištěna realizací opatření vymezených v rámci Plánu péče o CHKO. [Tamtéž]

Mezinárodního uznání dosáhl Český ráj zahrnutím do Evropské sítě geoparků v roce 2005, o deset let později byl vyhlášen dokonce **Globálním geoparkem UNESCO**. Geopark Český ráj svou rozlohou 833 km<sup>2</sup> významně přesahuje oblast CHKO a označuje území se širokou škálou geologických a geomorfologických fenoménů a archeologických lokalit, které podává představu o vývoji Země. Je spravován neziskovou organizací Geopark Český ráj o.p.s., jejímž posláním je na základě poznatků z výzkumu pečovat o uchování přírodního i historického dědictví, vzdělávat veřejnost a vytvářet podmínky pro šetrnou turistiku ve spolupráci s místními komunitami. [Geopark]

### 1.4.3 Třeboňsko

*Krajina stříbřitých rybníků, dubových alejí, hlubokých lesů, písčitých dun, malebných sídel a samot, říčních meandrů a tůní. Krajina dvojího nebe.* To jsou jen některé z přízvisek, kterými se brožury Domu přírody Třeboňska [2020] snaží charakterizovat tuto léta člověkem kultivovanou a přesto na přírodní hodnoty bohatou oblast jižních Čech. V této kapitole opět nejdříve představím její geomorfologický vývoj, dále popíšu vývoj krajiny za dob rožmberských rybníkářů, poté přiblížím vývoj turismu a na závěr způsoby zde aplikované územní ochrany.

#### 1.4.3.1 Geomorfologie

Charakter současného rovinatého Třeboňska začal vznikat již velmi dávno. První horotvorné procesy proběhly už na přelomu starohor a prvohor. Za tehdejšího kadomského vrásnění započala dlouhodobá metamorfóza původních sedimentačních a vulkanických hornin, patřících k rozsáhlé geologické jednotce Českého masivu zvaného moldanubikum. Další horotvorné období na konci prvohor nese název variské vrásnění. Horniny moldanubika byly tehdy opět metamorfovány, k čemuž se ještě přidávalo magma žulového složení, které do nich pronikalo a postupně chladlo. Svědectví z této doby podávají skalní výchozy těchto žul a další zajímavé geomorfologické útvary (skalní věže, mísy, hříby, viklany, výklenky, převisy, jeskyně, žlábkové škrapy) zejména ve východní části Třeboňska. [Gürtlerová, Poňavič, Hátle, Králová, 2012]

Vznik Třeboňské pánve je datován ke konci druhohor, tedy přibližně před 90 miliony let, kdy došlo pod vlivem alpínského vrásnění k prvním poklesům zemských ker. Později byl český masiv vyzdvižen a pánevní oblast rozdělena Liškovským prahem na dvě části – Českobudějovickou a Třeboňskou. Obě pánve byly následně zaplaveny sladkovodními jezery a odvodňovány na jihovýchod. [Tamtéž]

Během druhohor a třetihor se na dno velkého jezera ze skalního podkladu usazovaly písky a jíly. Dle stáří a složení sedimentů rozlišujeme několik souvrství, jejichž celková mocnost přesahuje 350 metrů, místy významně. Nejstarší sedimentární horniny, tvořené pestrobarevnými jílovci, pískovci a prachovci, společně tvoří *klikovské souvrství*. Po dlouhé sedimentační odmlce vzniklo *lipnické souvrství*, v němž se opět střídají písky, štěrkopísky, pestrobarevné jíly a přibyla také fosilní



prokřemenělá dřeva. Další etapa sedimentace proběhla až v polovině třetihor, v miocénu. Jeho charakter ovlivnilo nepravidelné vysychání jezer, ale také přívalové deště a nárazové naplavování nevytříděných písků a štěrků z řek až na jezerní dno. *Zlivské souvrství* proto obsahuje především štěrky a písky. Nad nimi se usadily sedimenty *mydlovarského souvrství*, které je tvořeno písky a jíly s výskytem diatomitů – ty vznikají ukládáním schránek řas rozsivek. Diatomové jíly jsou obsaženy i v nadložním *domanínském souvrství*. Nejmladší horninou třetihorního stáří jsou písčitojílové sedimenty tzv. *ledenického souvrství*. [Tamtéž]

Současný charakter získala Třeboňská pánev až na konci třetihor, před 4 mil. let. Vlivem alpínského vrásnění došlo ke zdvižení jezerní pánve (vznik Novohradských hor), což vedlo k zániku řek tekoucích k jihovýchodu. Voda si naopak prorazila cestu na sever, a sice Vltavou a Lužnicí. Následkem erozní činnosti řek docházelo k odnosu sedimentů z pánve a v některých klidnějších místech vznikaly říční uloženiny, mnohdy z pevných hornin – z těchto dob se zachovala např. naleziště vltavínů v pískovně Bor. Ani ve čtvrtohorách krajnotvorná činnost řek neustala, naopak. Lužnice razila nové koryto, tvořila meandry, slepá ramena a zahlubovala říční štěrkopískové terasy. [Tamtéž]

Před tisíci lety vyvál vítr z říčních nánosů ta nejjemnější zrnka písku (tzv. eolické písky) a na několika místech v krajině je zformoval do písečných přesypů - dun. Zarůstáním mělkých mokřadů a terénních depresí, kde vyvěrala podzemní voda nad nepropustným podložím sedimentů, postupně vznikala rašeliniště. Jejich vývoj započal před 10 – 12 tisíci let. [Tamtéž]

#### **1.4.3.2 Vývoj krajiny pod vlivem člověka**

Třeboňsko je mezi ostatními chráněnými oblastmi v mnoha směrech výjimečné. Zejména tím, že se jedná o krajinu ve velké míře přetvořenou a po staletí kultivovanou člověkem, přičemž je nutno zdůraznit, že většina lidských zásahů zde neměla ničivý charakter. Ba naopak, byla prováděna citlivě, v souladu se zdejšími přírodními podmínkami, díky čemuž jsou i dnes, po 800 letech osídlení člověkem, v krajině zachovány některé původní biotopy. Řada zdrojů o Třeboňsku hovoří jako o harmonické krajině, kde jsou lidské aktivity v rovnováze s přírodou. [PP Třeboňsko]

Kultivace krajiny Třeboňska, dlouhá staletí plné močálů a bahnisek, započala v 12. století, se zakládáním prvních rybníků a odvodňovacích kanálů. Byli to mniši řádu německých rytířů, kteří na Třeboňsku začali ve 13. stol. zakládat první rybníčky. Důvod byl pragmatický – chov ryb se zkrátka vyplatil. Tehdejší rybníky však vznikaly vcelku nahodile, bez potřebného nadhledu. Ten přinesl až rožmberský rybníkářský hejtman **Štěpánek Netolický** na počátku 16. století. Právě on významně přispěl k dnešnímu rázu a charakteru krajiny Třeboňska. Rybníkář Netolický jako první pochopil, že rybník nemůže být jen louže se stojatou vodou, a tak se rozhodl propojit rybníky na levém břehu Lužnice umělým kanálem, který do nich bude z Lužnice přivádět vodu a bude zajišťovat její cirkulaci v krajině. Tak vznikla mezi lety 1508 – 1518 tzv. Zlatá stoka, svého času nejdelší umělý kanál střední Evropy. [ČT, Národní klenoty, 2017]

Asi nejznámějším třeboňským rybníkářem byl **Jakub Krčín z Jelčan**. Podobně jako Štěpánek totiž významně přispěl k dnešní podobě třeboňské krajiny, a to stavbou několika dalších opěrných bodů současné rybníční soustavy. Se stavbou prvního velkého rybníka začal v roce 1570, a to i přes veliký odpor a nedůvěru většiny obyvatel. Obrovská vodní nádrž proto nejprve dostala jméno Nevděk, později byla rozdělena na dva rybníky, které dnes nesou názvy Opatovický a Svět. To mu však nestačilo, rozhodl se postavit tak velký rybník, kterému „v celém českém království nebude rovno“. Za tímto účelem však musel nejdříve vyřešit problém hrozby protržení jeho hráze v důsledku pravidelných povodní na Lužnici. Krčín vyzoroval, že Lužnice a nedaleká Nežárka se rozvodňují každá jindy, a tak využil této znalosti a propojil řeky umělým kanálem, který v případě povodní odváděl část vody do druhé řeky. Kanál dostal název Nová řeka a umožnil vybudování rybníka Rožmberk, který v té době neměl konkurenta na celém světě. Jeho první výlov však přinesl zklamání - kvůli své hloubce kaprům neposkytoval vhodné podmínky (slunce jej nedokázalo prohřát), a tak se očekávaný ekonomický přínos z jejich prodeje nedostavil. I tak představuje výlov Rožmberka tradiční akci pořádanou každý podzim již po staletí. [Tamtéž]

Další lidské zásahy do krajiny byly spojené s těžbou nerostného bohatství. To je na Třeboňsku poměrně rozmanité, celostátní význam má těžba živcových surovin, slatina z okolí Třeboně se používá při léčebných procedurách v Třeboňských lázních

do současnosti. V minulosti se těžil také kaolín a jíl. Dlouhodobě nejvýznamnější složku však představuje těžba kvartérních říčních štěrkopísků řeky Lužnice a Nežárky. [Gürtlerová, Poňavič, Hátle, Králová, 2012]

#### 1.4.3.3 Příroda a krajina – současný stav

Jak již několikrát zaznělo, Třeboňsko je známé zejména pro své rybníky. Jeho jádro tvoří skoro 500 rybníků, jejichž vodní plocha má přes 7,5 tisíce hektarů. Rybníční soustava však není to jediné, co oblast nabízí. K představení přírodních hodnot Třeboňska opět využiji seznamu Předmětů ochrany v Plánu péče, jelikož věřím, že se rovnají tomu nejcennějšímu, co oblast Třeboňska nabízí. Začnu těmi, které zformovala lidská činnost (a příroda je přijala za své), a poté přiblížím hodnoty čistě přírodní. [PP Třeboňsko]

V prvé řadě se jedná o **krajinný ráz**, který společně tvoří:

**jedinečný a harmonicky působící krajinný reliéf**, zahrnující rozsáhlé soustavy rybníků všech velikostí, umělé vodní toky, síť napájecích a odvodňovacích stok a relativně **málo urbanizovaná krajina** s charakteristickou strukturou osídlení, s velkým počtem památkově chráněných objektů včetně světově uznávaných příkladů rybníčního stavitelství, památkových zón, sakrálních staveb a objektů lidové architektury.

Mezi přírodní hodnoty řadíme:

**Říční nivy Nežárky a Lužnice** se systémem slepých ramen a tůní a další pestré **vodní a mokřadní ekosystémy** včetně rozsáhlých rašelinišť a slatinišť. Tím největším a na rašelinu nejbohatším rašeliništěm je Červené Blato (dnes NPR), které se rozkládá v jižní části Třeboňska. V místech, kde nezasahoval člověk, je nyní porostlé borovicí blatkou s podrostem rojovníku bahenního. Mezi další významná rašeliniště se řadí Ruda (dnes NPP), Široké či Losí blato (dnes PR) nebo rašeliniště Žofinka (dnes NPR).

**Geologické a geomorfologické jevy** dokladující vývoj a strukturu Třeboňské pánve, zmíněné v předchozí kapitole.

Rozsáhlé **přírodě blízké lesní ekosystémy** (společenstva blatkových a rašelinných borů, podmáčených olšin, měkkých a tvrdých luhů a jedlových a borových doubrav), druhově pestré **trvalé travní porosty**.

Bohaté zastoupení **dřevin rostoucích mimo les**. Typické jsou staré dubové porosty, které zpevňují úzké hráze rybníků.

Unikátní **ekosystémy vátých písků** a obdobná stanoviště vznikající samovolně po těžbě šterkopísku. Většina těchto přesypů – písečných dun postupně zarostla lesem, jsou tu však výjimky, které mají dodnes původní charakteristickou obnaženou podobu. Vyčnívají několik málo metrů nad okolní krajinu a jsou pokryty jemným pohyblivým pískem, na němž při větším větru vznikají čeřiny. Patří mezi ně Slepíčí vršek (dnes přírodní památka) či písečný přesyp u Vlkova (přírodní rezervace). [Gürtlerová, Poňavič, Hátle, Králová, 2012] Některé vytěžené pískovny se po dokončení těžby přeměnily v jezera využívaná pro rekreaci, jiné dnes poskytují útočiště obojživelníkům a řadě dalších druhů, které nesnášejí stín, přemíru živin aj.

Jedinečné **druhové bohatství**, zejména populace zvláště chráněných a vzácných druhů vodní a mokřadní květeny, fauny bezobratlých – vážky, motýli a obratlovců – ryb, obojživelníků, plazů, ptáků (zejména vodních) a savců (např. vydra říční). [PP Třeboňsko]

#### 1.4.3.4 Vývoj turismu

Počátky turistiky sahají do konce 19. století a podobně jako v jiných oblastech na celém českém území se pojí se vznikem Klubu českých turistů. Jak píše Guth-Jarkovský [102]: *„pro pouhé pěstění turistiky není spolků zdánlivě valně zapotřebí, ale spolek snáze než jednotlivec postará se o mnohou výhodu na cestě, zlevnění jízdného, značení cest i o rozmanité poučení.“* V Jindřichově Hradci byl KČT založen už roku 1891, tedy tři roky po vzniku klubu v Praze, a patří tak mezi nejstarší v Čechách. [Hosnedl, 2022] V této kapitole se zaměřím na jeho značkařskou aktivitu, která doposud zmiňovaná nebyla. Právě turistické značení totiž výraznou měrou napomohlo rozvoji chůze přírodou a poznávání nových míst nejen na území Třeboňska.

Se značením se začalo záhy po vzniku klubu. Trasy povětšinou začínaly a končily na vlakových zastávkách a směřovaly k atraktivním místům, jako jsou hrady, zámky,

zříceniny a přírodní zajímavosti. Používaly se kovové směrovky a informační dřevěné tabulky s plechovou stříškou (tzv. madonky). První českou značenou trasou je 8 km dlouhá trasa po červené ze Štěchovic na Svatojánské proudy z roku 1889. V roce 1912 pak byla vyznačena první dálková trasa vedoucí z Prahy přes Brdy až na Šumavu. Zpočátku vedoucí červená barva, tvořící páteřní trasy, byla brzy - pro zlepšení přehlednosti na některých křižovatkách - doplněna modrou. K té se roku 1916 přidaly ještě žlutá a zelená, označující kratší trasy, čímž se začaly sítě značených tras propojovat i napříč turistickými obvody. Válečné roky pak značkařskou činnost pozastavily, mimo jiné také pro nedostatek dřeva a barev na směrovky, které musely mít česko-německé texty. Až po roce 1945 se začal stav opět zlepšovat, k čemuž přispívaly značkařské brigády. Roku 1989 již bylo na našem území 37 000 km značených tras. [Tamtéž]

V současné době se systém turistického značení v ČR řadí k těm nejspolehlivějším na celém světě. S více než 40 000 km značených tras máme z celé EU nejhustší síť, a tak nepřekvapí, že systém turistického značení patří k českému kulturnímu dědictví.

Oblast Třeboňska spadá pod KČT Jindřichův Hradec, který má v současné době na svědomí 794 km značených tras, z čehož 278 km přísluší Třeboňsku. O značení se stará celkem 13 dobrovolných značkařů, kteří každé tři roky obnovují stávající značení, případně po projednání a schválení zakládají nové trasy.

V současné době existuje celá řada typů značených tras pro různé způsoby pohybu krajinou. Vedle pěších turistických tras máme trasy cyklistické, vyznačované na pozemních komunikacích dopravními značkami a v terénu pásovými značkami se žlutým krajem a vnitřním barevným pásem. Pro jezdce na koních jsou vyznačeny trasy jezdecké - označované barevným kroužkem v bílém poli. Ochránci přírody vyznačují naučné stezky, které bývají doplněné sérií informačních tabulí seznamujících návštěvníky s přírodovědnými či kulturními zajímavostmi okolí. Na území CHKO Třeboňska zřídila Správa CHKO 3 naučné stezky - NS Cesta kolem světa, NS Veselské pískovny a NS Červené Blato. V roce 2010 se na Třeboňsku objevily rovněž směrovky vozíčkářských tras, které tvoří 4 okruhy. [PP Třeboňsko]

#### **1.4.3.5 Monitoring návštěvnosti, současný stav**

Systematický monitoring návštěvnosti započal teprve před pár lety a až na výjimky je orientován převážně na cyklistické trasy, jelikož právě cyklisté tvoří naprostou

většinu návštěvníků Třeboňska. První automatický sčítač byl instalován v roce 2014 a v následujících letech přibýly další, přičemž některé byly v průběhu let přesunuty na jiná místa, jelikož nepřinášely žádné zajímavé poznatky. V současné době je na území CHKO Třeboňsko celkem 5 automatických sčítačů. Tři z nich pokrývají ty nejvytíženější cyklotrasy v oblasti Staré a Nové řeky. Sčítací profily se nacházejí v jižní a severní části Novořecké hráze a na trase od Třeboně přes Dlouhý most směr Lutová. Další sčítač je umístěn na naučné stezce NPR Červené Blato a poslední sčítá průjezdy na lodích po řece Lužnici. [Tamtéž]

Dosavadní výsledky sčítání jasně ukazují, že z hlediska sezónnosti turistické návštěvnosti čelí Třeboňsko obrovským disproporcím mezi letními a zimními měsíci, kdy největší počet návštěvníků přijíždí v době letních prázdnin (červenec a srpen). V posledních letech dochází k nárůstu návštěvnosti v květnu, červnu a září, zejména u nadšených cykloturistů. Velkým lákadlem pro turisty se staly také podzimní výlovy rybníků, na které přijíždějí desetitisíce návštěvníků. [Tamtéž]

Pěší turistika v posledních letech zažívá útlum a je velmi významně nahrazována cykloturistikou, která naopak momentálně prochází nejdynamičtějším rozvojem. Dokládá to např. sčítač umístěný v severní části Novořecké hráze, který roku 2015 napočítal 96% podíl cyklistů. Rovinaté prostředí a hustá síť cyklotras (800 km) tomuto trendu jediné napomáhají. A právě s narůstajícími počty cyklistů se pojí největší problémy ve vztahu k ochraně přírody, kterými bude věnována příslušná kapitola v empirické části. [Tamtéž]

#### **1.4.3.6 Ochranné statuty**

Výnosem Ministerstva kultury ČSR ze dne 15. 11. 1979 byla zřízena Chráněná krajinná oblast Třeboňsko.

Nejcennější části Třeboňska jsou chráněny v celkem 32 maloplošných zvláště chráněných územích, které současně představují první zóny CHKO. Z toho jsou 3 v nejvyšší kategorii národní přírodní rezervace, dále 3 národní přírodní památky, 18 přírodních rezervací a 8 přírodních památek. [Tamtéž]

Dva roky před vznikem CHKO Třeboňsko, v roce 1977, již byla oblast zařazena mezi Biosférické rezervace v programu Man and the Biosphere (MAB) UNESCO. Svým

charakterem totiž může sloužit jako modelové území pro hledání souladu mezi udržitelnou hospodářskou činností člověka a zájmy ochrany přírody a krajiny. [TĚŠITEL, KUŠOVÁ, MATĚJKA, BARTOŠ, 2005]

Vzhledem ke svému rybníčnímu a mokřadnímu charakteru není divu, že po přistoupení ČR k Ramsarské konvenci na ochranu mokřadů byla v roce 1990 část oblasti Třeboňska zapsána mezi mokřady mezinárodního významu, a sice pod názvy Třeboňské rybníky a Třeboňská rašeliniště.

Roku 2002 se k výčtu ochranných statutů připojil také statut Národní kulturní památky, který největším dílům třeboňských rybníkářů (Zlatá stoka, Nová řeka, Stará řeka, rybník Rožmberk a Svět) přičetlo Ministerstvo kultury. [Třeboňsko]

V souvislosti s implementací evropské legislativy po vstupu ČR do EU v roce 2004 bylo na území Třeboňska vyhlášeno 17 Evropsky významných lokalit sítě NATURA 2000 a vzhledem k plošnému výskytu prioritních naturových druhů (např. vydra) i významných stanovišť (rašeliniště) byla převážná část území Třeboňska vyhlášena ptačí oblastí Třeboňsko. [AOPK, Třebonsko]

## 2. Metodologie

V této kapitole nejprve přiblížím základní specifika kvalitativního výzkumu, na kterém je práce převážně založena a následně představím použité metody sběru dat i jejich analýzy.

### 2.1 Kvalitativní výzkum

Ještě než představím základní rysy kvalitativního výzkumu, považuji za důležité zdůraznit následující myšlenku. Ačkoliv bývají kvalitativní a kvantitativní metody výzkumu považovány za dva zcela odlišné přístupy, jedná se o uměle vytvořenou dichotomii, která by měla být chápána pouze didakticky. Při aplikaci kvantitativních metod se totiž nelze vyhnout některým principům kvalitativního přístupu a totéž platí i naopak. *„Můžeme například získávat data metodou semistrukturovaného interview a výpovědi účastníků výzkumu následně kategorizovat a hodnotit statisticky.“* [Miovský, 2005: 15]

Také má práce, byť je prezentována jako kvalitativní, kombinuje oba principy. Jelikož však převažuje ten kvalitativní, pokusím se v následujících řádcích objasnit jeho základní rysy, resp. rozdíly oproti výzkumu kvantitativnímu. Základní rozdíl spočívá v tom, že na úplném počátku nestojí hypotéza, která se testuje, jak tomu bývá u kvantitativního výzkumu, nýbrž výzkumná otázka či otázky, na které se odpovídá. Od hypotézy se otázka liší v jednom podstatném znaku. Zatímco hypotézu v průběhu výzkumu měnit nelze, výzkumnou otázku změnit můžeme a někdy dokonce musíme. [Miovský, 2004: 88] Na základě formulace výzkumné otázky či otázek, za použití plánovaných metod a postupů, následně probíhá sběr dat. V těch se teprve posléze hledají pravidelnosti a z nich se formulují závěry. [Novotná:2021]

Podstatnou charakteristikou kvalitativního přístupu je **reflexivita**. Ta vychází ze skutečnosti, že výzkumník není stroj, nýbrž osobnost, která se od výzkumu nedá izolovat. Jinými slovy: kdyby tentýž výzkum prováděl někdo jiný, závěry by vypadaly jinak, mnohdy znatelně. Současně platí, že ani zkoumaný předmět není ničím pasivním, ale interaguje s výzkumníkem a výzkumnými nástroji. To vše je potřeba



nikoliv eliminovat, nýbrž přijmout jako fakt a v práci zreflektovat. [Miovský, 2004: 18]

## 2.2 Metody sběru dat

Na tomto místě se hodí začít představením termínu **triangulace**. Pojem se primárně používá v geometrii či v geodezii, kde označuje metodu měření vzdáleností a zjišťování pozice na mapě pomocí zaměření dvou bodů. Termín využívaný v sociálním výzkumu má evokovat analogii, jelikož v tomto smyslu předpokládá, že realitu lze objektivně poznat pouze současným užitím *několika* metod. [Olsen, 2004] Přestože žádnou studii není možné obsáhnout všechny rozměry problému, čím více pohledů zařadíme, tím objektivnější bude výsledek. Empirická část mé práce proto kombinuje následující metody:

### 1) Metoda moderovaného rozhovoru (interview)

Rozhovor neboli interview bývá považován za nejobtížnější a současně nejvhodnější metodu získávání kvalitativních dat. Dle míry strukturace se běžně dělí na 3 základní skupiny rozhovorů: nestrukturované, polostrukturované a strukturované, přičemž nejčastěji využívanou metodou je **metoda polostrukturovaného rozhovoru**, kterou ve svém výzkumu využívám i já. Na rozdíl od rozhovorů nestrukturovaných, kde je kladen největší důraz na přirozenost konverzace, v ní má tazatel připravené základní schéma okruhů, kterého se drží. Pořadí otázek je však možné měnit s cílem vytěžit z rozhovoru co nejvíce, což zase neumožňuje rozhovor strukturovaný. Při polostrukturovaném rozhovoru je rovněž vhodné používat tzv. inquiry, tedy upřesnění, kdy si tazatel nechává od respondenta vysvětlit, jak danou odpověď myslí či si ověřuje, že výpověď pochopil správně. Současně je možné klást doplňující otázky v místech, kde je to smysluplné, s ohledem na cíle výzkumu. [Miovský, 2004: 159 – 165]

### 2) Pozorování

Spolu s rozhovorem patří pozorování mezi nejstarší metody získávání dat a poznatků a dá se dělit z celé řady hledisek na několik kategorií. První dělení na introspektivní a extrospektivní pozorování si dovolím tímto přeskočit a rovnou se zaměřím na druhé zmíněné, neboli na pozorování vnějších jevů, které se dá

dále dělit na zúčastněné a nepřímé. Někteří autoři ještě rozlišují mezi běžným pozorováním a vědeckým, které je na rozdíl od běžného tzv. plánovitě selektivní, což znamená, že vědec má dopředu vytyčeno, co a jak bude pozorovat. Miovský však namítá, že ani při výzkumném pozorování nemusíme mít předem jasno v tom, na co se v terénu budeme soustředit. [Miovský, 2004:142]

**Zúčastněné pozorování** je takové, při němž se výzkumník přímo pohybuje v terénu, kde se vyskytují jevy, které pozoruje, a stává se tak jedním z aktérů. Základní výhoda spočívá v bezprostředním kontaktu se situací a v možnosti zapojit se do interakcí a lépe pochopit nejen co, ale také proč a jak účastníci dělají. Zúčastněné pozorování se může mít dvě odlišné formy: otevřené a skryté. Zatímco při otevřeném zúčastněném pozorování výzkumník ostatní aktéry o probíhajícím výzkumu předem informuje, při skrytém pozorování účastníci výzkumu o jeho záměru nevědí. Pozorovatel se mezi nimi pohybuje „jako by byl jedním z nich“ a pozvolna svým pozorováním shromažďuje údaje potřebné pro výzkum. Výhodou tohoto přístupu je, že účastníci výzkumu nejsou ovlivněni vědomím, že jsou předmětem pozorování a chovají se zcela přirozeně. Nevýhodou může být porušení etických pravidel a riziko, kterému se účastník vystavuje tím, že klame účastníky. Je proto nutné tento etický aspekt nějakým způsobem podchytit. [Miovský: tamtéž] Neoddělitelnou součástí zúčastněného pozorování je **vedení terénního deníku**.

### 2.3 Metody zpracování a analýzy dat

Nasbíraná kvalitativní data bývají objemná a většinou postrádají jakoukoliv strukturu, a tak je nutné najít správnou cestu, jak je zpracovat, aniž bychom je tímto procesem zbavili kontextu. [Hendl, 2005: 207] S ohledem na jejich objem se však musí počítat s tím, že při jejich analýze dojde k jejich redukci. *„Ať se jedná o jakoukoliv techniku, analýza obsahu je vždy redukcí a interpretací obsahu a nikoliv rekonstrukcí jeho celistvosti nebo skryté pravdy.“* [Kaufmann, 2007: 24]

Termín analýza dat může být chápán různě. V širším pojetí jde o analýzu všech materiálů, které jsou zdrojem informací relevantních cílům studie, tedy i takových, které vznikly nezávisle na výzkumníkovi. Mezi takové se v mém případě řadí např.

veřejně dostupné plány péče, strategie cestovního ruchu či tiskové zprávy. V užším pojetí se pak jedná o analýzu takových materiálů, které vznikly interakcí mezi výzkumníkem a účastníky výzkumu, v případě mé práce tedy nahrávek polostrukturovaných rozhovorů a záznamů v terénním deníku. Účelem analýzy je nasbíraný materiál zpracovat, k čemuž je většinou zapotřebí provádět selekci a další úpravy. V této fázi má výzkumník nejmenší možnost zdrojový materiál jakkoliv ovlivnit. [Tamtéž]

### **Rámcová analýza**

Cílem rámcové analýzy je především lepší organizace nasbíraných dat, která výzkumníkovi usnadní jejich následnou interpretaci. Princip rámcové analýzy spočívá v sestavování textových tabulek, které umožní mj. vyhledávání a porovnávání mezi jednotlivými případy, systematické prohledávání materiálů a přizpůsobování analýzy novým pohledům. Každá studie se skládá z množiny hlavních témat a podtémat, která výzkumník identifikuje v průběhu práce s nasbíranými daty. Pro každé hlavní téma se vytváří tabulka a pro každé podtéma je v tabulce vyhrazen 1 sloupec. V dalším kroku se označují jednotlivé části textu pomocí vytvořených seznamů. V následující fázi jsou pak data pro každý případ (resp. každého jedince) zaznamenávána do jednotlivých řádků tabulky, dokud nejsou všechna vyčerpána. [Hendl, 2005: 218-220]

## **2.4 Etika výzkumu**

Důležitým aspektem každého výzkumu je jeho **etický rozměr**. Je zřejmé, že by měl výzkumník vycházet ze základních etických zásad jako je úcta k lidem, snaha konat dobro a nekonat zlo... Ideálně by měl být schopen dostatečně citlivě posuzovat míru toho, co je a není dobré. Skutečnost je však složitější, neboť jak již zaznělo, výzkumníci nejsou stroje a každý má míru empatie posazenou někde jinde. Proto existuje řada etických pravidel, která slouží k ochraně osob účastnících se výzkumného procesu. [Miovský, 2004]

### **1) Souhlas s účastí ve výzkumu.**

Toto pravidlo vychází ze zásady dobrovolnosti, neboť účast na výzkumu by měla být dobrovolná. Výzkum smí být proveden pouze s osobami, které k účasti na něm udělily tzv. informovaný souhlas. Ten spočívá v potvrzení

toho, že účastník rozumí povaze výzkumu a je si vědom rizik, které z účasti vycházejí a možnosti od výzkumu kdykoliv odstoupit. Informovaný souhlas by měl vždy mít písemnou formu (podpis formuláře informovaného souhlasu), nicméně existují případy, kdy je získání podpisu jen velmi těžko možné a tehdy stačí souhlas ústní. V takové situaci je však nutné, aby byl souhlas zdokumentován jinak – např. na audio záznamu. [Miovský, 2004]

## **2) Možnost omezení informovaného souhlasu.**

Existuje řada případů, kdy by žádost o souhlas před zahájením výzkumu mohla významně ovlivnit (či dokonce znemožnit) jeho průběh, a tedy i výsledek. Mluvím o výzkumech, které je nutné provádět skrytě. V těchto situacích je možné pravidlo o souhlasu s účastí ve výzkumu ošetřit zpětně. Výzkumník je nicméně povinen zajistit, aby bylo účastníkům výzkumu podáno dodatečné vysvětlení, a to co nejdříve.

## **3) Ochrana soukromí a osobních údajů.**

Tento bod se týká zacházení s citlivými údaji konkrétních a identifikovatelných jedinců. S těmi musí být předem domluveno, jaké údaje mohou být spolu s výsledky výzkumu publikovány a kde všude se objeví.

## **4) Nesmí dojít k újmě.**

Toto platí vždy a bez výjimky. Nikdy nesmí dojít ani k fyzické, ani duševní újmě účastníci výzkumu. [Tamtéž]

## 3 Empirická část

V této části nejprve představím průběh vlastního výzkumu, a to ve 3 základních krocích: plán, sběr dat i jejich zpracování. Poté, na základě rozhovorů či materiálů, které mi respondenti poskytli, již pro každou zkoumanou oblast systematicky shrnu následující: vývoj počtů návštěvníků v posledních letech (v němž poukážu na dopad covidu-19), projevy nadměrné návštěvnosti, jejich dopady na unikátní přírodu chráněné oblasti, současně používaná opatření a bariéry bránící v lepší regulaci a závěrem se pokusím navrhnout nějaké opatření, které by zlepšení situace mohlo pomoci.

Po představení situace v každé z oblastí zvlášť provedu srovnání – jak problémů, tak způsobů řešení. V kapitole 3.6 představím typologii návštěvníků VZCHÚ, která vychází především z mého pozorování v terénu jak v rámci terénního výzkumu, tak později během praxe.

### 3.1 Průběh výzkumu

#### 3.1.1 Design výzkumu

Na počátku každého výzkumu stojí plán či záměr. Ten v podstatě představuje nutný mezikrok mezi nápadem a realizací, neboť obsahuje náčrt toho, co se výzkumník snaží vyzkoumat, vymezení teoretických východisek, zdrojů dat a celkového metodologického rámce plánované studie. [Miovský, 2004: 87] Tímto plánem je v mém případě projekt diplomové práce, který přikládám v příloze práce. Jeho obsah proto na tomto místě už opakovat nebudu, ale doplním jej o chybějící body, které vyšly v průběhu výzkumu najevo. Poté popíšu, jak probíhal sběr dat i jejich analýza.

Při přípravě struktury rozhovoru s ochranáři vyšlo najevo, že jsem v projektu zcela opomenula zmínit jednu základní myšlenku, resp. výzkumnou otázku. Ta se týká dopadů narůstající návštěvnosti na zranitelnou přírodu chráněných území.

V projektu jsem pouze uvedla, jakým třem chráněným územím se budu v práci věnovat, ale tímto jeho teoretické vymezení skončilo. Je proto nasnadě ještě upřesnit, že se bude práce týkat pouze letní turistické sezóny (tedy nikoliv návštěvnosti v zimních měsících) a budu vycházet z dat z posledních několika let –

s ohledem na získaná data, přičemž věnuji zvýšenou pozornost srovnání doby předpandemické a pandemické.

### 3.1.2 Sběr dat

V následujících řádcích chronologicky popíšu průběh svého vlastního výzkumu.

Po zvážení všech pro a proti docházím k závěru, že nejlepší bude zahájit výzkum rozhovory s odborníky, tj. s ochranáři, potažmo se zástupci správ NP a CHKO. Ti mě svými výpověďmi mohou nasměrovat v dalším terénním výzkumu – poradit nejen nejvytíženější lokality, ale také poukázat na nejproblémovější chování či typy turistů. Až teprve poté se vydám do terénu, kde provedu pozorování.

V rámci přípravy si sestavuji **strukturu rozhovoru**, která vychází převážně z projektu, ale reflektuje také znalosti, nabyté v rámci studia dokumentů, jako je plán péče, návštěvní řád i zmínky v médiích dotýkajících se tématu overtourismu.

Aby byla ošetřena **etická stránka** výzkumu, připravuji také dokument informovaného souhlasu (v příloze), který nechám respondenty ještě před zahájením rozhovoru a zapnutím diktafonu podepsat.

Jako první oblast pro výzkum si vybírám **Krkonoše**, které byly rovněž první položkou na seznamu chráněných území mé DP. Využívám kontaktů od p. Ryndy, z nichž jako prvního oslovuji zoologa z oddělení ochrany přírody ve Správě KRNAP, RNDr. Jiřího Flouska, PhD., který byl jedním z našich průvodců na letní škole v roce 2019. Pan Flousek nejen že souhlasí, ale také mi doporučuje dalšího respondenta, kterým je tiskový mluvčí KRNAP, Mgr. Radek Drahný. Abych mezi respondenty měla i někoho, kdo je ve styku s veřejností na každodenní bázi, oslovuji ještě Ing. Michala Skalku, bývalého strážce na Černé hoře a v současné době vedoucího centra ekologické výchovy.

Se všemi třemi respondenty se setkávám v pondělí 26. 7. přímo v budově Správy KRNAP ve Vrchlabí a s každým z nich postupně provádím polostrukturovaný rozhovor. Vše si nahrávám na diktafon. Od pana Flouska následně také dostávám kontakt na strážce Michala Štěpánka, Dis., z územního pracoviště v Černém dole, s nímž se později telefonicky domlouvám na rozhovor na nadcházející týden. Spojuji jej s týdenním pobytem v Krkonoších, v jehož rámci plánuji provést terénní výzkum.

Rozhovor nakonec probíhá nejen s panem Štěpánkem, ale doplňuje jej ještě jeho kolega, strážce David Papík, který navíc dříve sloužil také na Sněžce.

V rámci následného terénního výzkumu se vydávám nejen na nejvytíženější turistická místa Krkonoš, která mi doporučili zástupci Správy, ale také do méně známých míst. Na cestách mě doprovází můj pes Umpa, který ve výzkumu rovněž sehrává velmi důležitou roli. Díky své velikosti totiž přitahuje notnou pozornost, a tak se se mnou co chvíli někdo z kolemjdoucích dává do řeči. Touto cestou se od celé řady návštěvníků bez většího úsilí dovídám záměr jejich návštěvy a mohu současně alespoň pocitově posoudit také jejich vztah k přírodě, potažmo její ochraně. Tyto spontánní a zcela nestrukturované rozhovory si nenahrávám, pouze si co nejdříve po jejich skončení do terénního deníku zaznamenávám hlavní poznatky. Na místech, kde je koncentrace návštěvníků největší (vrchol Sněžky, Labská bouda, pramen Labe...) setrvávám delší dobu, někde i několik hodin a do deníku si nestrukturovaně poznamenávám vše, co vidím. Chování návštěvníků, útržky rozhovorů i další okolnosti jako např. aktuální počasí. Vše doplňuji o své aktuální dojmy, úvahy a pocity, které však důkladně odděluji od přímého pozorování.

Další lokalitou pro výzkum je Český ráj. Na základě doporučení p. Ryndy jako prvního oslovuji pana Ing. Jana Mertlíka, který vedle činnosti geologa na Správě CHKO Český ráj pracuje také v Geoparku a pro destinační společnost Sdružení Český ráj. Domlouváme se na rozhovor v Turnově, který šikovně rovnou spojuji se svým týdenním výzkumným pobytem v Českém ráji. Rozhovor pobíhá u pana Mertlíka na zahradě, v konverzaci však pokračujeme i na procházce Klokočskými skalami, která je završena instalací sčítače v jeskyni Postojna, kterému přihlížím.

Jelikož nikdo další z oslovených respondentů touto dobou nemůže, odkládám rozhovory na později a věnuji se zúčastněnému pozorování. Společně s kamarádkou a psem putujeme s batohem na zádech Českým rájem, přičemž opět obcházíme jak jeho hlavní dominanty a turistické atrakce, tak místa téměř zapomenutá. Dáváme se do řeči s jednodenními návštěvníky atrakcí i s dalšími čundráky, jako jsme my sami.

Další rozhovor probíhá až o týden později, a sice s paní Ing. Jitkou Kořínkovou ředitelkou destinační společnosti Sdružení Český ráj, na kterou mě odkázala paní z Geoparku Český ráj, že by k tématu jistě měla co říct. Navštěvuji ji v její kanceláři

v Turnově cestou na jednu z největších sportovních akcí na území Českého ráje - vícedenní závody v orientačním běhu zvané Pěkné prázdniny. Těch se účastním v přiznaně dvojí roli - nejen jako výzkumnice, ale také závodnice. Jedná se tedy skutečně o zúčastněné pozorování.

Mým dalším respondentem je archeolog a speleoantropolog Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě a současně také dobrovolný strážce CHKO Český ráj Petr Jenč, na kterého jsem pro změnu dostala kontakt od své kamarádky. Vzhledem k jeho vytíženosti nejsme schopni domluvit se na vhodném termínu osobního setkání, a tak rozhovor probíhá on-line přes platformu Microsoft Teams.

Jelikož se již blíží konec léta, přesouvám se rychle ještě do třetí zájmové oblasti, a sice na Třeboňsko. Ze zaměstnanců Správy CHKO Třeboňsko, opět na doporučení svého vedoucího p. Ryndy, oslovuji pana ředitele RNDr. Miroslava Hátleho, CSc, dále také strážce a terénního pracovníka Antonína Hosnedla a paní RNDr. Markétu Drábkovou, která má na starosti ekologickou výchovu a osvětu v Domě přírody Třeboňsko.

Rozhovory probíhají v budově Správy CHKO, ale pan Hosnedl mě ještě navíc bere na dvouhodinovou vyjížďku do terénu a ukazuje mi místa, na nichž jsou dopady návštěvnosti nejpatrnější. Paní Drábková mě bere do kavárny, kde zpovídá místní servírky a na závěr se mnou jede za jedním z místních lesáků, abych měla pohled na výzkumný problém co nejpestřejší. Zmíněné dodatečné rozhovory si sice nahrávám, ale nepřepisuji je a ani z nich v práci necituji, jelikož mi nebyl udělen informovaný souhlas. I tak mi však pomohly udělat si ucelenější obrázek. Na Třeboňsko se vydávám ještě jednou v září. Navštěvuji Dům přírody Třeboňska a zbytek dne strávím v terénu s panem Hosnedlem, který mi ukazuje další cenné lokality oblasti.

V prosinci se ještě jednou vydávám do Turnova, tentokrát kvůli několikrát odloženému rozhovoru s panem Petrem Kořínkem, který má na Správě CHKO Český ráj na starosti terénní službu a práci s veřejností. Tímto rozhovorem považuji stranu ochrany přírody za vyčerpanou a přesouvám svou pozornost k zástupcům vybraných skupin návštěvníků. Získání potřebných kontaktů, resp. domlouvání rozhovorů je však v tomto případě výrazně náročnější, než na straně ochránářů a tak k realizaci některých původně plánovaných rozhovorů nakonec vůbec nedochází. Ty,



které proběhly, však s ohledem na počet realizovaných nestrukturovaných rozhovorů v terénu a na skutečnost, že k nejzávažnějším střetům zájmů dochází u návštěvníků přicházejících individuálně, považuji za dostačující.

Od kamaráda dostávám tip na Dana Wolfa, orientačního běžce z turnovského oddílu, který každoročně pořádá zmiňované vícedenní závody v Českém ráji zvané Pěkné prázdniny. Rozhovor proběhne začátkem února on-line přes Zoom. Dalším mým respondentem se díky doporučení pana Kořínka stává celoživotní horolezec a vedoucí horolezeckého oddílu TJ Turnov, Miroslav „Gomi“ Homolka, za kterým se vydávám do Turnova. U rozhovoru je přítomna a občas se zapojí také jeho dcera Zuzana Homolková. Cyklisty na Třeboňsku zastoupí celoživotní cyklista Petr Benda, na kterého jsem dostala kontakt od kolegy. Nutno podotknout, že většina osob, které jsem oslovila bez doporučení, pouze na základě kontaktu nalezeného v útrobách internetu, na prosbu buď nereagovala vůbec, nebo reagovala zamítavě.

### **3.1.3 Zpracování nasbíraných dat**

Prvním krokem při zpracování rozhovorů byla jejich redigovaná transkripce, tedy takový přepis, který eliminuje mimoslovní projevy a upravuje promluvu do hovorové češtiny. Tu jsem prováděla s pomocí softwaru ListenNWrite, který funguje na jednoduchém principu: přehrává nahrávku a v momentě, kdy se člověk dotkne klávesnice, tak přehrávání pozastaví. I s touto pomocí mi však práce na prepisech mi zabrala celý leden. Následujícím krokem bylo kódování, které mi pomohlo uspořádat nasbírané výpovědi do systematické podoby, s níž se dá dále pracovat. Současně jsem si v přepsaném textu rozhovorů barevně vyznačovala některé výpovědi, které by mohly být v textu práce následně doslovně citovány.

## **3.2 Krkonošský národní park**

Výpovědi zaměstnanců Správy KRNAP, statistiky počtu návštěvníků, množství fotek přeplněné Sněžky i celá řada zmedializovaných kauz o nepřípustném chování některých návštěvníků zcela jasně ukazují, že o tom, zda KRNAP je či není postižen problémem zvaným Overtourismus, skutečně není pochyb. *„Myslím, že poté, co odezněly imise, odumírání lesů a situace se z tohoto pohledu výrazně zlepšuje, je*

*ohromné množství návštěvníků Krkonoš problém číslo jedna národního parku*“, říká v úvodu našeho rozhovoru zoolog z oddělení ochrany přírody národního parku pan Flousek.

### 3.2.1 Statistiky návštěvnosti

Pořízení zbytkových geolokačních signalizačních dat od mobilního operátora (tzv. Big Data) za roky 2017 a 2018 <sup>17</sup> přineslo Správě KRNAP nečekané poznatky. Vyšlo najevo, že dosavadní odhady celkové návštěvnosti, vycházející ze statistik počtů ubytovaných hostů, které ubytovatelé nahlašují statistickému úřadu, byly oproti těmto výrazně spolehlivějším číslům poloviční! V roce 2017 navštívilo Krkonošský národní park a jeho ochranné pásmo 3,657 mil. lidí, kteří zde dohromady strávili 11,297 mil. tzv. „osobodní“. O rok později počet návštěvníků vzrostl na 3,787 mil. osob, což představovalo 11,867 mil. návštěv, tedy bezmála o 5 % více než v roce předchozím. [Drahný, 2019]

S těmito udivujícími počty denních návštěvníků v roce 2017 by KRNAP se svým ochranným pásmem obsadil těžko uvěřitelné první místo mezi nejnavštěvovanějšími národními parky světa<sup>18</sup>. Absolutní čísla však neříkají vše, podstatná je rovněž velikost území. Po přepočtení denní návštěvnosti („osobodní“) na plochu území obsadil KRNAP včetně ochranného pásma třetí místo, přičemž první místo obsadil polský Karkonoski Park Narodowy. [Flousek, 2019]

Z následujících 3 let máme k dispozici pouze data ze sčítačů, která sice neukazují celkové počty, ale i tak přinášejí poznatky, z nichž se dají vyvodit zajímavé trendy. V roce 2019 návštěvnost některých profilů opět převýšila roky předchozí, např. Vrbatova bouda, Jelenka, pramen Labe či Sněžka, z čehož se dá usuzovat, že i celková návštěvnost znovu narostla.

Návštěvnost let 2020 a 2021 byla výrazně poznamenána **pandemií covidu**. 12. března 2020 byl vyhlášen nouzový stav, což odstartovalo celou snůšku opatření: došlo k uzavření většiny restauračních zařízení a 16. března byl (až na výjimky)

---

<sup>17</sup> Big Data z let poté Správa KRNAP momentálně k dispozici nemá, ale plánuje je zakoupit, jakmile na to budou finanční prostředky.

<sup>18</sup> Tvůrci seznamu 10 nejnavštěvovanějších chráněných území světa z univerzity v Cambridge v době jeho sestavování návštěvnost KRNAPu neznali.

zakázán volný pohyb osob a byly uzavřeny státní hranice. Vlivem těchto omezení zaznamenaly Krkonoše v květnu a červnu výrazný pokles návštěvnosti. Po rozvolnění pandemických opatření na začátku prázdnin však přišel zvrát. Jelikož zahraniční výjezdy byly značně komplikované, vzali Češi zavděk objevování krás naší české kotliny, a tak v červenci v Krkonoších naopak padaly návštěvnické rekordy. Na řadě profilů jak např. Labská či Vrbatova bouda byly během léta naměřeny historicky maximální hodnoty. Na podzim se opakoval podobný vývoj jako na jaře - vzhledem k prudkému nárůstu pozitivně testovaných došlo v říjnu opět k vyhlášení plošné karantény a návštěvnost Krkonoš znovu poklesla.

Statistiky roku 2020 přinesly ještě další důležitá sdělení. Znatelně se setřely rozdíly v návštěvnosti mezi víkendy a všedními dny, narostlo (na některých profilech až o 30 %) množství průjezdů kol a prodloužila se denní aktivita na hřebenech, a to nejen v denních, ale také nočních hodinách. Poslední dvě zmiňované přisuzují zaměstnanci Správy mimo jiné také prudkému nárůstu oblíbenosti elektrokol: *„Před 30 nebo 40 lety přišel první pěšák někdy v 10 hodin a ve čtyři odpoledne už většina byla pod horami. Pak se objevily horský kola a řada lidí už se tam dostala o hodinu, o dvě dřív a vydržela tam o hodinu nebo o dvě déle. No a teď jsou v módě elektrická kola. Tenkrát se tam od těch 8:00 do 18:00 pohyboval někdo fyzicky nabitý, ale teď už tam vyjede i důchodce. A - berte to s nadhledem - důchodce hůř spí, tak je schopný vyrazit už v 6:00, tak už tam je schopný být už v 7:00 a vydrží tam třeba do sedmi do večera.“* [Flousek]

Během letních prázdnin roku 2021 byla návštěvnost opět vysoká, byť na rekordní hodnoty léta 2020 nestačila. To však neplatí pro podzimní měsíce září a říjen, které díky teplému a suchému počasí na hřebeny opět přitáhly rekordní počty návštěvníků. Nejfrekventovanějším dnem roku byla nečekaně neděle 26. září. V celkovém součtu (červen – říjen) tak letní sezóna roku 2021 opět přinesla rekordní návštěvnost. Čísla potvrzují hlavní aktuální trend, kterým je rostoucí oblíbenost návštěvy Krkonoš v podzimních měsících, a tedy prodlužování letní sezóny až do října.

Zvláštní pozornost si zaslouží také hlavní turistická atrakce, kterou je již historicky nejvyšší hora Sněžka. Ta v minulém roce zaznamenala rekordní hodnoty výstupů, které v nejvytíženějších dnech přesahovaly cifru 10 000, která ovšem nezahrnuje výjezdy lanovkou, jejíž maximální denní kapacita je 2500 osob. Případ Sněžky nám

ukazuje další aktuální trend, kterým je rostoucí obliba romantických večerních a nočních přechodů, a to převážně s cílem pozorování východu slunce.

### 3.2.2 Dopady početních trendů na přírodu

Pro většinu krkonošských podnikatelů jsou rostoucí počty návštěv jednoznačně pozitivní zprávou – návštěvníci přinášejí zisk. Z pohledu ochranářů je to však spíše naopak – i samotný nárůst počtu návštěvníků (společně s výše zmiňovanými trendy prodlužování sezóny a denní aktivity) má na krkonošskou přírodu, zejména na její faunu, nepříznivý vliv. Vzhledem k vysoké fragmentaci území totiž nezbývá krkonošské fauně příliš klidu. Jak vysvětluje zoolog Jiří Flousek, svou roli hraje také technologický pokrok: *„Dřív měla zvířata klid, řekněme, od 16 hod odpoledne do 10 do rána. Teď už tam nemají klid od šesti nebo od sedmi do 19:00, plus už tam přestává být klid i v noci, protože spousty lidí, podle sčítačů, chodí po horách i v noci a drtivá většina lidí má perfektní čelovky, které mají dosvit kilometr, kilometr a půl. A málokdo jde s červeným světlem. Takže už i v noci ty zvířata nemají klid a i když dotyčný jde po cestě, tak stejně to světlo, jako rušivý faktor, ovlivňuje široké okolí kolem něj.“*

### 3.2.3 Existuje řešení?

Při zamyšlení se nad cestami, jak by se daly počty návštěvníků národního parku snížit, mnohé nejspíše napadne možnost zpoplatnění vstupu. Tato varianta se však po hlubším prozkoumání nezdá být řešením. Aby zavedení vstupného skutečně mělo kýžený regulační efekt, musela by jeho výše být limitující, tedy alespoň 500 Kč na osobu. *„Taková částka by však - vysvětluje Radek Drahný - odstrihla sociálně slabší skupiny, a to rozhodně není žádoucí, aby děti nepoznaly přírodu národního parku.“* Další z možností, která by se nabízela a představuje v některých amerických národních parcích běžnou praxi, je vydávání časových permitů, kterých je omezené množství. Tato varianta je však v případě Krkonoš považována za utopickou představu: *„Bývá to řešení v národních parcích, kde ten park je přístupný jedním, dvěma místy. Krkonoše, které jsou přístupné stovkami míst, to je neuhlídatelné.“* [Flousek]

Vstupné ve výši několika desítek korun naopak téměř všichni kvitují. Jeho cíl by byl ale úplně jiný, a sice fundraising neboli získání finančních prostředků, které by

mohly být transparentně využity na budování a modernizaci turistické infrastruktury v parku, ale i na další zásahy jako např. revitalizace vodních toků či zalesnění. Panují sice jisté obavy z efektu: „Já jsem si zaplatil, a tudíž si to v tom parku užiju naplno!“, nicméně, jak shrnuje strážce David Papík: *„Aspoň něco by lidé těm horám vraceli, každé si z nich jenom bere.“*

Pokud by snahy o omezení počtu turistů skutečně měly mít reálný dopad, vyžadovaly by součinnost všech subjektů působících v regionu pod taktovkou destinační společnosti, kterou je v Krkonoších Svazek měst a obcí. Jelikož však valnou většinu participujících subjektů Svazku představují poskytovatelé služeb cestovního ruchu, kteří z návštěvníků profitují, a byli by tak sami proti sobě, jedná se logicky o utopickou představu. Při pohledu do Strategie cestovního ruchu je na první pohled patrné, že tendence jsou přesně opačné, tedy cestovní ruch všemi různými cestami podporovat. (Úbytek návštěvníků je naopak na několika místech uveden mezi hrozbami v rámci SWOT analýzy.) V souladu se Strategií je „pouze“ usměrňování návštěvnosti, tedy opatření, která usilují o rovnoměrnější rozmístění osob v rámci území s cílem ulevit těm nejexponovanějším místům (k tzv. dekoncentraci návštěvnosti). Jedním z takových opatření je dohoda s provozovateli lanovky na Sněžku, upravující maximální počet lidí, který smí přepravit za hodinu, resp. za den (max. 2500 osob). Ta však platí pouze na české straně hor, lanovka z Polska regulovaná není.

Jediný způsob, jakým může Správa KRNAP alespoň trochu ovlivnit množství lidí na hřebenech, se váže na hromadné sportovní akce. Aby se mohly takové akce na území NP uskutečnit, potřebují pořadatelé výjimku ze zákona, kterou uděluje Správa. Ta má proto přímý vliv na to, kudy trasa závodu povede a až na tradiční akce, jako je např. Svatovavřínecká pouť, většinou tratě vedoucí přes Sněžku neschvaluje. *„Jsou to vždycky velmi složitá jednání, protože mnozí mají pocit, že když jich startuje 500 a projdou tou trasou v horizontu 10 hodin, že vlastně oproti standardní návštěvnosti oni nic nezpůsobí. V zásadě mají pravdu, ale tyto akce jsou zakázané a není nutné je povolovat nad rámec individuální turistiky, kterou zregulovat prostě nelze. Takže v okamžiku, když víte, že naše území má problém a trpí, tak přece tam nebudete povolovat masivní hromadné akce, když i ty individuální už jsou dost velkou zátěží.“*  
[Drahný]

Další kroky spočívají ve snižování propagační činnosti příliš vytížených míst a naopak propagaci těch méně známých. Marketingové aktivity se rovněž snaží o podporu návštěvnosti mimo hlavní sezónu. V neposlední řadě vzniká celá řada umělých atrakcí, které mohou sloužit (a mnohdy slouží) jako substituty k těm přírodním. Typickým příkladem je Stezka v korunách stromů v Jánských lázních, které p. Skalka z centra ekologické výchovy přičítá jistý podíl na poklesu návštěvnosti Sněžky rok po jejím otevření.

### 3.2.4 Rušivé projevy návštěvnosti

Jak jsem již zmínila v úvodu práce, problém overtourismu nespočívá pouze v enormní návštěvnosti popsané v předchozí kapitole, ale zejména v nevhodném chování některých návštěvníků. Procento těch, kteří nedodržují pravidla hry, je sice podle mínění všech mých respondentů malé (někde mezi 1 – 4 %, p. Drahný dokonce odhadoval jen pouhých několik promile), ovšem, pokud vezmeme v potaz, jak enormní je návštěvnost Krkonoš, tak se v absolutních číslech jedná o značný počet.

Strážci, kteří se v horách pohybují a s návštěvníky přicházejí do styku na denní bázi, na základě svých zkušeností rozdělují problematické návštěvníky do tří skupin, a to na:

- 1) ty, kteří předpisy porušují nevědomky (mnohdy vlivem technologií, např. tehdy, kdy je Google Maps navedou do míst, kam se nesmí), ale při kontaktu se strážcem se omluví, uznají chybu, zaplatí případnou sankci a do budoucna se poučí;
- 2) ty, kteří pravidla porušují vědomě, „zkouší, zda to vyjde“, ale v případě odhalení rovněž uznají chybu a sankci zaplatí;
- 3) nejhorší kastu prý představují ti, kteří jsou kromě vědomého porušování zákonů navíc ještě arogantní, potažmo i agresivní. Tato skupina je z naprosté většiny tvořena českými návštěvníky, ti zahraniční mívají většinou vůči autoritám větší respekt. *„My jsme takovej národ: já můžu všechno, nic mi nedělejte. A poukazování na ostatní. A hnedka nám vpálej, co děláme špatně - z obrany přejdou v útok. A ti zahraniční turisti, což jsou třeba Němci nebo někdo jinej, tak většinou uznaj chybu a nehádaj se.“* [Štěpánek]

Zástupci této poslední, nejproblémovější a bohužel stále se zvětšující skupiny sledují pouze a jenom svůj individuální zájem - někam dojít/dojet, vyfotit se tam - a za svým jednáním nejenom porušují pravidla, ale také něco reálně poškozují, je nezajímá. *„Tyhle lidi mají pocit, že když byli dvakrát někde ve světě a tam si mohli chodit, kde chtějí, tak jsou najednou největší světáci, všechno nejvíc znají a všichni jsou odborníci na ohrožený druh, všichni jsou odborníci na klima a stoprocentně jsou všichni vystudovaní právníci - nikoho jiného než právníky nepotkáváme. Takže ta konverzace s nimi je pak těžká.“* [Papík]

### 3.2.5 Zkušenost z pandemie

Jak potvrzují naprosto všichni mí respondenti – v čele se strážci parku - také na chování lidí přijíždějících do národního parku se zřetelně podepsala pandemie covidu. Dobu, kdy byly v rámci pandemických opatření uzavřené hranice a omezen volný pohyb osob, komentují následovně:

*„Lidí bylo znatelně méně, ale zas o to víc bylo těch, co porušují. Když to uvedu obrazně, tak za normální situace je na vrchu třeba 1000 lidí a z těch 1000 lidí jich třeba 50-100 jde někde bokem. Teď tam těch lidí bylo 100 a z toho jich šlo bokem 80. A samozřejmě, při následných kontrolách bylo zjištěno, že ty lidi jsou z všemožných okresů, takže neporušovali jenom to, že chodí mimo, ale i tu karanténu a pandemický nařízení a všechno.“* [Papík]

*„Spousta lidí, která do té doby neměla potřebu se rozhlížet po České republice, najednou zjistila, že je potřeba si něco nalézt tady a ten národní park, obzvláště Krkonoše tedy spousta lidí přilákaly. A myslím si, že i mezi nimi bylo větší procento těch, kteří netušili, že jsou v Národním parku a že ten park má nějaká pravidla hry, takže to procento lidí, kteří nedodržovali pravidla, bylo vyšší oproti průměru.“* [Flousek]

### 3.2.6 Projevy návštěvnosti a jejich dopady

Individuální či skupinové zájmy návštěvníků a veřejný zájem ochrany přírody a krajiny, na němž jsou postavena formální pravidla v podobě právního řádu, mají často třecí plochy. Nejproblematictější projevy návštěvnosti, jejich přímé dopady na

krkonošskou přírodu a opatření, která mají za cíl střetový stav zmírnit, stručně shrnuje následující tabulka.

Tabulka 3 - **Projevy návštěvnosti a jejich dopady** [vlastní zpracování]

<b>Projevy návštěvnosti</b>	<b>Dopady na přírodu</b>	<b>Opatření</b>
<b>Vstupování mimo značené stezky</b> <b>Volně pobíhající psi</b>	- sešlap vegetace → rozšiřování cest → zvýšená eroze - hlukový i světelný smog - rušení ohrožených druhů živočichů - sešlap ohrožených druhů rostlin	- právní - tvrdá: fyzické zábrany - měkká: osvětová - strážní služba a její posílení
<b>Vjezd motorových vozidel na území národního parku</b>	- rušení chráněných a ohrožených druhů živočichů světlem i hlukem	- právní - tvrdá
<b>Odhazování odpadků, (zejména PET lahví, obalů od svačiny či nedopalků), ale také papírových kapesníků a vlhčených ubrousků po potřebě</b>	- estetické dopady - poranění zvěře - šíření toxických látek	- právní - měkká - absence košů - sběr odpadků

### **Vstupování mimo značené stezky**

V této souvislosti je nutné zdůraznit skutečnost, že území národního parku a jeho ochranného pásma je extrémně fragmentované a už i za této situace nemá zvěř moc volného prostoru k životu. Pokud však návštěvníkům značené stezky nestačí a chodí mimo ně, může to vést k celé řadě škod. Některé z nich by se daly charakterizovat pouze jako lokální – například sešlap vegetace podél cest při vyšlapávání dalších a dalších cestiček (byť i toto může mít širší dopad v podobě zvýšené eroze, zhoršeného vsakování vody a urychlování odtoku vody z krajiny), ale jsou tu i takové, které jsou svým charakterem považovány za plošné a nevratné.

Takový typ škody se dá nejlépe ilustrovat na jednom vlajkovém druhu, byť postihuje i celou řadu dalších živočichů, včetně velkých šelem. Zmiňovaným druhem, který současně představuje také předmět ochrany ptačí oblasti Krkonoše, je silně ohrožený tetřívek obecný. Tetřívek se na našem území vyskytuje pouze na několika



málo místech (v Krkonoších, v Jizerských a Krušných horách a na Šumavě) a jeho počty neustále klesají. Tato skutečnost je přičítána úbytku vhodných biotopů (zarůstání holin), predaci lišek a prasete divokého, ale také rušení člověkem na tokaništích (od března do června), hnízdištích či lokalitách zimního výskytu. Při posledním měření bylo v Krkonoších napočítáno něco mezi 60 – 70 samečky a vzhledem k trendu posledních let (od roku 2001 jejich počet klesl na polovinu) se odhaduje, že pokud se situace nezmění, do roku 2040 tento druh v Krkonoších vyhyne. Jelikož každé vyrušení může být fatální a stát tetřívka život, je nesmírně důležité, aby lokalitami, v nichž tetřívek přebývá, lidé procházeli s respektem, neboli zůstávali na značených trasách, zbytečně nehlučeli a měli psa na vodítku.

### **Vjezd motorových vozidel**

Podobné dopady se pojí také s vjezdem motorových vozidel na území národního parku. Ten je sice zákonem 114 a návštěvním řádem parku zakázán, nicméně zákon vyjmenovává určitou skupinu lidí, která má právo vjezdu, a ta je poměrně široká. Patří do ní majitelé i nájemci ubytovacích zařízení (kterých je pro jednu nemovitost mnohdy i kolem 20), IZS, horská služba, Správa KRNAP, zásobování, ČEZ a mnoho dalších. Této situace navíc mnozí zneužívají a vydávají se autem do hor i přes zmíněný zákaz.

Jak mi sdělil p. Drahný, je pohyb motorových vozidel na území národního parku mimo zmiňované (v tabulce) dopady na krkonošskou faunu obrovsky obtěžující i pro samotné návštěvníky. *„Lidé samozřejmě rádi jdou do hospody na ty knedlíky, ale pak prskají nad tím, že kolem nich projede kamion zásobování.“* [Drahný]

### **Odpadky**

V souvislosti s výskytem odpadků v národním parku mě p. Skalka upozorňuje na jedno místní specifikum, a sice na krátkou vegetační dobu, která na hřebenech hor trvá jen asi 70 dní, což je oproti nížinám přibližně třetina. *„Vegetační doba je ta doba, kdy kytky kvetou, tráva roste, ptáci zpívají a jsou tady, nejsou někde na jihu, sešlapaná tráva se narovná a odpadky se rozkládají. Hrozně záleží na tom, kdy se odpadky v terénu objeví, protože když se objeví na podzim a zapadnou sněhem, tak je jejich trvanlivost a existence v přírodě podstatně delší než odpadek, který odhodíte na začátku jara. V tom je obrovský rozdíl.“* [Skalka] Je tedy zřejmé, že odpadky odhozené na hřebenech se rozpadají přibližně třikrát déle, než ty v nížinách.

Co se týče dopadů, dá se s jistou nadsázkou říci, že většina odpadků představuje spíš vizuální, estetický problém, který více, než že by ubližoval přírodě samotné, kazí návštěvníkům dojem z pobytu. „Nemůžeme říct a nemáme zdokumentované, že by z těchto odpadků, které tu máme, něco utíkalo nebo dusíkem drancovaly prostředí, nebo že by myšky ve velkém lezly do těch PET lašek a tam hromadně hynuly,“ sděluje mi p. Skalka. Jak však ilustruje kampaň KRNPu s názvem „Není zvíře jako zvíře“, v níž odpadky reprezentují invazivní druhy čeledi „odpadkoušovitých“, některé typy odpadků skutečně představují nebezpečí. Rozbité skleněné lahve či rezivějící konzervy mohou jak lidem, tak lesní zvíři způsobit bolestivá poranění měkkých tkání.

Zmiňovaná kampaň se snaží vtisknout lidem do hlavy tu filozofii: co si do hor přináším, to si odnesu. Koše v národním parku nebyly, nejsou a nebudou, a to hned z několika důvodů. V první řadě by se popelářské auto těžko dostávalo na hřebeny. Svě by způsobil také silný vítr, který by odpadky transportoval po parku. Koše by jistě lákaly zvíře, která by v nich hledala něco k snědku. V neposlední řadě praxe strážců jasně ukazuje, že když už někde máte koš, tak tam ty odpadky vyhodíte, i když byste si je jinak odnesli.

Dobrou zprávou je, že problém, byť stále závažný, se snad postupem času pomalu zmírňuje. „Odpadky jsou problém vždycky, ale tady bych rád řekl, že toho postupně ubývá. My tady dvakrát do roka děláme akci Čisté Krkonoše, že vysbíráváme podél tras odpadky, takže vím, že čísla těch odpadků se zmenšují.“ [Papík] Také p. Drahný doplňuje další příznivý trend: „Pro nás je velmi povzbudivá skutečnost, že poté, co se o těch problémech víc hovoří, tak výrazně víc lidí se zapojuje do toho, že nejenom své odpadky odnesou, ale také posbírají to, co vidí a i to odnesou zpátky.“ [Drahný]

Kategorie odpadků, která si pro svoji specifickou zaslouží vlastní odstavec, jsou kapesníčky „po potřebě“, kterých bohužel naopak přibývá. Zejména na trase mezi Růžovou horou a Sněžkou, ale ani v dalších vrcholových partiích se skutečně nemusí člověk příliš rozhlížet, aby některé podél cesty zahlédl. Ačkoliv jsou hory protkané boudami s toaletami, návštěvníci stejně mnohdy raději upřednostní variantu „na divoko“. To by samotné tolik nevadilo, ale potíže nastává tehdy, kdy potřebu zakončí použitím vlhčeného ubrousku, který se na rozdíl od toaletního papíru rozkládá nesrovnatelně déle (řadu let) a navíc do přírody uvolňuje jedovaté

látky. Tento problém je spojován zejména s „malou“ potřebou u dam, kde je použití kapesníčku mnohými považováno za zbytečné.

### 3.2.7 Opatření

Výše zmíněné přestupky mají na přírodu různě závažné dopady, které narůstající počty návštěvníků akorát umocňují. Proto se Správa parku pomocí celé řady opatření snaží střetový stav eliminovat či alespoň zmírnit. Současně praktikovaná opatření vedoucí k usměrnění nevhodného chování návštěvníků jsem dle jejich charakteru rozdělila do tří skupin, jež jsem pojmenovala následovně: **právní, tvrdá a měkká.**

#### 3.2.7.1 Právní opatření

První skupinou jsou taková opatření, která mají oporu v právním řádu. Dala by se dle rozsahu působení rozdělit na **obecně platná**, kam spadají příslušné paragrafy zákona 114/1992 Sb., upravující pravidla chování na území NP a vymezující např. pravomoci strážců a **lokální**, vyhlášená opatření obecné povahy. Mezi ty patří např. klidová území NP, kterých bylo, za účelem ochrany křehkých ekosystémů a nejvzácnějších druhů rostlin a živočichů, v Krkonošském národním parku vyhlášeno celkem 5 a do značné míry kopírují hranice původní první zóny NP. V terénu jsou označeny zelenými cedulemi a platí v nich zákaz pohybu mimo značené trasy.

Tato právně nastavená pravidla bývá, s ohledem na měnící se situaci, žádoucí čas od času obměnit. Jak však s povzdechem zmiňuje strážce p. Papík: *„každá taková věc musí projít přes vládu, protože to je schvalování zákonů, a to je vždycky běh na dlouhou trať.“* Jedním z takových kroků, který by mohl současné situaci výrazně pomoci, by bylo posílení pravomocí strážce přírody, a to v následujících bodech:

- Pravomoc stavět motorová vozidla. *„Naši strážci mají pravomoc zjišťovat u motorových vozidel jejich legitimnost pohybu po Národním parku, ale legislativa jim neumožňuje to auto zastavit. Takže si strážce de facto musí stoupnout do cesty a riskovat, že ho porazí, protože nemáme pravomoc jako policie vám přikázat zastavit.“*  
[Drahný]

- Pravomoc nahlížení do registrů. *„My máme pravomoc ztotožňovat lidi a zadržovat je stejně jako policie, akorát my nemáme zatím možnost tu identitu ověřit. Pokud ten*

*člověk nemá u sebe ty doklady, tak my nejsme schopní zavolat si do nějaký centrály v registru, si to zkontrolovat. Proto vždycky, když ten člověk nemá u sebe doklady, musíme volat tu policii, aby nám je ztotožnila.“ [Papík]*

Na tomto místě bych ráda vyslovila následující myšlenku. Jak vyplývá z předchozích stránek, v teorii zmiňované 4 předpoklady k účinné ochraně přírody, které jsou více méně totožné s právními opatřeními, bohužel nestačí. Chybí totiž ještě jeden, a sice že lidé budou stanovená pravidla dodržovat, což se neděje. Respekt vůči legislativě v České republice obecně velmi pokulhává. Pokud by tu tento aspekt nechyběl, problém spojený s Overtourismem bychom neměli nebo alespoň ne v té míře, jako máme. Proto je nutné praktikovat celou řadu dalších opatření, která dále dělím na fyzická a osvětová a představím je v následujících odstavcích.

### **3.2.7.2 Tvrdá opatření**

Ve snaze předcházet tomu, aby lidé vstupovali mimo značené trasy, praktikuje Správa KRNAP následující opatření. Ta vycházejí z předpokladu, že pokud budou cesty dobře schůdné, resp. pohodlné na chůzi, nebudou mít lidé důvod chodit stranou a budou se na nich zdržovat. **Údržba turistické infrastruktury**, která zahrnuje nejen úpravu cest jako takových, ale také mobiliáře (laviček a odpočívadel), je proto jedním z kroků nejen turisty do oblasti nalákat, jak by si mnozí mohli na první pohled myslet, ale také udržet je na cestách.

Jsou místa, kde může přítomnost velkého množství návštěvníků páchat nenávratné škody, a ta jsou vybavena zábradlími nebo řetězy, které oddělují prostor přírody od návštěvníků. Někde to však zašlo tak daleko, že ani takováto bariéra svůj účel neplnila, a tak se muselo přistoupit k tvrdším krokům. Řeč je samozřejmě o Sněžce, kde byly řetězy mnohými vnímány jako bezpečnostní prvek (nikoliv jako prvek ochranný), a tak se za ně s klidem lidé vydávali usednout na vzácné alpské trávničky. V tomto případě musela Správa KRNAP před pár lety přistoupit k tvrdšímu opatření, kterým se staly **oranžové sítě** v celkové délce 600 m na vrcholu a 500 m u Slezského domu. Jedná se o extrémní řešení, které ani zaměstnanci parku neshledávají nejvhodnějším, avšak svůj účel jako jedno z mála opatření plní, a tak sítě zatím na Sněžce během letní sezóny přetrvávají. V posledních letech byla na Sněžce také posílena strážní služba, a to v podobě zaměstnanců správy, z nichž

každý nahoře během letní sezóny stráví dva dny jako dozor. Dočasně tak rozšíří řady 20 permanentně sloužících strážců.

Vjezd motorových vozidel Správa řeší celou řadou uzavírek a nějaké cesty jsou v sezóně uzavřené závorami, kde slouží služba, kontrolující oprávněnost vjezdu.  
[Štěpánek]

### 3.2.7.3 Měkká opatření

Na otázku, zda existuje cesta, jak současný střetový stav zlepšit, přichází z úst všech mých respondentů zcela jednoznačná odpověď. Všichni se shodují na tom, že hlavní a jedinou, byť náročnou a zdlouhavou cestou je výchova a vzdělávání návštěvníků, počínaje nejmladší generací.

Osvěta a vzdělávání zaujímají své místo také v Plánu péče a jsou v Krkonoších realizovány hned několika cestami – skrze Krkonošské muzeum, v časopise Krkonoše – Jizerské hory, prostřednictvím informačních cedulí v terénu, propagace, sociálních sítí a v neposlední řadě skrze centrum ekologické výchovy. *„Vše de facto v té marketingové komunikaci zapadá do nějakého konceptu, který vytváří dojem,“* dodává p. Drahný.

Jak mi později vysvětluje vedoucí Krkonošského centra ekologické výchovy (dále KCEV) p. Skalka, cílem KCEV není osvěta v oblasti globálních environmentálních problémů či obecné ochrany přírody, takovým tématům se již v Krkonoších věnuje Středisko ekologické výchovy SEVER v Horním Maršově. Koncepte práce s návštěvnickou veřejností KCEV sleduje pět hlavních cílů: 1) prohlubovat povědomí místních i návštěvníků o smyslu existence a poslání Krkonošského národního parku a jeho přírodních hodnotách, 2) budit v lidech přesvědčení, že národní park je dobrá investice do přírody 3) poukazovat na problémy, jimž KRNAP čelí, 4) přimět lidi zamýšlet se nad tím, jak mohou národnímu parku pomoci oni sami a 5) budovat v nich patriotismus a hrdost. *„Ekologická výchova na Správě parku je v podstatě o tom, že se snažíme jakýmkoliv způsobem donutit lidi, aby o tom problému přemýšleli, předávat informace nestačí.“* [Skalka]

Příkladem může být zmiňovaný problém s vlhčenými kapesníčky po potřebě, které nejenom že hyzdí vrcholové partie hor, ale také představují infekční materiál. Jediné řešení M. Skalka vidí v jeho medializaci, která by napomohla k tomu, že se o

problému začne více mluvit a přemýšlet, což by mohlo mít za následek i změnu chování návštěvníků. Cestou k úspěchu by podle Skalky mohly být klidně i poměrně provokativní obrázky vyvěšené v terénu, které by právě svou nekorektností zajisté vyvolaly vášnivé debaty (nejen) na sociálních sítích a přiměly tak lidi přemýšlet o tom, zda je používání kapesníčků nutné a jestli to nejde řešit jinak. Takové řešení však poměrně logicky neprochází přes vedení Správy parku, a tak zatím zůstává pouze na stole.

### 3.2.8 Bariéry

I přes veškeré výše zmiňované snahy Správy střetový stav přetrvává. Za hlavní bariéru, bránící správě v účinnější regulaci, považují všichni mí respondenti zejména českou povahu, resp. obecné nastavení naší společnosti, které, jak říká p. Flousek, *„formovalo 40 let socialismu a poté divoký kapitalismus, v němž peníze otevírají brány všude.“*

Vliv dřívějšího režimu na českou povahu zmiňuje také strážce p. Papík: *„ono totiž, tady si spousta lidí myslí, že co je státní, to je všech. Oni ještě někteří nějak nedokázali překonat ten dřívější režim. Ale ono to tak není. Co je státní, to je státní. To není jako všech, že si tam každý může dělat, co chce.“*

*„Vezměte si, jak lidi mají malý respekt obecně k omezením, opatřením,“* říká p. Drahný a svoji myšlenku vzápětí doplňuje srovnáním se zahraničím: *„to, co si návštěvníci nedovolí v Německu nebo v americkém národním parku, protože by jim hrozila taková pokuta, že by se z ní do konce života nedostali, to si návštěvníci dovolí tady.“* [Drahný]

Že by však výrazně vyšší sankce vůči přestupkům situaci vyřešily, si nikdo ze zaměstnanců Správy nemyslí. Je pravda, že medializace několika kauz, kdy přestupci dostali každý asi 100 tisíc, veřejností trochu zatřásla, ale zde se jedná o širší, systémový problém, který nejspíš jen tak rychle nezmizí.

### 3.2.9 Návrh konkrétního opatření

Díky absolvovaným rozhovorům a zejména své následné tříměsíční praxi na pozici lektorky v KCEV, jsem získala poměrně přesnou představu o tom, jak pozorně a svědomitě Správa KRNAP k situaci spojené s overtourismem přistupuje a jaká všechna možná kreativní řešení zkušebně uvádí do praxe, aby mohla následně

zhodnotit jejich funkčnost a podle toho dále jednat. Není pochyb o tom, že všichni zaměstnanci, s nimiž jsem měla tu čest hovořit a spolupracovat, mají do problému mnohem hlubší vhled než já po třech měsících, a tak by bylo nadmíru troufalé se domnívat, že po tak krátké době přijdu s nějakým světoborným návrhem opatření, které vše spasí.

I tak bych však ráda navrhla jedno, k němuž mě inspirovala návštěva Vesuvu – sopky ležící nedaleko italské metropole Neapol ve Vesuvio National Park. Na vrchol sopky se totiž vybírá vstupné, které limituje počet denních vstupů na 2700 (v hlavní sezóně, v dalších měsících i méně). Vstupenka, kterou si návštěvníci musejí obstarat předem přes internet, se vztahuje nejen na konkrétní datum, ale také konkrétní hodinu, aby v jeden moment na vrcholu nebylo více než 300 osob. Současně platí, že skupiny nad 25 osob mohou přijít pouze s průvodcem.

Na základě této zkušenosti bych navrhovala zavedení podobného systému zpoplatnění vstupu na naši nejvyšší horu Sněžku. Vstupné by nemělo mít regulující výši, ale počet vstupenek na konkrétní den by omezen byl. Věřím, že už jenom samotné zavedení tohoto opatření, by si získalo velký mediální ohlas, který by mohl být dobře využit k osvětě o problémech spojených s overtourismem v národním parku. Současně by mohl řadu lidí přimět ke zvážení alternativního programu, než je zrovna naše nejvyšší hora. Finanční prostředky vybrané ze vstupu by byly transparentně investovány např. do úprav návštěvnické infrastruktury, aby si návštěvníci nemohli myslet, že „si zas někdo namastil kapsy“. Na vstupenku, která by návštěvníkům umožnila projít turnikety, by mohla správa umístit piktogramy se základními pravidly chování včetně důvodu uvedených zákazů.

Případ zpoplatnění vstupu na Sněžku by mohl posloužit jako modelový a vyzkoušelo by se na něm, jaké všechny vedlejší nedomyšlené efekty může zpoplatnění způsobit. Pokud by se opatření v praxi osvědčilo, mohlo by se později aplikovat i na další atrakce, jako je např. pramen Labe.

### 3.3 CHKO Český ráj

Na otázku, zda se v případě Českého ráje dá rovněž hovořit o overtourismu, všichni respondenti bez většího váhání odpovídají, že ano. Zejména, mluvíme-li o sezóně letní, natož pak o víkendech. V následující kapitole nejprve zmíním několik statistik návštěvnosti Českého ráje, a to s přihlédnutím k vlivu pandemie covidu-19, poté představím hlavní skupiny návštěvníků Českého ráje a jejich zájmy a následně se již budu věnovat projevům návštěvnosti, jejich dopadům na krajinu a opatřením, která nejen Správa CHKO Český ráj, ale i jiné subjekty zavádějí ve snaze o účinnější ochranu.

#### 3.3.1 Statistiky návštěvnosti

Údaje o celkové návštěvnosti, které např. Správa KRNAP získala díky pořízení geolokačních signalizačních dat od mobilního operátora, pro oblast CHKO Český ráj k dispozici nejsou. Jedním z důvodů je zajisté nákladnost jejich pořízení, současně jsem však měla z rozhovorů pocit, že zástupci Správy CHKO znalost celkové návštěvnosti nepovažují za nikterak zásadní. Správa CHKO pouze pomocí automatických sčítačů zjišťuje vytíženost jednotlivých tras či bodů, jako je třeba Valdštejn či Trosky.

Data, která jsem dostala k dispozici, vycházejí z ručního sčítání, které Sdružení Český ráj provádí na 11 nejvytíženějších profilech vždy na začátku července a dále ze statistik návštěvnosti památek a turistických atraktivit, které vychází z počtu prodaných vstupenek. Zmiňovaná čísla tedy poukazují na trendy vytíženosti pouze konkrétních míst, což je pro Správu CHKO i Sdružení Český ráj zjevně důležitější, než celkové počty. Jak totiž podrobněji rozeberu později, jednotlivá místa se svojí zranitelností významně liší.

Z dat sbíraných brigádníky vždy o svátcích na začátku července je zřejmé následující: Nejnavštěvovanějším místem jsou Prachovské skály, které 6. 7. 2021 navštívilo 2122 osob. Na druhém a třetím místě z pohledu vytíženosti je



Hruboskalsko a údolí Plakánek, na která v roce 2021 zavítalo 1605 a 1427 návštěvníků<sup>19</sup>.

Na roční návštěvnosti památek a turistických atrakcí (na které se vybírá vstupné) se již zřetelně podepsala pandemie covidu a s ní spojená protipandemická opatření. Počty návštěvníků vykazují až do roku 2019 zřetelně rostoucí trend a následně výrazný pokles v roce 2020. 4 nejnavštěvovanější atrakce Českého ráje a jejich roční návštěvnost mezi lety 2018 – 2020<sup>20</sup> jsou vyobrazeny v následující tabulce.

Tabulka 4 - **Roční návštěvnost 4 nejexponovanějších oblastí Českého ráje mezi lety 2018 - 2020.** [Sdružení Český ráj]

	2018	2019	2020
<b>Prachovské skály</b>	152 000	169 500	151 206
<b>Hrad Trosky</b>	109 539	117 000	99 780
<b>Hrad Valdštejn</b>	54 128	57 445	48 622
<b>Hrad Kost</b>	(neznáme)	72 524	36 485

### 3.3.2 Vliv pandemie covidu-19

Výrazný pokles návštěvnosti atrakcí, vlivem jejich dočasného uzavření, vedl zcela logicky k tomu, že se lidé o to více vydávali ven. Na nárůstu počtů návštěvníků se shodují všichni mí respondenti, byť svůj pocit žádnými tvrdými daty nedokládají. „V určitých chvílích to znamenalo doslova útok na tu krajinu.“ [Jenč]

Vládní opatření a obavy z nákazy měly vliv nejen na počty, ale také na jejich distribuci. „Protože bylo řečený, že se lidi nemaj soustředit, tak teda musím říct, že jsem potkával lidi v místech, kde bych je zaprvý vůbec neočekával a hlavně v místech, kde bych je docela i nerad viděl. Opravdu se chodilo úplně všude. A zas, že jo, prostě v momentě, kdy mám mapu v mobilu, kde mám šipečku, kde se zrovna nacházím, tak nemám strach, že bych se ztratil, takže jako tyhle moderní technologie samozřejmě

<sup>19</sup> Číslo mohlo být ovlivněno vlivem počasí, které přesunulo sčítání až na druhý sváteční den, kdy už návštěvníci povětšinou oblast opouštějí. V roce předchozím návštěvnost obou míst mírně přesahovala 2000 osob.

<sup>20</sup> Čísla za rok 2021 již bohužel k dispozici nemám.

*otevíraj místa lidem, kteří by tam normálně nevstoupili, protože by se báli, že zablouděj, a tak podobně.“ [Mertlík]*

Kromě počtů a jejich rozmístění pandemická situace a s ní spojená opatření i zde jednoznačně ovlivnila také složení návštěvníků, resp. typy lidí, které se do krajiny vydávají.

*„Ted' vyrazili ti, kteří se normálně motaj po těch nákupních centrech, tak ti vyrazili ven, ti se prostě neuměj chovat. Dřív jsi tady potkal čundráka, turistu, cyklistu, nějakýho horolezce, prostě každej páchá něco, ale má to nějaký mantinely. Ale ted' vyrazili lidi, kteří sem normálně nechodí.“ [Kořínek]*

### **3.3.3 Skupiny návštěvníků**

Na tomto místě představím nejčastější skupiny letních návštěvníků Českého ráje, z čehož se následně dají odvodit jejich hlavní soukromé či skupinové zájmy. Z této znalosti totiž plynou hlavní projevy (činnosti) a jejich dopady na přírodu, čemuž se věnuje kapitola následující.

V letní sezóně představují hlavní návštěvnickou skupinu **rodiny s dětmi**, jimž skalnaté prostředí Českého ráje vytváří ideální podmínky pro aktivní dovolenou. Vzhledem k vysoké fragmentaci oblasti a snadné dostupnosti z Prahy a větších měst nevyžadují výlety do skal žádné náročné přesuny a zvládnou je i malé děti. Skály a skalní hrady jim navíc umožňují se vyřádit a ukojit svou přirozenou touhu po dobrodružství.

Další, již velmi tradiční skupinou návštěvníků jsou **čundráci**. Těm skalní převisy a dutiny v nepřízni počasí poskytují přístřeší a místní rybníky umožňují svlažit se v parném dni. Večerní sedánky u ohně s kytarou, mnohdy s výhledem na některou z dominant oblasti, představují vrchol romantiky.

Pravidelnými návštěvníky oblasti skalních měst jsou v období od dubna do října také **(horo)lezci**, kteří na skalách testují svoji zdatnost, aktivně odpočívají či překonávají své limity. Lezení na pískovcových skalách v Českém ráji má dalekou tradici a je pro svá specifika považováno za jedno z nejtěžších. Od lezení na tvrdších horninách se

totiž zásadně liší způsobem jištění, který spočívá v používání smyček z lan. Takovéto jištění na rozdíl od klasického nevyžaduje téměř žádný větší zásah do skály.

Pískovcové skály Českého ráje lákají také **orientační běžce**, neboť tvoří zcela unikátní terén. Jak říká člen turnovského oddílu orientačního běhu Dan Wolf: „*je to opravdu jednak vizuálně hezký, druhak je to i náročný - jak fyzicky, protože to je zpravidla v kopcích, tak hlavně mapově.*“ Turnovský oddíl orientačního běhu v pískovcových terénech každoročně pořádá třídní závody zvané Pěkné prázdniny, které jsou považovány za jednu z největších sportovních akcí oblasti Českého ráje.

Ač ne tolik, jako v jiných oblastech, také **cyklisté** patří mezi návštěvníky Českého ráje. Někteří využívají bicyklu k snadnějšímu přesunu napříč oblastí, jiní na prudkých písčítých terénech naplňují svou touhu po adrenalinu.

### **3.3.4 Projevy návštěvnosti a jejich dopady**

Uspokojování zájmů výše zmíněných skupin návštěvníků, ať už je v souladu se zákonem předepsanými pravidly chování či nikoliv, téměř pokaždé krajinu nějakým způsobem ovlivní a pozmění. Existují sice místa, kterým ani velká návštěvnost neublíží, ale více je těch, v nichž může *pouhá přítomnost* každého jednotlivce, natož pak stovek z nich, způsobit zcela zásadní a nevratné škody. Jaké jsou hlavní projevy návštěvnosti a jejich (ničivé) dopady v krajině CHKO Český ráj, se pokusím shrnout v této kapitole. Pro pořádek si je dovoluji rozdělit do dvou základních skupin. A to na:

- 1) takové, které se přímo vážou na pískovcový fenomén, neboli hlavní předmět ochrany CHKO
- 2) všechny ostatní.

Obě dvě skupiny činností a jejich dopadů podrobněji rozeberu níže.

#### **1) činnosti přímo vázané na pískovcový fenomén**

Pískovcová skalní města a hrady představují hlavní turistické cíle většiny návštěvníků. Současně však patří mezi nejzranitelnější místa Českého ráje, a to nejen z pohledu samotných skal, ale také druhů rostlin a živočichů, které jsou na prostředí skal vázané.

Pouhou svou přítomností mohou návštěvníci **rušit některé zvláště chráněné druhy živočichů**. Vlajkovým druhem, na němž se dá tento problém nejlépe ilustrovat, jsou vrápenci. Jedná se o kriticky ohrožený druh netopýrů, který osidluje jeskyně a skalní převisy Českého ráje. Jak mi vysvětlil Petr Jenč, vyrušit se dají velmi snadno: *„když člověk například v zimě, v době hybernace netopýrů, vlezde do nějakého skalního převisu nebo jeskyně, kde jsou zavěšení vrápenci, kteří hibernují, nebo je to ve skalní sváře, není potřeba ani oheň. Stačí, že si dva lidi povídají, tak už to proudění vzduchu může vést, a často vede, k probuzení k těchto letounů. Takovéto vyrušení stačí několikrát za zimu, oni ztratí energii, ztratí tukové zásoby a umírají.“* [Jenč]

Jak jsem již naznačila výše, návštěvníci krajinu pozměňují takřka neustále. Někdy na ni působí pouhou svou přítomností, jindy celou řadou různě významně ničivých činností. V případě např. biotopů rostlinných druhů či živočichů (živé přírody) bývá šance, že se (např. při zavedení regulačního opatření) situace po nějaké době opět vrátí do původního stavu, pokud se tedy nejedná o kriticky ohrožený druh, který zcela vyhyne. U skal se však pokaždé jedná o změny *nevratné, které už nikdo nikdy neobnoví*.

Pro pískovce obecně platí, a to bez jakékoliv nadsázky, že každá bota, která po jejich povrchu přejde, je o vlasek zmenší. Rychlost této přeměny si sice uvědomuje jen málokterý návštěvník, ale ve skutečnosti se dá pozorovat pouhým okem již při odstupu několika měsíců, natož pak let! [Jenč]

Jak nám pod vlivem lidských podrážek některé skalní oblasti postupně mizí před očima, je velmi dobře patrné např. u skalního hradu Drábské světničky či malém skalním městě Apolena pod Troskami. V obou zmiňovaných případech nabrala rychlost opotřebení takových obrátek, že muselo dojít k jejich úplnému uzavření, aby nadobro nezmizela.

Zdánlivě nevinnou hrou dítěte v písku či návštěvou jeskyní mohou návštěvníci rovněž nechtěně a velmi snadno přispět také k zániku cenných svědectví o době dávno minulé. *„To se týká zejména sedimentálních výplní jeskyň, v nichž jsou dodnes k nalezení rostlinné mikrozbytky, fragmenty kostí, pyly, schránky měkkýšů apod., které,“* jak mi vysvětluje archeolog Petr Jenč, *„představují úžasné paměťové médium, z něhož se dá získat krásný plastický obraz o tom, jak vypadala krajina Českého ráje*

*napříč staletími, nakolik byla ovlivňována člověkem či jak se dokázala s lidskými zásahy vypořádat...“ [Jenč]*

Ještě výrazně rychleji, než je tomu u případu pískovce, mizí pod vlivem našich kroků půda pod úpatím skal. To se samozřejmě liší podle toho, jaké je kde podloží. U žulového podloží taková situace nehrozí tolik jako tam, kde *„máte 5cm vrstvu mechu, travičky, pod tím máte půl metru písku a pak máte jíl.“* Jak mi vysvětluje p. Kořínek, na takových místech stačí podrážkou boty či pneumatikou kola natrhnout první vrstvičku a nastane problém. *„Po prvním, druhým dešti, tam máte půlmetrový rigol, i když tam předtím byla jedna stopa od kola.“* [Kořínek]

Lezení po skalách může mít dopady relativně nepatrné, ale také zcela zásadní. Záleží na vlhkosti povrchu a zdatnosti lezce při zacházení s lanem. Jak mi vysvětlil p. Homolka, někteří lezci, kteří přijíždějí do Skaláku poprvé a neznají specifika lezení na pískovcích, často svou neobratností na površích skal napáchají notné škody. Například při špatném zacházení s lanem se dá během chvíle ve skále udělat třeba dvoucentimetrová rýha, a to je nenapravitelné. [Homolka]

V posledních letech se rozmohl takový nešvar, kdy má řada návštěvníků neukojitelnou touhu se někde zvěčnit. Využívá k tomu povrchy pískovcových skal, do nichž vyrývá své jméno. Jak mi popisuje p. Kořínek, zatímco třeba v 80. letech se tento jev týkal pouze pár míst (trampských osad či vyhlídek) a nápisy mívaly i nějakou estetickou hodnotu, dnes je počmáraný opravdu každý, z cestičky dosažitelný kousek pískovce. Archeolog Petr Jenč, který se ve své výzkumné práci tímto fenoménem zabývá více, hovoří až o stovkách tisíc objektů, které údajně vznikly za posledních sto let. Dodává, jak dlouho taková stopa na místě činu zůstane. *„Pokud někdo zanechá nějakou rytinu dejme tomu na nějaké skalní vyhlídce v horizontální ploše, kam prší, v zimě tam máme sníh a podobně, tak většinou do sta let taková stopa zmizí. Pokud to někdo udělá na ploše vertikální, tak, jak je to velmi časté, tak taková rytina tam bude stovky let. A pokud to udělá v jeskyni či pod skalním převisem, tak tisíc let s jistotou.“* [Jenč]

## **2) Ostatní**

**Táboření mimo vyhrazená tábořiště** (tzv. nadivoko) je v oblasti Českého ráje velmi populární, pojí se s ním však řada problémů. Zejména oblíbené rozdělování

ohňů může mít celou škálu dopadů. V lepším případě dojde pouze k poškození malé části území, ale, jak říká p. Mertlík, riziko vzniku požárů je veliké.

*„Přitom, v dnešní době nemusím dělat oheň, abych si uvařil jídlo. To si vezmu vařič, kterej nic neváží, nevádí mu, že zrovna pršelo, protože nepotřebuje suchý dřevo. A je to bezpečný. Jenže prostě, to není ta romantika. Tyhle ty romantiky, ty já teda jako opravdu zbožňuju, protože, to jako fakt, každej rok tady někde hoří. Vždycky někde někdo si udělá ohýnek a myslí si, že to uhasil, ale neuhasil, a tak naštěstí letos je mokro, takže letos to nehrozí tolik, ale to riziko je vždycky.“ [Mertlík]*

Jak mě navíc upozorňuje p. Jenč, oheň může významně poškodit také pískovcové skály. *„Nevypadá to tak, že by se ta skála hnedka sesypala, pracuje to třeba i daleko delší dobu, ale dochází k jejím opadům. Takže to, co si tam ta příroda v uvozovkách vykouzila, tak to se dá velmi rychle pozměnit jenom tím, že člověk opře oheň o skálu.“ [Jenč]*

**Vjezdy a parkování motorových vozidel na území CHKO** představují, jak mi sděluje strážce p. Jenč, jeden z nejčastějších přestupků. Problém zajisté pramení v pohodlnosti návštěvníků, kteří jsou stále méně zvyklí dopravovat se po svých a chtějí se ke svým cílům přiblížit co nejvíce. *„Před 30 a více lety lidi jezdili vlakem a do té přírody šli pěšky. Dneska přijíždějí autem a rádi navštíví za den celou řadu míst, to znamená, že parkují, kde chtějí.“ [Jenč]* Řada návštěvníků také není ochotná platit parkovné, přičemž ale současně platí, že ani počet vyhrazených parkovacích míst v oblasti není zdaleka schopen poptávku uspokojit.

Dopady na přírodu ve většině případů nejsou nijak fatální, problém spočívá spíše v omezení dopravní dostupnosti. Jak mi vysvětluje p. Kořínková, *„na úzkých silničkách se může někdy stát, že skutečně třeba pak ten průjezd neumožní ani to, aby se tam třeba dostala záchranka nebo hasiči, a to už je pak jako problém.“ [Kořínková]*

**Odhazování odpadků**, jako jsou obaly od svačín, není bohužel nijak ojedinělý jev a týká se snad všech oblastí, a tak mu příliš prostoru věnovat nebudu. Za významnější problém jsou však považovány kapesníčky podél cest spojené s vykonáváním potřeby. Tento fenomén, jak mě informuje paní Kořínková, zajisté pramení ze skutečnosti, že je v oblasti málo toalet, ale také z mylného pocitu turistů: no tak si

odskočím, ono se nic nestane. Při takovém množství návštěvníků, jaké se do oblasti vydává, se však již o problému hovořit dá.

## Shrnutí

V následující tabulce se pokusím o přehledné shrnutí zájmů nejčastějších skupin návštěvníků, jejich projevů (překročení hranic mezi zájmy návštěvníků a ochrany přírody a krajiny) a z nich plynoucí dopady na přírodu. Nejedná se ani zdaleka o vyčerpávající výčet, tabulka zahrnuje pouze takové body, které v rozhovorech s respondenty zaznívaly nejčastěji.

Tabulka 5 - **Zájmy návštěvníků, jejich projevy a dopady na přírodu** [vlastní zpracování]

<b>Individuální /skupinový zájem návštěvníků</b>	<b>Projevy zájmu</b>	<b>Dopady na přírodu</b>
<b>Touha po dobrodružství, zvědavost</b>	Lezení po skalách a do skalních otvorů, hrabání v písku	Opotřebení skal i svahů okolo, rušení netopýrů, zánik svědectví
<b>Touha po romantice</b>	Táboření na divoko, rozdělování ohňů	Opotřebení a poškození skal, zánik svědectví, požáry
<b>Touha se zvětšit</b>	Rytí do skal/sprejování	Opotřebení skály
<b>Pohodlnost</b>	Parkování podél cest	Hluk, smog
<b>Potřeba si odskočit</b>	Papírky a ubrousky po potřebě	Estetické, případně
<b>Horolezci: vylézt na co nejvíc skal, udělat co nejvíc prvovýstupů</b>	Budování nových lezeckých cest – umístování kovových kruhů do stěn	Opotřebení skal a jejich okolí
<b>Orientační běžci: zaběhat si v zajímavém a náročném skalnatém terénu</b>	Běhání volným terénem, vyšlapávání nových cestiček	Opotřebení svahů a terénu - eroze
<b>Cyklisti: sjet si prudký kopec – touha po adrenalinu</b>	Ježdění mimo turistické cesty, po svazích	Stržení slabé vrstvy vegetace - eroze

### 3.3.5 Opatření

V této části se budu věnovat opatřením, které Správa CHKO a destinační společnost Sdružení Český ráj využívají ve svých snahách o zlepšení situace. Rozdělení ponechám stejné – opatření právní, tvrdá a měkká.

#### 3.3.5.1 Právní opatření

Zákon 114 vyjmenovává zakázané činnosti na území CHKO, mezi které patří např. táboření a rozdělávání ohňů, vjíždění a parkování motorových vozidel mimo silnice a vyhrazená místa, ukládání odpadů, znečišťování tras odpadky, poškozování skály, stromů atd... Dohled nad dodržováním pravidel provádějí strážci, kterých je na území CHKO přibližně 20, avšak na rozdíl od národních parků zde všichni působí pouze na dobrovolné bázi.

Jedním ze zákazů je také lezení po skalách. Aby toto bylo (byť za dodržování jistých podmínek) legálně možné, žádá horolezecký svaz každých pět let MŽP o udělení výjimky ze zákona. Tato výjimka stanovuje podmínky, za kterých se činnost může provádět. Patří mezi ně především následující omezení: lézt se smí pouze od prvního dubna do konce října, panuje zákaz lezení 48 hodin po dešti a také zákaz používání magnesia.

Vedle snahy vymáhaní dodržování pravidel chování (zákon 114 vymezuje zakázané činnosti na území CHKO), má Správa CHKO na návštěvníky ještě jednu páku. Ta se týká pořádání hromadných akcí. *„Regulujeme to, co regulovat můžem. A my můžeme regulovat veškerý hromadný akce - sportovní, kulturní a jiný hromadný.“* [Kořínek]

Pořádání hromadných akcí je na území CHKO Český ráj podmíněno svolením Správy. Každá žádost se posuzuje zvláště a v rámci procesu schvalování se projednávají veškeré aspekty akce, jako je termín, počet účastníků, přesná trasa závodu či místo konání, časový rozvrh a další pravidla. Jak říká p. Kořínek: *„ta krajina tady je hezká, tak proč ji nějak nevyužívat, když to neublíží víc, než běžnej rámeček návštěvnosti...“*, současně však vyjmenovává několik aspektů, přes které tzv. nejede vlak. Patří mezi ně vstupy do první zóny CHKO, rušivé akce na jaře či zkrátka ve špatné vegetační době neb na místech, kde opravdu může dojít k fyzickému poškození zájmů ochrany přírody.



### 3.3.5.2 Tvrdá opatření

Jednou z cest, jak předcházet nadměrnému poškozování skal a jejich okolí, je **údržba turistické infrastruktury**. Pokud bude cesta schůdná, je výrazně větší šance, že návštěvníci zůstanou na ní a nebudou vyšlapávat pěšinky okolo. Tento princip totiž, jak mi vysvětluje p. Homolka, v Českém ráji platí více než kdekoliv jinde. *„Tady je zásadní problém v tom podloží. Že ten pískovec je měkkej, je nestabilní, splavuje se a podobně. Takže když po prašný cestě projede čtyřikrát kolo a pokaždý zabrzdí před zatačkou, tak udělá rejhu, a do toho když přijde nějaký slejvák, tak tam prostě je za týden rigól.“* [Homolka] O údržbu turistické infrastruktury se stará mimo jiné také místní horolezecký oddíl. *„Veškerý schody ve Skaláku, veškerý zábradlí, jakákoliv turistická infrastruktura, tam není jedinej kousek, kterej by neprošel rukama horolezců, že bysme to neudělali my.“* [Homolka]

V případech, kdy je situace kritická, nezbyvá, než aplikovat opatření nejtvrdší, kterým je úplné uzavření ohrožené oblasti. Mezi taková místa, kde návštěvnost přesáhla hranu únosnosti, a muselo se tak přistoupit k jejich oficiálnímu uzavření, patří Drábské světničky a malé skalní město Apolena pod Troskami. Byť ani tato varianta není pokaždé zárukou úspěchu, v případě Apoleny se kýžený efekt skutečně dostavil. *„Tam opravdu během pár měsíců začaly zarůstat vypálený ohniště, pod každým převisem, co tam byly. A já jsem tam pak za 3, max 4 měsíce po zavření byl s tím, že tam někoho chytanu. No a já jsem tam seděl a já si připadal jako v nějaký první zóně národního parku.. Tady přelít krkavec, přehopkal zajíc, nikde nikdo.“* [Kořínek]

### 3.3.5.3 Měkká opatření

Český ráj, jak již několikrát zaznělo, je tradiční turistickou destinací, a veškeré měkkí snahy o usměrnění návštěvnosti tak mají velmi malý dopad, pokud vůbec nějaký. P. Mertlík mě navíc upozorňuje ještě na jeden aspekt, který pokusům o regulaci nikterak nenahrává: *„Co nám v tom dělá největší binec, jsou samozřejmě sociální sítě, protože ty se nikoho neptaj a lidi si ty věci doporučujou navzájem, a to bych řek, že je asi největší kámen úrazu v rámci toho přetěžování, protože prostě pak ty lidi jezděj kdykoliv.“* [Mertlík]

O tom, zda je **snaha o rozptýlení návštěvníků po území** tou správnou cestou ulevit těm nejvytíženějším místům, navíc nepanuje mezi mými respondenty jasná shoda.

*„Tady sice tvrdili: když povolíte tadyty okraje, tuhle oblast támhle, tak se sníží návštěvnost támhle. Nesníží se. Když sem někdo přijede, tak chce vidět Trosky, Hrubou skálu, Kost, jako chtěj horolezci na Holubici, na Dračky, na Kápla, na Prachově na Jehlu. A když necháme natlouct kruhy do dalších padesáti skal někde jinde, tak tam jich nebude míň. (...) Takže, nemyslím si, že je úplně v pořádku snažit se rozptýlit, otvítat lidem další oblasti, nějaký klidnější, protože stejně akorát natáhneme lidi někam, ale těm hlavním oblastem neulevíme.“ [Kořínek]*

I tak však snahy ve směru pozitivní regulace probíhají. Samotná Správa CHKO čas od času komunikuje se správci různých webů, aby např. smazali reklamu na příliš vytižená místa, či s mapami.cz, aby zbytečně nevytvářely další body a umělé cesty. Hlavním tvůrcem ucelené turistické nabídky, která zohledňuje počty návštěvníků, je nicméně destinační společnost Sdružení Český ráj. Toto sdružení, jak mi vysvětluje jeho ředitelka J. Kořínková, ve spolupráci se svými členy a partnery usiluje o podporu takového rozvoje cestovního ruchu, který můžeme označit za trvale udržitelný. Využívá k tomu veškerých kanálů, jako jsou tištěné materiály (Turistické noviny), prezentační akce, tiskové zprávy a v posledních letech především internetové kanály: web ceskyraj.cz, YouTube kanál a sociální sítě.

Níže představím příklady využívaných opatření, jejichž cílem je návštěvníky vychovat tak, aby nejen sami nepáchali škody, ale ideálně ještě současně působili výchovně na ostatní.

**Sdružení Český ráj** se propagací využívání veřejné dopravy snaží řešit problém s nedostatkem parkovišť a v rámci netradiční kampaně *Výlet bez výkalů* pak zveřejnilo mapu toalet a publikovalo komiks, který zábavnou formou radí návštěvníkům, jak postupovat, „když příroda zavolá a vy jste zrovna v Ráji“, neboli – když potřebujete na toaletu a nikde žádná není.

## Když příroda zavolá a vy jste zrovna v Ráji:



Obrázek 7 - **Kampaň Výlet bez výkalů** [Zdroj: [www.wcvraji.cz](http://www.wcvraji.cz)]

Aktérů, kteří se v oblasti Českého ráje podílejí na osvětě, výchově a vzdělávání veřejnosti o unikátech oblasti a nutnosti ji chránit, je hned několik. Kromě Správy CHKO a zmiňovaného Sdružení Český ráj zde působí také Středisko ekologické výchovy Český ráj se sídlem v Sedmihorkách, Geopark a Dům přírody Český ráj, které sídlí v Dolánkách u Turnova či např. Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě.

Zmíněné organizace nabízejí celou škálu vzdělávacích programů pro školy či širokou veřejnost, a to jak samostatně, tak i ve vzájemné spolupráci. Za zmínku stojí např. cyklus terénních exkurzí zvaný *Za pískovcovým fenoménem Českého ráje*, což akce několika organizací, která široké veřejnosti představuje výsledky výzkumů pískovcového geofenoménu. Proč jsou takové akce důležité, mi vysvětluje jeden z průvodců, archeolog Petr Jenč: „*Nám se vlastně těchto akcí účastní někdy titíž lidé, kteří se rádi vrací a přicházejí i jiní - lidé, kteří jsou zvědaví, kteří chtějí o tom Českém ráji vědět více, podle těch nejnovějších poznatků. A zároveň i v těchto lidech si tak trochu vychováváme ty místní ochránce přírody. Ty, kteří se díky těm exkurzím komplexně dozvídají, proč to či ono je významné a hodnotné, jak tu krajinu umět číst, co je dobře, co je špatně, a to mohou zase předávat dál.*“ [Jenč]

### 3.3.6 Bariéry

Bariér, které brání Správě CHKO výše představeným problémům úspěšně předcházet, jsem během svého výzkumu identifikovala hned několik.

Tím prvním, který nepochybně spojuje všechny chráněné oblasti, je **střet zájmů jednotlivých aktérů** v destinaci, z nichž naprostá většina z cestovního ruchu profituje. Správa CHKO, která usiluje o její ochranu, se kterou se pojí také zájem na omezení návštěvnosti jednotlivých míst, je v tomto ohledu v menšině, a tak má její slovo při plánování koncepce cestovního ruchu jen malou váhu.

Další bariéra je **finanční, potažmo personální**. Zatímco národní parky mají ve svých rozpočtech vyhrazenou určitou sumu na financování stráže přírody, na území CHKO Český ráj mají dohled nad dodržováním pravidel pouze strážci dobrovolní, kteří z logiky věci obhlídkám nemohou věnovat ani zdaleka tolik svého času jako ti, kteří tuto činnost vykonávají v rámci své práce.

Co se týče problémů s nepovolenými vjezdy a stáním motorových vozidel, řešení není tak snadné, jak by se mohlo zdát. Řada míst nedaleko skalních měst a dalších atraktivit vybudování nových parkovacích míst neumožňuje, neboť tam na ně zkrátka **není prostor**.

Za jednu z bariér, která brání Správě v lepší regulaci, považuje jeden z mých respondentů skutečnost, že se nikdo neodvážívá stanovovat **limity únosnosti území**, byť jsou z jeho stavu a vývoje jasně patrné. To znesnadňuje jakékoliv vyjednávací pozice a vede k větší zdrženlivosti při zavádění regulačních opatření.

Zaznívat musí také již dříve zmiňovaná **česká povaha**, pro kterou je typické pohrdání jakýmkoliv pravidly. Tato smutná realita je ještě umocněna davovým trendem, který spočívá v tom, že lidé v davu přestávají být ohleduplní a často porušují návštěvní řád výrazně více, když v tom nejsou sami.

### 3.3.7 Návrhy řešení

Na tomto místě bych měla ideálně navrhnout nějaké konkrétní opatření, které by mohlo přispět k řešení střetového stavu. Na rozdíl od Krkonoš, kde jsem strávila několik měsíců, si v případě Českého ráje po několika rozhovorech a týdnu v terénu na nic podobného netroufám. Dovolím si však vyslovit několik obecnějších návrhů, které mi během výzkumu vytanuly na mysl a mohly situaci alespoň trochu pomoci.

První návrh se týká opatření tvrdých. Do skal a skalních měst, kterými přímo prochází nějaká turistická trasa, a tak jim skutečně hrozí významné a rychlé

opotřebením, bych navrhovala zabudovat kovové chodníky, které podrážky návštěvníků udrží mimo povrch skal a zpomalí tak jejich poškození. Toto opatření by mělo být kombinováno s opatřením osvětovým, a to ideálně přímo na místě, v podobě informačních cedulí, které by návštěvníkům objasnily důvod a smysl instalace chodníků či dalších fyzických zábran.

Další návrh se týká zintenzivnění komunikace, resp. utužení spolupráce mezi jednotlivými aktéry v destinaci, tedy zejména mezi Správou CHKO a Sdružením Český ráj, ale i ostatními. Z rozhovorů jsem měla pocit, že ne všichni mají tytéž informace, které by mohly být nápomocné při aplikaci snah o dosažení udržitelného rozvoje destinace ku vší spokojenosti. Zástupci Správy by mohli více komunikovat problémy s návštěvností a Sdružení by tyto informace mohlo využít v plánování strategie rozvoje cestovního ruchu. Totéž platí naopak – rozhodně by nebylo na škodu stanovení limitů využití území a nastavení opatření tak, aby uvedené limity zohledňovala. To se týká jak opatření k omezení počtu návštěvníků tam, kde hrozí překročení hranice únosnosti, tak v rámci propagace. K tomu je však nutné aktivní využívání statistik návštěvnosti, která získává Sdružení od poskytovatelů služeb, ale také z automatických sčítačů.

### **3.4 CHKO Třeboňsko**

O tom, zda se území CHKO dá jednoznačně prohlásit za postižené fenoménem nazývaným overtourismus, nepanuje mezi mými respondenty ze Správy CHKO sto procentní shoda. Většina sice zastává názor, že o této otázce není pochyb, ale kupříkladu pan ředitel Správy CHKO to tak jednoznačně nevidí.

*„Myslím si, že to tady narůstá, myslím si, že to získává rysy toho overtourismu, ale pouze v některých vybraných lokalitách a na některých vybraných trasách. To bych řekl i ve srovnání s tím, co slyším třeba ze sdělovacích prostředků - Český ráj, Lysá hora, Beskydy, Pálava přelidněná, tak to si fakt myslím upřímně, že se to zatím s tímhletem srovnat nedá.“ [Hátle]*

#### **3.4.1 Statistiky návštěvnosti**

Data z automatických sčítačů, kterých je v území rozmístěno všehovšudy 5, nám objektivní informaci o celkové návštěvnosti oblasti neposkytují. Umístění 4 z nich se

navíc v roce 2018 změnilo, a tak ani vývoj několika posledních 8 let, což je doba, kdy jsou sčítače v provozu, jednoznačně vypořádat nelze. Některé trendy však i přesto patrné jsou, a ty níže představím.

Turistická sezóna je na Třeboňsku jednovrcholová, přičemž naprosto nejvytíženějším měsícem bývá každoročně červenec, druhým pak srpen. V měsících květen, červen a září bývá návštěvnost oproti červenci třetinová, nejméně lidí pak přijíždí v prosinci a lednu. Co se týče dnů v týdnu, jednoznačně dominuje sobota, ostatní dny pak bývají relativně vyvážené.

Vývoj mezi roky 2015 – 2017, který zachytily automatické sčítače na pěti profilech, vypadal následovně. Na 2 místech sice návštěvnost mezi lety 2015 a 2016 nepatrně poklesla (Lužnice jih rozvodí, Lužnice Pilař), na 3 zbývajících však narostla výrazně (Červené Blato, Novořecká hráz, Dlouhý most), a v součtu se tedy jedná o nárůst.

### 3.4.2 Vliv pandemie covidu-19

Co již stojí za podrobnější přiblížení, je meziroční srovnání let 2019 a 2020, kdy propukla pandemie covidu-19, která na určitou dobu znemožnila cestování do zahraničí, a významně tak poznamenala návštěvnická čísla také u nás. Následující tabulka vyobrazuje roční počty návštěvníků na jednotlivých měřených profilech a meziroční trend.

Tabulka 6 - Návštěvnost Třeboňska mezi lety 2019 - 2020 [Monitoring návštěvnosti, vlastní zpracování]

	2019	2020	trend
<b>Opatovický rybník</b>	156 840	144 844	- 11 996
<b>Hraniční rybník</b>	73 789	73 481	- 308
<b>Rožmberk</b>	79 060	70 200	- 8 860
<b>Pražský rybník</b>	26 084	28 957	+ 2 873
<b>Dlouhý most</b>	80 427	62 585	- 17 842

Z tabulky je patrné, že covidové restriktce povětšinou způsobily pokles návštěvnosti, byť na jednom z profilů počty průjezdů naopak vzrostly. Celkové počty, pokud lze na základě statistik z pěti nejvytíženějších profilů vyvozovat nějaké závěry, poklesly bezmála o 10 %.

Na čem se však shodují všichni mí respondenti, pandemie covidu-19 měla i zde vliv především na to, jaké *typy* návštěvníků se do oblasti vydávají.

*„Až do doby covidu do přírody směřovala určitá sorta lidí. Nemuseli to být všichni ekologové nebo nějakí ornitologové a zájemci o přírodu, mohli to být jenom obyčejní lidé, kteří jsou zvyklí s rodinami chodit do přírody. Ale covid tam přilákal lidi, kteří, já nevím, kde se potulovali, asi v nákupních centrech, po hospodách a kteří nikdy přirozeně nechodili do přírody, takže se v ní vůbec neumějí chovat a tak dále. A protože už se tak v tom lockdownu tak strašlivě nudili, že už jako nevěděli, kam tu manželku s dětma vyvézt, tak si řekli: „Mařeno, tady říkaj, že je to hezký na Červeným blatě“, takže prostě vyrazili a stali se součástí toho proudu. Ale byli to takoví návštěvníci, kteří to berou opravdu spíš jako nějakou náhradu, substituci za právě třeba zavřený nákupní centra. A kteří k tomu mají přirozeně takový spíš konzumní vztah, kořistnickej, že si třeba ani neuvědomujou, kde jsou, nemají takovou tu správnou pokoru, kterou člověk cítí na nějakém místě, krásným, historickým, přírodním a kde úplně cítí, že se tam musí nějak chovat.“ [Hátle]*

### 3.4.3 Skupiny návštěvníků a jejich zájmy

Navzdory existenci husté sítě dobře udržovaných turistických tras je zastoupení **pěších turistů** na území Třeboňska minimální. Abych byla přesnější, na 4 ze zmiňovaných 5 sčítacích profilů bylo při posledním realizovaném kontrolním fyzickým sčítání návštěvníků procentuální zastoupení pěších turistů menší než 10 %, většinou kolem 5 %. Pouze na hrázi Opatovického rybníka bylo napočteno 31 % pěších.

Absolutně nejpočetnější skupinu návštěvníků totiž představují **cykloturisté a cyklisté**, kterým rovinná krajina vytváří příhodné podmínky pro aktivní dovolenou. U příležitosti zmiňovaného fyzického sčítání bylo na většině profilů naměřeno více než 90% zastoupení cykloturistů, na Opatovickém rybníce šlo o „pouhých“ 66 %, což nicméně také představuje naprostou většinu. [Zahradník, Banaš: 2021]

Za cyklistkou se mezi rybníky vydávají převážně rodiny s dětmi, dále páry a menší skupiny známých a přátel. Jak mi sdělil p. Hátle, tato skupina nejen že je největší, ale současně neustále narůstá: „Už někdy před 10 možná 15 lety jsme měli pocit, že už těch cykloturistů nemůže být víc. To jsme měli představu, že je určitý podíl lidí, kteří rádi jezdí na kole. Samozřejmě, každé mladej člověk nebo dítě si jezdí na kole, ale říkali jsme si, že z toho segmentu těch dospělejch, tak každý má nějaký preference a část je těch cyklistů. A tak, jak ti cyklisté nabývali, tak jsme si opravdu před těma 10 lety říkali: No, tahle sezóna, ta teda byla, to už nemůže být horší. A od té doby to jde jenom raketově nahoru a přibyly k tomu ještě elektrokola a ty dvě poslední sezóny, které jsou výrazně ovlivněný omezením zahraničního cestování z důvodu koronaviru, tudíž vlastně do těch oblíbených destinací do CHKO míří spousta lidí.“ [Hátle]

Poměrně specifickou skupinu návštěvníků tvoří **vodáci**, které do oblasti láká řeka Lužnice. Třeboňsko je dále využíváno také pro **pořádání letních dětských táborů**. „Ted' sice ta aktivita ustupuje do pozadí, asi jak je čím dál tím složitější i právně ty tábory uspořádat a vést, ale pořád tady máme každoročně 10-20 dětských táborů, které jsou rozházené v divočině.“ [Hátle]

#### 3.4.4 Projevy návštěvnosti a jejich dopady

Při pohledu na statistiky návštěvnosti jednotlivých typových skupin pravděpodobně nepřekvapí, že také největší dopad na stav přírody mají cyklisté a cykloturisté. Právě oni současně představují nejčastější zdroj problémového chování. V následujících řádcích se proto budu věnovat výhradně dopadům způsobeným touto návštěvnickou skupinou.

Ještě než se však zaměřím na hlavní dopady návštěvnosti *na přírodu a krajinu* Třeboňska, dovolím si zmínit jednu důležitou skutečnost, která jasně vyplynula z rozhovorů i dalších materiálů, jež jsem dostala k dispozici. Hlavní problém overtourismu na Třeboňsku netkví ani tolik v negativních dopadech na přírodu, jako v nevraživosti mezi jednotlivými zájmovými skupinami a z ní plynoucí celkové napjaté atmosféry v době vrcholící letní sezóny. Toto se týká celé řady zainteresovaných skupin.

Nadměrné množství návštěvníků zhoršuje dojem z návštěvy **dalším návštěvníkům**:



*„ztrácí se autenticita zážitku pro ty vlastní návštěvníky, protože je velkej rozdíl být na nějakým hezkým romantickým místě sám nebo s rodinou nebo tam být a mít za zády dalších 30 pestrobarevných jezdců, často uřvané, a tak dále.“ [Hátle]*

Nevraživost však panuje také **mezi cyklisty a lesáky**:

*„V mém značkářském úseku, který se víceméně shoduje s územím Chráněné krajinné oblasti Třeboňsko, kde mám jako zaměstnání strážní službu a péči o maloplošné rezervace se kvůli neúnosné návštěvnosti hlavně cykloturistů, rozpoutala averze lesáků proti tomuto druhu rekreace na jejich územích a komunikacích hlavně, a zvláště v poslední době, kdy oni zpracovávají rozsáhlé polomy z loňského podzimu. Nevraživost je až taková, že plánují zákazy vstupů do lesů, ale i rušení turistických tras, které tady v té třeboňské rovině masivně využívají hlavně ti cyklisti.“ [Hosnedl]*

*Ti na těch cyklostezkách mají dojem, že tam patří jenom oni a ti chudáci, kterým kůrovec někde sežral kus lesa, tak to tam těžší a potřebujou to dřevo někam převýzt a teď se hádaj s cyklistama, kteří jim nadávaj... [Hátle]*

Také **místním obyvatelům** přítomnost nadměrného množství návštěvníků znatelně znepříjemňuje život:

*„Místní jezdí opravdu velkou část roku jak na trní, protože nevíte, kdo vám kdy skočí pod auto, nemůžete je předjet a ti cyklisti opravdu hrozně málo respektujou, že tady běží nějaký běžný život.“ [Drábková]*

Škála dopadů na místní obyvatelstvo je nicméně ještě výrazně širší. Příkladem může být obec Lužnice, kde údajně v letních měsících večer už téměř neteče voda, neboť místní vodárna na takový nápor není stavěná. Hromady kol pohozených u restaurací a obchodů, znemožňující místním zaparkovat, jsou jen dalším střípkem do mozaiky. Stížnosti na arogantní chování některých cyklistů, kteří si připadají jako „páni“, kterým má být posluhováno a ještě děkováno za finance, které do oblasti přivážejí, jsou slyšet ze všech stran.

Jelikož se však práce věnuje projevům návštěvnosti, které mají negativní dopady na přírodu chráněných území, ponechám další „sociální“ dopady overtourismu stranou a zaměřím se na ty, které se týkají přímo přírody a krajiny. Projevy chování a z nich plynoucí dopady na přírodu rozdělím do několika tematických podskupin. Něco se

týká celé oblasti, něco konkrétních lokalit, především maloplošných zvláště chráněných oblastí, které chrání to nejcennější, co na Třeboňsku je.

**Jízda mimo značené cyklotrasy** má (podobně jako vstupování mimo turistické trasy) celou řadu dopadů, jimž jsem se věnovala již u předchozích dvou oblastí. Tato činnost přispívá k poškození vegetace, zmenšuje životní prostor celé řadě volně žijících živočichů a zejména na jaře může vést k rušení hnízdícího ptactva. Tento jev významně podpořila mobilní aplikace vydavatele cyklomap SHOCART, který při sestavování doporučených cyklistických tras využil mapovou šablonu veškerých lesních komunikací všech kategorií, povrchů a zaměření, čímž cyklisty navedl k jízdě v podstatě všude. Jsou místa, kde má zmiňovaná činnost ještě výrazně větší negativní dopad, než jinde. Patří mezi ně především dvě již dříve popsane lokality, kde je chráněný písečný přesyp, a sice PR Písečný přesyp u Vlkova a PP Slepíčí vršek. Adrenalinuchtiví cyklisté, kteří na přesypy vjíždějí, zde zapříčiňují přesun písečných dun do nižších partií, plašení pískomilného hmyzu a poškozování rostlin vázaných na tento druh tropického biotopu.

Problém, který se s overtourismem pojí snad všude, bez výjimky, je **produkce odpadu**. Ta se zde týká především takových míst, na nichž se lidé kumulují a tráví nějaký čas, tedy odpočívadel u rybníků, ale také volné krajiny podél cest. Jde nejčastěji o PET lahve, vlhčené kapesníky, špačky od cigaret, obaly od potravin, ale také zapomenuté oblečení a vybavení.

**Vjezdy do lesů a parkování na loukách** či podél cest, tedy mimo vyhrazená parkovací místa, patří mezi takové projevy návštěvnosti, které během pandemie covidu-19 ještě nabraly na intenzitě. Týkají se zejména vstupů na některé přírodní atrakce, jako např. naučná stezka v NPR Červené Blato či zatopené pískovny Halámky, Vlkovské pískovny a Cep, kam se lidé v letním parnu jezdí koupat. Problém spočívá nejen v poškozování vegetace a zhutnění půdy, ale mnohdy také dochází k chemickému znečištění území látkami, které se z některých aut uvolňují.

Fenomén **táboření** ve volné krajině, s nímž se pojí **rozděláváním ohňů**, se na Třeboňsku týká v první řadě okrajů rybníků, kde se zdržují rybáři, ale také celé řady míst podél řeky Lužnice, kde na břeh vystupují vodáci. Jedná se kupříkladu o PR Horní Lužnice s cenným zátopovým územím a nivou plnou meandrů, NPR Stará a nová řeka s množstvím ramen původního koryta a řeky Nežárky v části protékající

ochranným pásmem PP Kramářky. Mezi dopady na přírodu patří sešlap a poškození vegetace, rušení živočichů vázaných na tento druh biotopu i zvýšení rizika požárů.

### **3.4.5 Opatření**

V následujících řádcích představím opatření, kterými se Správa CHKO snaží výše zmiňovaným dopadům předejít. Rozdělím je stejně jako u předchozích oblastí do tří skupin, na opatření právní, fyzická a měkká, neboli marketingová a osvětová.

#### **3.4.5.1 Právní opatření**

V první řadě je nutno zdůraznit, že nejcennější části CHKO Třeboňsko mají oproti zbytku oblasti přísnější ochranu, a to díky existenci institutu maloplošných zvláště chráněných území (NPR, PR, NPP a PP). V těchto místech panuje m.j. zákaz vstupu mimo značené trasy či jiná omezení (např. v NPR Červené Blato mají cyklisté vjezd zakázán), při jejichž porušení se návštěvníci vystavují riziku pokuty.

Jedna z mála funkčních cest vedoucích k usměrnění návštěvníků spočívá v regulaci hromadných akcí, které ke svému uskutečnění potřebují od Správy CHKO povolení. Jak mi vysvětlil p. Hátle, povinnost získání souhlasu vychází nejen ze zákona, ale i z výnosu od CHKO: *„My máme strašně starej výnos od CHKO, ten je z roku 79, a tam je uvedeno, že hromadné sportovní akce by měly být s naším souhlasem. Je fakt, že to je přísnější, než to určuje zákon. Ten výnos se používá, ale protože je opravdu hodně zastaralej a špatně jsou tam uvedeny části zásad, který jsou potom perfektně popsány v zákoně, tak se s ním pracuje jen tak pomocně.“* [Hátle]

Pokud plánované akce nevedou k ohrožení přírody nad míru běžné návštěvnosti, tak ve většině případů nebývá pro pořádající subjekty problém souhlas získat. Co však povolováno není, nejen z důvodu rušení ptactva, ale také dalších rizik, jako např. přejetí či sražení jiných živočichů, jsou motoristické soutěže: *„Nějaký rallyečka, tak to tady akorát výjimečně projedou nějaký veteráni napříč Třeboňskem, že někam míří, ale něco jako Rallye Bílé Karpaty nebo Krkonošská Rallye, to rozhodně ne.“* [Hátle]

#### **3.4.5.2 Tvrdá opatření**

Tvrdá, nebo také fyzická opatření, jako je např. uzavření nějaké cesty či lokality, bývají využívána velmi zřídkakdy, a navíc pouze dočasně. Pokud k zavedení takového opatření dochází, bývá to většinou na jaře kvůli ochraně nějakého

vzácného ptáka, který zahnízdil v místě pohybu návštěvníků. Tato opatření cílí nejen na turisty, ale často mohou vést také např. k zastavení či posunutí těžby dřeva na později.

### 3.4.5.3 Měkká opatření

Do této skupiny opatření patří jak opatření **osvětová** (vzdělávací), tak opatření **marketingová**, na nichž se podílejí i další subjekty, koordinující rozvoj regionu Třeboňska, coby atraktivní turistické destinace. Všechna tato měkká opatření vyplývají z Koncepce práce s návštěvnickou veřejností (dále: KPNV), která částečně vychází z Plánu péče o CHKO Třeboňsko 2018-2027.

Jsou v něm m.j. stanoveny následující cíle:

- 1) **VZDĚLÁVACÍ** (co by si měl návštěvník uvědomit) - Uvědomit si význam zdejší krajiny v kontextu České republiky i z pohledu mezinárodního významu, pochopit důvody, které vedou k její ochraně, i roli, kterou mohu jako občan a návštěvník CHKO sehrát při jejím zachování.
- 2) **EMOČNÍ** (co by měl návštěvník pocítit) - Pocítit osobní vazbu ke krajině Třeboňska a touhu něco pro její zachování udělat.
- 3) **V OBLASTI CHOVÁNÍ** (co by měl návštěvník udělat) - Respektovat hodnotu krajiny Třeboňska a osobně přispět k jejímu zachování pro příští generace.  
[KPNV, 2019: 6-8]

**Vzdělávací neboli osvětovou činnost** má na starosti v první řadě Dům přírody Třeboňska. Jeho expozice *Třeboňsko – krajina a lidé*, otevřená v roce 2004, návštěvníkům ve třech místnostech přibližuje místní přírodu a krajinu ale i podstatné jevy pro zdejší oblast, jako je rybníkářství, rybářství a lázeňství.

*„Návštěvníci mají možnost nejenom se seznámit s těmi fenomény, ale připravit si tam vlastně svůj výlet. Jsou tam i takový krátký videa k těm jednotlivým fenoménům (těch je tam snad 35) a jeden z nich je: Jeden den na Třeboňsku - jak strávit jeden den. A v něm jsou upoutávky na doporučený trasy, naučný stezky a tak.“ [Hátle]*

Dům přírody sice patří městu Třeboň, nicméně na jeho vzniku se úzce podílela Správa CHKO, a to zejména z hlediska poskytování informací a následně také vypracováním návazných programů, jako jsou vycházky s průvodcem i další akce pro děti a veřejnost pořádané v průběhu celého roku.

Ve zmiňované KPNV je oblast Třeboňska dle zranitelnosti pomyslně rozdělena na návštěvnické prostory A, B, C, které vymezují limity návštěvnosti. Pro každý prostor jsou pak navržena doporučení (např. minimalizovat rozsah doporučených tras, stávající zpřístupnění považovat za dostatečné a nezvyšovat zde návštěvnost či směřovat návštěvníky do zóny vedlejší atp.). S KPNV nepracuje pouze Správa CHKO, ale jsou s ní seznamovány také další subjekty v oblasti (např. starostové či informační centra), které by ji rovněž měly vzít za své a svou propagační činnost přizpůsobovat doporučením.

Mezi další subjekty, které se v oblasti Třeboňska věnují rozvoji cestovního ruchu, patří spolek *Turistická oblast Třeboňsko, z. s.* a obecně prospěšná společnost *Destinace Třeboňsko o. p. s.*, která mimo jiné aktivity také provozuje internetový portál [www.trebonsko.cz](http://www.trebonsko.cz).

### 3.4.6 Bariéry

V této části stručně shrnu hlavní překážky, které stojí v cestě k účinnější regulaci projevů nadměrné návštěvnosti.

Ve snaze o propagaci méně vytížených míst na úkor těm přeplněným jednoznačně brání sociální sítě. Na těch si lidé v různých skupinách vzájemně doporučují osvědčená místa a trasy, což má povětšinou větší dopad, než propagace oficiální cestou. *„Když chcete, aby nějaký místo bylo hezký a tichý, tak se to nesmí dávat na Twitter nebo na Instagram, dělat z toho fotky. To tam během prázdnin naroste ta návštěvnost úplně skokově. Tady jsou třeba nějaký lávky v rybníkách, ze kterých lidi úplně šílí, aby si tam udělali na instáč fotku. A když tam pak jsou, tak nadávají, že je tam přelidněno.“ [Hátle]*

Další bariérou je skutečnost, že některé skupiny návštěvníků žádné propagaci otevřeny nejsou a šance efektivně je takto oslovit je malá. Buď se jedná o uzavřené skupiny, které mají předem stanovený program, např. fotografové či účastníci team-buildingových akcí, nebo o návštěvníky, kteří přijíždějí přesně stanovenou dobu a s naprosto jasným cílem, jako např. účastníci hromadných sportovních akcí. [KPNV, 2019: 9].

Mezi bariéry zajisté spadá také česká povaha, pro kterou je mimo jiné typické opovrhování zákazy či pravidly, či obava, že o něco přicházejí: *„Lidi třeba nevědí, že*

*je v těch národních zákaz vjezdu. Ale kdyby tam byl uvedenej, tak by tam jo, na truc jezdili. Ten pocit, že jim nikdo nemá co přikazovat, to je hodně v lidech. Nebo ten pocit, že se před nimi něco tají, co by měli vidět. Takže těžko říct, jestli by to pomohlo, dát tam ty zákazy.“ [Drábková]*

V neposlední řadě sem spadá bariéra finanční, s níž se pojí absence **strážců**, kteří by mohli nejproblémovější projevy chování v terénu podchytit.

*„My nejsme moc dobří na přestupky. V tomhle typu krajiny je to věc, která je úplně neřešitelná nebo neuhlídatelná. To bychom tady museli mít prostě pětinasobek personálu, abychom byli schopní říct, že něco jsme plošně schopní monitorovat a vymáhat...“ [Hátle]*

### **3.4.7 Doporučení**

S ohledem na velmi omezený čas strávený v terénu, vyplývající z velmi širokého záběru mé diplomové práce nejsem v pozici, kdy bych byla schopná přijít s řešením, na které by zaměstnanci Správy CHKO po svých mnohaletých zkušenostech nepřišli.

Z toho, co jsem z rozhovorů zaznamenala, však vidím šanci na možné zlepšení ve snaze o užší a soustavnější spolupráci jednotlivých aktérů, zejména tedy Správy CHKO a destinační společnosti Destinace Třeboňsko. Ačkoliv by destinační společnost, při výběru lokalit pro zveřejnění tipů na výlety, měla vycházet ze zmiňované KPNV, jak mi prozradila paní Drábková, úplně se tak neděje a mezi propagované oblasti se často dostávají i místa, která už tak trpí náporom návštěvníků, což situaci jedině zhoršuje. Pokud by spolupráce fungovala lépe, mohlo by se podařit nasměrovat návštěvníky na vzdálenější místa, kde nadměrná návštěvnost bude přinášet co nejmenší škody.

Dalším tipem na měkké opatření je zatraktivnění informačních cedulí v terénu, které mají na dnešní zrychlenou dobu příliš dlouhé texty, jež je málokterý návštěvník ochotný číst celé. Také umístění cedulí by mělo reflektovat skutečnost, že se v krajině pohybují výhradně cyklisté, a tak by měly stát ideálně na místech, kde je šance, že cykloturisté zastaví i z jiného důvodu, než přítomnost cedule.

## **3.5 Komparace všech oblastí**

V této kapitole se pokusím o stručné srovnání situace v jednotlivých oblastech, a to z následujících úhlů pohledu: dle statistik návštěvnosti, vlivu pandemie, projevů návštěvnosti a jejich dopadů, zaváděných opatření a bariér.

### **3.5.1 Statistiky návštěvnosti, vliv covidu-19**

Byť je délka turistické sezóny v každém území odlišná a míra návštěvnosti dosahuje jiné intenzity, o všech třech zkoumaných územích se dá říci, že s průmírou návštěvníků potýkají. Zatímco v KRNaPu je sezóna dvouvrcholová (v létě i v zimě) a délka té letní se navíc neustále prodlužuje do jara i do podzimu, takže klid hory téměř nemají, zažívají zbývající oblasti největší nápor v letních měsících, a příroda si tak může alespoň v zimě oddechnout.

Spolehlivá data poskytující informaci o celkové návštěvnosti oblasti jsou k dispozici pouze pro KRNaP, v ostatních oblastech existují pouze údaje dílčí, navíc ani ne v dlouhém časovém rozpětí, a tak smysluplné srovnání oblastí provést nelze. Co se však z dostupných čísel vypočítat dá i v případě Třeboňska a Českého ráje, jsou některé meziroční trendy. Neustálý nárůst návštěvnosti, narušený pandemií covidu-19, je trend, který mají všechny tři oblasti společný. Vývoj návštěvnosti v době pandemické byl významně ovlivněn svého času aktuálně platnými protipandemickými opatřeními. V čase nejtvrdšího lockdownu čísla klesala, mimo jiné kvůli uzavření hranic zahraničním návštěvníkům, nicméně v letních měsících, kdy docházelo k rozvolnění, oblasti znovu zažívaly nárůst, mnohdy rekordní.

Pandemie covidu-19 se projevila nejen na počtech návštěvníků, ale také kvalitativně – na chování, což je věc, na níž se shodují bez výjimky zástupci všech oblastí. Jelikož byla naprostá většina ostatních turistických cílů uzavřena, dali zavedení návštěvám přírody i lidé, kteří tak do té doby činili jen zřídka, a základní pravidla chování proto neznají.

### **3.5.2 Projevy overtourismu a jejich dopady**

Nadměrná návštěvnost se v každé z oblastí projevuje trochu jinak. Tyto projevy a z nich plynoucí dopady na přírodu, jak vyšlo z výzkumu najevo, se odvíjejí od

charakteru území a jeho citlivých míst, tedy, ve většině případů, z předmětů ochrany zvláště chráněného území.

Jedním z problematičtějších projevů nadměrné návštěvnosti, který se týká všech oblastí, je *vstupování či vjíždění na kole mimo značené cesty*. Dopady této činnosti jsou sice všude podobné (sešlap vegetace, zhutňování půdy, zvýšená eroze, rušení živočichů), ale v každé oblasti spočívá nejzávažnější problém v něčem jiném. Zatímco v Krkonoších se v této souvislosti nejvíce hovoří o rušení zvláště chráněných živočichů (zejména tetřívka obecného) či sešlapu zvláště chráněných a endemických druhů rostlin (např. v okolí Sněžky rostoucí pampelišky krkonošské), v Českém ráji dochází především k rychlému opotřebení povrchů i okolí pískovcových skal, což je změna zcela nevratná.

Vjezdy motorovými vozidly do chráněných území, popř. parkování mimo místa k tomu vyhrazená, patří ve všech zkoumaných oblastech mezi takové projevy návštěvnosti, které během pandemie covidu-19 nabraly na intenzitě. Jejich dopady bývají velmi podobné jako v případě bodu předchozího, odvíjejí se od charakteru oblastí a jejich předmětů ochrany a zranitelných míst.

Dalším projevem nadměrné návštěvnosti, který mají všechny oblasti společný bez výjimky, je odhazování odpadků, a to zejména obalů od potravin, ale také kapesníčků po potřebě. Dopad na přírodu není až tak zásadní, jedná se spíše o estetický problém, který dalším návštěvníkům zhoršuje dojem z návštěvy. Rozdíl mezi oblastmi však spočívá v délce rozkladu odhozeného odpadu nejen organického původu, která vychází z délky vegetační doby té či oné oblasti. Zatímco v nižších polohách (Třeboňsko) je délka vegetační doby přibližně 150 dní, v Krkonoších je to přibližně polovina, což znamená, že odhozená slupka od banánu se v Krkonoších rozkládá dvakrát tak dlouho, než na Třeboňsku.

Některé projevy nadměrné návštěvnosti jsou specifické pouze pro některou z oblastí, zatímco ostatních se téměř netýkají. V Českém ráji je to tradiční táboření nadivoko a s ním spojené rozdělování ohňů, které vyznávají trempové či čundráci, jichž v této oblasti přibývá. Hlavní problém tkví zejména v riziku požáru, ale také v opotřebení skal. Na prostředí skal a skalních měst se vážou také další projevy návštěvnosti, jako rytí, sprejování či další cílené poškozování jejich povrchů.



Třeboňsko zase trpí nadměrným cykloturismem, což se nicméně projevuje především na celkové atmosféře mezi jednotlivými skupinami lidí, k nimž mimo samotných turistů patří také místní obyvatelé, provozovatelé podniků či lesáci.

### 3.5.3 Opatření

Opatření, která mají za cíl zmírnění dopadů overtourismu, mají opět ve všech oblastech podobné rysy. Jejich propracovanost se nicméně odvíjí nejen od finančních a personálních možností, ale také od zkušeností, které v tomto směru jednotlivé správy postupně získávají.

Mezi právní opatření patří vymezení zakázaných činností skrze zákon 114/1992 Sb., ale také návštěvní řád NP a pravidla chování v CHKO a jejich následné vymáhání. To nejlépe funguje v případě KRNAPu, což vychází ze skutečnosti, že národní park má v rozpočtu finanční prostředky na zaplacení strážní služby. V terénu se pohybuje 20 strážců, kteří v rámci svého plného úvazku dohlížejí na dodržování návštěvního řádu. U obou CHKO se jedná pouze o strážce dobrovolné, kteří z logiky věci nemohou v terénu trávit tolik času.

Fyzická neboli tvrdá opatření jsou taková, která jsou zaváděna přímo v terénu, a to výhradně na místech, která pod nadměrnou návštěvností trpí nejvíce a na nichž jiná opatření nefungují. Zatímco na Třeboňsku se k uzavření místa či cesty přistupuje jen zřídkakdy a pokud ano, tak jen dočasně z důvodu hnízdění ptactva (tedy nikoliv kvůli nadměrné návštěvnosti), v Českém ráji a Krkonoších již situace s návštěvníky na některých místech dospěla do takové míry, že to jinak nešlo. V Krkonoších je řeč o Sněžce, kde kovové řetězy oddělující prostor pro návštěvníky od zranitelné přírody byly ve velkém překračovány, a tak došlo ještě na instalaci oranžových sítí, v Českém ráji byla kompletně uzavřena a návštěvníkům znepřístupněna dvě skalní města – Drábské světničky a Apolena pod Troskami. Z rozhovorů nicméně jasně vyplynulo, že fyzická opatření jsou až posledním krokem, kdy je situace natolik kritická, že se nedá řešit jinak.

Ve všech oblastech převažuje názor, že jediný dlouhodobý způsob řešení je osvěta a výchova, neboť, jak praví Guth-Jarkovský, *„dobrý turista je nejlepším ochráncem domoviny, jejich lesů, hájů, polí a luk. (...) Případného škůdce ihned zakřikne, aniž dá se*

*odstrašiti jeho drzostí.*“ [Jarkovský, 1914: 135]. Té je dosahováno skrze celou řadu programů, přičemž v KRNAPu spadá ekologická a environmentální výchova pod Správu KRNAP, v Českém ráji nabízí ekologické výukové programy Ekocentrum Sedmihorky, sídlící v Dolánkách a v Třeboni je to Dům přírody, patřící městu. Zatímco v KRNAP tedy aktivity centra EV přímo korelují s aktuálními poznatky a potřebami Správy NP, v případě CHKO tato přímá provázanost chybí.

K měkkým opatřením řadím také marketingovou činnost, kterou vykonávají nejen jednotlivé správy, ale také, a především, destinační společnosti, které v oblasti zaštiťují celou řadu aktérů. V Krkonoších i v Českém ráji je spolupráce destinačních společností a správ již relativně funkční, v rámci propagační činnosti jsou zohledňovány požadavky na nepropagování těch nejvytíženějších míst a návštěvníci jsou upozorňováni na základní pravidla chování. Na Třeboňsku se spolupráce zatím úplně nedaří, tipy na výlety zveřejňované na webu [trebonsko.cz](http://trebonsko.cz) často směřují i tam, kde je již kapacita území návštěvníky dávno překonána.

### **3.5.4 Bariéry**

Bariéry, které brání jednotlivým správám v lepší regulaci, mají ve všech oblastech velmi podobný původ, a vzhledem ke své povaze se dají prohlásit za všeobecně platné.

Účinnější snaze o odlehčení vytížených míst a roztríštění návštěvníků po oblasti zdárně brání sociální sítě, na nichž si jejich uživatelé vzájemně doporučují pěkná místa k návštěvě, aniž by brali v potaz jejich zranitelnost. Další, všemi zmiňovanou překážkou, je „česká povaha“, vyznačující se pohrdáním jakýmkoliv zákazy, v horším případě vedoucí k jejich ostentativnímu porušování. Bariérou, která však ve větší míře poskytuje CHKO, než NP, jsou finanční, potažmo personální nedostatky, které neumožňují věnovat se problému v takové míře, jakou by si zasloužil.

## **3.6 Typologie návštěvníků chráněných území**

K nápadu pokusit se sestavit typologii návštěvníků, která by mohla mít praktické využití v rámci destinačního managementu u chráněných oblastí, mě přivedla kniha *Úvahy o postmoderní době* [1995] známého sociologa a filosofa Zygmunta Baumana. Autor v ní přináší podrobnou charakteristiku 4 osobnostních vzorců postmoderní

doby, a sice zevlouna, tuláka, turisty a hráče. Jak Baumann píše, „*tyto vzorce se vyskytovaly i v dřívějších dobách, ale postmoderní charakter jim dodávají 2 okolnosti: 1) fakt, že se staly každodenní normou chování a 2) že v životě těchže lidí v těchže úsecích života vystupují současně, zatímco v časech „před-postmoderních“ měla jejich přítomnost vylučující charakter.*“ [Baumann, 1995: 25]

V těchto bodech spatřuji jistou analogii pro dnešní dobu, která je charakteristická trendem volného času a jeho aktivním trávením v přírodě a cestováním. Vždy jsem měla pocit, že motivy, které turisty do přírody přivádějí, se sice různí, avšak současně mají několik podobných vzorců, které by se po hlubším prozkoumání mohly dát rozpoznat a pojmenovat. Tyto motivace se mohou i u jednoho člověka během života měnit a současně jedna nevyklučuje druhou, byť mají povětšinou různé váhy.

Aby vynikla jednota rozmanitosti, bylo zapotřebí při snaze o sestavení typologie porovnat více *odlišných VZCHŮ*, v nichž se prolínají různé druhy rekreace. Čas strávený v terénu jednotlivých oblastí, pozorováním návštěvníků doplněným o náhodné rozhovory mi skutečně potvrdil, že motivace, které lidi do přírody přivádějí, a potažmo i vzorce chování jsou všude velmi podobné, tedy bez ohledu na charakter oblastí. Na jejich základě jsem rozdělila návštěvníky do následujících 3 skupin: přátelé přírody, sportovní nadšenci a konzumenti atrakcí. Všechny tři typy podrobněji charakterizují v následujících řádcích.

### **3.6.1 Přátelé přírody**

První a nepochybně také nejstarší skupinou návštěvníků *VZCHŮ* jsou přátelé přírody. Ačkoliv do této skupiny spadají také všichni botanici, zoologové, ekologové či ochránci přírody, nemám na mysli pouze tuto vědeckou menšinu, skupina je výrazně obsáhlejší. Zahrnuje také všechny ty, kteří si uvědomují, jak příznivé dopady má pobyt v přírodě na jejich tělo i mysl, a tak se do zeleně vydávají pokaždé, když je to možné, ať je to kdekoliv. Přátelé přírody upřednostňují klid před exkluzivitou, a tak při plánování procházek a výletů cíleně vyhledávají místa a trasy vedoucí mimo hlavní proud, byť to mnohdy znamená, že z obavy z davů nespatří nějaký unikátní úkaz či jedinečný výhled.

Nebrání se občasnému nepohodlí, naopak jej vnímají jako přirozenou součást pobytu v přírodě, což se odráží také v jejich základní výbavě. Do té patří pohorky či jiné nepromokavé boty, pláštěnka a batoh se svačinou a lahví vody, čímž deklarují nezávislost na výtocích moderní turistické doby, ke kterým se řadí stánky s občerstvením podél turistických tras či hostince. Byť takové příležitosti čas od času také využijí, považují ji za přehnané pohodlí, které člověka oddaluje od přírody a přirozenosti.

Sklon k původní, lidské přirozenosti se u přátel přírody projevuje také tím, že před využíváním jakýchkoliv dopravních prostředků upřednostňují chůzi - coby nejpřirozenější a nejsvobodnější způsob pohybu po krajině. Tímto postojem se, možná nevědomky, ztotožňují s myšlenkami Henryho Davida Thoreaua, které před více než 150 lety shrnul v knize Chůze.

Ne všichni přátelé přírody znají návštěvní řády VZCHÚ, a tak se může stát, že čas od času nějaké pravidlo poruší, někdy také vědomě, sledující svůj zájem. Jelikož se však při pohybu krajinou řídí převážně citem a k přírodě chovají úctu a respekt, svojí činností pravděpodobně žádné významné škody nenapáchají. K tomu přispívá také skutečnost, že mezi návštěvníky VZCHÚ představují spíše menšinu.

*„Ti, kteří choděj, protože maj rádi přírodu a památky a poznávají to, těch je dneska v tom objemu návštěvníků hluboká menšina, bych řekl. (...) Nějakej střet nebo z toho vycházející zátěž vůči ochraně přírody od těch klasických turistů až tak nevychází.“*  
[Kořínek]

### **3.6.2 Sportovní nadšenci**

*„Požitek z krásy přírodní jest ještě značně podporován přídatky tělesného rázu.“*  
[Jarkovský, 1914: 83]

Pro zástupce skupiny, kterou jsem příznačně a poněkud tuctově nazvala sportovními nadšenci, hraje stěžejní roli při návštěvě VZCHÚ nikoliv okolí, ale fyzično. Hlavním motivem návštěvy (a tedy také zájmem v prostředí) je nějaká podoba sportovního výkonu, překonání fyzických limitů či, v extrémnějším případě, ukojení touhy po adrenalinu. Sportovní výkony nicméně rozhodně nejsou osamoceným prožitkem, vždy se pojí s vědomím okolní přírody.

Mezi sportovní nadšence patří provozovatelé veškerých sportovních aktivit, které lze pro svůj charakter vykonávat výhradně ve venkovním prostředí, neboť pro ně vytváří vhodné podmínky. Řadí se sem sportovní činnosti provozované na individuální či skupinové bázi (např. nordic walking, běh, cyklistika, jízda na in-line bruslích či (horo)lezectví aj.), ale i takové, k nimž je zapotřebí uspořádat hromadnou akci (např. orientační běh).

Vzhledem k rozsahu pomyslného výčtu sportovních aktivit prováděných v přírodním prostředí je zřejmé, že se jedná o velmi širokou a různorodou skupinu návštěvníků, a tak by jakékoliv zobecnění vedlo ke zkreslení. Vztah sportovních nadšenců k přírodě, a tedy i jejich chování k ní, může nabývat celé škály podob, čemuž přispívá i skutečnost, že každý jednatel je jiný. I tak si však dovoluji tvrdit, že jednotlivé zájmové skupiny mají jisté společné rysy.

Z rozhovorů, které jsem podnikla (orientační běžec, lezec a cyklista) některé společné rysy jasně vyplývají. Jelikož všichni tráví velkou část svého volného času venku, mají k přírodě kladný vztah a povětšinou si dobře uvědomují její zranitelnost a potřebu ji chránit. Proto také v naprosté většině případů naprosto chápou a respektují pravidla a omezení chování v jednotlivých VZCHÚ. Shoda však panuje také v pocitu mírné nespravedlnosti či frustrace plynoucí z nařízení, která zakazují či omezují některé skupinové činnosti, zatímco běžných návštěvníků se netýkají. Konkrétními příklady mohou být následující zákazy:

- zákaz vedení trasy závodu přes vrchol Sněžky, zatímco běžná veřejnost nijak regulovaná není; [Drahný]

- zákaz horolezecké činnosti na vybraných skalách či částech území: „*Ted' třeba k největším destrukcím ve Skaláku, nebo změnám na té přírodě, dochází díky bikerům, geocacherům, který to prostě neobejdou po cestě, ale napálej to na ten azimut, takže tam jsou vyšlapaný dálnice. To už není GPSka potřeba vůbec, to poznáte z turistický cesty, kde to je. Ty ale jinak nijak organizovaný nejsou, turisti to samý - na ně ta státní správa nijak nedosáhne, takže kdyžtak se vozej po nás...*“ [Homolka]

- omezení prostoru pro závod v orientačním běhu: „*Když to tak řeknu, tak ty stopy, co zanechá třeba ten náš závod, tak jsou pro ten les, si myslím, naprosto minimální. Po pár bouřkách nebo deštích, i v těch skalních průchodech, kde třeba je to asi nejvíc vidět,*

*že tam někdo proběhl, protože se tam samozřejmě shrne to jehličí a tak dále, to tam nikdo moc nepoznává. A potom, když tam jdete běhat a potkáte tam nějaký tři motorkáře, který tam jedou úplně volně lesem a zbyde po nich taková rýha, kterou neudělá ani tisíc běžců, když by tam běželo za sebou, tak s tím nic neuděláte, akorát je to prostě frustrující.“ [Wolf]*

Není však pochyb o tom, že by všichni sportovní nadšenci zájmy ochrany přírody chápali a respektovali. Jsou i tací, kteří svůj zájem (např. sjet na kole tento prudký kopec) upřednostňují nade všechny ostatní a na dopady nehledí. Věřím, že podobně jako by platilo pro celou populaci, může jít i zde odhadem o 1 – 4 % sportovních nadšenců.

### **3.6.3 Konzumenti atrakcí**

Tato skupina je ze všech nejmladší a v poslední době zažívá největší nárůst, za významného přispění pandemie covidu. Jak název skupiny napovídá, hlavním zájmem při návštěvě VZCHÚ není pobyt v přírodě ani sportovní výkon, ale silné zážitky spojené s návštěvou pokud možno co nejvíce atrakcí. Těmi mohou být historické památky, zábavní zařízení (např. bobová dráha), zoo, přírodní unikáty, pivovary, ale také zábavný program (např. koncert či jiné představení), ideálně od každého trochu, a to na co nejmenším území, ať je paleta zážitků co nejbarevnější.

*„Tyhle atrakce jsou využívány těma běžnýma návštěvníkama, který už se nechovaj jako takovej ten turista, který opravdu jde po tý krajině odněkud někam, rozhlíží se a kochá se. Dneska si jdou lidi užívat daleko intenzivnějš.“ [Kořínek]*

Na tomto místě si dovolím citovat úryvek ze svého terénního deníku: (31. 7., Krkonoše) *Večer jdu na polévku do horského hotelu kus pod námi. U vedlejšího stolu sedí asi devítičlenná skupina dospěláků a dětí, kteří tu podle rozhovoru tráví asi týden. Zrovna se baví o tom, jak zítra půjdou na Stezku korunami stromů a v úterý na Sněžku. Vážně mi přijde, že to tu lidé považují za lunapark, kde Sněžka je jednou z atrakcí. Na tyhle skupiny asi výstavba nových atrakcí zabírá – otázka, zda i výchova.*

V souvislosti s konzumenty atrakcí je záhodno zmínit také fenomén zvaný Bucket Listy. Jedná se o seznamy věcí (nikoliv hmotných, ale v podobě zážitků), které by jejich majitelé rádi stihli udělat/podniknout, než zemřou. Přesně tak totiž někteří

návštěvníci v horách působí – jako kdyby pouze postupně plnili položky na pomyslném seznamu, aniž by si užívali ten samotný proces. Zde si pro ilustraci dovolím použít úryvek ze svého terénního deníku (3. 8. 2021 *Labská bouda*)

*1 km odsud se nachází pramen Labe, kam míří davy. Bez nadsázky. Přidávám se k nim a mám pocit, že cestu všichni – podobně jako dneska já – podnikají jen z pomyslné povinnosti, aby si to odškrtnli ze seznamu „must see“ míst a přidali mezi „seen“. Je to vidět i na tempu některých z nich – cestu si očividně neužívají, jen tam chtějí rychle dojít a vyfotit se u kamenné skruže pomyslně vytyčující pramen. Jsou i tací, kteří si sem přinesli sklenici piva z Labský, aby se tu s ní vyfotili.*

V úryvku zazněl ještě jeden fenomén poslední doby, který je s touto skupinou také úzce propojen, a sice fotografie coby jeden z hlavních motivů cesty. Pro řadu lidí jsou skutečně fotky z výletu, které mohou následně ukázat přátelům či vyvěsit na sociální síti, cennější, než cesta samotná. Při svém výzkumu jsem se neustále setkávala s turistkami pózujícími před kamerou a byla svědkem rozhovorů o tom, kde bude nejlepší se vyfotit, aby to bylo co nejvíce atraktivní. Jak ukazují slova již mnohokrát citovaného Guth-Jarkovského, tento přístup - cestování pro efekt – evidentně není nikterak nový: *„Lidé necestují už ani kvůli sobě, ale kvůli jiným, aby se mohli pochlubiti, kde a že tam byli.“* [Jarkovský, 1914: 49]

Pro konzumenty atrakcí není ani přítomnost dalších návštěvníků žádnou překážkou. Dokud jim davy lidí nebrání na místo dojít/dojet a naplnit tam své další potřeby, např. v podobě fotek, dojem z návštěvy jim nezkaží.

Jak již zaznělo, skupina se výrazně rozrostla během pandemie covidu, neboť v té době byla naprostá většina ostatních atrakcí uzavřená, a tak ty přírodní posloužily jako substitut. Není tedy proto až tak udivující, že vztah této skupiny k přírodě je ze všech zmiňovaných skupin nejchladnější. Zranitelnost přírody, důležitost její ochrany i dopady, které mohou svým chováním způsobit, si uvědomují jen někteří. Frustrace z praktikovaných opatření na usměrnění návštěvníků je proto u této skupiny návštěvníků nejmarkantnější.

Na konzumenty atrakcí by měla být (a také je) z pohledu destinačního managementu zaměřena ta největší pozornost, protože právě oni se na návštěvnosti těch nejpřetíženějších oblastí podílejí nejvíce. Obzvláště tito návštěvníci využívají

veškeré dostupné turistické infrastruktury a nechávají se při výběru destinace a plánování programu na dovolenou ovlivnit propagací a reklamou.

## 4 Diskuse

V této části bych se nejprve ráda věnovala **diskusi vnější**, která spočívá v konfrontaci teorie s poznatky dosaženými empirickým výzkumem.

V počátcích práce na teoretické části jsem prolistovala několik titulů cizojazyčné literatury, věnující se fenoménu overtourismu. Tehdy jsem byla konfrontována s pro mě trochu překvapivou skutečností, a sice – jak již zaznělo dříve - že fenomén je v naprosté většině případů spojován s *urbánními* oblastmi (zejména evropskými, ale i světovými metropolemi), a že hlavní negativní jevy, které s sebou přináší, představují dopady společenské (zhoršení kvality života místních obyvatel či zážitku turistů), včetně dopadů ekonomických. Definice, ale také celá řada textů zcela opomíjí zmínit také dopady na prostředí jako takové, což je diskurz, který by se měl jednoznačně změnit.

Jedna z kapitol knihy *Overtourism, Management and Solutions* [Innerhofer, Erschbamer, Pechlaner, 2019: 93 - 101] nicméně na příkladu Bavorského lesa ukazuje také problematiku overtourismu v národních parcích, potažmo dalších přírodně cenných územích. Její závěr, který bych na tomto místě ráda vyzdvihla, jelikož zcela koresponduje se závěry mého výzkumu, je přesvědčení, že nejlepší cestou k účinné ochraně cenných ekosystémů v turisticky atraktivních oblastech před rušivými dopady návštěvnosti, je správně nastavená komunikace navenek a osvěta. Ta by měla být prováděná ideálně kombinací několika metod. V knize jsou zmíněné informační cedule v terénu a komentované procházky či exkurze přímo se strážci.

Na tomto místě bych ráda přesunula pozornost na **diskusi vnitřní** a zamyslela se nad tím, zda bych s dnešními zkušenostmi postupovala jinak, jak a zda by to případně nějak ovlivnilo závěry výzkumu.



Jedna zásadní věc, kterou bych dnes udělala jinak, se týká pořadí jednotlivých kroků mé práce. Abych byla konkrétní, dnes bych svou práci zahájila studiem teoretických pramenů a teprve s větším obecným povědomím o tématu bych se pouštěla do samotného výzkumu. To se však v případě této práce stalo pouze částečně a projevilo se to na jedné podstatné věci. V době, kdy jsem dávala dohromady seznam potenciálních respondentů, které jsem se chystala oslovit s žádostí o rozhovor, úplně jsem neznala obsah termínu destinační management. Moje zkreslená představa vypadala tak, že v rámci managementu destinace probíhá např. usměrňování turistů na místa, na kterých je jejich přítomnost více žádoucí než jinde. Myslela jsem si však také, že tento management destinace může provádět jeden subjekt (jako např. správa CHKO či NP) a vůbec jsem nevěděla, že základní princip naopak spočívá právě v koordinaci *celé řady* zainteresovaných subjektů. To vedlo k tomu, že jsem s prosbou o rozhovor oslovovala výhradně zástupce správ jednotlivých oblastí a nepídila se po destinačních společnostech. (Na skutečnost, že mezi respondenty mám také ředitelku destinační společnosti Sdružení Český ráj, mě přivedla náhoda.) Až teprve v průběhu práce na teoretické části jsem si uvědomila, že by bývalo stálo za to, provést rozhovory i se zástupci destinačních společností obou dalších oblastí, což se již nepodařilo dodatečně zařídit, byť jsem se o to pokusila. Jelikož však v projektu mluvím o opatřeních jednotlivých správ VZCHÚ, nikoliv dalších subjektů, tak tento omyl za nijak zásadní problém nepovažuji.

Další věc, kterou bych dnes udělala jinak, je formulace výzkumných otázek hned v projektu. V tom zmiňuji akorát střet zájmů návštěvníků a ochrany přírody a krajiny, ale zcela opomíjím jednu zásadní věc, a sice dopady nadměrné návštěvnosti na zranitelnou přírodu chráněných území. Místo „střetu zájmů“ jsem pro každou oblast použila pojem „projevy návštěvnosti“ a zájmům se nakonec věnuji až v kapitole typologie návštěvníků, kde mi to dává největší smysl.

V počátcích výzkumu, již během rozhovorů se zaměstnanci Správy KRNAP pracujícími v oddělení styků s veřejností, jsem si uvědomila další skutečnost: v projektu formulované očekávání, že budu na základě svého relativně krátkého pobytu v jednotlivých oblastech schopná navrhnout konkrétní opatření, která by mohla situaci vyřešit, bylo nadmíru troufalé. I tak jsem však přišla s několika

konkrétními návrhy opatření, jejichž aplikace by v lepším případě mohla situaci vylepšit, v případě horším by ničemu neuškodila.

Co se týče výběru vzorku respondentů, ten bych se dnes také pokoušela více promýšlet, aby u všech oblastí vypadal podobně. Ačkoliv jsem v případě Krkonošského národního parku mluvila s pěti lidmi, což je o jednoho více, než jsem plánovala, jeho nasycenost se projevila snad hned u rozhovoru třetího, protože všichni zaměstnanci Správy KRNAP zastávají velmi podobné postoje a o problémech jsou informovaní všichni velmi dobře. Rozmanitost vzorku respondentů v případě Českého ráje je naopak až překvapivá a přivedla mě na myšlenku, jak by asi vypadaly závěry výzkumu, kdybych hovořila ještě s úplně jinými lidmi, kteří se specializují na fenomény, které doposud nezazněly. Na Třeboňsku jsem sice vedla rozhovory se zaměstnanci Správy CHKO, nicméně každý z nich na věc nahlížel trochu jinak, a tak by mě teď s odstupem zajímal názor ještě někoho zvenčí. I tak věřím, že by se výsledné závěry nijak zásadně nelišily od těch nynějších, protože jsem i v této pestrosti odpovědí našla nějaké společné vzorce, které by se nejspíše opakovaly i u dalších respondentů.

Výběr tří oblastí pro výzkum sice splnil účel v tom, že poukázal jak na různorodost, tak na společné rysy projevů a dopadů overtourismu, současně však neumožnil jít v některých ohledech dostatečně do hloubky, a tak může práce působit relativně povrchně. Hlubší prozkoumání aspektů overtourismu, včetně zapojení dalších aktérů působících v jednotlivých oblastech (různí podnikatelé v oblasti cestovního ruchu, zaměstnanci destinačních společností či starostové obcí) by mohlo být námětem pro případnou další práci.

## 5 Závěr

*Overtourismus* – nanejvýš deset let starý termín, který pojmenovává fenomén posledních několika let, jímž je nadměrná návštěvnost některých míst či oblastí. Pojem bývá skloňován převážně v souvislosti se světovými metropolemi a jedna z jeho definic zní: „*Dopad cestovního ruchu na destinaci či její části, který negativním způsobem ovlivňuje vnímanou kvalitu života místních obyvatel a/nebo kvalitu zážitku turistů*“. Práce nicméně nezkoumá overtourismus ve městech, nýbrž ve velkoplošných zvláště chráněných územích a věnuje se hlavně dopadům na jejich prostředí, a to jak na vzácné přírodní fenomény národních parků, tak na člověkem přetvářenou krajinu chráněných krajinných oblastí.

Aby byla dosažena jednotna rozmanitosti (mohlo dojít k porovnání), vybírala jsem oblasti pro výzkum na základě principu diverzity, a to nejen v přírodních, ale i v socioekonomických parametrech. Takto byl vybrán **Krkonošský národní park**, v němž jsou hlavním předmětem ochrany horské a podhorské biogeocenózy, dále **CHKO Český ráj**, kde je chráněn především pískovcový fenomén a do třetice pak člověkem významně pozměněná a po staletí obhospodařovaná rybníční krajina **CHKO Třeboňska**.

Cílem práce bylo zmapovat hlavní projevy nadměrné návštěvnosti a rozpoznat jejich dopady na zranitelnou přírodu chráněných území. Při formulaci výzkumných otázek mne zajímalo, zda mají projevy a dopady overtourismu všude podobné rysy, či zda se s ohledem na charakter oblasti liší. Prostřednictvím rozhovorů a zúčastněného pozorování jsem došla k následujícím závěrům.

**Krkonošský národní park** se v roce 2018 s necelými čtyřmi miliony návštěvníků či bezmála dvanácti miliony pobytových dní v celosvětovém srovnání národních parků zařadil na těžko uvěřitelné páté místo, v přepočtu návštěv na plochu pak dokonce na místo čtvrté. O zasaženosti overtourismem tedy skutečně nemusí být pochyb, o čemž se na vlastní oči přesvědčí každý, kdo se v jakýkoli slunečný den vydá na vrchol Sněžky, k prameni Labe či téměř kamkoliv po vrcholových partiích. Návštěvnost je v Krkonoších dvouvrcholová, přičemž letní sezóna se každoročně prodlužuje jak do

brzkého jara, tak do pozdního podzimu, takže klid na hřebenech hor není téměř nikdy.

Hlavním předmětem ochrany Krkonošského národního parku je společenství rostlinstva a živočišstva vázané na horské prostředí, tedy především živá příroda. Za nejproblematictější projev návštěvnosti je zde jednoznačně považováno vstupování mimo cesty (nejen) v klidových územích, způsobující celou řadu dopadů. Mimo běžného zhutnění půdy snižující retenci vody v krajině a urychlení eroze, dochází k sešlapu vysokohorské vegetace plné endemických či ohrožených druhů rostlinstva i živočišstva, ale také k rušení ohrožených druhů živočichů, přispívající k jejich brzkému vyhynutí.

V případě **Českého ráje** dílčí monitoring návštěvnosti sice probíhá, celkové počty však k dispozici nejsou a zdá se, že jejich znalost není pro zaměstnance správy nijak stěžejní. Data z automatických sčítačů nicméně potvrzují mémi respondenty subjektivně vnímaný nárůst. Do oblasti přijíždějí převážně rodiny s dětmi, ale také čundráci, vyhledávající romantiku či vyznavači celé řady sportovních aktivit, v čele s horolezci a orientačními běžci.

Hlavním předmětem ochrany CHKO Českého ráje je pískovcový fenomén, tedy unikátní geomorfologie skalních měst s typickými krajinnými dominantami, na něž se váže celá řada chráněných rostlin a živočichů. Nejmarkantnější dopady návštěvnosti jsou vázány právě na skály a skalní města, a to nejen proto, že tato místa představují jeden z hlavních turistických cílů oblasti, a jsou tak vystaveny největšímu tlaku, ale především pro svou zranitelnost. Při pouhém přecházení po povrchích skal, natož pak vlivem dalších rušivých činností člověka jako je rytí klackem, rozdělávání ohňů v jejich blízkosti či nešetrné zacházení s lanem při slaňování, dochází k jejich významnému opotřebení a současně k rušení živočišstva vázaného na biotopy skal. Pískovce navíc spočívají na turonských vápnitých jílovcích, což je podloží velmi náchylné k erozi, tudíž stačí drobné narušení vrstvy vegetačního pokryvu a dochází k jejímu stržení a vlivem deště pak také k významnému odnosu půdy ze svahů do údolí.

**Třeboňsko** svým rovinatým charakterem láká k návštěvě zejména cykloturisty, kteří v této oblasti představují hlavní skupinu návštěvníků. Celkové počty známé

nejsou, nicméně trend, vycházející z dat z automatických sčítačů, ale zejména z objektivního dojmu zástupců správy, je s krátkou pauzou v době protipandemických restrikcí rostoucí.

CHKO Třeboňsko bylo založeno s cílem ochrany jedinečné kulturní krajiny, v níž aktivity člověka bývaly po staletí v souladu s přírodou. Jeho přírodní hodnoty spočívají ve výskytu celé řady chráněných druhů živočichů (především ptáků) a rostlin vázaných na vodní prostředí či na další specifické biotopy, jako jsou např. rašeliniště. Dopady nadměrné návštěvnosti na přírodu jsou patrné zejména v jednotlivých MZCHÚ, chránících unikátní lokality, jako je kupříkladu písčný přesyp, na němž cyklisté pokouší své možnosti a jízdou v písčných dunách poškozují rostliny vázané na tento druh tropického biotopu a plaší pískomilný hmyz.

Overtourismus na Třeboňsku, jak vyplynulo z rozhovorů, se však nejvíce projevuje na mezilidských vztazích, a to jak mezi cyklisty navzájem, tak ve vztahu k dalším skupinám. Averse některých místních obyvatel a lesáků vůči cyklistům pramení v nedostatku vzájemného respektu a uvědomění některých návštěvníků, že v oblasti se nejenom jezdí na kole, ale také a zejména bydlí a žije.

S nadměrným počtem návštěvníků zejména několika málo míst se potýkají všechny zkoumané oblasti. Některá místa jsou sice negativně ovlivňována již samotnými počty návštěvníků (např. pískovcové skály), avšak hlavní rušivé dopady na přírodu vycházejí z **nedostatku pokory**. Malé procento bezohledných návštěvníků, slepě sledujících pouze své vlastní zájmy, které však v absolutních číslech představuje velké množství lidí, vlivem pandemie covidu-19 ještě významně narostlo, neboť lidé hledali substituci k uzavřeným atrakcím a začali dávat zavděk návštěvám přírody. VZCHÚ se tak pro mnohé stala dalším předmětem konzumu, aniž by docházelo k uvědomění jejich vnitřní hodnoty.

Projevy návštěvnosti mají ve všech oblastech podobné rysy: vstupování či vjíždění na zranitelná místa, odhazování odpadků, rozdělování ohňů či parkování mimo vyhrazená místa. Jejich nejrušivější dopady na přírodu se však oblast od oblasti liší. Jak průzkum potvrdil, jsou vázány převážně na předměty ochrany jednotlivých VZCHÚ.

Dalším cílem práce bylo zmapovat **opatření**, kterými se správy jednotlivých oblastí snaží rušivé zásahy návštěvníků eliminovat. Mix opatření, které správy využívají, jsem rozdělila do tří skupin – na právní, tvrdá a měkká. Právní opatření spočívají v nastavení pravidel chování (skrze zákon 114/1992 Sb. a návštěvní řády) a následném vymáhání jejich dodržování prostřednictvím strážců NP či CHKO. Tvrdá nebo také fyzická opatření se uplatňují přímo v terénu a spočívají v udržování cest a pěšinek v dobrém stavu, aby lidé nechodili mimo ně. V místech, kde je situace natolik kritická, že pravidla ani pravidelná přítomnost strážců nefunguje, přichází na řadu opatření nejtvrděší, v podobě fyzických zábran. Vzorovým příkladem je Sněžka, na které v posledních několika letech prostor pro návštěvníky od přírody odděluje sítě, dále pak oblast skalního hradu Drábské světničky v Českém ráji, který je veřejnosti zneprístupněn. Mezi měkká opatření patří nejen taková, která mají za cíl nasměrovat návštěvníky do odlehlejších míst, ale především opatření osvětová a vzdělávací. Právě osvěta a postupná výchova společnosti je všemi považována za nejnáročnější, ale současně i tu nejlepší cestu, jak situaci postupně zlepšit.

V úvodu jsem si předsevzala, že bych v ideálním případě chtěla navrhnout nějaká **konkrétní opatření**, jak situaci v jednotlivých zkoumaných oblastech zlepšit. V případě Krkonoš bych navrhovala zpoplatnění vstupu, a to nikoliv do celého parku, ale na jeho nejfrekventovanější místo, jímž je Sněžka. Tento krok a mediální pozornost, kterou by zajisté vyvolal, by mohl nejen ulevit vrcholu naší nejvyšší hory, ale také přimět lidi uvědomit si její cenu. Pro skalní oblasti Českého ráje bych navrhovala umístění kovových chodníků na stezky vedoucí skrze skály, které by zpomalily jejich opotřebení. Třeboňsku, ale také ostatním oblastem by prospělo zintenzivnění komunikace s ostatními subjekty, které mají v oblasti svůj zájem, s cílem posílení spolupráce nejen v oblasti marketingové komunikace.

Jedním z primárních cílů práce bylo sestavení **typologie návštěvníků VZCHÚ**. Na základě zúčastněného pozorování v terénu, doplněného o poznatky z rozhovorů, jsem došla k závěru, že motivace, které lidi do přírody přivádějí, a potažmo i jejich vzorce chování jsou všude velmi podobné, tedy bez ohledu na charakter VZCHÚ, a umožňují návštěvníky rozdělit do 3 základních skupin. Jsou to: milovníci přírody, sportovní nadšenci a konzumenti atrakcí. **Milovníci přírody** se do krajiny vypravují buď s badatelskými záměry či za odpočinkem a načerpáním energie z ticha a

čerstvého vzduchu. Tato skupina představuje ve všech VZCHÚ spíše menšinu a zpravidla žádné škody nepáchá, neboť se řídí citem a pokorou. **Sportovní nadšenci** se do VZCHÚ vydávají převážně s vidinou sportovního výkonu, který se nicméně nedá zcela oddělit od vědomí okolní přírody. Jejich zájmy leckdy překračují hranice zájmu ochrany přírody a krajiny, což je znát kupříkladu na Třeboňsku, kde někteří cyklisté nerespektují pravidla MZCHÚ a sjíždějí po písčítých svazích pískoven. **Konzumenti atrakcí** vyhledávají především silné zážitky, a tak míří na konkrétní vyhlášená místa, kterých mají mnohdy na pomyslném seznamu hned několik. Krajinou se pohybují, aniž by si často uvědomovali, kde jsou a zda tam platí nějaká pravidla, a často je tak nevědomky, jindy i záměrně, porušují. Tato skupina za pandemie významně narostla, což bez výjimky potvrzují výpovědi všech mých respondentů. Právě na tuto skupinu by měla být cílena osvětová i marketingová opatření, jelikož představují většinu návštěvnosti těch nejvytíženějších míst.

## Epilog

V úplném závěru práce bych ráda ještě vyjádřila vděk všem okolnostem, které mě přiměly k výběru právě tohoto tématu a přivedly mě právě do těchto oblastí. Ačkoliv mě práce stála neskutečně mnoho času, energie, úsilí i vzteku, výrazně více mi toho dala. I když pominu vše, co jsem se v průběhu výzkumu i během následného zpracovávání nasbíraných dat naučila a dozvěděla, jsou její přínosy nevyčísitelné. Patří k nim krásný čas strávený v přírodě, objevení řady hezkých míst, nespočet setkání s inspirativními lidmi, několik milých přátelství navázaných díky rozhovorům a konečně a především mé současné angažmá v centru ekologické výchovy Správy KRNP. Šlo o po všech stránkách obohacující zkušenost, kterou bych ze srdce přála také všem ostatním, kteří se svou prací teprve začínají.

## Zdroje

### Metodologické zdroje

HENDL, JAN. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. 408 s. ISBN: 80-7367-040-2

KAUFMANN, JEAN-CLAUDE. 2007. *Chápající rozhovor*. Překlad: Černá, Marie. 2010. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 117 s. ISBN 978-80-7419-033-9

KONOPÁSEK, ZDENĚK. 1997. Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu: Program Atlas/ti v akci. *Biograf* (12): 106 odst.

MIOVSKÝ, MICHAL. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s. 1. vyd. 332s. ISBN 80-247-1362-4

OLSEN, WENDY. 2004. Triangulation in Social Research: Qualitative and Quantitative Methods Can Really Be Mixed. *Development in Sociology*. ed. M. Holborn. Ormskirk: Causeway Press.

NOVOTNÁ, HEDVIKA. 2021. *Přednášky Metod kvalitativního výzkumu*.

### Tištěné zdroje

BRANIŠ, MARTIN. a kol. 1999. *Výkladový slovník vybraných termínů z oblasti ochrany životního prostředí a ekologie*. Karolinum, Praha, 47 s. ISBN 80-7184-758-5

BRAUN KOHLOVÁ, MARKÉTA; MELICHAR, JAN; KAPROVÁ, KATEŘINA. 2017. *Metodika monitoringu návštěvnosti v chráněných územích*. AOPK ČR, Praha, 74 s. ISBN 978-80-88076-60-5

BROLÍK, TOMÁŠ. 2022. Teď, nebo nikdy. *Respekt*. 2. – 8. 5. 2022. s. 30-33.

DRAHNÝ, RADEK. 2021. *Data ze sčítačů potvrzují výjimečnost roku 2020*. Tisková zpráva z 2. 3. 2021. Vrchlabí: Správa KRNAP.

DRAHNÝ, RADEK. 2022. *Jaká byla návštěvnost Krkonošského národního parku v roce 2021?* Tisková zpráva ze 7. 2. 2022. Vrchlabí: Správa KRNAP

DRAHNÝ, RADEK. 2019. *V roce 2018 měly Krkonoše o půl milionu víc návštěv*. Tisková zpráva z 25. 4. 2019. Vrchlabí: Správa KRNAP.

ERLEBACH, MARTIN. 2022. *Historie a současnost turismu v Krkonoších*. PPT prezentace přednesená 8. 1. 2022, KCEV Krtek, Vrchlabí. 113s.

FLOUSEK, JIŘÍ. 2019. *Krkonoše jsou NEJ!?* *Krkonoše, Jizerské hory 7/2019*. Vrchlabí: Správa KRNAP. s. 8-9.

GOODWIN, HAROLD. 2017. The Challenge of Overtourism. *Responsible Tourism Partnership Working Paper*. 4. October 2017. 19s.



- GUTH-JARROVSKÝ, JIŘÍ. 1914. *Turistika: turistický katechismus*. Praha: Nakladatelství Baset. 2003. 185s. ISBN 80-86223-99-X
- GÜRTLEROVÁ, PAVLA. POŇAVIČ, MICHAL. HÁTLE, MIROSLAV. KRÁLOVÁ, MAGDALÉNA. 2012. *Třeboňsko: Geologie chráněných krajinných oblastí České republiky*. Praha: Česká geologická služba. ISBN 978-80-7075-777-2
- HOLEŠINSKÁ, ANDREA. 2012. *Destinační management jako nástroj regionální politiky cestovního ruchu*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-8171-0
- INNERHOFER E, ERSCHBAMER G, PECHLANER H. 2019. *Overtourism: Tourism Management and Solutions*. Milton: Taylor & Francis Group. 257 s. ISBN 978-0-367-18743-9
- KOCIÁNOVÁ, MILENA; ŠTURSA, JAN; VANĚK, JAN. 2015. *Krkonošská tundra*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 45 s. ISBN: 978-80-87706-95-4
- Dům přírody Třeboňska*. 2020. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. ISBN 978-80-7620-060-9.
- LÉBLOVÁ, KATEŘINA. 2012. *Sociální motivace k ochraně přírody v ČR do roku 1956: analýza vybraných (chráněných) území*. Diplomová práce. 260 s.
- LINDROVÁ, TEREZA. 2018. *Turistika v Krkonoších*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 49s. ISBN: 978-80-7535-085-5
- Louda, Jiří; Chlud, Tomáš. 2021. *Příběhy z Krkonoš: v komiksech*. 132 s. Vrchlabí: Green Mango. ISBN 978-80-908041-3-5
- MÁCHAL, ALEŠ. 2006. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. Rezekvítek, Brno, 57 s.
- MIKO, LADISLAV; ŠTURSA, JAN. A KOL. 2010. *Národní parky a chráněné krajinné oblasti v České republice*. Ministerstvo životního prostředí, Praha, 74 s. ISBN 978-80-7212-543-2
- PÁSKOVÁ, MARTINA. 2009. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Gaudeamus Univerzita Hradec Králové, 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1
- Plán péče: o Krkonošský národní park a jeho ochranné pásmo 2010-2020, přehled*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 2017. 31s. ISBN: 978-80-7535-062-6
- Plán péče: o CHKO Třeboňsko na období 2018-2027*. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. 59 s.
- Plán péče: o CHKO Český ráj na období 2014 – 2023*. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. 47 s.
- PTÁČEK, LADISLAV. URBANČÍKOVÁ, JANA. 2019. *Koncepce práce s návštěvnickou veřejností: Interpretační plán*. CHKO Třeboňsko. Ústav pro interpretaci místního dědictví.
- ROTH, PETR. 2017. *Správy NP a CHKO – unikátní model v rámci EU*. In: *Fórum ochrany přírody*. 2017. Vol. 4. 31-32.

RYNDA, IVAN. 2020. Přístupy k tvorbě a ochraně krajín. In: *Živa. 2020*, Vol. 5. Academia, SSČ AV ČR. 206 – 209.

SPALLEK, WALDEMAR. 2021. *Atlas Krkonoš*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 128 s. ISBN 978-83-64528-99-6

ŠTURSA, JAN. 2011. *Krkonoše/Karkonosze Přeshraniční biosférická rezervace UNESCO*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 35s.

ŠTURSA, JAN. 2014. *Krkonošský národní park: Kouzlo Krkonoš*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 45 s. ISBN: 978-80-87706-55-8

ŠTURSA, JAN. 2017. *Krkonošská tundra*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 208. ISBN 978-80-7535-056-5

ŠTURSA, JAN; VANĚK, JAN. 2019. *Klenoty krkonošské tundry*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 49 s. ISBN 978-80-7535-102-9

TĚŠITEL, JAN; KUŠOVÁ, DRAHOMÍRA; MATĚJKA, KAREL; BARTOŠ, MICHAL. 2005. *Lidé v biosférických rezervacích*. Ústav systémové biologie a ekologie Akademie věd České republiky, České Budějovice, 57 s. ISBN 80-239-6987-0

THOREAU, HENRY DAVID. 1861. *Chůze*. Překlad Franta, Zdeněk. Brno: Zvláštní vydání. 1995. ISBN 80-85436-36-1

VANĚK, JAN. 2017. *Krkonoše cestou necestou*. Vrchlabí: Správa Krkonošského národního parku. 256 s. ISBN 978-80-7535-055-8

ZAHRADNÍK, DAVID. BANAŠ, MAREK. 2021. *Zpracování průzkumu návštěvnosti na vybraných lokalitách CHKO Třeboňsko*. Dolany: Monitoring návštěvnosti, s.r.o.

## Internetové zdroje

ADAMOVIČ, JIŘÍ. Vesmír. 2020. *Hranice zvaná lužický lom*.

<https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2020/cislo-11/hranice-zvana-luzicky-zlom.html> 4.4.2022 18:23:56

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY. Ptačí oblast Třeboňsko.

<https://trebonsko.nature.cz/o-sprave-chko-trebonsko/> 23.3.2022 18:33:24

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY. Pískovcový fenomén Českého ráje.

<https://ceskyraj.nature.cz/charakteristika-oblasti/piskovcovy-temperatni-fenomen/> 3.3.2022 20:33:12

ANTOŠOVÁ, ALENA, KOŘÍNKOVÁ, JITKA. Český ráj. 2019. *Návštěvnost Českého ráje v roce 2018*. <https://www.cesky-raj.info/cs/kontakty/sdruzeni-cesky-raj/tiskove-zpravy/navstevnost-ceskeho-raje-v-roce-2018.html> 16.3.2022 14:38:12

BRAUN, JAN. *Krkonošský deník.cz*. 2020. *Vytvoření klidových území a omezení pohybu se Sněžky nedotkne, Černé hory ano*.

[https://krkonosky.denik.cz/zpravy\\_region/robin-bohnisch-sprava-krnap-reditel-krkonosky-narodni-park-rozhovor260520-tu.html](https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/robin-bohnisch-sprava-krnap-reditel-krkonosky-narodni-park-rozhovor260520-tu.html) 26.3.2022 9:13:37

ČESKÁ TELEVIZE. 2017. *Národní klenoty. Třeboň - Krčínovo dobré dílo.*

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10361869257-narodni-klenoty/215562235200014/> 4.4.2022 13:57:05

ČESKÝ RÁJ. 2010. *Výstupy dotazníkového šetření mezi návštěvníky Českého ráje - léto 2010.* <https://www.cesky-raj.info/cs/region-cesky-raj/sdruzeni-cesky-raj/monitoring-navstevnosti/vystupy-dotaznikoveho-setreni-mezi-navstevniky-ceskeho-raje-leto-2010.html> 17.3.2022 18:43:35

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Metodika - Cestovní ruch.*

[https://www.czso.cz/csu/czso/metodika\\_casove\\_rady\\_cestovni\\_ruch](https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_casove_rady_cestovni_ruch) 9.2.2022 9:37:09

DTEST. *Chráněné krajinné oblasti.* <https://www.dtest.cz/clanek-8142/chranene-krajinne-oblasti> 13.3.2002 14:33:12

ENTE PARCO NAZIONALE DEL VESUVIO. *The Great Cono.*

<https://www.parconazionaledelvesuvio.it/en/visit-the-park/the-paths/the-great-cono/> 24.4.2022 16:44:01

GEOPARK ČESKÝ RÁJ. *Globální geopark UNESCO Český ráj.*

<http://www.geoparkceskyraj.cz/cs/geopark/globalni-geopark-unesco-cesky-raj.html> 30.3.2022 14:12:39

HAVELKOVÁ, SVATAVA. *Ochrana přírody. 2019. Omezení a zákaz činnosti opatřením obecné povahy.* <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/omezeni-a-zakaz-cinnosti-opatrenim-obecne-povahy/> 20.3.2022 13:52:44

HAVRDA, BOHUSLAV. *Kronika obce. 2021. Vodoléčebné lázně Sedmihorky. Historie Lázní Sedmihorek 1840 – 2000.* <http://www.karlovice-sedmihorky.cz/o%20obci/kronika/LS.htm> 27.3.2022 16:33:19

KLUB ČESKÝCH TURISTŮ. *Historie KČT.* <https://kct.cz/historie> 14.3.2022 13:23:58

KUPČÍKOVÁ TEREZA. *CzechTourism. 2019. Návštěvnost turistických cílů 2018: Český ráj.* <https://tourdata.cz/regionalni-reporty/turisticke-oblasti/cesky-raj/> 16.3.2022 10:12:23

LEJSEK, ZDENĚK. 2020. *Cestovní ruch v historických souvislostech.* In: *Statistika a my.* [https://www.czso.cz/documents/10180/20541253/1804110620\\_21.pdf/c2e94604-287b-45ea-8d98-c0bc22201d73?version=1.0\\_3.2.2022](https://www.czso.cz/documents/10180/20541253/1804110620_21.pdf/c2e94604-287b-45ea-8d98-c0bc22201d73?version=1.0_3.2.2022) 14:36:12

LENART, JAN. *ekolist.cz. 2021. Jan Lenart: Overtourismus v české přírodě. A co dál?* <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/jann-lenart-overtourismus-v-ceske-prirode.a-co-dal> 5.3.2022 18:51:56

LEXICO - OXFORD ENGLISH AND SPANISH DICTIONARY.

<https://www.lexico.com/definition/overtourism> 12.3.2022 9:45:34

LIDOVKY.cz. 2008. *VÍTE, ŽE... první lesní řád vydala Marie Terezie?*  
[https://www.lidovky.cz/domov/vite-ze-prvni-lesni-rad-tydala-marie-terezie.A081101\\_000101\\_ln\\_noviny\\_sko](https://www.lidovky.cz/domov/vite-ze-prvni-lesni-rad-tydala-marie-terezie.A081101_000101_ln_noviny_sko) 11.4.2022 20:49:37

MIŠKOVSKÝ, JOSEF. 2016. *Strategie cestovního ruchu Svazku měst a obcí Krkonoše.*  
<https://svazek.krkonoše.eu/strategie-cr> 3.3.2022 14:46:32

MLČOCH, SVATOMÍR. Ochrana přírody. 2012. *Dvacet let zákona na ochranu přírody a krajiny.* <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pravo-v-ochrane-prirody/dvacet-let-zakona-na-ochranu-prirody-a-krajiny/> 3.2.2022 16:33:31

MOCEK, JAN. Ochrana přírody. 2015. *Šedesátileté výročí CHKO Český ráj.*  
<https://www.casopis.ochranaprirody.cz/z-nasi-prirody/sedesatilete-vyroci-chko-cesky-raj/> 18.3.2022 10:47:49

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. *Biosférické rezervace v ČR.*  
[https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni\\_vztahy/cr\\_v\\_mezinarodnich\\_organizacich/unesco/cr\\_v\\_unesco/biosfericke\\_rezervace\\_v\\_cr.html](https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_mezinarodnich_organizacich/unesco/cr_v_unesco/biosfericke_rezervace_v_cr.html)

MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. <https://www.mzp.cz/cz/ministerstvo> 21.3.2022 15:23:45

OCHRANA PŘÍRODY. *Člověk v krajině.*  
<https://ceskyraj.ochranaprirody.cz/charakteristika-oblasti/krajina/clovek-v-krajine/> 1.3.2022 14:12:02

OCHRANA PŘÍRODY. *O Správě CHKO Třeboňsko.* <https://trebonsko.ochranaprirody.cz/o-sprave-chko-trebonsko/> 2.4.2022 14:29:06

PRIORITA. Informační zpravodaj Státního fondu životního prostředí ČR. 2021. *Správa KRNAP inventarizuje krkonošský reliéf.* <https://www.priorita.cz/reportaze/sprava-krn timerizuje-krkonosky-georelief/> 8.4.2022 18:37:08

PŘÍRODA HRUBÉHO JESENÍKU: JEDINEČNÝ A OHROŽENÝ KLENOT. *Tabulka rozdílů NP a CHKO.*  
<https://www.npjeseniky.info/narodni-park-jeseniky/tabulka-rozdilu-np-a-chko/> 3.8.2010 17:48:33

RAFAT, ALI. Skift. 2018. *The Genesis of Overtourism: Why We Came Up With the Term and What's Happened Since.* <https://skift.com/2018/08/14/the-genesis-of-overtourism-why-we-came-up-with-the-term-and-whats-happened-since/> 28.1.2022 19:37:01

SPRÁVA KRKONOŠSKÉHO NÁRODNÍHO PARKU. *Správa NP.* <https://www.krn timerizuje-krkonosky-georelief/> 29.3.2022 16:43:03

SPRÁVA KRKONOŠSKÉHO NÁRODNÍHO PARKU. *Ptačí oblast Krkonoše.*  
<https://www.krn timerizuje-krkonosky-georelief/> 29.3.2022 17:09:12

SPRÁVA KRKONOŠSKÉHO NÁRODNÍHO PARKU. *Ramsarská konvence*  
<https://www.krn timerizuje-krkonosky-georelief/> 29.3. 18:52:19

STEJSKAL, JAN. ekolist.cz. 2018. *Alexander von Humboldt aneb Největší umanutec od Potopy světa*. <https://ekolist.cz/cz/kultura/clanky/alexander-von-humboldt-aneb-nejvetsi-umanutec-od-potopy-sveta> 23.2.2022 19:16:50

TRACHTULCOVÁ, HANA. Průvodce přírodou Krkonoš. 2021. *Chráněné rostliny Krkonoš najdeme často v ledovcových karech*. <https://krkonosenature.com/2021/02/06/chranene-druhy-rostlin/> 8.2.2022 16:53:00

TRACHTULCOVÁ, HANA. Průvodce přírodou Krkonoš. 2021. *Chránění živočichové Krkonoš – obratlovci*. <https://krkonosenature.com/2021/03/21/chraneni-zivocichove-obratlovci/> 8.2.2022 17:30:01

TRACHTULCOVÁ, HANA. Průvodce přírodou Krkonoš. 2021. *Chránění živočichové Krkonoš – bezobratlí*. <https://krkonosenature.com/2021/04/04/chraneni-zivocichove-bezobratli/> 8.2.2022 16:59:03

TŘEBOŇSKO. Kulturní památky Třeboňska. <https://www.trebonsko.cz/kulturni-pamatky>

TZ SDRUŽENÍ ČESKÝ RÁJ. Naše Pojizeří. 2020. *Jaká byla návštěvnost Českého ráje v roce 2019?* <https://www.nasepojizeri.cz/semilsko-aktualne/jaka-byla-navstevnost-ceskeho-raje-v-roce-2019/?aktualitaId=64495> 17.3.2022 20:14:40

YOUTUBE. Příroda TV. 2022. *Blíže k přírodě – 2. díl: Krkonošský národní park*. <https://www.youtube.com/watch?v=cbdMmaSU-4Y> 3.2.2022 16:22:30

Zákon č. 114/1992 Sb.: Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-114>

Zákon č. 40/1956 Sb.: Zákon o státní ochraně přírody. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1956-40>

## **Další zdroje**

BARTOŠ, MICHAL. 2019. *Přednášky Krajinné ekologie*.

HOSNEDL, ANTONÍN. 2021. *Elektronická korespondence*.

RYNDA, IVAN. 2019. *Přednášky sociální ekologie*.

RYNDA, IVAN. 2021. Přednáška o tom, jak vést polostrukturovaný rozhovor

SKALKA, MICHAL. 2021. *Přednášky Proč je v Krkonoších KRNAP?*

STEJSKAL, VOJTĚCH. 2020. *Přednášky práva životního prostředí*.

SKALKA, MICHAL. 2021. Texty na Stezce v korunách stromů

## Seznam obrázků

Obrázek 1 - Dělení ochrany přírody a krajiny. ....	32
Obrázek 2 - Dělení zvláště chráněných území. ....	32
Obrázek 3 - Logo Natura 2000. ....	38
Obrázek 4 - Logo MaB. ....	38
Obrázek 5 - Mapa všech VZCHÚ v ČR s vyznačenými oblastmi zájmu. ....	42
Obrázek 6 - Logo KRNAP. ....	54
Obrázek 7 - Kampaň Výlet bez výkalů ..... 107	107
Obrázek 8 - Mapa Krkonoš ..... 144	144
Obrázek 9 – Sněžka - fronta nahoru i dolů. .... 144	144
Obrázek 10 – Vrchol Sněžky krátce před sobotním polednem. .... 145	145
Obrázek 11 - Ani sítě mnohdy nestačí. .... 145	145
Obrázek 12 - Slezský dům. .... 146	146
Obrázek 13 - Návštěva pramene Labe splněna. Co tam máme dál? ..... 146	146
Obrázek 14 - Označení klidového území v terénu. .... 147	147
Obrázek 15 - Půvabná krajinná mozaika Krkonoš. .... 147	147
Obrázek 16 - Mapa CHKO Český ráj. .... 148	148
Obrázek 17 - Klokočské skály a pozůstatek něčí potřeby ..... 149	149
Obrázek 18 - Přeplněné parkoviště u hradu Kost. .... 149	149
Obrázek 19 - Hrad Kost a plné parkoviště. .... 150	150
Obrázek 20 - Trosky - dominanta CHKO Český ráj v celé své kráse. .... 150	150
Obrázek 21 - Mapa CHKO Třeboňsko. .... 151	151
Obrázek 22 - Kupkova mapa před r. 1935. .... 152	152
Obrázek 23 - Velký státní znak označující NPR Červené Blato ..... 152	152
Obrázek 24 - Uměle vytvořená tůňka na PP Pískovna u Dračice. .... 153	153
Obrázek 25 - Stopy po řádění cyklistů, tamtéž. .... 153	153
Obrázek 26 - Další stopy po cyklistech, PP Slepíčí vršek. .... 154	154
Obrázek 27 - I takové mohou být dopady overtourismu. Třeboňsko. .... 154	154
Obrázek 28 - Vodáci na Lužnici. .... 155	155
Obrázek 29 - Informační cedule s příliš dlouhým textem ..... 155	155

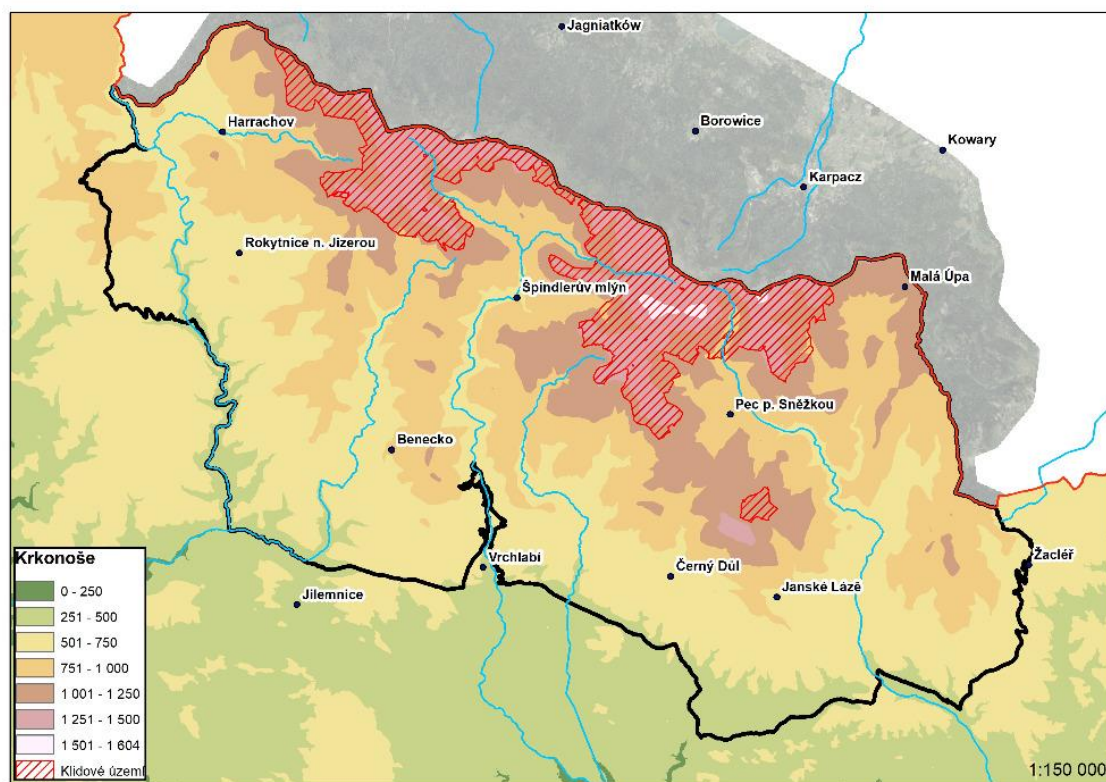
## Seznam tabulek

Tabulka 1 - Srovnání NP a CHKO. ....	37
Tabulka 2 - Srovnání zkoumaných oblastí. ....	42
Tabulka 3 - Projevy návštěvnosti a jejich dopady.....	88
Tabulka 4 - Roční návštěvnost Českého ráje mezi lety 2018 - 2020. ....	97
Tabulka 5 - Zájmy návštěvníků, jejich projevy a dopady na přírodu.....	103
Tabulka 6 - Návštěvnost Třeboňska mezi lety 2019 - 2020.....	110



## Přílohy

### Příloha 1: Ilustrační obrázky



Obrázek 8 - Mapa Krkonoš [Zdroj: Havel, KRNP, 2021]



Obrázek 9 - Sněžka - fronta nahoru i dolů. [Foto: vlastní, 31. 7. 2021]





Obrázek 10 – Vrchol Sněžky krátce před sobotním polednem. [Foto: vlastní, 31. 7. 2021]



Obrázek 11 - Ani sítě mnohdy nestačí. [Foto: vlastní, 31. 7. 2021]





Obrázek 12 - Slezský dům [Foto: vlastní, 31. 7. 2021]



Obrázek 13 - Návštěva pramene Labe splněna. Co tam máme dál? [Foto: vlastní, 3. 8. 2021]





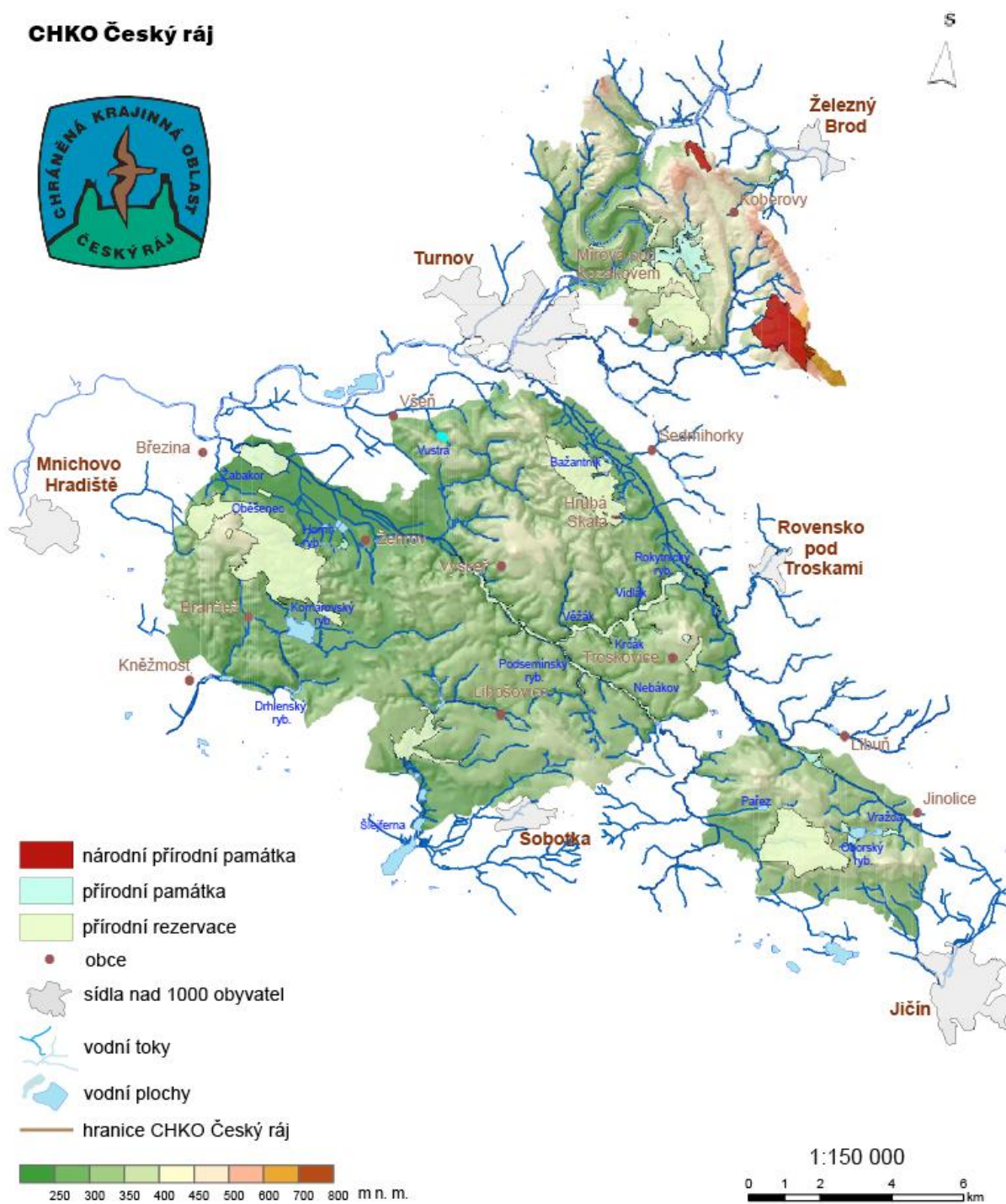
Obrázek 14 - Označení klidového území v terénu. [Foto: vlastní, 30. 7. 2021]



Obrázek 15 - Působná krajinná mozaika Krkonoš dotvořená typickou architekturou horských roubenek. [Foto: vlastní, 1. 8. 2021]



## CHKO Český ráj



Obrázek 16 - Mapa CHKO Český ráj. [Zdroj: Časopis ochrana přírody, 60 let výročí CHKO]





Obrázek 17 - Klokočské skály a pozůstatek něčí potřeby přímo na pěšince. [Foto: vlastní, 12. 8. 2021]



Obrázek 18 - Přeplněné parkoviště u hradu Kost. [Foto: vlastní, 14. 8. 2021]

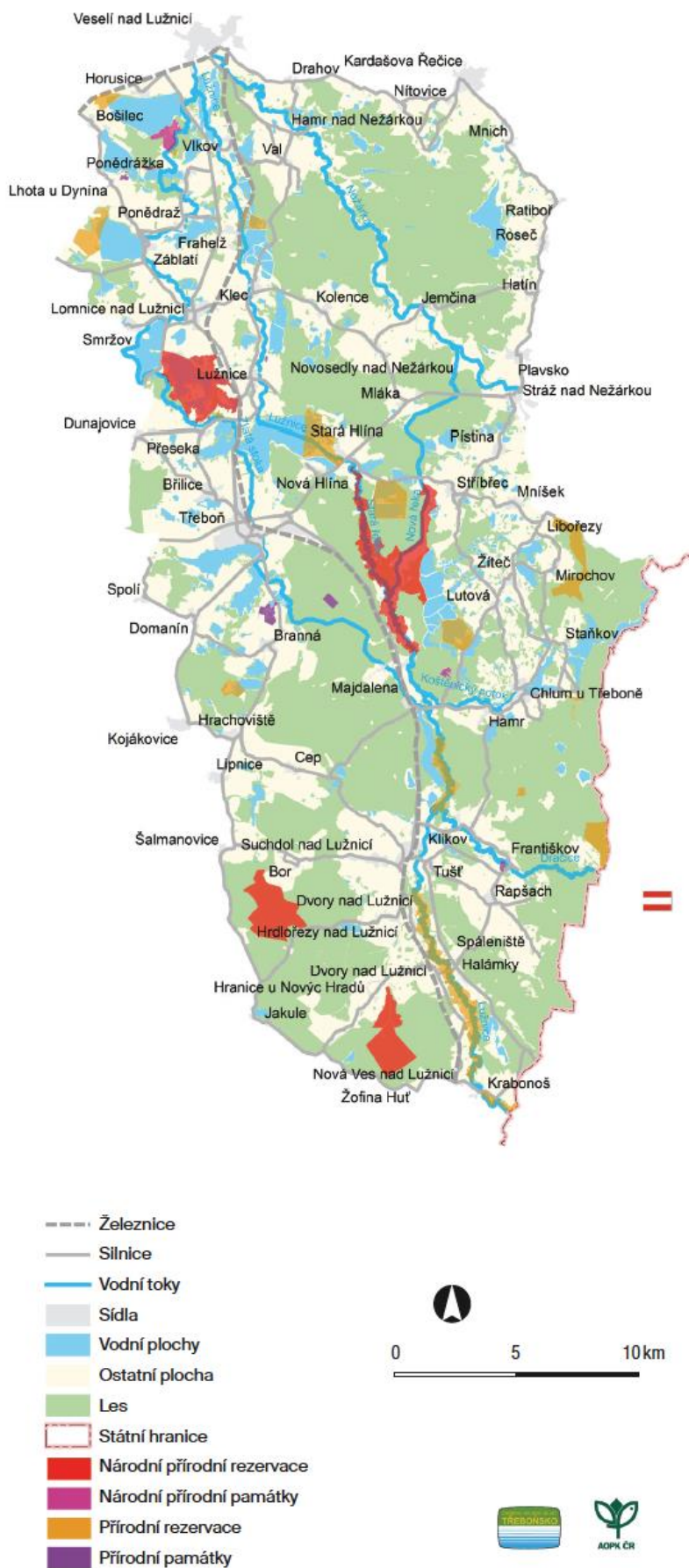




Obrázek 19 - **Hrad Kost a plné parkoviště.** [Foto: vlastní, 14. 8. 2021]



Obrázek 20 - **Trosky - dominanta CHKO Český ráj v celé své kráse.** [Foto: vlastní, 14. 8. 2021]



Obrázek 21 - Mapa CHKO Třeboňsko. [Zdroj: Hosnedl, 2021]





Obrázek 22 - Kupkova mapa před r. 1935. [Zdroj: Hosnedl, 2022]



Obrázek 23 - Velký státní znak označující jednu z „maloplošek“, a sice NPR Červené Blato v jižní části Třeboňska. [Foto: vlastní, 31. 8. 2021]





Obrázek 24 - Uměle vytvořená tůňka na další z "maloplošek", na přírodní památce Pískovna u Dračice. [Foto: vlastní, 31. 8. 2021]



Obrázek 25 - Stopy po řádění cyklistů, tamtéž. [Foto: vlastní, 31. 8. 2021]





Obrázek 26 - Další stopy po cyklistech, tentokrát na přírodní památce Slepíčí vršek. [Foto: vlastní, 23. 9. 2021]



Obrázek 27 - I takové mohou být dopady overtourismu. Třeboňsko. [Foto: vlastní, 23. 9. 2021]





Obrázek 28 - **Vodáci na Lužnici.** [Foto: vlastní, 31. 8. 2021]



Obrázek 29 - **Informační cedule s příliš dlouhým textem** [Foto: vlastní, 23. 9. 2021]

## **Příloha 2: Informovaný souhlas pro rozhovor**

Vážená paní, vážený pane,

studuji na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze a v současné době pracuji na diplomové práci nesoucí název: **Přeturistováno! Overtourismus ve velkoplošných zvláště chráněných územích ČR.**

.....

Hlavním cílem výzkumu je zmapovat střety zájmů turistů a zájmů ochrany přírody a krajiny a dále také dopady overtourismu na vybraná chráněná území.

.....

V této souvislosti se na Vás obracím s prosbou o rozhovor. Předpokládám, že Vaše názory a zkušenosti přispějí k řešení problémů, kterých se výzkum týká. Na Vaše doplňující otázky, související výzkumem Vám před provedením rozhovoru ráda odpovím.

### **Předpokládaná délka rozhovoru: 60min.**

Rozhovor není zatížen žádným rizikem. Pokud by Vám však některá otázka byla nepříjemná, nemusíte na ni odpovédět. Máte také právo, kdykoliv rozhovor přerušit a i bez uvedení důvodů v něm nepokračovat.

Ujišťuji Vás, že rozhovor je důvěrný. Rozhovor bude nahráván, aby Vaše informace, které v něm zazní, mohly být odborně zpracovány. Vaše identita bude známa, jen pokud s tím budete výslovně souhlasit, v opačném případě budou Vaše výpovědi anonymizovány. Výsledky celého výzkumu budou použity výhradně pro účely Diplomové práce a případně publikovány v odborném tisku.

Aby bylo možné kvalifikovaně zpracovat všechny informace, které mi sdělíte, prosím, abyste k takovému zpracování udělil/ udělila svůj dobrovolný souhlas.

Děkuji.

Stvrzuji svým podpisem, že jsem byl/a ústně informován/a o cílech výzkumu. Také jsem měl/a možnost ptát se na všechno, co mě v souvislosti s připravovaným rozhovorem zajímalo.

---

Podpis řešitelky studie

---

Podpis respondenta

Datum:

### Příloha 3: Údaje o vedených rozhovorech

Jméno, titul	Organizace / funkce	Datum a čas rozhovoru	Délka nahrávky	Místo rozhovoru
<b>Mgr. Radek Drahný</b>	KRNAP/tiskový mluvčí	26. 7. 2021 10:00	47:10	Správa KRNAP, Vrchlabí
<b>RNDr. Jiří Flousek, Ph.D.</b>	KRNAP/ zoolog, ochrana přírody	26. 7. 2021 11:00	37:56	Správa KRNAP, Vrchlabí
<b>Ing. Michal Skalka</b>	KRNAP/ vedoucí centra ekologické výchovy	26. 7. 2021 14:00	1:19:19	Správa KRNAP, Vrchlabí
<b>Michal Štěpánek, DiS. a David Papík</b>	KRNAP/ Strážci ochrany přírody	2. 8. 2021 10:00	48:47	Územní pracoviště KRNAP, Černý důl
<b>Ing. Jan Mertlík</b>	Správa CHKO Český ráj/geolog, geoprůvodce Sdružení Český ráj/průvodce Geopark/geolog	12. 8. 2021 11:00	1:04:48	Zahrada u domu respondenta (+ procházka Klokočskými skalami – mimo nahrávku)
<b>Ing. Jitka Kořínková</b>	Sdružení Český ráj/ ředitelka	20. 8. 2021 11:00	27:01	Kancelář Sdružení Český ráj, Turnov
<b>Petr Jenč</b>	Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě/ archeolog a speleoantropolog, dobrovolný strážce CHKO Český ráj	26. 8. 2021 19:00	59:00	On-line přes Microsoft Teams
<b>RNDr. Miroslav Hátle, CSc.</b>	Správa CHKO Třeboňsko/ ředitel	31. 8. 2021 10:00	1:02:13	Správa CHKO Třeboň, kancelář

<b>Antonín Hosnedl</b>	Správa CHKO Třeboňsko/ terénní a strážní služba	31. 8. 2021 11:00	42:51	V autě cestou po Třeboňsku (+ procházka národní přírodní rezervací Červené Blato)
<b>RNDr. Markéta Drábková</b>	Správa CHKO Třeboňsko/ ekologická výchova a osvěta, Dům přírody Třeboňsko	31. 8. 2021 13:00	51:21	Kavárna v Třeboni
<b>Petr Kořínek</b>	Správa CHKO Český ráj/ terénní strážní služba, práce s veřejností	14. 12. 2021 11:00	1:34:38	Správa CHKO Český ráj/ Turnov
<b>Dan Wolf</b>	Oddíl OB TJ Turnov, (spolu)pořadatel závodů Pěkné prázdniny v Českém ráji	8. 2. 2022 20:00	50:44	On-line přes Zoom
<b>Miloslav „Gomí“ Homolka</b>	Horolezec, vedoucí TJ Turnov	22. 2. 2022 11:00	1:24:45	Dům respondenta v Turnově
<b>Petr Benda</b>	Celoživotní sportovec, cyklista na Třeboňsku	11. 4. 2022 18:00	12:31	On-line přes Zoom

## Příloha 4: Struktura rozhovoru s ochranáři

Mgr. Radek Drahný – tiskový mluvčí Správy KRNP

CO chci zjistit?	JAK se zeptám?
Overtourismus v KRNP - <b>obecně</b> - <b>v časech pandemie</b> - <b>konkrétní lokality a trendy</b>	Ve své práci se zabývám overtourismem. Jaká je situace v Krkonoších? Jak tomu bylo v dobách pandemie? Jaká místa jsou v Krkonoších zasažená nejvíce?
Typy návštěvníků - <b>obecně</b> - <b>v časech pandemie</b> - <b>organizované skupiny</b>	Máte také představu o tom, <b>kdo</b> se do Krkonoš vydává – jaké bývají motivace návštěvníků? Měla pandemie vliv i na to, jaké typy návštěvníků se vydávají do NP? Jaké hromadné akce se tu smějí konat? A jaké máte zkušenosti s chováním jejich organizátorů a účastníků?
Projevy návštěvnosti, resp. střety zájmů - <b>nejproblémovější</b>	Problém overtourismu nespočívá jen v množství návštěvníků, ale zejména v jejich nevhodném chování na území NP. Co všechno toto chování zahrnuje? Co představuje největší problém?
Opatření - <b>realizovaná</b> - <b>do budoucna plánovaná</b> - <b>úspěšnost</b>	Jaká opatření pro rozložení počtu návštěvníků, ale i pro usměrnění jejich chování již praktikujete a jaká je jejich úspěšnost? Jaká nová jsou v plánu do budoucna? Dá se obecně říci, jaké typy opatření fungují nejlépe?
Bariéry	I přes všechny dříve zmiňované snahy Správy problémy s turisty přetrvávají. Napadají Vás nějaké důvody, proč tomu tak je, případně co by se mělo udělat, aby se situace zlepšila?



## Příloha 5: Struktura rozhovoru se zástupci skupin návštěvníků

Dan Wolf – orientační běžec a organizátor závodu Pěkné Prázdniny v Českém ráji

CO chci zjistit?	JAK se zeptám?
<b>Otázka pro navození atmosféry; vztah k 1. ze dvou témat: ochrana přírody a krajiny</b>	Kam jezdíte do přírody, když zrovna neběháte orient'ák?
<b>Vztah k 2. ze dvou témat: sociokulturní služby</b>	Jak dlouho se věnujete orientačnímu běhu?
<b>Proč zrovna Český ráj - čím je pro orientační běžce tak speciální?</b>	Když pomínu skutečnost, že pořádající oddíl sídlí v Turnově, tedy na prahu Českého ráje, jaký je další důvod, proč se závody konají právě v Českém ráji?
<b>Jak vnímají omezení, která se pojí s pořádáním závodů - jsou rozumná nebo přehnaná?</b>	Proč nezávodíte někde ve volné krajině? Nebylo by to organizačně jednodušší?
<b>Jaká je komunikace se Správou?</b>	Můžete mi popsat, jak Vaše komunikace se Správou probíhá?
<b>Jak na omezení reagují účastníci?</b>	Některá omezení se dotknou pouze vás, pořadatelů, jiná naopak dopadají na samotné účastníky. Vnímáte nějaké reakce z jejich strany - ať už pozitivní nebo naopak pobouřené?
<b>Dopad činnosti na CHKÚ</b>	Myslíte si, že takový závod zanechává v území nějaké stopy, popř. jaké?
<b>Covid - jak dopadla na pořádání takových akcí - ve vztahu k přírodě?</b>	Jak dopadl covid na orient'áky?



## **Příloha 6: Přepis rozhovoru s Radkem Drahným - tiskovým mluvčím Správy KRNAP**

26. 7. 2021

**Jak už víte, já se ve své práci zabývám overtourismem, což je což je téma, ke kterému jistě máte co říct, a tak vás na úvod nechám mluvit.**

Ano, overtourismus nebo crowding to jsou takové krásné odborné termíny, které popisují to, s čím se poslední desítky let národní parky potýkají; a to s masivní návštěvností **několika málo míst**. Když to vezmu na plochu, tak Krkonoše jsou jedním z pěti nejnavštěvovanějších národních parků, kdy sem podle big data z Mobilních operátorů přijíždí 3,8 milionů jednotlivců ročně, což odpovídá nějakým 12 milionům návštěv. Pošlu Vám asi 4 nebo 5 starších tiskových zpráv, kde jsou tvrdá fakta jak z Big Data, tak Jakub Kašpar, můj vedoucí, náměstek ředitele, realizoval projekt socioekonomické studie, která odpovídala na milion otázek. Také vám poskytnu link na výstup, protože tam je spousta zajímavých věcí. V zásadě z toho vyšlo, že Krkonoše jsou přelidněné, ale vlastně není moc nástrojů, co s tím dělat. My prostě víme, že Krkonoše v každém probudí představu Sněžky a pramene Labe a leta letoucí se propagací snažíme a více či méně se nám to daří, i když nemáme experimentální možnost porovnat, co by bylo, kdybychom to nedělali a naopak, co by bylo, kdybychom to dělali jinak nebo víc. Prostě není to experimentálně ověřitelné. Snažíme se ale propagovat místa na zapomenutých částech hor, kam třeba i místní starostové si přejí více turistů nasměrovat. Ale na druhou stranu, ve stínu Sněžky a pramene Labe, když vezmu tyto dvě nejsilnější lokality, tak prostě jsou ve stínu, popelky. Ty tiskové zprávy, co vám pošlu, vycházejí jak z dat mobilních operátorů, tak z dat našich sčítačů, které máme prakticky na nejdůležitějších místech přístupů do bývalé první zóny, současné zóny přírodní, která je pro nás z těch dat nejzajímavější.

Faktem zůstává, že do Krkonoš jezdí dlouhodobě hodně lidí, do Krkonoš jezdí v posledních letech převážně česká populace, česká klientela, prakticky samozřejmě covid, takže odpadli úplně zahraniční návštěvníci a zůstala česká populace, a díky tomu sem přijelo i hodně lidí, kteří se třeba v horách vůbec neumí chovat. Často přijedou do lunaparku v podobě Pece pod Sněžkou, vyjedou na vrchol Sněžky, mají pocit, že jsou pořád v tom lunaparku, a vůbec se nepřepnou myšlenkově, že jsou v

Národním parku a neuzpůsobí tomu to své chování. Takže se fakt potom chovají jako na nějaké turistické atrakci ve městech a vůbec si neuvědomují křehkost okolní přírody. Proto musela přijít různá opatření v podobě sítí, posílení strážní služby, výrazně - chtěl jsem říct agresivnějších - to není úplně to správné přídavné jméno - výrazně aktivnějších zásahů proti přestupkům a odpovídající uzpůsobení výše pokut. V minulosti nebylo běžné udělovat za přestupky statisícové pokuty. Teď už to není zřídka a pokuty, které se dříve pohybovaly ve výši 100 až 1000 Kč, už jsou skoro minulostí. Takže to jde ruku v ruce - ten management, co s tím obrovským stádem lidí udělat je velký problém. My se v tom velmi učíme, jsme svým způsobem jakési modelové území, které tím trpí, se snažíme nějakým způsobem vymýšlet aktivity, podnikat kroky, ale všechno to souvisí se vším. Jednoduše, řekne se: "Je tady hodně lidí? Tak zaveďte vstupné, ono se to sníží." Jenže, aby se zavedlo vstupné, za a) legislativa na to není připravena a vstupné v regulační výši by muselo mít třeba hodnotu 500Kč na osobu, a tím odstříhnete třeba sociálně slabší nebo rodiny, protože ti si to pak nebudou moci dovolit. A to není žádoucí, aby děti nepoznaly přírodu národního parku. Takže vstupné není otázkou regulace, vstupné je otázkou fundraisingu, získání prostředků.. Což zase současné ministerstvo o tom nechce slyšet, přestože studie a průzkumy, které máme, říkají, že veřejnost na to je připravená. Už jen proto, že třeba na druhé straně hranice, v Polsku, se třeba vstupné platí, v symbolické výši, řekněme 30-40 Kč na den, ale lidé jsou tam na to zvyklí. A o to víc vznikají třecí plochy, že vlastně česká klientela nebo čeští turisté přicházející do Polska, kteří to nevědí, tak narazí na nepochopení, respektive na problémy, když po nich někdo v Polsku to vstupné zaplatit chce.

Řešení overtourismu: pan ministr navrhoval nějaké časové vstupné jako permity na Mount Everest, ale to zase za a) neumožňuje Česká legislativa a technicky to není realizovatelné, protože to byste musela mít nějaké turniketové brány v lokalitách, kde by to území bylo ohraničeno, a v praxi to dost dobře nejde, prostě jdete přírodou a najednou tam budete mít turnikety, což je nepříjemné a technicky špatně řešitelné a druhá věc, že když to nebudete mít obehnané kompletně to území, tak lidé vám vyšlapou stezičku 50, 10, 20 m, tak, jak tam bude nějaký plot, který tomu bude bránit, a nevyřeší to nic, jenom to způsobí širší problém, že bude poničeno širší území, než jenom po té cestě. Takže my v tento okamžik nemáme řešení, jak s crowdingem/overturismem pracovat. Snažíme se vymýšlet věci typu - speciálně na

Sněžce oplocení prostoru, který je určen pro veřejnost oproti prostoru, který je určen pro divokou přírodu. V minulosti, po desítky let tam instalované dvojité kovové řetězy se zdály být nesrozumitelnou zábranou, dokonce jsme často slyšeli argument, že to lidi nevnímají jako: tady je prostor, kam už nechodte, ale jako prostor: *za tímto místem by to mohlo být nebezpečné, a jelikož já, turista, jsem zhodnotil pohledem, že to bezpečné je, tak jsem tam šel*. Brali to jako bariéru, která byla spíš bezpečnostní než zákazová, proto poslední dva roky ta instalace ochranných sítí, které fungují jako nepřekonatelná bariéra (z 90%), ale vytváří nám to sekundárně problém v tom, že my za lidi přebíráme odpovědnost v rozhodování a přemýšlení. A v okamžiku, kdy ta bariéra skončí, tak lidé mají najednou pocit, že skončilo i to omezení, takže de facto celý vrchol Sněžky (500m<sup>2</sup>) je oplocen, ale v okamžiku, kdy skončí oplocení, tak samozřejmě neskončí legislativní ochrana toho celého cenného území, ale lidé mají pocit, že najednou, když skončí posledním sloupkem bariéra, tak už si tam na ten trávník můžou jít sednout. Takže opět, co s tím? Přece neoplotíme celý vrchol Sněžky až na úpatí, všechny přístupové cesty, to je dost dobře nesmysl a to ani nechceme. Posílili jsme výrazně turistický mobiliář na Sněžce, protože lidé kritizovali, že si nemají kam sednout. Ano, přebíráme za lidi tu odpovědnost, že si můžou sednout na zem - oni si chodili sedat do alpinských trávníků, protože to je prostě pohodlné, ale nedochází jim souvislosti s cenností a křehkostí toho území, takže jsme na Sněžce kromě nějakých 5-10 laviček dalších asi 20 přiiinstalovali. Veřejnost to kvitovala s povděkem, že teď už si je kam sednout, což je pro nás dobrá zpětná vazba, lidé kritizovali, že nevědí, proč by se na té Sněžce měli chovat tak, jak se tam chovat mají, pomineme-li klasické: *neznalost zákona neomlouvá* a že ti lidé ty informace mají všude možně, mají se k nim jak dostat, tak jsme ještě posílili složku prevence a de facto na každém druhém sloupku je piktogram zákaz vstupu, a je tam informace o družích, které tam rostou, protože pro spousta lidí je častým argumentem, který slyšíme od lidí: no já tam nic nevidím růst, já tam nic nevidím hnízdit, tak si tam jdu sednout, tady nic neroste, to je jenom trávník. A nevědí, že jsou to alpinské trávničky, které nemají obdobu mezi Alpami a Skandinávií, protože tam rostou druhy, které jsou endemické nebo v České republice v sudetském pohoří vzácné. Nevědí, že tam jsou hnízdící ptáci, kterým mohou porušit, rozšlapat hnízda. Častým argumentem je: "vždyť je to kupa šutrů". Obvyklé vyjádření našeho bývalého pana prezidenta, proč správa parku na Sněžce tak prudí,

když je to jenom kopec s šutrama... No, protože tady 10000 let probíhají nějaké geologické procesy a ty mrazem tříděné půdy a kamenné polygony mají svoji přírodní hodnotu a je to pořád živý jev, navzdory tomu, že to jsou zdánlivě jenom šutry.

Takže byla posílena i ta informační rovina a v neposlední řadě jsme zařídili to, že po dobu celých letních prázdnin na Sněžce je vždy jeden pracovník správy parku, protože častým argumentem i našich fanoušků na sociálních sítích bylo: Proč tam nemáte Strážce, který tam celý den bude a bude pokutovat? No, protože na to nemáme lidi. Strážce, který má na starosti Sněžku, má na starosti ještě dalších 2500 hektarů, takže nemůže na Sněžce být pořád. Takže jsme to, když to řeknu jednoduše, zbypasovali tak, že po dobu letních prázdnin tam kromě Strážce, kterému Sněžka patří v revíru, jsme tam všichni z nás, kteří pracujeme na správě parku a máme Stráž přírody. Což je skvělý, na druhou stranu, když jsem 4 pátky v letních prázdninách na Sněžce, tak nejsem tady a stojí tady moje práce. Když tam jde účetní, tak stojí její práce. Takže to je trochu drbání se na druhém uchu (*ukazuje drbání s pravou rukou na levém uchu*). Není to systémové řešení a při 20 strážcích na celé území národního parku, které má s ochranným pásmem nějakých 56000 hektaru, tak to matematicky vychází zhruba 2800,- na člověka, a to prostě není zvládnutelné. Nemluvě o tom, že ti strážci kvůli bezpečnosti a důkaznosti musí sloužit ve dvou. A ideálně kdybychom mohli sloužit s policií. Ale policie je také podstav, takže to jsou výjimečné situace. To je Sněžka.

Ostatní lokality nejsou tak extrémně exponované, nicméně pramen Labe, Labský vodopád, Pančavský vodopád, všechny tyto vrcholové partie trpí tím, že lidé více či méně nedodržují pravidla, která jsou pro Národní park nastavena. Asi by to nebyl problém, kdyby sem přijel milion lidí ročně, ale v okamžiku, kdy jich přijede 12 milionů, ten problém je dvanáctinásobný. To procento lidí, kteří se chovají neukázněně, je relativně malé, ale v absolutních číslech je to velký počet, a to je otázka crowdingu - množství lidí v konkrétní čas na konkrétním místě - ta Sněžka je ukázková. Na Vrcholu na východ slunce se schází 115 lidí denně, takže ten vrchol nemá ani v noci klid, aby si odpočinula příroda a přes den se tam potom pohybuje plus mínus deset tisíc lidí. Začne to po 10. hodině, skončí to po třetí hodině, ten masivní nápor. Byly doby, kdy hory po čtvrté odpoledne byly vylidněné, protože lidé

se potřebovali vrátit do hotelů, na večere, chytit nějaký spoj do nižších partií, ale dneska, i díky třeba dosažitelnosti elektrokoily a podobně tam zůstávají mnohem déle.

**Obsáhnul jste toho hodně z mých připravených otázek... Moje druhá otázka směřuje na začátky pandemie, které jste již zmiňoval.**

Ano, budete to mít v tiskových zprávách. Častý předpoklad byl: To je bezvadný, to teď příroda určitě ožije! No jasně, příroda z toho profitovala, ale ta pozorování vlivu toho, že v horách není tolik lidí vlivem uzavření, lockdownů atd. se neprojeví meziročně. To by bylo potřeba, aby to bylo dlouhodobé, a to zatím nebylo a není, takže odpověď vždy byla: jo, skvělý, nicméně, nedá se říct, že je kvůli tříměsíčnímu lockdownu na jaře loňského roku příroda obrovsky se nastartovala, nepozorujeme to. Ano, bylo tady klidněji, což je dobře, ale nedá se to říct z roku na rok.

**Já bych zase čekala opak, že více Čechů se sem vydalo, i když zároveň ubyli ti zahraniční návštěvníci..**

Zahranických hostů ubylo, bylo více Čechů, heleďte ale já teda musím říct, že my si českých klientů ohromně vážíme, protože, i když jsou samozřejmě mezi nimi výjimky, tak jsou často ukáznění - nemusí třeba být vzdělaní ve smyslu toho, že vědí, jak se chovat v Národním parku, ale chovají se trochu srozumitelně. S čím máme v poslední době největší problém, jsou polští návštěvníci. To při polsko-české hranici vidíme v podobě odpadků s polskými etiketami, a není to nic xenofobního, to je pouhé konstatování skutečnosti. A když máme v konfliktních lokalitách problémového návštěvníka, tak je to z drtivé většiny Polák.

**Už jste říkal, jak funguje to měření návštěvnosti, že máte víc metod. Je v těch výsledcích pak nějaký výrazný rozdíl?**

Už proto, že to jsou jednotlivé odlišné metodiky... My jsme za rok 2017 a 18, tedy v roce 18 a 19 koupili Big data z mobilních operátorů v rámci toho projektu, což znamená, že jsme de facto získali velice přesná data o pohybu lidí, na základě toho, že s sebou každý máme mobilní telefon. Bylo to velmi sofistikované. Byly tam odpočítány všechny chybovosti typu lidí, kteří tady žijí, tedy pořád se tady ten telefon vyskytuje, dále zaměstnanci dojíždějící do práce, takové ty věci ten algoritmus vychytil, že šel někdo se dvěma simkami: tablet a telefon.. Takovéhle věci

v tom zahrnuté nejsou, takže tam není tahleta chybovost a jsou to tedy poměrně čistá a seriózní spolehlivá data, a ta nás "šokovala", protože my jsme do té doby říkali, že podle statistik a dat založených na číslech ubytovaných hostů, které dáváte statistickému úřadu jako ubytovatel, tak jsme odhadovali, že návštěvnost Krkonoš je pět až šest milionů návštěv ročně. Ve skutečnosti je dvojnásobná. Za ten rok 1. návštěvnost byla 11,3 milionů návštěv, za ten rok následující se zvedla o nějakých 7% na 11,8, jestli se nepletu, v těch číslech to budete mít úplně přesně, v těch tiskových zprávách.

A pak přišla samozřejmě pandemie, takže ta s čísly jistě zamávala, ale třeba zase data ze sčítačů... ještě odbočím: plánujeme nakoupit další mobilní data, abychom měli srovnání v řadě, ale zatím na to nejsou finanční prostředky z projektu, takže teprve to připravujeme, nemáme to. Jediné, co máme dlouhodobě, jsou data z našich sčítačů, což jsou technologie na bázi ecocounteru, pro nás to dělá s těmi francouzskými stroji technologií Nadace partnerství a máme z toho více méně přesná data o pohybu návštěvníků, ale máme těch sčítačů, jestli se nepletu, nějakých 27, a jsou prakticky na přístupech do těch nejcennějších lokalit, tedy nemáme je na vjezdech do národního parku, uprostřed té zóny, ale de facto na krajích zóny přírodní. Takže víme, kolik lidí, kol, aut, třeba když dojedou auta na sčítač, tak víme, kolik jich prošlo, kolik jich projelo, kolik jich odjelo, a z toho se dá spousta věcí zjistit. To budete mít v té jedné tiskové zprávě, která vám vlastně zhodnotí tu loňskou sezónu. Díky tady tomu přesně víme, že třeba na Sněžku denně vychází v letní sezóně 8-9000 návštěvníků jenom po pěších cestách, plus lanovka z české strany, která může mít kapacitu až 2400. Nemá! Protože lanovka.. opět, to je věc, kterou trpí - nápor časový, od 8:00 do 12:00 tam je prostě 100 metrová fronta třeba, ale odpoledne pak už třeba ne. Takže oni nejedou celou dobu na maximální kapacitu, mají třeba kapacitu myslím 200 osob za hodinu, možná 250, teď si nejsem jistý, ale každopádně je to regulovaná lanovka. Oproti tomu lanovka z druhé strany regulovaná není a máme informaci, že současná kapacita je až 900 osob na hodinu. Takže si vezměte, kolik tam vlastně vychrlí ta kopa oproti České lanovce, takže návštěvnost Sněžky de facto se dá říct, že je nějakých 11 až 12 tisíc lidí denně. A to přitom vrchol Sněžky má velikost poloviny fotbalového hřiště. S lehkou nadsázkou se dá říct, že ve vrcholné sezóně v poledne tam nerozpažíte, abyste se někoho nedotkla.

### **Doted' jsme se bavili hlavně o počtech. Máte také představu o tom, kdo, jaké typy lidí tam chodí, s jakou motivací přijíždějí do Krkonoš?**

V těch statistikách v tom projektu to je, to si vyčtete, já teď asi nedokážu říct, kdo je návštěvník Krkonoš. Dost pravděpodobně se návštěvníci Sněžky a Krkonoš budou trochu lišit, protože to Sněžka k sobě láká takový ten typ lidí: přijet ráno do Pece, vyjet lanovkou nahoru, odpoledne dolů, zajít si do zoologické zahrady a ještě stihnout wellness večer v hotelu. Že to nejsou návštěvníci, kteří by tu zůstávali a byli dlouhodobějším přínosem pro ekonomiku regionu. Oproti tomu návštěvník Krkonoš tady zpravidla zůstává ty tři a půl noci, takže ten tu utratí pro region víc prostředků.

### **Chodí sem mimo menších skupinek a jednotlivců i nějaké větší organizované skupiny?**

Zpravidla jsou to školní výlety: květen, červen, případně září. My nemáme u nás to, co mají Poláci, tam je to dáno legislativou, že každá skupina od určitého počtu lidí 12-15, nejsem si jist, neznám to přesně, musí mít najatého certifikovaného školeného průvodce. To jsou ti převodníky sudetský, což je de facto obdoba průvodce Klubu českých turistů. U nás taková legislativa není a v Polsku ano, takže v Polsku každá skupina, ať je to dospělácký zájezd nebo dětský, skupina musí jít s průvodcem. Ten by měl být zárukou toho, že všechno bude v pořádku a že se těm lidem dostanou správné informace. Moje aktuální zkušenost: není to úplně vždycky tak... Aby měli klid, tak si často průvodce nechá skupinku posadit na trávniček a povídá jim. No a oni sedí v alpinském trávniku. Takže ne vždycky je to stoprocentní, ale aspoň jsou ti lidé pod nějakým dohledem a dostávají informace. Mohou se k nim dostat takhle pasivně, než aby si je sami vyhledávali.

### **Vím, že velké hromadné sportovní akce se tady až na výjimky konat nesmějí.**

Ano, jsou ze zákona zakázané, a když je pořádaná, tak musí mít výjimku.

### **A jaké jsou ty výjimky? Jaké akce se tu konají?**

Heleďte, záleží lokalita od lokality. Byla tu svého času taková premisa, že když není sportovní akce s tratí před Sněžkou nebo se zakončením či startem tam, tak jako by ve světě neexistovala. Všichni museli mít Sněžku. To se nám postupem doby podařilo vytěsnit až na několik málo tradičních, jako například Svatovavřínecká pouť 11. srpna, nebo pochod na východ slunce z Horní kalné, Krakonošova stovka, i

když ta dneska myslím taky už nejde přes Sněžku, je vytěsněná mimo tuto lokalitu. Jsou to vždycky velmi složitá jednání, protože mnozí mají pocit, že když jich startuje 500 a projdou tou trasou v horizontu 10 hodin, že vlastně oproti standardní návštěvnosti oni nic nezpůsobí. V zásadě mají pravdu, ale tyto akce jsou zakázané a je tam forma regulace, není nutné je povolovat nad rámec individuální turistiky, kterou zregulovat prostě nelze. Takže v okamžiku, když víte, že naše území má problém a trpí, tak přece tam nebudete povolovat masivní hromadné akce, když i individuální už jsou zátěží dost velkou. A pak jsou to různé sportovní akce typu Gladiator Race, Krkonošská sedmdesátka, orientační běh, vždycky když to chtějí pořádat na území národního parku či ochranného pásma, musí podat žádost a kolegové ze státní správy s nimi trasu řeší, jestli je vhodná, nevhodná, jestli tam jsou kolizní místa, nastavují podmínky... Koná se spousta akcí, ale všechny buď jsou povolené, nebo nelegální. A ty nelegální se prakticky nekonají, protože vědí, že se vystavují velkému postihu.

### **A máte zkušenost s tím, jak se chovají ti organizátoři a účastníci?**

Organizátoři se chovají celkem dobře, účastníci - to záleží od lidí - víme třeba, že když se jede Krkonošská 70 na horských kolech, tak pak když by to neměl námi dáno organizátor, tak po nich zůstane neskutečný nepořádek, protože oni prostě jedou, vysajou si ten energetický gel a odhodí to, jak jsou prostě zvyklí z těch závodů. Takže organizátor tuhle věc má na starosti a musí celou trasu defacto po nich pak vyčistit, což dělají, protože když to neudělají, tak příště nedostanou povolení a je to kontroverzní věc. Speciálně kontroverzní je to ve vztahu ke Sněžce a k vrcholu, protože na Polské straně fungují podobná pravidla, jako máme my, ale zase jsou tam tradiční akce, takže se stane že na Sněžku nesmíte vyjet na kole, protože tam nevede žádná cyklostezka, ale jednou až dvakrát ročně tam z Polska je organizovaný hromadný závod na kolech. Což se jednotlivci těžko vysvětluje, že on tam na kole vyjet nemůže, a to ani z polské strany, a přitom je tam závod. Jsou to ale tradiční věci, které jsou postavené i v tom regionu tak, že je to kompromis. Ochrana přírody není všemocná, a jestliže má fungovat, tak ji lidé musí akceptovat a respektovat a v okamžiku, kdy vy budete striktně trvat na své pravdě, tak v zásadě vznikne zákopová válka, jako byla před lety na Šumavě a k ničemu se nedoberete a bude to akorát o konfliktech. Takže proto i ochrana přírody je často chápající k některým



aktivitám, protože je to jediná cesta. Kdybychom neměli to pochopení, tak je to prostě špaténka.

**Problém overtourismu, jak už jsme říkali, nespočívá jenom množství návštěvníků, ale zejména v jejich nevhodném chování. Vy už jste tedy říkal, že k němu patří chození mimo trasy. Co všechno dalšího toto chování ještě zahrnuje?**

Mezi nejčastější obecné přestupky patří porušení zákazu vstupu do klidového území. Máme tam po celém území národního parku nějakých 486 kilometrů značených cest, v klidovém území jich je desetina a z každé cesty jich je na každou v uvozovkách vidět, jak je to tam hustě zasítované, ale přesto lidé mají potřebu chodit do rašelinišť, na klečové louky a tak, takže to ne. Druhá věc je porušení zákazu vjezdu na území národního parku. Provoz motorových vozidel je velký problém, protože zákon vyjmenovává určitou skupinu lidí, která má právo vjezdu, ale ta skupina je poměrně široká. Protože všechny složky IZS, horská služba, my jako správci majetku, ale stejně tak majitelé a nájemci všech ostatních nemovitostí mají právo vjezdu. Pokud tady prostě vlastníte objekt nebo vlastníte pozemky, tak máte právo přístupu. Všichni síťáři, plyn, ČEZ a tak dále. Každý, kdo jede jako zásobování nějakého objektu, má logicky právo, protože musí zásobovat ten objekt. Když máte stavebním úřadem, a odpovídá tomu územní plán, parkoviště před objektem, tak můžete mít určitý počet ubytovaných hostů, můžete dostat povolenky. Takže to není o tom, že řeknu: mám Luční boudu, tak si tam všichni dojděte pěšky. V okamžiku, kdy mám schválených 5 parkovacích míst, tak mám 5 povolenek pro své hosty. Nemluvě o tom, že některé objekty mají třeba i 20 majitelů. Je to historicky tak dané, například bouda na Klínovkách má 20 majitelů a těch 20 majitelů má 20 povolenek. Takže to jsou všechno ty legislativní věci. Díky tomu je ten pohyb motorových vozidel na území národního parku obrovsky obtěžující a lidé samozřejmě rádi jdou do hospody na ty knedlíky, ale pak prskají nad tím, že kolem nich projede kamion zásobování. Třeba Luční bouda je typická ukázka - to není hotel, to je továrna. Protože při množství lůžek a restauraci, která vydá odhadem 3000 jídel denně, tak prostě musíte tam navést ty zásoby a musíte je těm lidem vydat. A to je továrna. Takže lidé se pak rozčilují nad tím, že je po cestě v národním parku obtěžovala projíždějící auta, ale to jde ruku v ruce. Buď si tam nekoupí ani tatrunku, nebo si tam dají ten oběd.

## **A jaké chování představuje největší problém?**

Největší problém... (přemýšlí) - Museli bychom si říct, pro koho a pro co. Z hlediska přírody, riziko ohrožení přírody, by asi byly ty vstupy do klidového území, že vlastně všude jinde si s tím ta příroda víceméně poradí. Z hlediska společenské odpovědnosti to asi budou obecně všechna porušení jakéhokoliv nařízení, protože je to jenom vyjádření nerespektu vůči legislativě, která je stanovená, a můžeme diskutovat dlouho, jestli je dobrá nebo špatná. Víme, že má díry a že není ideální, ale je, jaká je. Třetí rovina problémů po zákazu vstupu a po vjezdech motorových vozidel jsou odpadky. To jde ruku v ruce s množstvím návštěvníků. A jsou dva typy odpadků, tři. Odpadky, které někdo úmyslně vyhodí: já v Krkonoších působím přes 20 let a nikdy jsem neviděl nikoho, kdo by šel a úmyslně něco odhodil. Za to jsme nikdy nedali nikomu pokutu, není to komu dát, odpadků je strašně moc, ale není to komu dát, protože ty přestupky vlastně nevidíte. Druhá věc je, když jdete a dáte si pytlík po svačině na kraj batohu a přijde silný vítr a odfoukne nám to - neúmyslné odhození. S tím asi nic neuděláte, někomu to takhle odfoukne a je to buď tak rychlé, že to nemá smysl honit, a nebo si řekne, jsem v klidovém území a nesmím z cesty, tak co já bych tam lez pro odpadek. To pro jedno poruším druhé. Třetí rovina toho problému jsou papírové kapesníčky a vlhčené ubrousky po potřebě. Na Hřebenech je hustá síť bud, jsou tam toalety, ale chápeme, že když na někoho mezi boudami přijde potřeba, tak třeba nemusí doběhnout a hledá nejvhodnější místo a třeba vlez do klidového území do kleče, tomu nezabráníte, ale při tak extrémní návštěvnosti, jaká v Krkonoších je, speciálně třeba cesta mezi Růžovou horou a Sněžkou, kde kolega na to má psychologickou a fyziologickou teorii, která spočívá v tom, že jakmile vylezete nahoru, tak se vám rozhybou střeva a najednou začnete mít potřebu. Tak v tomto úseku jednoho a půl kilometru - teď si tam budete muset pípnout - je po letní sezóně plus mínus 10 metrů od cesty <<obesráno>>. Nemáme nejmenší tušení, co s tím. Ok, můžeme apelovat na lidi, ať nepoužívají vlhčené ubrousky, speciálně na holky, můžeme říkat, že poslední kapička patří do kalhotek (smích). Dřív holky také nepoužívaly nic a fungovalo to, je to situace posledních 15 až 20 let, kdy se ty vlhčené ubrousky rozmohly. My můžeme apelovat na to, ať to nejsou vlhčené ubrousky, že to je kus plastu, což už lidem trochu dochází. Papírový kapesníček se prostě rozloží. Druhé řešení je Trampské/skautské pravidlo zamaskovat to, otázka je, jestli to vlastně vůbec chceme, protože když řekneme, tak aspoň to třeba pod

kameny schovejte, je to proti tomu, co říkáme: nehýbat s kameny, protože jsou to mrazové půdy, že. Takže buď to nechat, do zimy to tam zůstane a na jaře už to není vidět, ale zůstává to v té přírodě. Je řešení apelovat na to, aby si to lidé podobně jako v amerických národních parcích třeba odnášeli? Při množství návštěvnosti jaká tady je, nejsme schopni zařídit to, co tam dělají, že pouští turistu přes checkpoint a při odchodu a počtu dnů, který tam strávil, mu zváží pytlík exkrementů, jestli odpovídá tomu, jak tam byl dlouho, to samozřejmě u nás není řešení. Z tohoto nevíme, jak ven. Nápady rozdávat hnědě-zelené reklamní papírové kapesníčky a toaletáky není řešení, to zas budeme nabádat lidi, aby tam tu potřebu udělali. My chceme nabádat lidi, aby tam tu potřebu v uvozovkách nedělali. Ale jestliže si neumíme poradit s tímto problémem, ale de facto mu jenom čelíme kvůli vysoké návštěvnosti, tak se aspoň snažím s těmi odpadky něco dělat. Předloni proběhla kampaň: Není zvěř jako zvěř - Odpadkouši, asi jste zaregistrovala. Teď startuje letošní kampaň s kapitánem hejkalem v podobě Jakuba Koháka, který de facto na tu dva roky starou kampaň navazuje, a bude to něco obdobného - vtisknout lidem do hlavy tu filozofii: co si do hor přináším, to si odnesu. Já třeba, jak říkám, chodím sloužit na Sněžku, vždycky беру pytel, uklidíme to tam, ale je velmi vtipné a legrační sledovat ty lidi, když tam s tím pytlem chodíte a oni k vám ti turisté chodí a ptají se, jestli do toho pytle můžou ještě něco přihodit. A já už jsem začal být ne nepříjemný, ale velmi striktní a říkám: ne, nemůžete. Odneste si to, když jste si to přinesli. Může to skončit o 20 metrů dál, že to zahodí a já to budu muset sebrat, ale aspoň dostanou myšlenku, že my tam nejsme jako popeláři, abychom kolem nich chodili a uklízeli, protože praxe je taková, že když tam třeba ten pytel nemám v ruce a jenom ho odložím a za hodinu se vrátím, tak u toho malého pytle bude obří kupa odpadků, protože to inspiruje.

Když se rekonstruovala dva roky zpátky cesta Růžohorky - Sněžka, tak tam stavební firma měla ty velké pod vrtulník transportní žoky na materiál, na kámen. Ten žok má objem na kubík prostoru. Měli je tam sbalené, schované. Jeden turista to objevil a dal do toho PET lahev a za půl dne ten kubíkový žok přetékal! Protože všichni to považovali za koš. A koše v životě v národních parcích nebyly, když to řeknu v absolutním tvrzení tak je to nesmysl byly, testovalo se to, ale prostě nefunguje to. Ale jednoduše řečeno, nebyly, nejsou a nebudou. Protože za a) správci parku nejsou popeláři, aby po turistech uklízeli, nejsme ve Stromovce, nejsme v městském parku, nejsme technické služby. Lidi by obtěžoval provoz těch vozidel, protože ten kakabus

by tam musel projet každý den, v některých místech i několikrát možná. Lidé by se naučili na to, že to prostě po nich někdo uklízí. A když už někde máte koš, tak tam ty odpadky vyhodíte a pominete tu filozofii, že si to máte odnést, i když na to máte sílu. Pro nás je velmi povzbudivá skutečnost, že poté, co se o těch problémech víc hovoří, tak výrazně víc lidí se zapojuje do toho, že nejenom své odpadky odnesou, ale také posbírají to, co vidí a i to odnesou zpátky, což je skvělý, ale také to není systémové řešení. Protože lidé by to neměli odhazovat, což, jak jsem říkal, nevím, jak se tam ty odpadky berou, protože představa že jdu a mrsknou to, je dost lichá. Ale že to někde zakopou a nebo nechají, to se samozřejmě děje. Takže ten úklid je nezbytná věc, protože, kdyby to nebylo, bylo by to výrazně horší, na druhou stranu je to opět takové bypasování té situace, kdy vlastně přebíráte odpovědnost a tu povinnost za někoho, kdo si to neuvědomuje, ale nemáme proto zatím jiné řešení.

**K těm všem problémovým návštěvníkům - ať se to týká jakéhokoliv porušování, předpokládám že je to menšina.**

...to stoprocentně! Dokonce minorita, řekl bych, že to jsou promile...(38:19)

**... a dala by se nějak charakterizovat tahle menšina nebo je příliš různorodá?**

Často to jsou lidi, kteří si myslí, že příroda nebo že území národního parku je sportoviště, protože sem přijedou jako na stadion. Druhá myšlenka: jsou to lidé, kteří si myslí, že ta příroda je tady pro ně a že oni můžou všechno. Já platím daně, tak koukejte všichni sloužit tak, jak pískám. Velmi často bych řekl, že to jsou spíš mladší, speciálně v této poslední době je to fenomén selfíčkářů - si vlezou někam, jenom abych měl lepší fotku než má někdo jiný... U starší, turisticky vzdělané a praxí zažité generace se nám tohleto prakticky nestává, takže to je asi charakteristika té problémové skupiny.

**Vy jste zmiňoval ta klidová území to je novinka posledního roku která vstoupila v platnost loni v létě. Máte zkušenost s tím, jak na to reagují návštěvníci jestli tam lezou i tak?**

Vzhledem k tomu, že zonace byla směřována vůči správci území a došlo tam ke změně, kdy zonace byla směřována na turistu a teď je směřována na nás jako na správce území, tak spousta lidí tuhle věc v podstatě nepobrala a pořád žije v tom, že zonace je vůči nim, což sice vyvracíme, ale v zásadě to není pro nás komunikačně

problém, pokud si to myslí. Vznikl nový statut klidových území, což mnozí považují defacto jako přejmenování předchozí první zóny, což tak ve skutečnosti není, ale opět, komunikačně nám to nikterak nevadí. A teď jsem se ztratil v odpovědi na Vaši otázku, co jste se ptala?

**.. jestli pozorujete že by to třeba lidi dodržovali či nedodržovali více, zkrátka zda byla nějaká změna.**

Ne, ne, ne, je to pořád o tom samém: čím víc lidí, tím víc přestupků, ale je to pouze určitá skupina.

**Jaká opatření pro rozložení počtu návštěvníků ale i pro usměrnění jejich nevhodného chování již praktikujete a jaká je jejich úspěšnost? Už jste zmiňoval ty sítě na Sněžce...**

Propagace! Síť - to je extrémní řešení. Propagace méně navštěvovaných míst. My už tady léta letoucí postupujeme ruku v ruce se Svazkem měst a obcí, (ukazuje doprava) ukazuju tam, protože na zámku sídlí manažeři svazku, kteří se starají o propagaci regionu. A my postupujeme v souladu. To znamená, že nepropagují, a my taky ne, lokality, které jsou přetížené. Když říkají Sněžka, tak jo, ale ne teď, najděte si část dne, to znamená třeba ve tři ve čtyři v pět odpoledne, kdy už tam není tolik lidí, ať jste spokojení a nejste zklamaní, přijed'te sem v dubnu, v květnu, v listopadu a nejezděte o letních prázdninách.. No, pomáhají nám rozmělnit tu návštěvnost a směřujeme návštěvníky cílenou propagací na místa, která jsou méně vytížená. My jsme třeba udělali edici tiskovin Krkonošské výlety východ, střed a západ, které směřují lidi na místa mimo hřebeny.. Jsou třeba takové věci i v komunikaci, že my v podstatě nesdílíme, nezveřejňujeme fotky z lokalit, na které se ten turista prakticky nemůže podívat. Abychom ho jakoby nemotivovali.

**A spolupracujete nějak třeba z CzechTourism?**

Prakticky vůbec ne.

**Protože já jsem nedávno zaznamenala, že někde sdíleli tip na výlet na radioaktivní pramen pod malou Úpou...**

Jo, s Czech turismem pracuje svazek měst a obcí, ti jsou na sebe napojení, takže my s nimi nespolečně pracujeme, ale vlastně jsme takhle propojeni. Nicméně věřím, že už jsou pryč doby, kdy Czechtourism propagoval de facto lokality, které pro nás byly

nepřijatelné, i když asi to není tak úplně passé.. Stále třeba s těmi nápady přicházejí, na druhou stranu si nechají poradit. V covidové době, když bylo třeba k nalákání turistů do České krajiny a připravovali jakousi kampaň světových unikátů v Česku - takové ty věci jako fotografie Grand Kaňonu a pak tam byla fotografie z vyhlídky Máj nad Vltavou, že my to tady máme taky, tak přišli s tím, že chtějí Pančavský vodopád. My jsme řekli "ne, na ten zapomeňte!". To si v kampani použijte, protože nám to neudělá službu. Pochopili a akceptovali. Takže jo, kreativci mají nápady, ale zase si nechají poradit. Nejdou proti našim zájmům. (43:44)

### **A dá se obecně říct, jaké typy opatření fungují nejlépe na usměrnění těch davů?**

Fyzické zábrany! (smích) Ne, to samozřejmě s nadsázkou. Co funguje nejlépe k usměrnění návštěvníků, je soustavná sisyfovská práce. Nechci říct, že to je boj, který se nedá vyhrát, my tomu vůbec nechceme říkat boj, my tady s nikým nechceme bojovat. Ale neustálou soustavnou prací, ať mých kolegů lektorů z ekologické výchovy, ať to je práce našich kolegů na propagaci, časopis, sociální sítě, vše de facto v té marketingové komunikaci zapadá do nějakého konceptu, který vytváří dojem. Je pro nás to důležité, co do těch lidí chceme dostat. Pro nás ideální je, když do Krkonoš přijíždí vzdělaný návštěvník a vzdělat se musí tím pádem už doma, než sem přijede. Když sem přijede, tak je na to ještě prostor, ale už je to pozdě. My potřebujeme, aby přijel člověk, který ví, že jede do národního parku, co tady od toho čekat, že s tím jsou spojená určitá omezení, proč je to národní park, čím je cenný a jak se tam kvůli tomu, aby to tak zůstalo dál, má chovat. To jsou pro nás základní stavební pilíře v komunikaci a někdy se to daří lépe, někdy hůře.

### **Otázka na závěr: i přes všechny zmiňované snahy správy problémy s turisty pořád přetrvávají. Napadají vás důvody, proč tomu tak je nebo co by se mělo udělat lépe, aby se situace zlepšila?**

Celospolečenská situace. Vezměte si, jak lidi mají malý respekt obecně k omezením, opatřením. To, co si prostě nedovolí v Německu, tak si dovolí tady, to co byste si nedovolila v americkém Národním parku, protože by vám hrozila taková pokuta, že byste se s ní do konce života nedostala, tak tady je vymahatelnost práva obecně v České republice a respekt k právu velmi malý.

### **A nějaké konkrétní kroky, které by k tomu vedly?**

Teď probíhá nějaké jednání k posílení pravomocí strážce přírody. Takové legislativní nesmysly a díry: naši správci mají pravomoc zjišťovat u motorových vozidel jejich legitimnost pohybu po Národním parku, ale legislativa jim neumožňuje to auto zastavit. Takže si Strážce de facto musí stoupnout do cesty a riskovat, že ho porazí, protože nemáme pravomoc jako policie vám přikázat zastavit. Nemáme možnost online nahlížet do databáze, tam má přístup jenom policie, také by nám to pomohlo. Můžete sice legitimovat a ten člověk je povinen doklady předložit, ale v praxi se často stává, že vám ten člověk doklady nepředloží. Takže může dojít k paradoxní situaci, že Vy s přestupcem půjdete pět kilometrů na parkoviště, kam si následně přivoláte policii.

**Děkuji Vám mockrát za rozhovor.**

## **Příloha 7: Rozhovor s Danem Wolfem - orientačním běžcem z turnovského oddílu**

8. 2. 2022

**Mě by na úvod zajímalo něco o Vás: když zrovna neběháte orient'ák, chodíte do přírody? A kam?**

No, tak já bydlím poměrně hodně na samotě u lesa tady u jednoho skalního města přímo, mám to asi 10 metrů do skal, takže do přírody chodím tady v Českém ráji poměrně hodně, v podstatě skoro každý den se psem nebo se proběhnout, zaběhat, takže jo. Chodím hodně tady v okolí Malé skály.

**A jak jste se vůbec dostal k orient'áku? Začal jste už od mala?**

No, v podstatě, já jsem dřív lyžoval - obří slalom, alpské lyžování, ale se bavím o době, kdy mi bylo tak deset let, ale tady prostě u nás byl ten oddíl. A hodně jsem, už od první třídy byl zvyklý každý den, každé odpoledne chodit tady na sjezdovku, když tady ještě fungovala před x lety a lyžoval jsem. No a já jsem v tom nebyl moc dobrej nikdy, protože mám poměrně pud sebezáchovy a ostatní kluci mě samozřejmě poráželi. Takže mě to zas tak moc nebavilo, ale my jsme hodně běhali v letní přípravě - různé krosy a přespolní běhy a tam jsem naopak porážel kluky já, takže mě to samozřejmě bavilo v té době, v tom věku, výrazně víc. A už od malička mě bavily mapy a furt jsem si nějaký kreslil a studoval starý mapy a mapy všeho možného druhu, a tak rodiče jednou napadlo, když mě baví mapy a když jsem poměrně dobrej v běhání v terénu a v krosech, tak že by mě mohli zkusit dát na orient'ák. Tady v Turnově je zrovna poměrně dobrý velký oddíl, tak když mi bylo asi 10 let, tak mě tam jednou přivedli, no a hnedka jsem jel o víkendu na závody a nějak se mi to zalíbilo, zjistil jsem, že v tom jsem docela dobrej a už asi 20 let mě to nepustilo.

**A jak dlouho už funguje ten turnovský oddíl?**

No zrovna vloni v roce 2021 jsme měli 40 let výročí, takže ten stávající oddíl funguje 40 let, ale už předtím tam byl oddíl, který vznikl někdy koncem 60. let, ale ten se potom rozpadnul a tenhle na něj přímo nenavázal. Orient'ák teda funguje v Turnově už od těch 60. let, ale náš oddíl oslavil 40 let.

**Když chodíte s oddílem na tréninky, tak se to koná vždycky v Českém ráji?**



Ne ne, jako samozřejmě v naprosté většině ano, protože logicky Turnov je uprostřed CHKO Českého ráje, takže naprostá většina našich terénů je v nějaké zóně CHKO, ale máme i poměrně dost map, které nejsou a samozřejmě se to snažíme nějakým způsobem různě mixovat nebo využívat. Dost často vyrážíme i dál, k Železnému Brodu, k Jablonci nebo naopak směrem na Mladou Boleslav, do Ralska tady tím západním směrem, takže, když bych to měl kvantifikovat, tak si myslím tak třeba 60-70 % těch oddílových tréninků pravidelných mapových přes sezónu, tak jsou jakoby v CHKO a zbytek si myslím, že bude mimo.

**To už mě teda přivádí k tématu těch Pěkných prázdnin. Když pomínu skutečnost, že oddíl sídlí v Turnově, tak jaký je ještě další důvod, že se ty závody konají zrovna v Českém ráji? Nebo čím je Český ráj tak speciální, že se to koná přímo tam? Je to třeba taky vlivem tradice?**

Je to určitě vlivem tradice, vlivem toho, že je to prostě přirozený, protože prostě kolem Turnova ty terény jsou a samozřejmě nejde asi konkrétně o to, jestli je to zrovna Český ráj, ale prostě jde o ty pískovcové skály, který tvoří poměrně unikátní terén pro orientační běh, který je jenom v České republice na pár místech, plus okrajově v Německu, okrajově v Polsku, ale jinak to je poměrně jakoby světově unikátní věc. A pro ten orientáček je to prostě zajímavý, je to opravdu jednak vizuálně hezký, druhak je to i náročný - jak fyzicky, protože to je zpravidla v kopcích, tak mapově hlavně. Takže dlouhodobě mají ty pískovce takovou určitou tradici a takový zvláštní postavení v tom orientáčku. No a my samozřejmě jako oddíl z toho maličko těžíme, protože ty terény tady v okolí prostě máme. Ale jinak bych řekl, že je to daný historicky, protože už od nějakých 70. let jičínský oddíl, který byl velmi velký a aktivní, tak pořádal vyhlášený mezinárodní závody pětidenní, který zpravidla byly v Českém ráji nebo někde v okolí, pak se to začalo střídat s Novým Borem, který pořádal v Kokořínsku a v Lužických horách.. Tak nějak se myslím po roce střídali. A tyhle závody naučily i severany a cizince běhat, nebo, ukázaly jim ty český terény, český pískovce a získaly takovou jakousi popularitu. Pořádaly se tady i nějaký mezinárodní závody, světovýho poháru v 80. letech. No a ty naše závody, nechci říct, že na to úplně navazují, to asi úplně ne, nebo ne přímo na ty jičínský závody, ale minimálně tou tradicí těch závodů v pískovcích. Protože to prostě jakoby běžce jak z Čech, tak tady z blízkého zahraničí nějakým způsobem samozřejmě láká. Takže to je

asi ten jeden důvod. A ten druhý je prostě ta tradice, to že ty závody tady začaly a hlavně to, že prostě v okolí Turnova jsou nejbližší lesy plný skal, takže úplně přirozeně běháme v nich, a takže tam pořádáme i závody.

**Já jsem se ptala hlavně proto, že předpokládám, že když je to CHKO, že je náročnější tam něco smět uspořádat. Jestli by to nebylo jednodušší ve volné krajině. Nebo jak moc je to komplikovanější oproti volnému terénu.**

No, ono to má takový dvě strany mince. V něčem to může být náročnější, zároveň v něčem třeba ani ne. Samozřejmě je to náročnější v tom, že tam vstupuje jedna jedna instituce navíc, když to tak řeknu, což je tedy AOPK, resp. Správa CHKO Český ráj. Když pořádáme závody někde jinde, tak samozřejmě musíme jednat s vlastníky lesů plus pokud tam jsou nějakí nájemci, často třeba nějaký myslivci nebo další spolky. A tady k tomu ještě máme to CHKOčko. Na druhou stranu zase to CHKOčko vždycky o té akci hromadné musí v rámci toho povolovacího procesu, když přijme tu naši žádost, tak rozjede to jednání a v rámci toho řízení - to je asi to správné slovo - ono oslovuje ty další subjekty. To znamená majitele lesů, nebo dává jim to minimálně na vědomí, že dostali tu žádost. Takže nám to v podstatě i trošičku ušetří práci, protože oni už kontaktují ty Lesy ČR nebo další majitele lesů, který jsou tam tím hlavním subjektem, vyrozumí i obce, v jejichž katastru se to běhá. My samozřejmě to děláme taky, paralelně, ale i v tomhle nám to třeba i tu práci může trošku zjednodušit, protože potom se to i dostane k těm dalším subjektům, se kterými jednáme, i z druhé strany už ví, o co jde a tak. Kdežto když pořádáme mimo CHKO, tak si tohle samozřejmě všechno musíme vyjednat sami, ale jako všechno má svý pro, všude jsou nějaký zájmy, třeba právě když pořádáme tady někde v Ralsku v bývalém vojenském prostoru, to je někde u Mnichova Hradiště a tak, tak tam zase jsou zájmy. To jsou vojenské lesy a ty zase to hodně pronajímají na honitby, tam se v podstatě skoro vůbec nemůže běhat na podzim, protože tam pořád pořádají nějaký hony, střílí se tam. V CHKO zase víme, že prostě nemůžeme moc běhat na jaře, zase kvůli rostlinám a dalším důvodům, takže zase tam je pro ně ideální třeba ten srpen, září, a nebo naopak ten podzim, takže se to snažíme tak nějak vždycky udělat, abychom vyšli těm jednotlivým institucím a vlastníkům nějakým způsobem vstříc.

**A komunikace se Správou CHKO funguje dobře?**

Řekl bych, že to je hodně o lidech. Já už jsem tam zažil asi tři vedoucí od té doby, co

se nějak angažuju v tom pořádání. Víím, že když jsem začínal se trochu angažovat v tom pořádání našich závodů, tak jsme tam s tím trošku bojovali. S některým přístupem a vůbec s tím povolením, ono to bylo i obecně, že třeba tam byly i nějaké problémy s orientákama - třeba ne s náma konkrétně, protože v Českém ráji ještě hodně pořádá závody druhý turnovský oddíl, který tady funguje, pak oddíl z Jičína, občas i nějaké další, takže oni to potom hází trochu do jednoho pytle. A někteří nám tam třeba neudělali úplně dobré jméno, ale to je jedno. Každopádně víím, že tam ty vztahy byly takový horší. Potom strašně dlouho, několik let, možná 10 třeba, tam jsme měli vztahy naopak velmi dobré. Byl tam velmi vstřícný vedoucí i jsme se tak nějak seznámili, pochopili, že v podstatě chceme s nima všechno řešit a vycházet vstříc, dbáme na to, co si domluvíme a myslím si, že se nám podařilo si tam vybudovat velmi dobré vztahy. Domluvili jsme i nějaký styl, kterým budeme točit ty jednotlivé terény jednou za 4 roky v rámci toho Českého ráje v těch prostorech, kde běháme a kam můžeme. Dokonce nám po dlouhých letech povolili i některé první zóny a další části lesů, kam třeba dřív jsme nějakou dobu nemohli, ale teď najednou to problém nebyl, protože ono tam ani není co zničit. No a naopak teďka třeba s novým vedením se tohle zase změnilo. Současný vedoucí tam razí trošku jinou politiku a třeba plošně první zóny pro všechny hromadné akce zakázal, čímž se nám poměrně razantně ten manipulační prostor zúžil. To samozřejmě taky zase má nějakou výhodu, nějakou nevýhodu v tom, že prostě zase to musíme zhustit do nějakýho menšího lesa, na který je potom větší zátěž a tak. Takže bohužel to má všechno dvě strany mince. Takže, už jsem tam zažil jakoby víc těch vztahů. Teď aktuálně nemůžu říct, že by ty vztahy nebyly dobrý, myslím si, že jsou pořád velmi dobrý, korektní, ale třeba s těmahle letníma závodama, těma největšíma, tak tam třeba právě teďka ty první zóny bohužel nám prostě z toho vyškrtli, takže se samozřejmě snažíme nějak v tom vyjít vstříc, ale je to třeba nějaké omezení, které jsme třeba za minulého vedení v podstatě neměli a naopak se nám to podařilo nějakým dlouhým budováním vztahů vyjednat.

**Mluvíte o omezeních, tak předpokládám, že některá se dotknou pouze vás pořadatelů jako třeba ty místa, kam se smí ty závody směřovat, a některý se naopak dotknou hlavně závodníků. Napadají mě třeba, že nesmějí používat boty s hřeby nebo nevím, co všechno ještě. Vnímáte, jak na to závodníci reagují?**

Já myslím, že závodníci jsou na to asi zvyklí, tam si myslím, že v tom problém není. Třeba, zmínila jste tady ty kovové hřeby - to je třeba věc, kterou na našich závodech máme prostě zakázanou historicky. Zase, třeba nevím úplně, je to specialita našich závodů, když dělá nějaký jiný oddíl závody v Českém ráji, tak myslím, že občas to ani neřeší. Třeba v Kokořínsku, kde jsou taky pískovcové skály, se to třeba taky vůbec neřeší. Ale tady my to v tom rozhodnutí prostě historicky máme od CHKO předepsáno vždycky, takže samozřejmě to dodržujeme a myslím si, že závodníci jsou na to zvyklí. Když jim to napíšete do propozic, tak oni se prostě přizpůsobí. Pamatuju si úplně někdy v minulosti tady byly nějaké takové humorné příběhy, že třeba jsme pořádali - ale to já jsem byl ještě poměrně malej - Český pohár v jednom pískovcovém terénu a byly zakázány boty s hřeby. A objevili se tady i nějakí zahraniční závodníci, kteří to nějakým způsobem nepochopili, nebo se k nim ta informace nedostala a potom na startu je nepustili do lesa a nakonec museli vystartovat bosí. Ale v posledních letech tohle vůbec neřešíme, závodníci jsou na to prostě zvyklí. Stejně tak, asi je to asi takový nejviditelnější omezení, ale myslím si, že ve finále to ty závodníky nijak neomezuje. V tomhle terénu, když máte dobré krosové boty, tak není to nějaká nevýhoda si myslím. Já třeba osobně jsem v botech s hřeby neběhal v žádném terénu několik let, protože ty boty jsou zas takový tvrdší a myslím si, že to omezení prostě není.

### **A nějaký další omezení, co se týkají závodníků?**

Pak obecně, co máme vždycky v tom rozhodnutí. Tak samozřejmě hodně řešíme místa startů, cíle, doběhy od poslední kontroly, to jsou takový místa, kde se ti závodníci kumulují všichni. Protože princip orientačního běhu je ten, že každý si volí nějakým způsobem svoji trasu a máme strašně moc kategorií a každá má jinou trasu, jinou délku a i když početně jich je poměrně hodně, kolem třeba tisícovky, tak oni se prostě do toho lesa jednak v časovém horizontu během toho dne a druhak prostorově se tam rozprsknou, takže v podstatě na nějaké kousek území není ta zátěž nijak veliká. Není to tak, že by jednou stopou proběhlo tisíc lidí jako když by byla nějaká pevně daná trasa nějakého krosu, ale prostě ti lidi se tam rozprsknou, každý běží v podstatě jinudy. Samozřejmě, rizikový nějakým způsobem jsou místa těch kontrol, ale těch je v tom lese spousta, není to vůbec tak, že by každý z těch závodníků měl všechny stejné, těch kontrol je tam třeba sto, někdy i přes sto a každá

kategorie jich má třeba 20 z nich a je to prostě různě pospojované tak, aby na každou kontrolu přišlo třeba 150-200 lidí max, případně 300 nebo 400, pokud je to nějaká občerstvovací někde u cesty. Takže to je další věc, co regulujem. No a potom hlavně tady ty uzlové body, kde se nějakým způsobem kumulují ti závodníci všichni, to znamená typicky start, cíl, takže tam vždycky máme v těch podmínkách, že to musí být na nějaké zpevněné lesní cestě, aby prostě třeba doběh od poslední kontroly do cíle, který mají všichni stejný, tak aby prostě nebyl někde jenom lesem, borůvkám, kde se může vyběhat nějaká pěšinka nebo se tam může něco poškodit, takže tohle vždycky musí být na už existující cestě. Zároveň, aby se tam dalo třeba dojet autem kvůli nějakému návozu materiálů, bezpečnosti závodníků, aby tam třeba dojela sanitka a tak. Takže to jsou věci, které ani ne tak z pohledu ochrany přírody, ale spíš i z toho organizačního aspektu z toho vycházejí. To se hodně řeší. Pak samozřejmě z CHKO se hodně řeší kemp a vůbec to zázemí, což je samozřejmě zajímavá, protože tam se prostě kumulují ti lidi. Takže většinou pro ně je nejlepší, aby to bylo buď v intravilánu obce nebo někde, kde už jakoby je nějaké zastavěné území, kde se ty akce pořádají, když to tak řeknu, běžně. Kde je ta kapacita na to, aby se tam zaparkovaly ty auta, ti lidi tam prostě mohli být, proto máme ty centra těch závodů vždycky v nějaké obci na nějaké ploše. Samozřejmě, občas jsme to v historii měli jenom i na zelené louce úplně u lesa, kde si všechno nějakým způsobem zajišťujeme sami, což pro CHKO je, myslím, trochu horší, ale taky nám to párkrát povolili. Zase to určitě neděláme nikdy někde jako poblíž nějaké cenné lokality, vždycky to je stejně někde u silnice, někde, kde prostě je zas nějaká dobrá přístup. No a co se potom týče přímo v lese na té trati, tak kromě teda ještě těch míst, těch kontrol, kde i řešíme jejich umístění, abychom je umístili nějakým způsobem tak, aby zase, když tam přiběhnou ti závodníci, tak aby se tam prostě něco nepoškodilo, nestrhl se nějaký břeh nebo něco, na to se taky myslí nebo snaží myslet, když se vymýšlí ty tratě. No a potom z rozhodnutí CHKO máme většinou zakázaný vstup do mladých porostů, to znamená nově osázené paseky, aby se nepošlapaly nějaké stromečky. Občas nám i třeba jakoby zakážou nějakou lokalitu maloplošnou, nevím, nějakou bažinku nebo něco, ale většinou ne. V tom srpnu většinou tohle problém není. Pamatuju si to párkrát, když jsme pořádali na jaře nějaký menší oblastní závod někdy v březnu, tak kvůli nějakému hnízdění ptáků třeba jsme prostě se domluvili, že nějakou lokalitu lesa vyloučíme z těch tras a to.. Takže my se většinou snažíme nějakým způsobem

předem aspoň nějaké hrubé koridory těch tratí si od nich nechat schválit, ale většinou v tom srpnu s tímhle tím problém není, to je spíš na tom jaře, když je buď hnízdění, nebo když rostou nějaké kytky, což většinou ten srpen a září už v Českém ráji není.

### **A další omezení se závodníků nedotknou?**

Já si myslím, že asi ne. Podle mě závodníků se dotkne hlavně, nejviditelnější jsou ty boty s hřeby, což my i historicky držíme. To je prostě, aby se nepoškrábal ten pískovec, byť samozřejmě vyloženě po tom pískovci se prakticky neběhá. Je tady pár míst v Českém ráji, kde jsou skalní plotny, což je typicky Drábovna u Malé skály, potom Kalich, kam už ale nechodíme, potom u Branžeže jsou skalní plotny, ale jinak se běhá mezi těma skalama, ne po nich. Ale tak i tak jsou v tom lese občas třeba z těch pískovců udělaný nějaký schody nebo nějaké části nějaké turistické stezky, kde by, když člověk proběhne v té botě s těma kovovejma hrotama a zaryje se trošku, tak to může být prostě potom na tom vidět. Takže my to prostě plošně zakazujeme, závodníci jsou na to zvyklí na našich závodech. No a potom jinak, řeší se samozřejmě, co se ještě dotýká závodníků, tak na našich závodech zpravidla je ta logistika, že prostě vždycky máme nějaké parkoviště někde buď u toho centra, nebo někde v obci, kde to je domluvený, povolený a potom na všechny starty, cíle se chodí pěšky. Takže občas na našich závodech se prostě chodívalo třeba daleko poměrně na start, z cíle.. A ono když potom musíte jít třeba kilometr a půl až dva na start, totéž z cíle, potom někdo to jde ještě dvakrát, protože nejdřív jde třeba s dítětem na start ho doprovodit, potom jde na svůj závod, zase z cíle, a tak. Tak to bývalo takový náročnější, ty závodníky to trošku omezovalo, ale tam prostě taky jiný řešení není. Ten Český ráj má tu nevýhodu, že ty lesy, co tady obecně jsou, kromě Žehrovských lesů někde kolem hradu Kost a právě tam v oblasti Branžeže, a potom lesního komplexu mezi Turnovem - Kacanovy, Vyskří a Hrubou skálou, tak jinak ty lesy jsou hrozně malé všechny. To je prostě kilometr čtvereční třeba nebo maximálně dva a i v okolí jsou prostě malé komunikace, malé vesničky, malé cesty, takže ta logistika tady je poměrně náročnější. Takže závodníci jsou samozřejmě omezováni v tom, že si nemůžou jak třeba někde na závodech i třeba na tom Kokořínsku nebo v Lužických horách třeba dělá Nový Bor, kde mají prostě obří louku přímo u lesa, většinou si závodníci dojedou až tam, cíl mají přímo na tý louce, všechno tak nějak u toho lesa..

Tak to tady většinou v Českém ráji prostě nemáme, protože to tady úplně nejde. Ale jak říkám, oni jsou na to už tak nějak zvyklí. I to byl jeden z důvodů, proč jsme před pár lety ty závody roztáhli do třech dnů. My jsme dřív měli ty závody ve dvou dnech, že to bylo jenom v sobotu a v neděli. V sobotu se běžely dvě etapy, jedna ráno, jedna odpoledne a potom v neděli třetí etapa. A někdy pět let zpátky zhruba jsme to roztáhli do třech dnů, to znamená, že teďka vlastně ty závody jsou pátek, sobota, neděle, protože právě když byly ty dvě etapy v sobotu a bylo to ještě daleko na start, daleko z cíle a aby se to všechno stihlo přestavět a pro ty závodníky to bylo mnohdy dost náročný, zvlášť třeba pro ty starší veterány a tak. Prostě jít třeba dopoledne dva kilometry na start, pak tu jejich trať, pak z cíle. Totéž za chvíli znova.. Tak jsme to právě roztáhli do těch třech dnů, což samozřejmě znamená pro pořadatele, že si musí brát dovolenou v ten pátek, většinou jich potom máme nedostatek a tak, protože ne každý to může udělat, ale pro ty závodníky si myslím, že to je pohodlnější. A vůbec pro celkovou logistiku a nějak to vychází z těch podmínek, které tady máme.

**Mě ještě zajímá na závěr tak obecně, jak vůbec dopadl covid na orientáky, zejména v těch začátcích nebo během lockdownu, jak se vás to dotklo?**

No, obecně, dotklo se to poměrně hodně, protože prostě ten zákaz v podstatě byl okamžitě na všechny hromadné akce někde v tom roce 2020. Takže na tom jaře 2020 tenkrát, když to začalo, tak celá jarní sezóna byla zrušená. Pak se v létě, na podzim tam začaly vyjednávat nějaké výjimky, bylo tam velké lobby právě tady těch outdoorových sportů, kde člověk je sám v lese, tak nejenom nás, ale i nějakých různých běhů a tak, tak tam bylo poměrně velké lobby, aby se tyhle akce povolily. A samozřejmě, u nás je to největší riziko v tom centru, tam, kde se ti lidi potkávají. Při tom samotném závodě nebo tréninku je naprosto minimální, protože je to prostě individuální sport, navíc v lese, na velké ploše. Takže tam se potom podařilo něco vyjednat a ty závody se v nějaké omezené míře trans nějakých startovních vln rozeběhly, samozřejmě bez té nadstavby toho centra závodu, toho setkávání. Takže ten ročník 2020.. i když v létě ty podmínky byly uvolněnější, tak jsme neorganizovali žádný kemp, to centrum bylo takové hodně osekáné, co se týče těch služeb a toho, co se tam nabízí. V podstatě to bylo o tom, že si tam ti závodníci přijeli, odběhli ten závod a zase měli co nejrychlejš odjet pryč. Vloni už v tom létě jsme měli i ten kemp,

byť to shromaždiště bylo takové trošku ne úplně vhodné, nakonec takové stísněné, takže těch služeb tam taky nebylo moc, ale bylo to už trošku víc v normálu, byť ne tak, jak to bylo třeba v letech 2017-19, kdy ty závody byly opravdu na velké louce a opravdu jakoby velký. Furt to bylo ještě trochu tím stylem, že ten kemp nevyužilo, si myslím, zase tolik lidí, on ani nebyl moc velký, takže byl jenom pro nějakou menší část a bylo to takové osekanější. A obecně v orientáku jako takovém zase jaro loňského roku 2021, když tady byl lockdown, nějaký ten březen, duben, tak to nebyly žádné závody, potom od května mohly být závody jenom na nějakou výjimku národní sportovní agentury a ministerstva, takže tam proběhly v podstatě jenom české šampionáty a ty vrcholný závody, který byly nějakým způsobem omezený pro pár set lidí, ale hrozně to omezilo takovou tu širokou veřejnost. To znamená, prostě nebyly tady vůbec orientácké akce pro masy, když to tak řeknu, které třeba dřív byly. To potom začalo až trošku v tom létě, kdy byl třeba částečně i ten náš závod. Ale vlastě jinak celé loňské jaro tohleto vůbec nebylo. Bylo to hodně na nějaké individuální bázi, hodně třeba náš oddíl konkrétně jsme se snažili celé jaro i za toho lockdownu pořádat jakési závodní tréninky každý víkend, každou sobotu, hlavně i s důrazem pro děti, protože ty jsou zvyklé někde od března do června a potom od září do října každý víkend prostě závodit, mít nějaké akce, tréninky společné, a to prostě nic nemohlo být. Takže formou, že to bylo třeba roztažené do celého dne a prostě po rodinách, s rodiči si tam přijížděli, jenom bylo řečeno, kde si najdou mapu a kde se odstartují a potom někde zase jinde v lese byl schovanej cíl. A takhle jsme se snažili ty akce pro ně pořádat, ale jenom pro oddíl, to znamená, zasáhlo to u nás nějakých sto lidí a takhle ty oddíly po republice se snažily nějakým způsobem udržet ty děti a rodiny u toho sportu, ale samozřejmě to bylo komplikované a soutěže být nemohly.

### **A ujalo se to - tahle forma - účastnila se toho většina lidí třeba?**

U nás určitě, tam jsme měli účast na každém tom měřeném tréninku kolem sta lidí. Samozřejmě roztažený kolem celého dne. Vždycky byl nějaký formulář, kde si člověk vybral nějaký startovní čas, který ještě nebyl obsazený a bylo to tak, že v každé půlhodině mohlo startovat třeba pět lidí nebo 10, aby se prostě nepotkávali nebo se potkávali co nejmíň a ideálně ještě jakoby po rodinách a tak nějak to bylo rozhozený, abychom vyhověli všem těm v té době platným opatřením. To se nějakým způsobem dařilo udržet. Ale samozřejmě, spoustu lidí si myslím, že ten sport nějakým



způsobem ztratil - přesně takové ty, kteří jakoby nejsou aktivními členy nějakých klubů, ale spíš prostě jednou za čas si třeba zajedou na nějaký orientáček, na nějaký závod, protože je to prostě baví a chtějí si něco vyzkoušet. A pokud nejsou členy nějakého klubu, který by jim zajišťoval ten servis jako třeba ten náš, tak pro ně ty možnosti nebyly. Takže tam si myslím, že hodně lidí a bohužel i třeba děti ten sport možná i ztratil. Na druhou stranu třeba na nějakých počtech registrovaných sportovců ve svazu se to zas tak moc nepodepsalo. Ale podepsalo se to třeba i na účastech na některých závodech, na mistrovství a tak. Tím, jak to bylo všechno omezené, tak to bylo snižené. Určitě když porovnáme ta čísla vzhledem k roku 2019, tak těch závodníků obecně na těch závodech bylo výrazně méně.

### **A to se týká i těch Pěkných prázdnin?**

Trošku. Tam se to posuzuje hůř, protože my.. To je vlastně věc, kterou jsem vůbec nezmínil. My máme s chráněnou krajinnou oblastí historicky domluvený limit počtu závodníků. Ono je to teda daný od CHKO, dřív to bylo - vím, že jsme se pohybovali někde, i tak, jak ty závody postupně rostly, souměrně s tím, jak třeba rostly počty lidí obecně v českém orientáku, tak vím, že dřív ty závody měly kolem 800 lidí, 900, pak jsme měli dlouhá léta limit 1000 striktně. Potom někde od roku 2012 se nám podařilo vyjednat ještě navýšení, že jsme z toho limitu 1000 vyňali všechny děti, které běhají v podstatě po cestách, po fáborkách a tak, nejdou úplně tím terénem, a to vlastně platí doteď. Takže to je zhruba nějakých, když sečteme všechny ty dětské kategorie někde do 12-14 let, tak to je zhruba 300 lidí. Takže na těch závodech se teďka posledních 10 ročníků necelých se pohybuje tak kolem 1200 - 1300 lidí. To je většinou přihlášených, potom třeba cílem jich projde kolem těch 1200. Jo a ten limit byl vždycky poměrně rychle vyprodaný a letos si myslím, že po hodně dlouhé době ani vyprodaný nebyl. Respektive, chvílku byl, ale pak jak se zase lidi postupně odhlašovali, tak nakonec tam ta byla i některá volná místa. Takže myslím, že se to projevilo i na těch našich závodech. Protože většinou ten limit byl vyprodán poměrně rychle a pak tam byl ještě převis. To znamená, že si myslím, že kdyby žádný limit nebyl, tak na ty závody reálně jezdí třeba 1500-1700 lidí, což je takovej asi standard, co by na těch závodech asi bylo. Když by to bylo v jó pěkným terénu, tak si myslím, že možná ke 2000. Takže ten převis tam býval a letos tomu tolik nebylo. Bylo vidět v tom roce 2021, že prostě obecně ten počet lidí v tom orientáku trošku

klesnul.

### **A to myslíte kvůli covidu?**

Já myslím, že to je určitě částečně kvůli covidu, částečně kvůli nějaké nejistotě, protože samozřejmě my jsme dlouho nevěděli, za jakých podmínek se ty závody můžou uspořádat, takže ten rozpis nebo ty propozice byly vydány až poměrně pozdě, až někdy v květnu, což je zase doba, kdy už třeba lidi mají letní dovolené různě naplánované, plus byla letos poměrně velká konkurence, bylo tady v Čechách mistrovství světa, byly tady další závody. Takže takoví ti skalní orientáči se třeba víc rozprostřeli na takové ty ostatní závody a pak prostě v nějakým dalším termínu třeba už měli naplánované dovolené či jiné aktivity. Takže asi to s tím všechno souvisí, ale myslím si, že z velké části se tam ten covid najde.

### **Tak jo, to je ode mě asi všechno. Já moc děkuju!**

Nemáte zač. A ta práce je jakoby přímo o orientáku?

**Ne, ne, já to mám hrozně široký, je to o overtourismu ve velkoplošných zvláště chráněných územích a mám tam Krkonoše, Český ráj a Třeboňsko. A jako převážně je problém s turistama-jednotlivcema, kteří tam jedou na výlet, ale aby to bylo kompletní, tak tam zahrnuju i jednotlivý takovýhle zájmový skupiny. Takže třeba v Českým ráji mám orienták a horolezce.**

Je to tak, no. Já teďka musím říct, že v tom Českým ráji, co tady tak pozoruju, tak to poměrně hodně roste. Samozřejmě na některých těch lokalitách, tady Malá skála, co občas se děje na těch parkovištích.. Tak to není úplně příjemný. Na druhou stranu mě i trošku mrzí, že to potom odnáší právě tyhle ty tradiční hromadné akce, které sice k tomu nějakým způsobem trošku taky přispívají, ale vždycky jenom v nějaké míře a jsou nějakým způsobem regulovaný. Ale pak právě i tím, že tady jsou teďka různé snahy omezit ty území a nějak vyhlásit nějaké klidové zóny a tak, tak to potom ještě víc i my musíme přesouvat a smršťovat do menších území a nebo tam, kde je těch turistů víc a je to takový komplikovanější, no. Že mi to přijde až jako kontraproduktivní a tak, jak jsme to měli nastaveno třeba někde od toho roku 2010 do loňska, předloňska, než jsme přišli o nějakou docela velkou část těch prostor, tak si myslím, že to bylo dobré. Teď se mluví o nějakých dalších maloplošných územích v rámci CHKO, která by třeba mohla mít nějaký vyšší stupeň ochrany, než mají teď, což

by zase pro nás samozřejmě znamenalo nějaké další omezení z hlediska zmenšení toho prostoru a je to potom samozřejmě zase trošku komplikace, no. Ve smyslu, že zase se nám zmenší to pole působnosti a zase to má akorát za cíl, že se to nahustí někde jakoby víc. A třeba i tam, kde už i tak jsou víc ty turisté a lidi, no.

**Já chápu, že to je takový frustrující, že vlastně turisté, co se vydávají volně, můžou relativně všude.**

No, je to tak. Bohužel jsme hromadná akce, která má nějaká pravidla, a my určitě to chceme dělat v součinnosti se všemi institucemi, protože prostě je to oficiální akce. Jsme jedna z největších sportovních akcí na Turnovsku, a tak je na nás i vidět, když to tak řeknu. A spoustu dalších akcí nebo lidí to prostě neřeší a jo, občas je to takový frustrující, ale nic s tím nenaděláme. Třeba právě, když to tak řeknu, tak ty stopy, co zanechá třeba ten náš závod, tak jsou pro ten les, si myslím, naprosto minimální. Po pár bouřkách nebo deštích i v těch skalních průchodech, kde třeba je to nejvíc asi vidět, že tam někdo proběhl, protože se tam samozřejmě shrne to jehličí a tak dále.. Ale přijdou dvě bouřky a myslím si, že to tam nikdo moc nepozná. A potom, když tam jdete běhat a potkáte tam nějaký tři motorkáře, který tam jedou úplně volně lesem a zbyde po nich taková rýha, kterou neudělá ani tisíc běžců, když by tam běželo za sebou, tak s tím nic neuděláte, akorát je to prostě frustrující. A to samý potom houbaři, lidi na koních, další.. Třeba Kalich nad Malou skálou, což je vlastně první zóna, kterou nám právě na předloňský ročník zakázali po dlouhých letech, kdy jsme tam úplně normálně mohli, když tam v podstatě nic chráněného není. Je to první zóna jenom proto, že tam jsou ty zajímavé skály, které ale nijak poškodit nemůžete, takže jsme měli prostě domluvu, že normálně na orienták tam nic nepoškodíme, takže tam není problém, abychom běhali. Teď se to bohužel plošně změnilo, protože se prostě plošně dal zákaz, že první zóny ne, že se to nebude posuzovat podle toho, jestli tam něco můžeme reálně tou akcí poškodit, ale prostě plošně první zóny ne. Takže jsme o určitou část území přišli, ale teď, nebo už historicky, tam vzniklo několik různých černejch single-treků, jezděj tam různý downhill cyklisti, mají tam skokánky, koryta vydržený, což prostě se neřeší, protože to není hromadná akce. Tak je to samozřejmě trošku frustrující, ale bohužel tak to je, no. My s tím nic neuděláme a uvidíme, jak se to dál vyvine. (42:00)

**A kdo vlastně rozhoduje o tom, jaké oblasti teda můžete mít nebo ne. Ředitel**

### **Správy CHKO nebo ministerstvo ŽP nebo to nevíte?**

Já se přiznám, že pořádně nevím. Existuje určitá metodika, kterou využívají tadyty AOPKčka napříč republikou, kde jsou popsány různé druhy sportů a těchtole zájmovejch aktivit, mimo jiné je tam i orientační běh. Ale vzniklo to už někdy v 90. letech, takže řada věcí tam jako není úplně aktuální, ale teď třeba právě nový vedoucí to někde historicky vyhrabal a právě se tam mimo jiné píše, že všechny tyhle hromadné akce a sporty by se neměly konat určité v prvních zónách, takže se na to teďka hodně odkazoval. A to je samozřejmě nějaká metodika, která si myslím, že byla asi z ministerstva ŽP nebo já nevím, jak je ta hierarchie, ten nadřazený orgán, tam už je asi jenom ministerstvo. No ale jinak konkrétně o té akci, když si podáme žádost, tak je to na Správu té konkrétní CHKO.

### **Jojo, pan Kořínek?**

Ano, dřív to dělal pan Kořínek, teďka tam je jiná pracovnice na hromadných akcích, ale ten, kdo tu žádost zpracovává, tak to svým způsobem posuzuje, do toho samozřejmě vstupují další pracovníci, kteří k tomu mají dodat nějaké stanovisko. Vždycky je tam nějaký zoolog, botanik.. A potom je řízení, což probíhá tak, že se obešlou všechny ty instituce, obce, majoritní vlastníci pozemků, to znamená Lesy ČR, případně nějaké zájmové skupiny typu myslivci, pokud tam jsou nějak aktivní v tom daném území. A rozjede se to řízení, to znamená, oni se obešlou, mají tuším třicet dní na případné připomínky, námitky k té akci, a když se nikdo neozve, tak potom se vydá teda to rozhodnutí, které vždycky podepisuje ten vedoucí té dané Správy CHKO. Pokud se někdo ozve, tak se nějakým způsobem vypořádají ty námitky nebo se to řeší a to řízení se může protáhnout. Většinou se nám to stává jenom v jedné oblasti, právě u Malé skály, kde je takový jeden aktivní myslivec, který nám trochu jakoby dělá problémy, takže ten se ozve vždycky. A pak se to vždycky řeší tak, že CHKO svolá schůzku za účasti tedy nás, toho myslivce a zástupce CHKOčka, tak si vydefinujeme oblasti, domluvíme si nějaká pravidla a řekneme si, že teda za těchto podmínek můžeme a pak nám teda to rozhodnutí vydají. V ostatních oblastech si nepamatuju, že by se nám někdy stalo, že by někdo podal nějakou námitku proti této akci.

### **Takže jednou za 4 roky se děsíte toho, co zas přijde?**

No, my už se neděsíme. My už tomu většinou předcházíme. Minule jsme to řešili tak, že, když jsme podali žádost, tak pan z CHKO, to byl ještě pan Kořínek, který to tam vyřizoval, tak už proaktivně rovnou zavolal myslivci, abychom to nemuseli řešit oficiální cestou na CHKOčku. Tak ho pozval do kavárny, kam pozval i nás, tam jsme si to vyříkali, on řekl, že teda žádnou námitku nepodá, že jsme se teda domluvili a už to prošlo. Dokonce i CHKO už ho zná velmi dobře, takže proaktivně už tomu radši předešli.

### **Tak to je dobrý.**

Takže, jak říkám, je to všechno v podstatě o lidech a těch nějakých zájmech, co tam kdy kde mají. A musím říct, že tady ty vztahy máme nastavené, si myslím, dlouhodobě dobře. Prostě tradiční akce, která - teď jsme měli vlastně 30. ročník - takže oni s námi už mají nějakou zkušenost, takže vědí, že prostě tím, že to tady děláme opravdu každoročně, tak že s náma žádnéj velkej problém nikdy nebyl a doufám, že v budoucnu ani nebude. Oni vědí, že se prostě snažíme to řešit nějakým způsobem tak, jak máme a oni se nám snaží prostě vycházet vstříc. Za předchozího vedení jsme tam měli trošku nadstandartnější vztahy právě díky tady tomu, že nás prostě znali, za stávajícího pana vedoucího razí spíš teorii, že prostě nemůže přistupovat jinak k někomu, kdo tady je 30 let, a nebo když se někdo z Ostravy rozhodne, že prostě v Českým ráji udělá závod třeba na kolech, tak prostě musí mít stejné podmínky. Takže i proto nám některé ty věci, co jsme si za ta léta vyjednali, tak nám škrtli, ale jinak si myslím, že ty vztahy jsou stále velmi kvalitní a dobré, tak doufám, že tomu tak bude i do budoucna a že nás nebudou nějak extrémně víc omezovat. Uvidíme.

### **A chodí se někdo ze Správy na tu akci podívat?**

Občas. Právě za předchozího pana vedoucího, s nímž jsme měli dobré vztahy, tak toho jsme pravidelně zvali. Občas přišel a dokonce i předával ceny párkrát na vyhlášení. I jsme je jakoby prezentovali, jako, řeknu "partnera" akce, institucionálního. Chodil třeba i na naši výroční schůzi oddílovou, nás třeba pozdravit a takovým jakoby politickým stylem to řešil, podobně jako jsme tam měli starostu města nebo tak, tak tam chodil i vedoucí. Takže jo, tamti se zajímali velmi. Teďka současný vedoucí si myslím, že vůbec - že by přišel, to asi ne. Občas samozřejmě se přijde podívat někdo jako, když to tak řeknu, na kontrolu. Pamatuju

si ze začátku, když byl ten limit, tak že se tam mihli, třeba nějaký lesní strážce z CHKOčka, fotili si třeba startovky, výsledky, jestli jsme to někde nepřesvihli nebo něco takového. Vím, že jednou nám někde našli nějakou ceduli na stromě, že se nesmí v CHKOčku připevňovat cedule na stromy dle nějakého zákona nebo nevím, z čeho. To bylo nějakým připínáčkem, takže to se jim samozřejmě nelíbilo. Když je na stromě přivázaná fáborek nebo nějakou stahovací páskou něco, tak to nikomu nevadí, protože to se všechno uklidí, ale tady třeba to zrovna vadilo, tak to vím, že jednou nám vytkli. Ale to bylo asi jedinkrát, co si pamatuju, že tam byl nějaký problém, že by nám něco vytkli. A teďka právě nástupkyně pana Kořínka, která má na starosti hromadné akce na CHKO Český ráj, tak je orientáčka, takže na naše závody pravidelně jezdí jako závodnice. Takže tam jsme samozřejmě ještě pod větším dohledem. Takže na jednu stranu to má tenhle aspekt, na druhou, že nás velmi dobře zná. Sama ho dělá..

### **Takže vás podporuje, ne?**

Přesně tak, že to podpoří a umí i posoudit nějaký dopad a případně nám tam třeba i pomoci něco vyjednat.

### **Tak to je zase příjemný.**

Takže tam teďka, dalo by se říct, že máme inspekci pravidelně.

### **Ale zároveň spojence.**

Přesně tak.

### **Tak já už vás nebudu dál zdržovat, moc děkuju, opravdu!**

Nemáte zač.



# Fakulta humanitních studií UK

magisterský obor

## sociální a kulturní ekologie

Pátkova 5/2137, 182 00 Praha 8 – Libeň



Magisterský obor  
sociální a kulturní  
ekologie

### **Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie**

1. Jméno studenta, tituly: Eva Müllerová, Bc.
2. Osobní číslo (UKČO): 42901377
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2019
4. Datum zápisu na obor sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): 18. září 2019
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Současné podnikatelské prostředí Gruzie, Vysoká škola ekonomická v Praze, Mezinárodní obchod, obhájeno 22. května 2018 v Praze
6. Předběžný název DP (česky): Přeturistováno! Overturismus ve velkoplošných zvláště chráněných územích České republiky
7. Předběžný název DP (anglicky): Overtouristed! Overtourism in large-size specially protected areas of the Czech republic
8. Klíčová slova (česky): overturismus, chráněná území, národní parky, chráněné krajinné oblasti, destinační management
9. Klíčová slova (anglicky): overtourism, protected areas, national parks, protected landscape areas, destination management
10. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):  
S nárůstem životní úrovně obyvatel vyspělých zemí stále více lidí opouští konzumní způsob života a vydává se trávit svůj volný čas do přírody. Tento vývoj však vede k zátěži především velkoplošných zvláště chráněných území (dále VZCHÚ), ale i volné krajiny. Zájmy návštěvníků se dostávají do konfliktu se základními zájmy ochrany přírody a krajiny i s konkrétními předměty ochrany. Tento střet zájmů návštěvníků a ochrany přírody je třeba zreflektovat.
11. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]): V této DP se chci zaměřit na střety ochrany přírody a krajiny a narůstající návštěvnosti v rámci několika vybraných VZCHÚ v ČR. Těmi budou Krkonošský národní park, CHKO Český ráj a CHKO Třeboňsko.
12. Hlavní vstupní výzkumný problém – výzkumná otázka (výzkumné otázky) – ev. hypotéza (hypotézy): Střet aktivního způsobu života v přírodě a její ochrany. V DP si kladu otázku, zda lze hlavní podoby těchto střetů systematicky popsat a strukturovat. Začátkem zkoumání bude popis současného stavu, a poté si chci podrobněji klást výzkumné otázky na obou zkoumaných stranách (ochrana a návštěvníci): hlavní typy střetů a typy návštěvníků, s nimiž budou konflikty nejčastější; dále také bariéry bránící správě v účinnější regulaci.
13. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

- První část: studium příslušných podkladů a materiálů (zákonů na úseku ochrany přírody a krajiny, dokumentů jako je návštěvní řád, plán péče ve vybraných VZCHÚ);
  - Druhá část: rozhovory s reprezentativními představiteli obou stran sporu:
    - Ochrana: zaměstnanci správ, strážci parků, přírodovědci
    - Návštěvníci: zástupci vybraných organizací a běžní návštěvníci
14. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):
- Sestavení typologie návštěvníků z hlediska ochrany přírody a krajiny;
  - identifikace a popis bariér bránící správě v regulaci;
  - návrh opatření, která by na různých úrovních mohla vést ke zlepšení střetového stavu (opatření obecné povahy i konkrétní opatření v rámci destinačního managementu).
15. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“): Střety zájmů ochranářů a návštěvníků přírody jsou již jistě předmětem mnoha studií zabývajících se různými druhy sportů. Vědeckým přínosem bude zejména podrobný popis situace k danému místu a času, funkční typologie návštěvníků a pravděpodobně i zkušenost z pandemie koronaviru.
16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos: Práce může být příspěvkem k sozologickým teoriím, její těžiště však v teoretické rovině nespočívá. DP může být drobným přínosem k teorii subkultur v oblasti ŽP.
17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):
1. Úvod
  2. Teoretická část
    - 2.1. Ochrana přírody a krajiny
    - 2.2. Overturismus
    - 2.3. Popis zkoumaných oblastí
  3. Metodologie
  4. Empirická část
    - 4.1. Popis průběhu výzkumu
    - 4.2. Vyhodnocení rozhovorů s ochranáři/správci
    - 4.3. Vyhodnocení rozhovorů se zástupci organizací na straně návštěvníků
    - 4.4. Typologie běžných návštěvníků
    - 4.5. Návrhy opatření
  5. Diskuse
  6. Závěr
18. Předběžná bibliografie k tématu:
- HENDL, JAN. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. 408 s. ISBN: 80-7367-040-2.
- MIOVSKÝ, MICHAL. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 332 s. ISBN: 80-247-1362-4.



*Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie*

- STRAUSS, ANSELM, CORBINOVÁ, JULIET. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Překlad Ježek, Stanislav. Boskovice: Albert. 228 s. ISBN: 80-85834-60-X.
- SOUKUP, VÁCLAV. 2011. *Antropologie. Teorie člověka a kultury*. 1. vyd. Praha: Portál. 774 s. ISBN 978-80-7367-432-8.
- BAUMANN, ZYGMUNT. 2006. *Úvahy o postmoderní době*. Překlad Petrušek, Miloslav. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 165 s. ISBN: 80-86429-11-3.
- KONOPÁSEK, ZDENĚK. 1997. Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu: Program Atlas/ti v akci. *Biograf* (12): 106 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=1205>
- INNERHOFER E, ERSCHBAMER G, PECHLANER H. 2019. *Overtourism: Tourism Management and Solutions*. Milton: Taylor & Francis Group. 257 s. ISBN: 978-0-367-18743-9
- DRÁPELA, EMIL; BOHÁČ, ARTUR; BŮHM, HYNEK; ZÁGORŠEK, KAMIL. 2021. *Motivation and Preferences of Visitors in the Bohemian Paradise UNESCO Global Geopark*. Dostupné na adrese: [10.3390/geosciences11030116](https://doi.org/10.3390/geosciences11030116)
- DRÁPELA, EMIL. 2020. Mass Tourism In The Bohemian Paradise: Both A Threat And An Opportunity. In: *Topical Issues of Tourism: Tourism*. 31-40.
- BARTÍK, JAN. 2019. *Omezení a zákazy činnosti ve zvláště chráněných územích*. Diplomová práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. 100 s.
- GOODWIN, HAROLD. 2017. The Challenge of Overtourism, Responsible Tourism Partnership Working Paper 4. 19 s. Dostupné na adrese: <https://haroldgoodwin.info/wp-content/uploads/2020/08/rtpwp4overtourism012017.pdf>

19. Předpokládaný vedoucí DP: PhDr. Ivan Rynda

20. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zázemí, praxe a zájem studenta):<sup>1</sup>

Ráda trávím svůj volný čas v přírodě a současně si čím dál více uvědomuji, jaký problém nadměrná návštěvnost některých lokalit představuje. Za doby pandemie se tento problém ještě prohloubil, což mě přivedlo k nápadu, věnovat se tématu v rámci své diplomové práce.

Troja 15. dubna 2021

diplomant/ka

*Miloslav*

vedoucí DP

*Ivan Rynda*

zást. garanta SKE pro studijní záležitosti

*Ivan Rynda*

<sup>1</sup> nepovinné